

การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชน ในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

ณัฐษวรรณ แก้วพานิช

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธศาสน์ศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พุทธศักราช 2566

การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชน ในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

ณัฐษวรรณ แก้วพานิช

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธศาสน์ศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พุทธศักราช 2566

AN APPLICATION OF GHARAVASA-DHAMMAS IN LIVES OF PEOPLE IN AMPHAWA DISTRIC SAMUTSONGKHRAM PROVINCE

NUTSAVAN KAEWPANICH

A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS
FOR THE DEGREE OF MASTER OF ARTS
PROGRAM IN BUDDHIST STUDIES
GRADUATE SCHOOL
MAHAMAKUT BUDDHIST UNIVERSITY
2023

หัวข้อวิทยานิพนธ์	:	**การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชน ในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม**
ชื่อนักศึกษา	:	**ณัฐษวรรณ แก้วพานิช**
ชื่อปริญญา	:	**ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**
สาขาวิชา	:	**พุทธศาสน์ศึกษา**
ปีพุทธศักราช	:	**2567**
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก	:	**พระศรีวินยาภรณ์, ดร.**
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม	:	**พระมหาวิโรจน์ คุตฺตวีโร, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.**

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสน์ศึกษา

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย .....

(พระสุทธิสารเมธี, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ :

ประธานกรรมการ .....

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุวิญ รักสัตย์)

กรรมการ (อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก) .....

(พระศรีวินยาภรณ์, ดร.)

กรรมการ (อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม) .....

(พระมหาวิโรจน์ คุตฺตวีโร, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.)

กรรมการ .....

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สมบูรณ์ วัฒนะ)

กรรมการ .....

(ดร.ชมพูนุช ช้างเจริญ)

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Thesis Topic	:	An Application of Gharavasadhamma in Living of People in Amphawa District, Samut Songkhram Province
Student's Name	:	Nutsavan Kaewpanich
Degree Sought	:	Master of Arts
Program	:	Buddhist Studies
Anno Domini	:	2024
Advisor	:	Phrasrivinayaphon, Dr.
Co-Advisor	:	Phramahaviroj Guttavīro, Asst.Prof.Dr.

Accepted by the Graduate School, Mahamakut Buddhist University in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Master of Arts (Buddhist Studies)

Dean of Graduate School .....
(Phrasutthisanmethi, Asst.Prof.Dr.)

Thesis Committee :

Chairman .....
(Assoc.Prof.Dr.Suvin Ruksat)

Member (Advisor) .....
(Phrasrivinayaphon, Dr.)

Member (Co-Advisor) .....
(Phramahaviroj Guttavīro, Asst.Prof.Dr.)

Member .....
(Asst.Prof.Dr.Somboon Watana)

Member .....
(Dr.Chompoonuch Changcharoen)

Copyright of the Graduate School, Mahamakut Buddhist University

บทคัดย่อ

หัวข้อวิทยานิพนธ์ : **การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม**
ชื่อนักศึกษา : **ณัฐษวรรณ แก้วพานิช**
สาขาวิชา : **พุทธศาสนศึกษา**
ปีพุทธศักราช : **2566**
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก : **พระศรีวินยาภรณ์, ดร.**
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม : **พระมหาวิโรจน์ คุตฺตวีโร, ผศ.ดร.**

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม 2) เพื่อเปรียบเทียบการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ที่มีตัวแปรอิสระต่างกัน 3) เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม กลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จำนวน 375 คน ซึ่งกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางเครซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan) ใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ที่ระดับความคลาดเคลื่อนไม่เกิน 0.05 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลมี 2 ประเภท ได้แก่ สถิติเชิงพรรณนา คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติเชิงอนุมาน คือ การทดสอบค่าที (t-test) และการทดสอบความแปรปรวนแบบทางเดียว (F-test or One-Way ANOVA) เมื่อพบข้อแตกต่างเป็นรายคู่ จะทำการวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ด้วยวิธีการของ Scheffe (Post Hoc) โดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลและประมวลผลด้วยคอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ ส่วนข้อเสนอแนะใช้ในการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า :

1) ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ที่ตอบแบบสอบถามมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม รวมทั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับมาก

2) ผลเปรียบเทียบ พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ที่มีเพศต่างกัน มีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนอายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือนต่างกัน มีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3) ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม มีข้อเสนอแนะดังนี้ 1) ด้านสัจจะ ตั้งใจทำจริงในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย พูดตามข้อเท็จจริง พูดด้วยความจริงใจเสมอ 2) ด้านทมะ คิดถึงความจำเป็นในการประกอบอาชีพ คิดก่อนพูด เพื่อให้คนอื่น

สบายใจ ตระหนักในการใช้ของที่จำเป็น 3) ด้านขันติ มีความอดทนต่ออุปสรรคต่าง ๆ ยับยั้งอารมณ์ของตนเอง ฝึกความอดทนในการทำงาน 4) ด้านจาคะ มีน้ำใจช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความเมตตา เสียสละเวลาในการช่วยเหลือผู้อื่น มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อคนรอบข้าง

คำสำคัญ : หลักฆราวาสธรรม, ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

ABSTRACT

Thesis Topic	:	**An Application of Gharavasa-Dhammas in Lives of People in Amphawa Distric Samutsongkhram Province**
Name	:	**Nutsavan Kaewpanich**
Degree Sough	:	**Master of Art**
Program	:	**Buddhist Studies**
Anno Domini	:	**2023**
Advisor	:	**Phrasrivinayaphon, Dr.**
Co-Advisor	:	**PhramahaViroj Guttaviro, Asst.Prof.Dr.**

The objectives of this thesis are as follows: 1) to study the application of Itthibat 4 in learning of Bodindecha (Sing Singhaseni) School students, Nonthaburi 2) to compare the application of Itthibat 4 in learning of Bodindecha (Sing Singhaseni) School students.) Nonthaburi with different genders, average grades, educational levels, 3) to study suggestions on the application of Itthibad 4 in learning at Bodindecha (Sing Singhaseni) School, Nonthaburi. The sample group were students of Bodindecha (Singha) School. Singhaseni), Nonthaburi, totaling 234 people. The sample size was determined by using the Krejcie and Morgan table using simple random sampling by drawing lots. The research tools were questionnaires. There were 2 types of statistics used in data analysis: descriptive statistics, namely frequency, percentage, mean, standard deviation, and inferential statistics, namely t-test and t-test. One-way variance test (F-test or One-Way ANOVA) when finding individual differences. The mean difference analysis will be done in pairs. by Scheffe's method (Post Hoc), using data analysis and computer processing, statistical package The recommendation section is used to analyze the content.

The results of the study were found that :

1) Students at Bodindecha (Sing Singhaseni) School, Nonthaburi have applied the main Iddhibata 4 in learning of Bodindecha (Sing Singhaseni) School students in Nonthaburi as a whole All 4 aspects are at a moderate level. When separated into each aspect, it was found that the chanta aspect was at a high level, the viriya aspect, the chitta aspect, and the vimangsa aspect. moderate

2) The comparative results showed that the students of Bodindecha (Sing Singhaseni) School, Nonthaburi with gender, grade point average, and educational grade level. There is an application of the power of power 4 in learning of

Bodindecha (Sing Singhaseni) School students in Nonthaburi as a whole were not significantly different at the .05 level.

3) The students of Bodindecha (Sing Singhaseni) School, Nonthaburi gave suggestions on the application of Iddhibata 4 in learning for the students of Bodindecha (Sing Singhaseni) School, Nonthaburi. The suggestions were as follows: of learning Satisfaction with one's own learning and considering learning with reasons and results. Committed to learning 3) On the side of Chitta, they are responsible for their own learning. Attentive and concentrated in learning and thinking before doing, doing with wisdom and 4) Wimansa, ponder, consider, find out more have a commitment to study and know how to review what has been learned in the past. Past

Keyword : Principle Itthibat 4, students at Bodindecha (Sing Singhaseni) School, Nonthaburi.

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ที่ได้ให้โอกาสในการศึกษากับพระภิกษุสามเณร และบุคคลทั่วไป ให้ศึกษาเกี่ยวกับหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา และหลักปรัชญา รวมถึงการบูรณาการองค์ความรู้ไปสู่ศาสตร์ต่าง ๆ เพื่อเปิดโอกาสให้กับบุคคลทั่วไปได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง สามารถบูรณาการศาสตร์คำสอนเข้ากับศาสตร์สมัยใหม่ ทั้งทางโลกและทางธรรม ผู้วิจัยจึงขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบคุณ คณบดีบัณฑิตวิทยาลัยที่ดูแลเกี่ยวกับการจัดการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา อาจารย์ประจำหลักสูตรที่ช่วยเป็นภาระธุระในเรื่องของการเรียนการสอน ผู้เชี่ยวชาญที่ช่วยตรวจแบบสัมภาษณ์/แบบสอบถามที่เป็นเครื่องมือ อาจารย์ที่ปรึกษา พระศรีวินยาภรณ์, ดร. อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม พระมหาวิโรจน์ คุตฺตวีโร, ผศ.ดร. ที่ช่วยแนะนำในการทำงานวิทยานิพนธ์ ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัยทุกท่านที่ได้อำนวยความสะดวกด้วยดีเสมอมา ตลอดทั้งเพื่อน ๆ นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาพุทธศาสน์ศึกษา และกัลยาณมิตรทุกท่านที่คอยช่วยเหลือและเป็นกำลังใจสนับสนุนให้ผู้วิจัยด้วยดีเสมอมา

คุณค่าและคุณประโยชน์อันเกิดจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นเครื่องสักการะบูชาแด่บุพการี บูรพาจารย์ ญาติพี่น้อง และผู้มีพระคุณทุกท่านที่ทำให้ข้าพเจ้าเป็นผู้มีการศึกษาและประสบความสำเร็จมาจนตราบเท่าทุกวันนี้

สุดท้ายนี้ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ มารดา และ ญาติพี่น้อง ที่คอยห่วงใยให้การสนับสนุน และเป็นกำลังใจเสมอมา อาจารย์ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ทั้งแก่ผู้วิจัย และทุกท่านที่มีส่วนเกี่ยวข้องการการศึกษาในครั้งนี้

ณัฐษวรรณ แก้วพานิช

สารบัญคำย่อ

ตำราที่ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าหลักคำสอนใน “การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม” เป็นข้อมูลอ้างอิง จากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย พิมพ์เนื่องในวโรกาส ครบ 200 ปี แห่งราชวงศ์จักรี กรุงรัตนโกสินทร์ พุทธศักราช 2525 พิมพ์ครั้งที่ 3/2552 ซึ่งมีคำย่อและคำเต็มของคำศัพท์เรียงตามลำดับดังนี้ โดยมีคำย่อและคำเต็มที่อ้างถึง ดังนี้

คำย่อ	คำเต็ม		
พระวินัยปิฎก			
วิ.ม.	วินัยปิฎก	มหาวรรค	
พระสุตตันตปิฎก			
ที.ม.	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	
ม.อุ.	มัชฌิมนิกาย	อุปริปัณณาสก์	
สำ.ส.	สังยุตตนิกาย	สคาถวคฺค	
ขุ.ธ.	ขุททกนิกาย	ธรรมบท	
ขุ.ธ.อ.	ขุททกนิกาย	ธรรมบท	อรรถกถา
ขุ.อิติ.	ขุททกนิกาย	อิติวุตตกะ	
ขุ.สุ.	ขุททกนิกาย	สุตฺตนิปาต	
ขุ.เถร.	ขุททกนิกาย	เถรคาถา	
ขุ.ชา.	ขุททกนิกาย	ชาดก	
ขุ.จริยา.	ขุททกนิกาย	จริยาปิฎก	

การอ้างอิงตัวหมายเลขหลังคำย่อ

ชื่อย่อคัมภีร์พระไตรปิฎกมี 3 ตอน คือ เลขเล่ม / เลขข้อ / เลขหน้า เช่น ที.ม. 10/136/82. หมายถึง พระไตรปิฎก หมวดพระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวคฺค เล่มที่ 10 ข้อที่ 136 หน้าที่ 82 เป็นต้น

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย..... จ

บทคัดย่อภาษาอังกฤษ..... ช

กิตติกรรมประกาศ..... ฌ

สารบัญคำย่อ..... ญ

สารบัญ..... ฎ

สารบัญตาราง..... ฐ

สารบัญภาพ..... น

บทที่ 1 บทนำ..... 1

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา..... 1

1.2 ปัญหาของการวิจัย..... 2

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย..... 2

1.4..สมมติฐานการวิจัย..... 2

1.5.ขอบเขตการวิจัย..... 3

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย..... 3

1.7 คำนิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย..... 4

บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง..... 6

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับฆราวาสธรรม..... 6

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต..... 25

2.3 บริบทพื้นที่ศึกษา..... 33

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง..... 37

2.5 สรุปกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย..... 42

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย..... 43

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง..... 43

3.2 เทคนิควิธีการสุ่มตัวอย่าง..... 43

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย..... 44

3.4 การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ..... 45

3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล..... 47

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล..... 47

3.7 สถิติที่ใช้ในการวิจัย..... 48

บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล..... 50

4.1 สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล..... 50

4.2 ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล..... 51

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

4.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล..... 51
ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม..... 51
ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม..... 54
ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือน..... 59
ตอนที่ 4 ผลการเปรียบเทียบการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนใน อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือน แตกต่างกัน..... 76
4.4 ข้อเสนอแนะ และการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนใน อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม..... 107
ตอนที่ 5 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม..... 107
ตอนที่ 6 บทสัมภาษณ์ของผู้ทรงคุณวุฒิในอำเภออัมพวา..... 109
4.5 บทสรุป..... 111
บทที่ 5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ..... 113
5.1 สรุปผลการวิจัย..... 114
5.2 อภิปรายผลการวิจัย..... 117
5.3 ข้อเสนอและ..... 122
5.3.1 ข้อเสนอและเชิงนโยบาย..... 122
5.3.2 ข้อเสนอเพื่อการวิจัย..... 122
บรรณานุกรม..... 123
ภาคผนวก 126
ภาคผนวก ก รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ..... 127
ภาคผนวก ข หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือ (IOC)..... 129
ภาคผนวก ค หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์..... 135
ภาคผนวก ง แบบสอบถาม..... 138
ภาคผนวก จ ผลการประเมินค่าดัชนีความสอดคล้อง (ค่า IOC) 145
ภาคผนวก ฉ ค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์อัลฟ่าของครอนบาค (Cronbach)..... 149
ภาคผนวก ช แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย..... 152
ภาคผนวก ช ผลการประเมิน (ค่า CVI) แบบสัมภาษณ์..... 155
ประวัติผู้วิจัย..... 157

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
4.1	แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามเพศ	51
4.2	แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามอายุ	52
4.3	แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามระดับการศึกษา	52
4.4	แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามอาชีพ	53
4.5	แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามรายได้ต่อเดือน	53
4.6	แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และระดับความคิดเห็นที่มีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยรวม	54
4.7	แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และระดับความคิดเห็นที่มี การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านสัจจะ	55
4.8	แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และระดับความคิดเห็นที่มี การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านทมะ	56
4.9	แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และระดับความคิดเห็นที่มี การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านขันติ	57
4.10	แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และระดับความคิดเห็นที่มี การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านจาคะ	58
4.11	แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จำแนกตามเพศ	59
4.12	แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จำแนกตามอายุ	60
4.13	แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จำแนกตามระดับการศึกษา	62
4.14	แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จำแนกตามอาชีพ	64
4.15	แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จำแนกตามรายได้ต่อเดือน	66

สารบัญตาราง (ต่อ)

หน้า

4.16 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยรวม จำแนกตามเพศ..... 67
4.17 แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างเพศกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยรวม..... 68
4.18 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านสัจจะ จำแนกตามเพศ..... 68
4.19 แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างเพศกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านสัจจะ..... 69
4.20 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านทมะ จำแนกตามเพศ..... 69
4.21 แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างเพศกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านทมะ..... 70
4.22 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านขันติ จำแนกตามเพศ..... 70
4.23 แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างเพศกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านขันติ..... 70
4.24 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านจาคะ จำแนกตามเพศ..... 71
4.25 แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างเพศกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านจาคะ..... 71
4.26 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยรวม จำแนกตามอายุ..... 72
4.27 แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างอายุกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยรวม..... 72
4.28 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านสัจจะ จำแนกตามอายุ..... 74

สารบัญตาราง (ต่อ)

หน้า

4.29 แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างอายุกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านสัจจะ..... 74
4.30 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบรายคู่ (Post Hoc) ของค่าเฉลี่ยการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านสัจจะจำแนกตามอายุ..... 75
4.31 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านทมะ จำแนกตามอายุ..... 75
4.32 แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างอายุกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านทมะ..... 76
4.33 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบรายคู่ (Post Hoc) ของค่าเฉลี่ยการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านทมะจำแนกตามอายุ..... 76
4.34 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านขันติ จำแนกตามอายุ..... 77
4.35 แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างอายุกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านขันติ..... 77
4.36 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านจาคะ จำแนกตามอายุ..... 78
4.37 แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างอายุกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านจาคะ..... 78
4.38 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบรายคู่ (Post Hoc) ของค่าเฉลี่ยการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านจาคะจำแนกตามอายุ..... 79
4.39 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยรวม จำแนกตามระดับการศึกษา..... 79
4.40 แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างระดับการศึกษากับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยรวม..... 80
4.41 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านสัจจะ จำแนกตามระดับการศึกษา..... 81

สารบัญตาราง (ต่อ)

หน้า

4.42 แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างจำแนกตามระดับการศึกษากับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านสัจจะ..... 81
4.43 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบรายคู่ (Post Hoc) ของค่าเฉลี่ยการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านสัจจะ จำแนกตามระดับการศึกษา..... 82
4.44 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านทมะ จำแนกตามระดับการศึกษา..... 83
4.45 แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างจำแนกตามระดับการศึกษากับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านทมะ..... 83
4.46 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบรายคู่ (Post Hoc) ของค่าเฉลี่ยการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านทมะ จำแนกตามระดับการศึกษา..... 84
4.47 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านขันติ จำแนกตามระดับการศึกษา..... 85
4.48 แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างจำแนกตามระดับการศึกษากับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านขันติ..... 85
4.49 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบรายคู่ (Post Hoc) ของค่าเฉลี่ยการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านขันติ จำแนกตามระดับการศึกษา..... 86
4.50 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านจาคะ จำแนกตามระดับการศึกษา..... 87
4.51 แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างจำแนกตามระดับการศึกษากับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านจาคะ..... 87
4.52 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบรายคู่ (Post Hoc) ของค่าเฉลี่ยการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านจาคะ จำแนกตามระดับการศึกษา..... 88

สารบัญตาราง (ต่อ)

หน้า

4.53 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยรวม จำแนกตามอาชีพ..... 89
4.54 แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างระดับการศึกษากับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยรวม..... 90
4.55 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านสัจจะ จำแนกตามอาชีพ..... 91
4.56 แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างอาชีพกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านสัจจะ..... 91
4.57 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบรายคู่ (Post Hoc) ของค่าเฉลี่ยการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านสัจจะ จำแนกตามอาชีพ..... 92
4.58 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านทมะ จำแนกตามอาชีพ..... 92
4.59 แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างอาชีพกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านทมะ..... 93
4.60 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบรายคู่ (Post Hoc) ของค่าเฉลี่ยการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านทมะ จำแนกตามอาชีพ..... 93
4.61 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านขันติ จำแนกตามอาชีพ..... 94
4.62 แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างอาชีพกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านขันติ..... 94
4.63 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบรายคู่ (Post Hoc) ของค่าเฉลี่ยการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านขันติ จำแนกตามอาชีพ..... 95
4.64 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านจาคะ จำแนกตามอาชีพ..... 96
4.65 แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างอาชีพกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านจาคะ..... 96

สารบัญตาราง (ต่อ)

หน้า

4.66 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบรายคู่ (Post Hoc) ของค่าเฉลี่ยการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านจาคะ จำแนกตามอาชีพ..... 97

4.67 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยรวม จำแนกตามรายได้ต่อเดือน..... 98

4.68 แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างรายได้ต่อเดือนกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยรวม..... 99

4.69 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านสัจจะ จำแนกตามรายได้ต่อเดือน..... 100

4.70 แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างรายได้ต่อเดือนกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านสัจจะ.. 100

4.71 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบรายคู่ (Post Hoc) ของค่าเฉลี่ยการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านสัจจะ จำแนกตามรายได้ต่อเดือน..... 101

4.72 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านทมะ จำแนกตามรายได้ต่อเดือน..... 102

4.73 แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างรายได้ต่อเดือนกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านทมะ.... 102

4.74 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบรายคู่ (Post Hoc) ของค่าเฉลี่ยการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านทมะ จำแนกตามรายได้ต่อเดือน..... 103

4.75 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านขันติ จำแนกตามรายได้ต่อเดือน..... 104

4.76 แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างรายได้ต่อเดือนกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านขันติ.... 104

4.77 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบรายคู่ (Post Hoc) ของค่าเฉลี่ยการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านขันติ จำแนกตามรายได้ต่อเดือน..... 105

สารบัญตาราง (ต่อ)

หน้า

4.78 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านจาคะ จำแนกตามรายได้ต่อเดือน..... 106
4.79 แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างรายได้ต่อเดือนกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านจาคะ 106
4.80 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบรายคู่ (Post Hoc) ของค่าเฉลี่ยการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านจาคะ จำแนกตามรายได้ต่อเดือน..... 107
4.81 แสดงข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านสัจจะ..... 108
4.82 แสดงข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านทมะ..... 108
4.83 แสดงข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านขันติ..... 109
4.84 แสดงข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านจาคะ..... 109

สารบัญแผนภาพ

		หน้า
2.1	แสดงรูปกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย.....	42

บทที่ 1
บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สังคมไทยปัจจุบันเป็นสังคมที่เห็นคุณค่าทางวัตถุมากกว่าคุณค่าทางจิตใจ ยิ่งพัฒนาไปเท่าใด จะยิ่งเกิดปัญหาจากการพัฒนาเท่านั้น ยิ่งมีวัตถุสนองความต้องการมากเท่าใดยิ่งไม่รู้จักอิ่ม ไม่รู้จักพอ คนไทยในยุคโลกาภิวัตน์จึงมีปัญหาทางจิตเกิดขึ้นมากมาย เช่น มีพฤติกรรมการแสดงออกที่รุนแรง ขาดเมตตา ทั้ง ๆ ที่พระพุทธศาสนาสอนว่า เมตตาธรรมเป็นเครื่องค้ำจุนโลก ทำให้คนไทยยุคใหม่ตกเป็นทาสของประเทศทุนนิยมที่ผลิตเครื่องอุปโภคบริโภคมาเป็นเหยื่อล่อ ทำให้มนุษย์เกิดกิเลสอยากมีอยากได้ สนับสนุนให้เกิดค่านิยมบริโภคผ่านสื่อต่าง ๆ โดยปราศจากการควบคุม เมื่อเกิดความอยากมี อยากได้ แต่ไม่มีเงินซื้อจะกระทำทุจริต ลักเล็กขโมยน้อย ฉกชิงวิ่งราวดังที่เป็นข่าวอยู่เสมอ สังคมปัจจุบันจึงไร้ความมีน้ำใจ มนุษย์ชอบหมกมุ่นในกามคุณ เป็นที่รวมสิ่งยั่วยุทางเพศ สื่อลามกต่าง ๆ มากมาย มีสิ่งมอมเมาในรูปแบบการพนันต่าง ๆ อีกมาก เสพสิ่งเสพติด เช่น บุหรี่ ยาบ้า ยาไอซ์ เมื่อสังคมไทยตกอยู่ในสภาพแวดล้อมทางสังคมเช่นนี้ จึงหมกมุ่นจนถอนตัวไม่ขึ้น อีกทั้งคนส่วนใหญ่คิดว่า การมีความพร้อมทางวัตถุจะทำให้ชีวิตมีความสงบสุข จึงชอบวิ่งตามวัตถุไขว่คว้าหามาบำรุงชีวิต สิ่งใดที่ยังไม่มีเหมือนคนทั่วไปจะพยายามดิ้นรนหามา สิ่งที่มีอยู่แล้วก็ให้มีมากกว่าเดิม ถึงกับกู้หนี้ยืมสินมาซื้อหา ที่ถลำลึกอาจถึงขั้นทุจริตคิดมิชอบต่อหน้าที่การงาน คนประเภทนี้จะหาความสงบสุขทางใจไม่ได้จนตลอดชีวิต

คนไทยยุคใหม่ในปัจจุบันส่วนใหญ่นับถือพระรัตนตรัยเพียงลมปากเท่านั้นแต่มีพฤติกรรมสวนทางให้เลื่อมใสศรัทธาเป็นส่วนใหญ่ ศาสนาจึงมีความสำคัญต่อมนุษย์ทั้งส่วนรวมและส่วนตนเอง เพราะจะทำให้คนมีศีลธรรม คุณธรรมในการดำเนินชีวิต ในการพัฒนาประเทศชาติ สังคมจึงจำเป็นที่จะต้องมีการส่งเสริมให้คนได้ปฏิบัติตามหลักคำสอน และยึดมั่นในหลักธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ดังพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลที่ 9 เกี่ยวกับคุณธรรม 4 ประการ คุณธรรม ทั้งสี่ประการนี้ ถ้าแต่ละคนพยายามปลูกฝัง และบำรุงให้เจริญงอกงามโดยทั่วกันแล้วจะช่วยให้ประเทศชาติบังเกิดความสุข ความร่มเย็นและมีโอกาสที่จะปรับปรุงพัฒนา ให้มั่นคงก้าวหน้าต่อไปได้ดังประสงค์ คุณธรรมสี่ประการดังกล่าว ก็คือ ข้อปฏิบัติธรรมโดยตรงของคฤหัสถ์ทั้งหลาย ของผู้ครองเรือนทั้งหลายที่เรียกว่า “ฆราวาสธรรม 4 ประการ” กล่าวคือ ประการแรก คือ การรักษาความสัตย์ ความจริงใจต่อตนเองที่จะประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็นธรรม ประการที่สอง คือ การรู้จักข่มใจตนเอง ฝึกใจตนเองให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในความสัตย์ความดีนั้น ประการที่สาม คือ การอดทนอดกลั้นและอดออม ที่จะไม่ประพฤติล่วงความสัตย์ สุจริตไม่ว่าจะด้วยเหตุประการใด ประการที่สี่ คือ การรู้จักละวางความชั่ว ความทุจริต รู้จักสละประโยชน์ส่วนน้อยของตน เพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง

วิถีชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นสังคมเมืองแบบพื้นบ้าน ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่ มีความฝักใฝ่ในคุณธรรมและจริยธรรมตั้งมั่นในพระพุทธศาสนา แต่ก็ยังมี

ประชาชนในบางกลุ่มที่ยังประพฤติตนที่ขาดศีลธรรมและคุณธรรมและในขณะเดียวกันก็ยัง มีกลุ่มคนที่มีการแสวงหาผลประโยชน์ให้กับตนเองและเห็นประโยชน์ของตนเองมาก่อนมากกว่าประโยชน์ของส่วนรวม การเอารัดเอาเปรียบ ความเห็นแก่ตัว ขาดความอดทนอดกลั้น ต่างคนต่างอยู่ ไม่มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน ครอบครัวขาดการดูและเอาใจใส่บุตรหลาน ทำให้เกิดปัญหาครอบครัวแตกแยก เป็นเหตุให้เกิดปัญหาทางสังคม ซึ่งอาจจะทำให้สังคมขาดความสงบสุข และทำให้การดำเนินชีวิตของคนในสังคมนั้นไม่พบกับความสุข (มติชน, 2545) สภาพปัญหาในสังคมดังที่กล่าวมานั้น ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะทำการวิจัยว่า ประชาชนมีการนำหลักธรรมทางศาสนามาปฏิบัติในการดำเนินชีวิตมากน้อยเพียงใด โดยเฉพาะการนำหลักฆราวาสธรรมในการดำเนินชีวิตเพื่อใช้ในการครองเรือน การทำงาน การใช้ชีวิตอย่างมีศักยภาพ สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตเป็นพุทธศาสนานิกชนที่ดี พัฒนาตนเอง พัฒนาสังคม และพัฒนาประเทศชาติได้

ดังนั้น ด้วยเหตุผลตามที่กล่าวมานี้ ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะทำวิจัยเรื่องการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม เพื่อเป็นแนวทางในการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา ที่ถูกต้องตามหลักธรรมเพื่อสร้างความสุขให้กับสังคมไทย เพื่อให้ทราบถึงความคิดเห็นของประชาชน และความเป็นอยู่ของประชาชนในอำเภออัมพวาเพื่อการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นภายในอำเภออัมพวาและสนับสนุนแนวทางที่ถูกเพื่อความสุข และความสำเร็จของประชาชนในอำเภออัมพวาสืบไป

1.2 ปัญหาการวิจัย

1.2.1 การนำหลักฆราวาสธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม อยู่ในระดับใด

1.2.3 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำหลักฆราวาสธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.3.1 เพื่อศึกษาการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

1.3.2 เพื่อเปรียบเทียบการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ที่มีตัวแปรอิสระต่างกัน

1.3.3 เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

1.4 สมมติฐานของการวิจัย

1.4.1 ประชาชน ที่มีเพศต่างกัน มีการนำหลักฆราวาสมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม แตกต่างกัน

1.4.2 ประชาชน ที่มีอายุต่างกัน มีการนำหลักฆราวาสมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม แตกต่างกัน

1.4.3 ประชาชน ที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีการนำหลักฆราวาสมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม แตกต่างกัน

1.4.4 ประชาชน ที่มีอาชีพต่างกัน มีการนำหลักฆราวาสมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม แตกต่างกัน

1.4.5 ประชาชน ที่มีรายได้ต่อเดือนต่างกัน มีการนำหลักฆราวาสมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม แตกต่างกัน

1.5 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นศึกษาเรื่อง การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการศึกษาไว้ดังนี้

1.5.1 ขอบเขตด้านประชากร ได้แก่ ประชาชนใน อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จำนวน 55,155 คน (อำเภออัมพวา, 2565)

1.5.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา ได้แก่ การนำหลักฆราวาสธรรม มาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนใน อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม 4 ด้านดังนี้

1) ด้านสัจจะ (ความซื่อสัตย์ต่อกัน)

2) ด้านทมะ (ความฝึกฝนปรับปรุงตน)

3) ด้านขันติ (ความอดทน)

4) ด้านจาคะ (ความเสียสละ)

1.5.3 ขอบเขตด้านพื้นที่ ได้แก่ อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.6.1 ทำให้ทราบการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

1.6.2 ทำให้ทราบผลการเปรียบเทียบการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันของประชาชน ในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือนต่างกัน

1.6.3 ทำให้ทราบข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางส่งเสริมการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันของประชาชน ในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

1.6.4 ทำให้สามารถนำผลการวิจัยครั้งนี้ ไปใช้ประโยชน์ในการส่งเสริมการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันของประชาชน ในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

1.7 คำนิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ให้ความหมายศัพท์เฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องดังนี้

การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิต หมายถึง การที่ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม นำหลักหรือคุณสมบัติที่จะทำให้สำเร็จในการดำเนินชีวิตทางโลก ประกอบด้วยธรรม 4 ประการดังนี้

1. ด้านสัจจะ หมายถึง การมีความจริงใจต่อตนเอง ผู้อื่น เพื่อนบ้าน การที่มีความซื่อสัตย์ในการปกครองตนเอง และการประกอบอาชีพของตนเอง ด้วยความซื่อสัตย์เป็นพื้นฐานและเป็นคนที่มีการใช้วาจาที่เป็นความจริงมีประโยชน์ ในการทำงานที่จริงใจซื่อตรงต่อความเป็นมนุษย์ต่อตน อันได้แก่ การมีความประพฤติปฏิบัติตนเองให้อยู่ในความดี ไม่คดโกง ไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน และมีความรับผิดต่อหน้าที่ของตนเอง ด้วยความซื่อสัตย์สุจริตโดยไม่มีความโลภ อยากได้ของผู้อื่นมาเป็นของตนเอง และมีความจริงใจ รับผิดชอบหน้าที่ของตนเองให้มีประโยชน์กับการประกอบอาชีพจะต้องซื่อสัตย์ทั้งต่อตนเองและสังคมที่ตนอยู่อาศัย ซึ่งเป็นคุณธรรมที่ทำให้มนุษย์ประสบความสำเร็จในสิ่งที่ปรารถนาได้ ดังนั้นจึงควรปลูกฝังสัจจะให้เกิดขึ้นในจิตใจของตนเพื่อจะได้นำไปใช้ในการพัฒนาตนให้ประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิต

2. ด้านทมะ หมายถึง การฝึก ปรับปรุงตน ข่มจิตและรักษาใจให้เจริญก้าวหน้าอยู่เสมอ รวมทั้งการแก้ไขยอมรับในสิ่งบกพร่องของตน อันได้แก่ การฝึกตน การข่มใจ การฝึกนิสัย การปรับตัว การฝึกหัดดัดนิสัย รู้จักแก้ไขข้อบกพร่อง รู้จักควบคุมจิตใจ รู้จักปรับปรุงตนเองให้เจริญก้าวหน้าด้วยการใช้สติปัญญา และต้องมีการพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา เพื่อจะได้มีความรู้ใหม่ ๆ มาใช้ในการครองชีวิตให้เจริญก้าวหน้าต่อไป ซึ่งการฝึกตนนั้น มีทั้งทางร่างกายและจิตใจ และทักษะอย่างอื่นที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต

3. ด้านขันติ หมายถึง ความอดทน อดกลั้น ต่อสิ่งเร้ารอบกาย ทนต่อความเจ็บใจทนต่ออารมณ์ของตนเอง และอดกลั้นต่อคำพูด และการกระทำของบุคคล และทนต่อความยั่วยุจากกิเลสต่างๆที่จะเกิดขึ้นกับจิตใจของเรา อันได้แก่ มีความอดทน อดกลั้นเมื่อมีปัญหาหรือมีอุปสรรคเกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นความอดทนต่อความลำบากทางด้านร่างกาย ต้องอดทนต่อความลำบากทางใจ เช่น เมื่อมีเรื่องความขัดแย้งมากระทบจิตใจทำให้จิตใจเศร้าหมองขุ่นมัว อดทนต่อคำด่าว่ากล่าวตักเตือนจากคนในสังคม ซึ่งการมีขันติ มีความอดทนก็จะทำให้การดำเนินชีวิตนั้นมีความสุข

4. ด้านจาคะ หมายถึง การเสียสละ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แก่เพื่อนพ้อง ญาติ หรือเพื่อนร่วมงาน ควรแก่การละทิ้งซึ่งกิเลส เสียสละ เพื่อช่วยเหลือผู้อื่นให้ประสบผลสำเร็จในหน้าที่การงาน เพื่อลดการเกิดปัญหาในการทำงาน สละซึ่งความโกรธ ความเห็นแก่ตน มีใจเอื้อ เกื้อหนุนกับเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน อันได้แก่ ต้องมีความเสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือ ให้สิ่งของที่จำเป็น ไม่ว่าจะเป็นการทำบุญและการดำรงชีพ เพื่อผลประโยชน์ส่วนรวม ซึ่งการมีจาคะนั้น จะช่วยให้ผู้ที่มีเครื่องเสริมสร้างไมตรีให้เกิดความสัมพันธ์อันดีในครอบครัวและการดำเนินชีวิต

ประชาชน หมายถึง ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

เพศ หมายถึง เพศของผู้ตอบแบบสอบถามสำหรับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้แบ่งออกเป็น 2 เพศ คือ 1) เพศชาย และ 2) เพศหญิง

อายุ หมายถึง อายุของผู้ตอบแบบสอบถามสำหรับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้แบ่งเป็น 5 ช่วงอายุ ดังนี้ 1) 18-25 ปี 2) 26-33 ปี 3) 34-41 ปี 4) 42-49 ปี และ 5) 50 ปีขึ้นไป

ระดับการศึกษา หมายถึง ระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถามสำหรับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้แบ่งเป็น 5 ระดับ ดังนี้ 1) ต่ำกว่าประถม 2) ประถมศึกษา, 3) มัธยมศึกษา/ปวช., 4) อนุปริญญา/ปวส. และ 5) ปริญญาตรี/สูงกว่า

อาชีพ หมายถึง อาชีพของผู้ตอบแบบสอบถามสำหรับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้แบ่งออกเป็น 4 ช่วง คือ 1) รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ, 2) ทำสวน/เกษตรกร, 3) เจ้าของธุรกิจ/ค้าขาย และ 4) อาชีพอื่น ๆ

รายได้ต่อเดือน หมายถึง รายได้ต่อเดือนของผู้ตอบแบบสอบถามสำหรับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้แบ่งรายได้ออกเป็น 6 ช่วง ดังนี้ 1) ต่ำกว่า 5,000 บาท, 2) 5,001-10,000บาท, 3) 10,001-20,000 บาท, 4) 20,001-50,000บาท, 5) 50,001-100,000 บาท และ 6) 100,001 บาทขึ้นไป

บทที่ 2
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัย เรื่อง “การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม” ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามหลักการนี้

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับหลักฆราวาสธรรม

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต

2.3 บริบทพื้นที่ศึกษา

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.5 สรุปกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับฆราวาสธรรม

หลักฆราวาสธรรม 4 มีมาในพระสุตตันปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรค ซึ่งพระพุทธเจ้า ได้ตรัสตอบปัญหาของอาฬวกยักษ์ มีความตอนหนึ่งว่า “เชิญท่านถามสมณพราหมณ์เป็นอันมาก เหล่าอื่นดูชิว่าในโลกนี้มีอะไรยิ่งไปกว่าสัจจะ ทมะ จาคะและขันติ ฯ” (ส.ส.15/845/258) อนึ่ง ในขุททกนิกายสุตตนิบาต ก็มีปรากฏเรื่องนี้เช่นเดียวกัน โดยพระพุทธองค์ตรัสด้วยคาถามของอาฬวกยักษ์ว่า

“... ผู้ใดมีศรัทธาอยู่ครองเรือนมีธรรม 4 ประการนี้ คือ สัจจะ ธรรมะ ธิติ จาคะ ผู้นั้นแลละจากโลกนี้ไปแล้วย่อมไม่เศร้าโศก ...” (ขุ.สุ.25/311/278)

ในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนามีหลักธรรมคำสอนหลายหลักที่พระพุทธองค์ทรงสอนให้ชาวพุทธรู้จักการเสียสละเพื่อความสงบสุขของตนเอง สังคม ครอบครัว และประโยชน์ส่วนร่วม หนึ่งในนั้น ได้แก่ ฆราวาสธรรม คือ ธรรมสาหรับฆราวาส ซึ่งหมายถึง บุคคลผู้ครองเรือน ซึ่งประกอบด้วยบุตร ภรรยา สามี บิดา มารดา และบริวารเครือญาติ เป็นต้น เรียกอีก อย่างว่า “คฤหัสถ์” หมายถึง หลักปฏิบัติสาหรับผู้ที่เป็นคฤหัสถ์ควรนำไปปฏิบัติเพิ่มขึ้นจากการรักษาศีล เพื่อให้เกิดความสุขในชีวิตการครองเรือนและการอยู่ร่วมกันในสังคม

แนวคิดฆราวาสธรรมหรือธรรมสำหรับชีวิตครองเรือน 4 ประการ

1) สัจจะ ความซื่อสัตย์ จริงใจต่อกันเป็นหลักสำคัญที่จะให้เกิดความไว้วางใจและไมตรีจิตสนิทต่อกันขาดสัจจะเมื่อใดย่อมเป็นเหตุให้เกิดความหวาดระแวงแคลงใจกัน เป็นจุดเริ่มต้น แห่งความร้าวฉาน ซึ่งยากนักที่จะประสานให้คืนดีได้ดังเดิม ในพระสูตรได้มีการกล่าวถึงสัจจะในบางตอนว่า “ผู้เสมอด้วยคำสัจของเราไม่มี นี้เป็นสัจจบารมีของเรา ธรรม 4 อย่างเหล่านี้ คือสัจจะ ธรรม ธิติ จาคะ มีอยู่แก่ผู้ใดเหมือนอย่างท่าน ผู้นั้นย่อมล่วงพ้นศัตรูได้.”(ขุ.จริยา. 74/468/12) อาจแบ่งได้ 3 ด้าน ความจริงขั้นที่หนึ่ง คือ ความจริงใจ ซึ่งเป็นรากฐานจากความจริงใจเป็นสำคัญที่สุด และเป็นรากฐานที่มั่นคงของความสัมพันธ์ที่ดีงาม ความจริงใจแสดงออกเป็นความซื่อสัตย์ต่อกัน จากนั้นก็จริงวาจา คือ พูดจริง ขั้นที่ 3 จริงการกระทำ คือ การทำความจริงตามที่ใจคิดไว้ตามที่วาจาพูดไว้ตลอดจนกระทั่งว่า

การดำเนินชีวิต ประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ก็ตั้งใจทำดังที่ตั้งความมุ่งมาดปรารถนาไว้แต่ทั้งหมดนี้ก็เป็นรากฐาน ความจริงใจเป็นสิ่งสำคัญที่สุดที่จะทำให้ความสัมพันธ์มั่นคงยั่งยืน (พระเมธีวราภรณ์, 2555, หน้า 124)

2) ทมะ การรู้จักบังคับควบคุมอารมณ์ข่มใจระงับความรู้สึกต่อเหตุบกพร่องของกันและกัน รู้จักฝึกฝนปรับปรุงตน แก้ไขข้อบกพร่อง ปรับนิสัยและอัธยาศัยให้กลมกลืนประสานเข้าหากันได้ ไม่เป็นคนดื้อด้านเอาแต่ใจและอารมณ์ของตน คนที่ขาดธรรมข้อนี้ ย่อมปล่อยให้ข้อแตกต่างปลีกย่อยทางอุปนิสัยและการอบรม กลายเป็นเหตุแตกแยกสามัคคีใหญ่โต และถ้าไม่สามารถปรับตนเข้าหากันได้ ก็เป็นอันต้องทาลายชีวิตคู่ครองแยกทางขาดจากกัน ดังในพระสูตรตอนหนึ่งว่า “คำว่า ข่มใจ ในคำว่า ด้วยความข่มใจและความเข้าไปสงบนี้ เป็นชื่อแห่งการสำรวมอินทรีย์เป็นต้น. จริงอยู่ ความสำรวมอินทรีย์ในคำว่า ข่มแล้วด้วยสัจจะเข้าถึงการข่มใจ” (ม.อุ. 22/446/5) ประการแรกสุดที่จะเห็นได้ง่ายในความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันก็คือ บุคคลที่มาอยู่ร่วมสัมพันธ์กันนั้น ย่อมมีพื้นเพต่าง ๆ กัน มีอุปนิสัยในคอและสั่งสมประสบการณ์มาไม่เหมือนกัน แต่เมื่อมาอยู่ร่วมกันแล้วจำเป็นที่จะต้องปรับตัวเข้าหากัน ในเมื่อมีพื้นเพต่างกันก็สะสมมาคนละอย่าง ก็อาจมีการแสดงออกที่ขัดแย้งกัน หรือไม่สอดคล้องกันได้บ้างการที่จะทำให้เกิดความราบรื่นเป็นไปด้วยดีก็ต้องปรับเปลี่ยนเข้าหากัน รู้จักที่จะข่มใจไว้ก่อนและใช้สติปัญญาพิจารณา ก็หาทางที่จะปรับตัวเข้าหากันด้วยดีด้วยวิธีที่เป็นความสงบ และเป็นทางที่จะรักษาน้ำใจกันไว้ได้มีความปรองดองสามัคคีอันนี้ก็เป็นการปรับตัวอย่างหนึ่ง (พระเมธีวราภรณ์, 2555, หน้า 125) นอกจากนี้ประการที่สองในการอยู่ร่วมกันกับบุคคลภายนอกหรือในกิจการงานและสิ่งแวดล้อมทั้งหลาย เราก็ต้องรู้จักปรับปรุงฝึกฝนตัวให้ดียิ่งขึ้น ด้วยการขวนขวายหาความรู้ให้เท่าทันสิ่งแปลกใหม่อยู่เสมอ เป็นต้น ชีวิตจึงเจริญก้าวหน้าได้ทมะ นี้ต้องมีปัญญาเป็นแกนนำสำคัญเพราะต้องรู้จักคิดพิจารณา และมีความรู้ความเข้าใจ จึงจะปรับตัวและฝึกฝนปรับปรุงตนได้

3) ขันติ ความอดทน อดกลั้น ต่อความหนักและความร้ายแรงทั้งหลาย ชีวิตของผู้อยู่ร่วมกัน นอกจากมีข้อแตกต่างขัดแย้งทางอุปนิสัย การอบรม และความต้องการบางอย่าง ซึ่งจะต้องหาทางปรับปรุงเข้าหากันแล้ว บางรายอาจจะมีเหตุล่วงเกินรุนแรง แสดงออกจากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งซึ่งอาจจะเป็นถ้อยคาหรือกิริยาอาการ จะโดยตั้งใจหรือไม่ก็ตาม เมื่อเกิดเหตุเช่นนี้ อีกฝ่ายหนึ่งจะต้องรู้จักอดกลั้นระงับใจ ไม่ก่อเหตุให้เรื่องลุกลามกว้างขยายต่อไป ความร้ายจึงจะระงับลงไป นอกจากนี้ยังจะต้องมีความอดทนต่อความลาบากตรากตรำ และเรื่องหนักใจต่าง ๆ ในการประกอบการงานอาชีพเป็นต้น โดยเฉพาะเมื่อเกิดภัยพิบัติ ความตกต่ำคับขัน ไม่ตีโพยตีพาย แต่มีสติอดกลั้นคิดอุบายใช้ปัญญาหาทางแก้ไขเหตุการณ์ให้ลุล่วงไปด้วยดี ชีวิตของคู่ครองที่ขาดความอดทน ย่อมไม่อาจประคับประคองพากันให้รอดพ้นเหตุร้ายต่าง ๆ อันเป็นประดุจมรสุมแห่งชีวิตไปได้ ความอดทนต่อความยากลำบากต่าง ๆ ทั้งทางร่างกายและจิตใจ ผู้ที่มีขันติเท่ากับเป็นผู้ที่มีจิตใจเข้มแข็ง มีความเพียรพยายาม กระทำความดีและเอาชนะความชั่ว แนวปฏิบัติมี ๔ ประการ คือ (ที.ม. 14/42/14)

(1) การอดทนต่อความลำบาก หมายถึง การมีจิตใจเข้มแข็ง พร้อมที่จะปฏิบัติหน้าที่ให้สำเร็จตามที่ตั้งใจไว้ โดยอดทนต่อความลำบากที่เกิดขึ้นจากธรรมชาติหรือความยากลำบาก ไม่ทอดทิ้งงานเพราะความหนาวความร้อน หรือเพราะลักษณะของงานนั้นเป็นงานหนักงานที่เหนื่อยยาก ต้องฟันฝ่าอุปสรรค

(2) ความอดทนต่อความทุกข์ คือ เมื่อเกิดความทุกข์ต้องไม่แสดงออกอย่างน่าสมเพชเวทนาจนเกินกว่าเหตุ หรืออ้างเอาความทุกข์ความเจ็บป่วยมาใช้เพื่อขออภิสิทธิ์หรือเพื่อละเว้น การปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ การขาดความอดทนเช่นนี้ถ้าเป็นบ่อย ๆ จะทำให้จิตใจของเราเกิดความอ่อนแอกลายเป็นบุคคลน่ารำคาญ และไม่สามารถจะเป็นผู้นำคนอื่นได้

(3) ความอดทนต่อความไม่พอใจ ความเจ็บใจ หมายถึง ความอดทนที่จะไม่กระทำ การโต้ตอบเมื่อถูกด่า ถูกรังแก ถูกดูหมิ่น ถูกนินทา หรือถูกผู้อื่นยั่วยุ บุคคลที่ขาดความอดทนย่อมเกิดโทสะได้ง่ายและมักแก้ไขเหตุการณ์ด้วยอารมณ์ชั่ววูบ เช่น เมื่อถูกนินทาเกิดความเจ็บใจ ขาดการไตร่ตรอง ไม่มีความอดทนอดกลั้น รีบไปทำร้ายเขาหรือต่อว่า ถือว่าเป็นการกระทำที่ไม่ถูกต้อง ในชีวิตประจำวันต้องเผชิญกับสิ่งที่ทำให้เกิดความไม่พึงพอใจ ถ้าหากนักเรียนมีคุณธรรมข้อนี้ก็จะช่วยให้นักเรียนหลีกพ้นความเดือดร้อนวุ่นวายไปได้

(4) ความอดทนต่ออำนาจกิเลส หมายถึง อดทนต่อสิ่งต่าง ๆ ที่เข้ามายั่วยวนชวนให้หลงใหล หมกมุ่นมัวเมา คนที่สามารถอดทนต่อสิ่งเย้ายวนได้ต้องมีจิตใจที่เข้มแข็งไม่ยอมพ่ายแพ้แก่อำนาจใฝ่ต่ำ แม้ว่าจะมีช่องทางให้กระทำได้เช่น ได้เห็นรูปสวย ๆ ได้ฟังเสียงที่ไพเราะ ได้ดมกลิ่นที่หอมสดชื่น ได้เสพรสที่พึงพอใจ ได้รับสัมผัสที่น่าปรารถนาก็ไม่หลงมัวเมา แต่กลับพยายามหักห้ามใจตนไม่ยอมตกอยู่ภายใต้อำนาจของสิ่งเหล่านั้น

4) จาคะ ความเสียสละ ความเผื่อแผ่ แบ่งปัน ตลอดถึงความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อต่อกัน ชีวิตบุคคลที่จะมีความสุข จะต้องรู้จักความเป็นผู้ให้ด้วย มิใช่คอยจ้องแต่จะเป็นผู้รับเอาฝ่ายเดียว การให้ในที่นี้ มิใช่หมายแต่เพียงการเผื่อแผ่แบ่งปันสิ่งของอันเป็นเรื่องที่มองเห็นและเข้าใจได้ง่าย ๆ เท่านั้น แต่ยังหมายถึงการให้น้ำใจแก่กัน การแสดงน้าใจเอื้อเฟื้อต่อกัน ตลอดจนการเสียสละ ความพอใจและความสุขส่วนตนได้ เช่น ในคราวที่คู่ครองประสบความทุกข์ ความเจ็บไข้หรือมีธุรกิจใหญ่เป็นต้น ก็เสียสละความสุขความพอใจของตน ขวนขวายช่วยเหลือ เอาใจใส่ดูแล เป็นที่พึ่งอาศัย เป็นกำลังส่งเสริม หรือช่วยให้กาลังใจได้โดยประการใดประการหนึ่ง ตามความเหมาะสม รวมความว่า เป็นผู้จิตใจกว้างขวาง เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เสียสละ ไม่คับแคบเห็นแก่ตัวชีวิตครอบครัวที่ขาดจาคะ ก็คล้ายการลงทุนที่ปราศจากผลกาไรมาเพิ่มเติม ส่วนที่มีมาแต่เดิมก็คงที่หรือค่อยร่อยหรอพร่องไป หรือเหมือนต้นไม้ที่มิได้รับการบำรุง ก็มีแต่อับเฉา ร่วงโรย ไม่มีความสดชื่นงอกงาม (พระราชวรมุนี, 2528, หน้า 43) ความเสียสละ มีจิตใจกว้างขวาง เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือเกื้อกูล สละความสุขสบายและผลประโยชน์ส่วนตน ไม่ตระหนี่เห็นแก่ตัว มี 2 ประการคือ (ขุ.ชา. 62/454/9)

(1) สละวัตถุสิ่งของ คือสละทรัพย์สินของตนเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น หรือเพื่อสาธารณประโยชน์ เช่น สร้างโรงเรียน โรงพยาบาล บำรุงศาสนา ตลอดจนสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก คนเราอยู่ในสังคมต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามความสามารถและตามกำลังทรัพย์ของแต่ละคน

(2) สละอารมณ์ หมายถึง เป็นคนรู้จักปล่อยอารมณ์ที่จะให้จิตใจเศร้าหมอง ขุ่นมัวและเป็นข้าศึกต่อความสงบใจ เช่น ความโกรธ ความเกลียด เป็นต้น เพราะการเก็บกดอารมณ์ขุ่นมัวไว้นั้นทำให้จิตใจเศร้าหมอง ทั้งยังทำให้ตัวเองเป็นทุกข์กายและทุกข์ใจด้วย ดังนั้นเราควรสละอารมณ์ที่ไม่ดีออกจากจิตใจของตนเอง

สรุปว่า ฆราวาสธรรม 4 ประการ ได้แก่ สัจจะ คือ ความซื่อสัตย์ จริงใจต่อกันเป็นหลักสำคัญที่จะให้เกิดความไว้วางใจและไมตรีจิตสนิทต่อกัน ทมะ การรู้จักบังคับควบคุมอารมณ์ข่มใจระงับความรู้สึกต่อเหตุบกพร่องของกันและกัน รู้จักฝึกฝนปรับปรุงตน แก้ไขข้อบกพร่องปรับนิสัยและอัธยาศัยให้กลมกลืนประสานเข้าหากันได้ ขันติ ความอดทน อดกลั้น ต่อความหนักและความร้ายแรงทั้งหลาย จาคะ ความเสียสละ ความเผื่อแผ่ แบ่งปันตลอดถึงความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อต่อกัน เพื่อประโยชน์สุขทั้งแก่ชีวิตของตนเอง และแก่ชีวิตของคนอื่น ๆ ในสังคม

2.1.1 ความหมายของฆราวาสธรรม

ฆราวาสธรรม หมายถึง ธรรมสำหรับครองเรือนหรือธรรมสำหรับผู้อยู่ครองเรือน มี 4 อย่าง คือ 1) สัจจะ ความซื่อสัตย์ต่อกัน 2) ทมะ การฝึกตน 3) ขันติ ความอดทนอดกลั้น 4) จาคะ การเสียสละ การแบ่งปัน มีน้ำใจ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตรัสว่า

บุคคลเชื่อธรรมของพระอรหันต์ เพื่อบรรลุนิพพาน ฟังอยู่ด้วยดีย่อมได้ปัญญา เป็นผู้ไม่ประมาท มีวิจาร คนทำเหมาะเจาะ ไม่ทอดธุระ เป็นผู้หมั่น ย่อมหาทรัพย์ได้ คนย่อมได้ชื่อเสียงเพราะความสัตย์ ผู้ให้ย่อมผูกมิตรไว้ได้ บุคคลใดผู้อยู่ครองเรือนประกอบด้วยศรัทธา มีธรรม 4 ประการนี้คือ สัจจะ ธรรมะ ธิติ จาคะ บุคคลนั้นแล ละโลกนี้ไปแล้วย่อมไม่เศร้าโศก เชิญท่านถามสมณพราหมณ์เป็นอันมากเหล่าอื่นดูชิว่าในโลกนี้มีอะไรยิ่งไปกว่าสัจจะ ทมะ จาคะและขันติ ฯ

และอาฬวกยักษ์ ได้ทูลถาม พระผู้มีพระภาคเจ้า ว่าอะไรเล่าเป็นทรัพย์ เครื่องปลื้มใจอันประเสริฐที่สุดของบุรุษใน โลกนี้ อะไรเล่าที่บุคคลประพฤติดีแล้วย่อมนาความสุขมาให้ อะไรเล่าเป็นรสยังประโยชน์ให้สำเร็จกว่ารสทั้งหลาย นักปราชญ์ทั้งหลาย ได้กล่าวชีวิตของบุคคลผู้เป็นอยู่อย่างไรว่าประเสริฐที่สุด ฯ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตรัสตอบด้วยพระคาถาว่า

“ศรัทธาเป็นทรัพย์ เครื่องปลื้มใจอันประเสริฐที่สุดของบุรุษในโลกนี้ ธรรมที่บุคคลประพฤติดีแล้วย่อมนำความสุขมาให้สัจจะแลเป็นรสยังประโยชน์ให้สำเร็จกว่ารสทั้งหลาย นักปราชญ์ทั้งหลายกล่าวชีวิตของบุคคลผู้เป็นอยู่ด้วยปัญญาว่าประเสริฐที่สุด ฯ

บุคคลย่อมข้ามโอฆะได้อย่างไร บุคคลย่อมข้ามอรรณพได้อย่างไร บุคคลย่อมล่วงทุกข์ได้อย่างไร ย่อมบริสุทธิ์ได้อย่างไร ฯ

บุคคลย่อมข้ามโอฆะได้ด้วยศรัทธา ย่อมข้ามอรรณพได้ด้วยความไม่ประมาท ย่อมล่วงทุกข์ได้ด้วยความเพียร ย่อมบริสุทธิ์ได้ด้วยปัญญา ฯ

บุคคลย่อมได้ปัญญาอย่างไร ย่อมหาทรัพย์ได้อย่างไร ย่อมได้ชื่อเสียงอย่างไร ย่อมผูกมิตรทั้งหลายไว้ได้อย่างไร บุคคลละจากโลกนี้ไปสู่โลกอื่นแล้ว ย่อมไม่เศร้าโศกอย่างไร ฯ

บุคคลเชื่อธรรมของพระอรหันต์ทั้งหลาย เพื่อบรรลุนิพพานเป็นผู้ไม่ประมาท มีปัญญาเป็นเครื่องสอดส่อง ฟังอยู่ด้วยดีย่อมได้ปัญญาบุคคลผู้มีธุระ กระทำสมควร มีความหมั่นย่อมหาทรัพย์ได้ บุคคลย่อมได้ชื่อเสียงด้วยสัจจะ ผู้ให้ย่อมผูกมิตรไว้ได้ ผู้ใดมีศรัทธาอยู่ครองเรือนมีธรรม 4 ประการนี้ คือ สัจจะ ธรรมะ ธิติ จาคะ ผู้นั้นแลละจากโลกนี้ไปแล้วย่อมไม่เศร้าโศก ถ้าว่าเหตุแห่งการได้ชื่อเสียงยิ่งไปกว่าสัจจะก็ดี เหตุแห่งถารได้ปัญญายิ่งไปกว่าทมะก็ดี เหตุแห่งการผูกมิตรยิ่งไปกว่าจาคะก็ดี เหตุแห่งการหาทรัพย์ได้ยิ่งไปกว่าขันติก็ดี มีอยู่ในโลกนี้ไซร้ เชิญท่านถามสมณพราหมณ์เป็นอันมากแม้เหล่าอื่นดูเถิด ฯ

บัดนี้ ข้าพระองค์จะพึงถามสมณพราหมณ์เป็นอันมากทำไมเล่า วันนี้ข้าพระองค์ทราบชัดประโยชน์อันเป็นไปในภพหน้า พระพุทธเจ้าเสด็จมาสู่เมืองอาฬวีเพื่อประทับอยู่ เพื่อประโยชน์แก่ข้าพระองค์หนอ วันนี้ข้าพระองค์ทราบชัดพระทักขิไณยบุคคลผู้เลิศ ที่บุคคลถวายทานแล้วเป็นทานมีผลมาก ข้าพระองค์จักนอบน้อมพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และความที่พระธรรมเป็นธรรมดี เที่ยวไปจากบ้านสู่บ้านจากเมืองสู่เมือง ฯ" (สำ.ส.15/845/258)

จะเห็นได้ว่า หลักฆราวาสธรรม เป็นหลักธรรมสำหรับฆราวาส เพราะวงการของฆราวาสวิสัยจะอยู่ตามลำพังคนเดียวไม่ได้ ย่อมต้องอาศัยกันและกัน ช่วยเหลือกิจของกันและกัน เป็นธรรมดาของคนหมู่มากย่อมจะอดทะเลาะกันไม่ได้ จึงต้องมีเครื่องรัดรึงใจไว้ ธรรมที่จะบรรเทาลดโทษเหล่านั้นให้ลดน้อย หรือสงบจึงต้องมีฆราวาสธรรม คือ ธรรมสำหรับฆราวาส

สัจจะ ซื่อสัตย์ต่อกัน หมาถึงความสัตย์ซื่อต่อบุคคล เช่น ระหว่างสามีกับภรรยา เพื่อนกับเพื่อน หรือเจ้านายกับลูกน้อง เป็นต้น ต่างคนต่างมีสัจจะต่อกัน ประพฤติด้วยน้ำใจจริง ประพฤติด้วยหน้าที่ ย่อมมีความสุขความเจริญร่วมกัน สัจจะชื่อว่ามีอยู่ในผู้ใด คณะใด ย่อมยังผู้นั้น คณะนั้นใคร่กันสมานไมตรีภาพให้ยืนนาน สัจจะจึงเป็นฆราวาสธรรมประการหนึ่ง

ทมะ รู้จักข่มจิตของตน คือ การบังคับใจเมื่อสังกิเลสธรรมเกิดขึ้นครอบงาไม่ให้หุนหัน หรือพูด ทำลงไปตามอำนาจโทสะ คนผู้อยู่ร่วมกันเป็นหมวดหมู่จะให้ดีเหมือนกันหมดไม่ได้ ย่อมต้องมีอัธยาศัยแตกต่างกัน คนผู้ไม่รู้จักข่มจิตไว้ถือเอาแต่ใจเป็นประมาณก็มีแต่คนรังเกลียด หาใครรักใคร่ไม่ได้ การข่มจิตจึงเป็นเป็นฆราวาสธรรมประการหนึ่ง

ขันติ ความอดทน คือ ความอดกลั้น ได้แก่ ความยั้งใจหยุดไม่ให้ผลุนผลันผู้อยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ ถ้าไม่อดทนปล่อยไปตามอำนาจแห่งกิเลส ย่อมทำให้เกิดทะเลาะกันบ้าง ถ้ามีขันติบังคับใจไว้ย่อมเป็นผลดี ขันติจึงเป็นฆราวาสธรรมอีกประการหนึ่ง

จาคะ การสละให้ปันสิ่งของ ๆ ตน แก่คนที่ควรแบ่งปัน เป็นการเผื่อแผ่กัน อุดหนุนกันตามมีตามได้ เป็นไปเพื่อไมตรีกันและกัน ทำให้รักใครให้มั่นคงยิ่งขึ้น การให้ทานย่อมผูกไมตรีของคนผู้เป็นฆราวาสจึงควรบำเพ็ญตนให้เป็นผู้โอบอ้อมตามมีตามได้ จักได้เป็นที่รักของคนทั้งหลาย การสละให้ปันของ ๆ ตน แก่คนที่ควรให้ปัน จึงเป็นฆราวาสธรรมอีกประการหนึ่ง

อนึ่ง ในอาฬวกสูตร ซึ่งว่าด้วยอาฬวกยักษ์ (ขุ.สุ.25/11/545) ทูลถามปัญหา ที่ปรากฏในขุททกนิกายสุตตนิบาต พระพุทธเจ้าตรัสตอบย้ำหมวดธรรมข้อนี้ว่า เชิญท่านถามสมณพราหมณ์เหล่าอื่นดูเถิดว่า ในโลกนี้ เหตุให้ได้เกียรติที่ยิ่งไปกว่าสัจจะก็ดี เหตุให้มีปัญญาที่ยิ่งไปกว่าทมะก็ดี เหตุให้ผูกมิตรสหายไว้ได้ที่ยิ่งไปกว่าจาคะก็ดี เหตุให้หาทรัพย์ได้ที่ยิ่งไปกว่าขันติก็ดี มีอยู่หรือไม่

ในพจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม "ฆราวาสธรรม 4" หมายถึง ธรรมสำหรับฆราวาส ธรรมสำหรับการครองเรือน หลักการครองชีวิตของคฤหัสถ์ (พระธรรมปิฎก, 2546, หน้า 113 - 114)

1) สัจจะ ความซื่อสัตย์ ซื่อตรง พูดจริงทำจริง จริงใจต่อกัน เป็นหลักสำคัญที่จะให้เกิดความไว้วางใจและไมตรีจิตสนิทต่อกัน ขาดสัจจะเมื่อใดย่อมเป็นเหตุให้เกิดความระแวงแคลงใจกัน เป็นจุดเริ่มต้นแห่งความร้าวฉาน ซึ่งยากนักที่จะประสานให้คืนดีได้ดังเดิม

2) ทมะ การฝึกฝน การข่มใจ ฝึกนิสัย ปรับตัว ฝึกหัดดัดนิสัย ปรับปรุงตนให้เจริญก้าวหน้าด้วยสติปัญญา การรู้จักบังคับควบคุมอารมณ์ ข่มใจระงับความรู้สึกต่อเหตุบกพร่องของกันและกัน

รู้จักฝึกฝนปรับปรุงตน แก้ไขข้อบกพร่อง ปรับนิสัยและอัธยาศัยให้กลมกลืน ประสานเข้าหากันได้ ไม่เป็นคนดื้อด้านเอาแต่ใจและอารมณ์ของตน คนที่ขาดธรรมข้อนี้ ย่อมปล่อยให้ข้อแตกต่างปลีกย่อยทางอุปนิสัยและการอบรม กลายเป็นเหตุแตกแยกสามัคคีใหญ่โต จนไม่สามารถแก้ไขได้

3) ขันติ ความอดทน อดกลั้น ต่อความหนักและความร้ายแรงทั้งหลาย ทำหน้าที่การงานด้วยความขยันหมั่นเพียร เข้มแข็ง ทนทาน ไม่หวั่นไหว มั่นในจุดหมาย ไม่ท้อถอย นอกจากมีข้อแตกต่างขัดแย้งทางอุปนิสัย การอบรม และยังจะต้องมีความอดทนต่อความลำบากตรากตรำ และเรื่องหนักใจต่าง ๆ ในการประกอบการงานอาชีพเป็นต้น มีสติอดกลั้น คิดอุบายใช้ปัญญาหาทางแก้ไขเหตุการณ์ให้ลุล่วงไปด้วยดี

4) จาคะ ความเสียสละ สละกิเลส สละความสุขสบายและผลประโยชน์ส่วนตน ให้ใจกว้าง พร้อมที่จะรับฟังความทุกข์ ความคิดเห็น และความต้องการของผู้อื่น พร้อมที่จะร่วมมือช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่คับแคบเห็นแก่ตนหรือเอาแต่ใจตัว ความเผื่อแผ่ แบ่งปัน ตลอดถึงความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อต่อกัน จะต้องรู้จักความเป็นผู้ให้ด้วย และยังหมายถึงการให้น้ำใจแก่กัน การแสดงน้ำใจเอื้อเฟื้อต่อกัน ตลอดจนการเสียสละความพอใจและความสุขส่วนตัวได้

ฆราวาสธรรม คือหลักธรรมสำหรับผู้ครองเรือน พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ในอาฬวกสูตร สังยุตตนิกายสคาถวรรค โดยตรัสตอบคำถามของอาฬวกยักษ์ถึงธรรม 4 ประการนี้ว่า “เชิญท่านถามสมณพราหมณ์เป็นอันมากเหล่าอื่นดูชิว่าในโลกนี้มีอะไรยิ่งไปกว่า สัจจะ ทมะ จาคะและขันติ ฯ” (สำ.ส.11/845/258)

ฆราวาสที่จมปลักไม่รู้จักใช้ฆราวาสธรรม จมปลักอยู่ในอวิชชาของฆราวาสนั้น ไม่มีฆราวาสธรรมอย่างที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ว่า สัจจะ ทมะ ขันติ จาคะ 4 อย่างนี้ เป็น ฆราวาสธรรม ฆราวาสจะต้องมีธรรม 4 ประการนี้ เป็นเครื่องดำรงความเป็นฆราวาส ไม่ให้เกิดโทษทุกข์ใด ๆ และเกิดความเจริญเป็นธรรมสำหรับฆราวาสอย่างยิ่ง ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า สำหรับความเป็นฆราวาส สัจจะ ทมะ ขันติ และจาคะ นี่ฆราวาสส่วนมากยังไม่รู้ว่า นี้เป็นฆราวาสธรรมที่ต้องมี สัจจะ คือ จริงใจ ในสิ่งที่จะต้องทำ หรือต้องมี ทมะ คือการบังคับตัวเอง ขันติ คือ อดกลั้น อดทนเมื่อเหน็ดเหนื่อยยุ่งยากลำบากเจ็บปวด และจาคะ คอยระบายความกดดันของความบีบคั้นของกิเลส (พุทธทาสภิกขุ, 2530, หน้า 8)

ฆราวาสธรรม 4 เป็นคำสอนของพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นหลักธรรมที่พระองค์ทรงมอบสำหรับผู้ครองเรือนได้ปฏิบัติ เพื่อเสริมให้มีความสุขในชีวิตยิ่งขึ้น ทั้งในการครองเรือนและการอยู่ร่วมกันกับบุคคลอื่นในสังคมทั่วไป และสังคมการทางาน จึงนับว่าเป็น หลักธรรมที่มีความอาลัยอย่างยิ่ง กล่าวคือ

สัจจะ คือ ความซื่อสัตย์ ความจริงใจต่อกัน การคบหาสมาคมระหว่างบุคคลในสังคม ไม่ว่าจะอยู่ในฐานะใดจำต้องมีหลักธรรมข้อนี้ด้วยเสมอ เพราะการแสดงออกซึ่งความซื่อสัตย์ และความจริงใจต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องถือเป็นรากฐานที่สำคัญในการสร้างความยั่งยืนในความสัมพันธ์ระหว่างกัน สำหรับบุคคลที่ทำงานในองค์กรใดองค์กรหนึ่ง การมีความซื่อสัตย์และความจริงใจต่อกันย่อมจะทำให้เกิดความไว้วางใจ ความเชื่อใจระหว่างตนกับผู้ทำงาน หากบุคคลใดขาดสัจจะแล้ว อาจเป็นเหตุให้เกิดความหวาดระแวงแคลงใจ เป็นจุดเริ่มต้นแห่งความร้าวฉาน ซึ่งยากนักที่จะประสานให้การทำงานนั้น

ราบรื่นได้ จึงอาจกล่าวได้ว่า สัจจะ เป็นหลักธรรมพื้นฐานสำหรับทุกคนที่หวังความเจริญในหน้าที่การงานและชีวิต พึงจะระลึกและปฏิบัติอยู่เสมอ

ทมะ คือ การรู้จักบังคับข่มใจตนเอง การปรับตัวการอยู่ร่วมกันในสังคมหรืออยู่กับบุคคลที่ทำงานด้วย ที่จะต้องปรับตัวเข้าหากัน เนื่องจากแต่ละคนต่างมาจากพื้นฐานชีวิตและประสบการณ์ชีวิตที่แตกต่างกัน ดังนั้น แต่ละคนจึงไม่อาจเป็นไปตามที่แต่ละคนคาดหวังได้ทั้งหมด หลักธรรมข้อนี้จึงช่วยฝึกข่มใจระงับความรู้สึกต่อเหตุบกพร่องของกันและกัน รู้จักฝึกฝนปรับปรุงตน แก้ไขข้อบกพร่อง ปรับนิสัยและอัธยาศัยให้กลมกลืนประสานเข้าหากันได้ ไม่เป็นคนดื้อรั้นเอาแต่ใจและอารมณ์ของตน เพื่อที่จะทำให้เกิดการยอมรับในจุดเด่นและข้อบกพร่องของบุคคลรอบข้าง จะเห็นได้ว่า หลักธรรมข้อนี้เน้นการใช้ปัญญาในการตัดสินใจควบคุมจิตใจในการทำความเข้าใจกับบุคคลในองค์กร หากบุคคลขาดเสียซึ่งหลักธรรมข้อนี้มีผลเท่ากับว่าบุคคลนั้น ๆ มิได้ใช้สติปัญญาในการพิจารณา ทำให้เกิดปัญหาตามมาโดยง่าย

ขันติ ความอดทน อดกลั้น การอยู่ในครอบครัว สังคมทั่วไป และสังคมการทำงาน นอกจากจะต้องมีความซื่อสัตย์ ความจริงใจ และความเข้าใจกันแล้ว จะต้องมีความอดทนอดกลั้นอีกด้วย ทั้งนี้เพราะการอยู่ในสภาพเช่นนี้ อาจจะมีข้อขัดแย้งแตกต่างทางด้านอุปนิสัยภูมิหลัง เช่น การศึกษาอบรม ประสบการณ์ จึงอาจมีการกระทำที่เป็นการละเมิดต่อบุคคลอื่น ไม่ว่าด้วยกิริยา วาจา โดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจขึ้นได้ ซึ่งจะเป็นเหตุนาไปสู่ปัญหาและความยุ่งยากตามมา อย่างไรก็ดีหลักทมะแตกต่างจากหลักขันติตรงที่หลักทมะมุ่งเน้นการข่มใจ การบังคับควบคุมอารมณ์ ส่วนหลักขันตินั้นมุ่งให้เกิดควาอดทนโดยเน้นที่ร่างกายที่อดทนต่อความยากลำบาก

จาคะ ความเสียสละ ความเผื่อแผ่ แบ่งปัน ทั้งที่เป็นสิ่งของและน้ำใจไมตรีที่ เอื้อเฟื้อต่อกันว่าเป็นผู้จิตใจกว้างขวาง เอื้อเฟื้อเสียสละ ไม่คับแคบเห็นแก่ตัว นำมาซึ่งความสุขกับฝ่ายผู้ให้และฝ่ายผู้รับ

ฆราวาสที่มีฆราวาสธรรมจะได้รับผลของความเป็นฆราวาสในความเป็นฆราวาสโดยสมบูรณ์และยิ่งไปกว่านั้น จะเป็นฆราวาสที่เลื่อนชั้นตัวเองอยู่เสมอ หมายความว่า ถ้าอยากจะจมปลักอยู่ในความเป็นฆราวาส ไม่มีทางที่จะทำให้ดีที่สุดได้ คือ มีฆราวาสธรรม แต่ถ้าอยากจะยกถอนตัวออกมาเสียจากความเป็นฆราวาส จะต้องใช้ฆราวาสธรรม สมกับที่ตรัสว่า เป็นธรรมสำหรับฆราวาส

สรุปว่า ความหมายของฆราวาสธรรม 4 เป็นธรรมนำมาซึ่งความสุขความเจริญ ความสามัคคี อันควบคุมบุคคลไว้ให้กลมเกลียวกัน และชีวิตของผู้ครองเรือนต้องมีการสมาคมกับคนอื่นต้องมีความจริงใจต่อเขา ต้องรู้จักข่มจิตของตนเมื่อประสบเหตุการณ์ไม่ดี ต้องมีความอดทนเพื่อต่อสู้กับชีวิต และในบางครั้งต้องบริจาคสมบัติของตนเมื่อเห็นคนอื่นเดือนร้อน เพราะหลักฆราวาสธรรม 4 หมายถึง ธรรมสำหรับคฤหัสถ์ในการครองชีวิต

2.1.2 ประเภทของฆราวาสธรรม

ฆราวาสธรรม คือ การปฏิบัติตนเป็นฆราวาสที่ดี ซึ่งเป็น ธรรมสาหรับผู้ครองเรือน มี 4 ประเภท คือ

1) สัจจะ ความจริงใจ ความจริงจัง ตลอดจนความซื่อตรง ต่อกันและกัน สรุปรวมคือ “ความรับผิดชอบ” เป็นหลักสำคัญที่จะให้เกิดความไว้วางใจและไมตรีจิตสนิทต่อกัน ขาดสัจจะเมื่อใดย่อมเป็นเหตุให้เกิดความหวาดระแวงแคลงใจกันเป็นจุดเริ่มต้นแห่งความร้าวฉาน ซึ่งยากนักที่

จะประสานให้คืนดีได้ดังเดิม ซึ่งถ้ามีความรับผิดชอบในตนเอง หรือ แม้นแต่รับผิดชอบผู้อื่น ก็จะส่งผลให้เกิดความผาสุกได้ คนมีสัจจะจึงมักจะแสดงความรับผิดชอบออกมา 4 ด้านคือ

1) ด้านหน้าที่และการงาน ทำงานชิ้นนั้นให้สำเร็จไม่ว่าจะเกิดอุปสรรคใด ๆ ก็ตาม หรือแม้นแต่สภาพแวดล้อมจะไม่เอื้ออำนวยก็ตาม

2) ด้านคำพูด พูดอย่างไร ทำอย่างนั้น และ ทำอย่างไร ก็พูดอย่างนั้น

3) ด้านการคบคน จริงใจไม่มีเหลี่ยมมีคู ว่ากันตรง ๆ ซื่อ ๆ จริงใจ ไม่ลำเอียง ไม่มีอคติ 4 ประการ ได้แก่ ไม่ลำเอียงเพราะรัก ไม่ลำเอียงเพราะชัง ไม่ลำเอียงเพราะโง่ และไม่ลำเอียงเพราะกลัว

4) ด้านศีลธรรม ความดี ยึดหลักคุณธรรม ไม่ผิดศีล ผิดธรรม ผิดประเพณี และผิดกฎหมายบ้านเมือง

2) ทมะ การรู้จักข่มจิตข่มใจตนเอง มีความกระตือรือร้นในการเคี่ยวเข็ญฝึกตนเอง บังคับควบคุมอารมณ์ ข่มใจระงับความรู้สึกต่อเหตุบกพร่องของกันและกัน อย่างไม่มีข้อแม้เงื่อนไข เพื่อให้ตนเองมีทั้งความรู้ ความสามารถ และ ความดีเพิ่มพูนมากขึ้นทุกวัน ๆ รู้จักฝึกฝนปรับปรุงตน แก้ไขข้อบกพร่อง ปรับนิสัยและอัธยาศัยให้กลมกลืนประสานเข้าหากันได้ ไม่เป็นคนดื้อด้านเอาแต่ใจและอารมณ์ของตน คนที่ขาดธรรมข้อนี้ ย่อมปล่อยให้ข้อแตกต่างปลีกย่อยทางอุปนิสัยและการอบรมกลายเป็นเหตุแตกแยกสามัคคีใหญ่โต และถ้าไม่สามารถปรับตนเข้าหากันได้ ก็เป็นอันต้องทำลายชีวิตคู่ครองแยกทางขาดจากกัน การจะมีทมะในทางเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถ และ ความดีในเรื่องใด ๆ นั้น มีการปฏิบัติอยู่ 4 ขั้นตอน คือ

1) ต้องหาครูดีให้เจอ การเพิ่มพูดความรู้ความสามารถนั้น ก็ต้องหาคนที่มีความรู้ความสามารถทางด้านนั้น ๆ หรือ อย่างน้อยก็ต้องมีหนังสือของผู้เชี่ยวชาญทางด้านนั้นเพื่อที่จะศึกษา

2) ต้องฟังคำครู ต้องตั้งใจฟัง ถามแล้วถามอีกจนกระทั่งจับประเด็น หรือ ความรู้ตกผลึก เพื่อจะได้นำไปใช้ได้อย่างลุ่มลึก

3) ต้องตรองตามคำครู นำเอาคำสอนเหล่านั้น มาทบทวนตรึกตรอง ถึงความลุ่มลึกของคำสอน การใช้งาน ผลดี ผลเสีย หรือแม้นแต่ข้อควรระวังต่าง ๆ เพื่อที่จะได้สามารถนำมาประยุกต์ใช้งานได้อย่างถูกต้อง

4) ต้องทำตามครู เมื่อมีความรู้ก็ต้องปฏิบัติให้เกิดผล ด้วยความมีสติรอบคอบระมัดระวัง ไม่ประมาทพลั้งเผลอจนอาจนาไปสู่ความเสียหาย ล้มเหลว ในบั้นปลายได้ “การฝึกใด ๆ ถ้าไม่สามารถเปลี่ยนนิสัย ไม่ชื่อว่าเป็นการฝึกตน”

3) ขันติ ความอดทน อดกลั้น ต่อความหนักและความร้ายแรงทั้งหลาย ชีวิตของผู้อยู่ร่วมกันนอกจากมีข้อแตกต่างขัดแย้งทางอุปนิสัย การอบรม และความต้องการบางอย่าง ซึ่งจะต้องหาทางปรับปรุงเข้าหากันแล้วบางรายอาจจะมีเหตุล่วงเกินรุนแรง แสดงออกจากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ซึ่งอาจจะเป็นถ้อยคาหรือกิริยาอาการ จะโดยตั้งใจหรือไม่ก็ตาม เมื่อเกิดเหตุเช่นนี้ อีกฝ่ายหนึ่งจะต้องรู้จักอดกลั้นระงับใจ ไม่ก่อเหตุให้เรื่องลุกลามกว้างขยายต่อไปความร้ายจึงจะระงับลงไป นอกจากนี้ยังจะต้องมีความอดทนต่อความลำบากตรากตรำ และเรื่องหนักใจต่าง ๆ ในการประกอบการงานอาชีพ เป็นต้น โดยเฉพาะเมื่อเกิดภัยพิบัติ ความตกต่ำคับขัน ไม่ตีโพยตีพาย แต่มีสติอดกลั้นคิดอุบายใช้ปัญญาหาทางแก้ไขเหตุการณ์ให้ลุล่วงไปด้วยดี ชีวิตของคู่ครองที่ขาดความอดทน ย่อมไม่อาจ

ประคับประคองพากันให้รอดพ้นเหตุร้ายต่าง ๆ อันเป็นประดุจมรสุมแห่งชีวิตไปได้ ความอดทนพื้นฐานใน 4 เรื่องต่อไปนี้เป็นสิ่งที่ต้องเจอในชีวิตของเราโดยทั่วไป คือ

1) ต้องอดทนต่อธรรมชาติที่ไม่เอื้ออำนวย ทนทั้ง แดด ลม ฝน สิ่งแวดล้อมที่ไม่เอื้ออำนวย เป็นต้น

2) ต้องอดทนต่อทุกขเวทนา คือการทนต่อสภาพสังขารของตน เช่น การเจ็บป่วยก็ไม่โวยวายคร่าครวญจนเกินเหตุ เป็นต้น

3) ต้องอดทนต่อการกระทบกระทั่ง คือการอดทนกับคนอื่น รวมถึง อดทนกับตนเองในเรื่องที่ไม่ได้ดั่งใจตนเอง การกระทบกระทั่งจิตใจตนเองด้วย

4) ต้องอดทนต่อกิเลส คือการอดทนต่อนิสัยไม่ดีของเราเองไม่ให้ระบาดไปติดคนอื่นและ ต้องอดทนต่อการยั่วยุของอบายมุข ซึ่งเป็นสิ่งแวดล้อมภายนอกที่พยายามกระตุ้นกิเลสในใจตนเอง อดทนต่อ อบายมุข 6 คือ การดื่มสุรา การเที่ยวกลางคืน การเที่ยวในสถานบันเทิงเริงรมย์ การเล่นพนัน การคบคนชั่วเป็นมิตร และ การเกียจคร้านต่อหน้าที่การงาน

4) จาคะ ความเสียสละ ความเผื่อแผ่ แบ่งปันตลอดถึงความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อต่อกัน นึกถึงส่วนรวมของครอบครัวเป็นใหญ่ ชีวิตบุคคลที่จะมีความสุข จะต้องรู้จักความเป็นผู้ให้ด้วย มิใช่คอยจ้องแต่จะเป็นผู้รับเอาฝ่ายเดียว การให้ในที่นี้ มิใช่หมายแต่เพียงการเผื่อแผ่แบ่งปันสิ่งของอันเป็นเรื่องที่มองเห็นและเข้าใจได้ง่าย ๆ เท่านั้น แต่ยังหมายถึงการให้น้ำใจแก่กัน การแสดงน้ำใจเอื้อเฟื้อต่อกัน ตลอดจนการเสียสละความพอใจและความสุขส่วนตนได้ เช่น ในคราวที่คู่ครองประสบความทุกข์ความเจ็บไข้ หรือมีธุรกิจใหญ่เป็นต้น ก็เสียสละความสุขความพอใจของตน ขวนขวายช่วยเหลือ เอาใจใส่ดูแล เป็นที่พึ่งอาศัย เป็นกำลังส่งเสริม หรือช่วยให้กาลังใจได้โดยประการใดประการหนึ่งตามความเหมาะสม รวมความว่า เป็นผู้จิตใจกว้างขวาง เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เสียสละ ไม่คับแคบเห็นแก่ตัว ชีวิตครอบครัวที่ขาดจาคะ ก็คล้ายการลงทุนที่ปราศจากผลกาไรมาเพิ่มเติม ส่วนที่มีมาแต่เดิมก็คงที่หรือค่อยร่อยหรอพร่องไป หรือเหมือนต้นไม้ที่มิได้รับการบำรุง ก็มีแต่อับเฉา ร่วงโรย ไม่มีความสดชื่นงอกงาม

ความเสียสละ มี 3 ประเภท คือ

1) สละสิ่งของ

2) สละความสะดวกสบาย

3) สละอารมณ์ที่บูดเน่า ไม่เอามาเก็บฝังใจและเป็นพื้นฐานไปสู่การทำสมาธิ

ซึ่งความเสียสละก็ต้องตั้งมั่นอยู่ในพื้นฐานของเหตุและผล ต้องรู้ถึงความแตกต่างของ “ความอยากได้เอาแต่ใจ” กับ “ความจำเป็นของครอบครัว” ว่า สิ่งใดควรที่จะทำก่อนหลังเป็นพื้นฐาน เพื่อกำจัดความเห็นแก่ตัวของตนเอง และป้องกันความรู้สึกว่าถูกเอารัดเอาเปรียบของอีกฝ่าย ธรรม 4 ประการ คือ สัจจะ ทมะ ขันติ และจาคะดังกล่าวมานี้ มิใช่ประสงค์เป็นข้อปฏิบัติจากัดเฉพาะในระหว่างคู่ครองเพียง 2 คนเท่านั้น แต่มุ่งหมายให้ใช้ทั่วไปในชีวิตการครองเรือนทั้งหมด โดยยึดถือเป็นคุณธรรมพื้นฐานของจิตใจ ในการที่จะสร้างความสัมพันธ์อันดีงามกับคนทั้งหลายที่จะอยู่ร่วมหรือติดต่อเกี่ยวข้องกันให้เหมาะสมตามฐานะนั้น ๆ เพื่อประโยชน์สุขทั้งแก่ชีวิตของตนเอง และแก่ชีวิตของคนอื่น ๆ ในสังคม

2.1.3 ความสำคัญของฆราวาสธรรม

ในพระสูตรได้ปรากฏถึงการให้ความสำคัญของหลักฆราวาสธรรม ๔ ประการนี้ ซึ่งพระพุทธองค์ถึงกับท้าให้ไปถามผู้รู้ท่านอื่นๆ ดังที่มีหลักฐานปรากฏ ดังนี้พระพุทธองค์ได้ตรัสแต่อาฬวกยักษ์ในอาฬวกสูตร ตอนหนึ่งว่า

"ในโลกนี้เหตุให้ได้เกียรติที่ยิ่งไปกว่า สัจจะ ก็ดี
เหตุให้มีปัญญาที่ยิ่งไปกว่า ทมะ ก็ดี
เหตุให้ผูกมิตรสหายไว้ได้ที่ยิ่งไปกว่า จาคะ ก็ดี
เหตุให้หาทรัพย์ได้ที่ยิ่งไปกว่า ขันติก็ดีมีอยู่หรือไม่" (ขุ.สุ. 46/311/439)

การที่บุคคลในสังคมจะสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างเป็นสุข จำเป็นต้องมีความเอื้ออาทรช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน โดยแต่ละบุคคลจะต้องปฏิบัติตนตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายอย่างถูกต้องและเหมาะสมกับบทบาทที่ตนเองได้รับ และพึงระลึกอยู่เสมอว่า อะไรคือความชั่วที่ควรละ อะไรคือความดีที่พึงกระทำ และตระหนักอยู่เสมอว่าการทำงาน คือ การปฏิบัติธรรมอย่างหนึ่ง โดยนำหลักพุทธธรรมซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมากที่พุทธศาสนิกชนพึงประพฤติปฏิบัติมาประยุกต์ใช้ เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการดำเนินชีวิต หลักพุทธธรรมข้อหนึ่งที่บุคคลทั่วไปพึงยึดมั่นถือปฏิบัติตามเพื่อผลสำเร็จในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข เรียกว่า "หลักฆราวาสธรรม 4"

ฆราวาสธรรมสามารถประพฤติปฏิบัติได้ 3 ทาง ได้แก่ ทางกาย คือ การทำงานตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มกำลังความสามารถถือว่าเป็นการปฏิบัติธรรมทางกาย, ทางวาจา คือ การใช้คำพูดที่สุภาพและแสดงถึงความมีไมตรีจิตในการติดต่อสื่อสารกับคู่สนทนา ตลอดจนการกล่าวอ้างอิงถึงผู้อื่นในเชิงบวกถือว่าเป็นการปฏิบัติธรรมทางวาจา และทางใจ คือ การคิดดีความปรารถนาดีความพลอยยินดีความเมตตากรุณาความสงสาร และความเห็นอกเห็นใจต่อผู้อื่น ถือว่าเป็นการปฏิบัติธรรมทางใจ

ฆราวาสธรรม 4 เป็นคำสอนของพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นหลักธรรมที่พระองค์ทรงมอบสำหรับผู้ครองเรือนได้ปฏิบัติเพื่อเสริมให้มีความสุขในชีวิตยิ่งขึ้น ประกอบด้วยหลักธรรม 4 ข้อ ได้แก่ สัจจะ ทมะ ขันติ จาคะ เมื่อกล่าวถึงความสำคัญของฆราวาสธรรมแล้วย่อมมีความสำคัญมากมาย (สมเด็จพระพุฒาจารย์, 2546, หน้า 78) ดังนี้

สัจจะ คือ ความซื่อสัตย์ ความจริงใจต่อบุคคลอื่นการคบหาสมาคมระหว่างบุคคลในสังคมไม่ว่าจะอยู่ในฐานะใดจักต้องมีหลักธรรมสัจจะข้อนี้อยู่ด้วยเสมอ เพราะการแสดงออกซึ่งความซื่อสัตย์และความจริงใจต่อบุคคลที่เรารู้จักถือเป็นรากฐานที่สำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกัน ซึ่งจะส่งผลว่าความสัมพันธ์ดังกล่าวจะสามารถสานต่อในระยะยาวต่อไปอีกได้หรือไม่ สำหรับบุคคลที่ทำงานในองค์กรใดองค์กรหนึ่งการมีความซื่อสัตย์และความจริงใจให้แก่กัน ย่อมจะทำให้เกิดความไว้วางใจ ความเชื่อใจระหว่างตนกับผู้ทำงานร่วมกัน หากบุคคลใดขาดสัจจะแล้วย่อมเป็นเหตุให้เกิดความหวาดระแวงแคลงใจกัน เป็นจุดเริ่มต้นแห่งความร้าวฉานซึ่งยากนักที่จะประสานให้การทำงานนั้นราบรื่นได้เช่นเดิม ดังนั้นกล่าวได้ว่าสัจจะเป็นหลักธรรมพื้นฐานสำหรับทุกคนที่หวังความเจริญในหน้าที่การงานและชีวิตพึงจะระลึกและปฏิบัติอยู่เสมอ

ทมะ คือ การรู้จักบังคับควบคุมอารมณ์ การข่มใจ การปรับตัว การอยู่ร่วมกันในสังคมหรืออยู่กับคนที่เราทำงานด้วย เป็นเรื่องที่ต้องปรับตัวเข้าหากัน เนื่องจากแต่ละบุคคลต่างมาจากพื้นฐาน

ชีวิตและประสบการณ์ชีวิตที่แตกต่างกันออกไป ดังนั้นจึงไม่มีใครที่สามารถเป็นได้ทุกอย่างตามที่ใจของเราคิด และเช่นเดียวกันตัวเราเองก็อาจไม่สามารถที่จะเป็นไปได้ทุกอย่างดังที่คนอื่นต้องการ หลักธรรมในข้อทมะจึงเป็นการฝึกข่มใจระงับความรู้สึกต่อเหตุบกพร่องของกันและกัน รู้จักฝึกฝนปรับปรุงตน แก้ไขข้อบกพร่อง ปรับนิสัยและอัธยาศัยให้กลมกลืนประสานเข้าหากันได้ ไม่เป็นคนดื้อด้านเอาแต่ใจและอารมณ์ของตน เพื่อที่จะทำให้เรายอมรับในจุดเด่นและข้อบกพร่องของตัวบุคคลรอบข้าง หลักธรรมทมะเป็นหลักธรรมที่เน้นในเรื่องการใช้ปัญญาในการตัดสินใจ ควบคุมจิตใจ การทำความเข้าใจกับคนในองค์กร เมื่อขาดธรรมข้อนี้เท่ากับเป็นการขาดการใช้สติปัญญาพิจารณาปล่อยให้ข้อแตกต่างปลีกย่อยทางอุปนิสัยและการอบรม กลายเป็นเหตุแตกแยกสามัคคีลุกลามเป็นเรื่องใหญ่โต เมื่อทุกคนต่างรู้ดีว่าไม่มีใครที่จะสมบูรณ์แบบไปหมดทุกอย่าง ผู้ที่มีความหวังความเจริญในหน้าที่การงานจึงปรารถนาที่จะได้รับความเข้าใจจากบุคคลอื่น ย่อมใช้หลักทมะในการทำงานร่วมกันกับคนอื่น

ขันติ คือ ความอดทนอดกลั้น การทำงานอยู่ในองค์กรซึ่งมีคนจำนวนมากนอกจากจะต้องมีความซื่อสัตย์ ความจริงใจ และความเข้าใจกันแล้ว จะต้องมีความอดทนอดกลั้นเพราะการทำงานร่วมกันนอกจากจะมีข้อขัดแย้งแตกต่างทางด้านอุปนิสัย การอบรม ประสบการณ์เดิม บางคนอาจมีเหตุล่วงเกินรุนแรงซึ่งอาจจะเป็นถ้อยคำหรือกิริยาอาการ จะโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจจึงต้องรู้จักอดกลั้นระงับใจ ไม่ก่อเหตุขยายความต่อไป หลักขันติแตกต่างจากหลักทมะตรงที่มุ่งให้เกิดความอดทนโดยเน้นที่ร่างกายที่อดทนต่อความยากลำบากจากการทำงานและเรื่องหนักใจต่าง ๆ ในการประกอบการงานอาชีพดังนั้น การทำงานร่วมกันจะต้องอดทนเผชิญฟันฝ่าต่อความยากลำบากด้วยกันถือว่าเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความอดทนและตั้งใจของคนในองค์กร เมื่อเกิดภัยพิบัติคับขันจะต้องมีสติอดกลั้นคิดอุบายใช้ปัญญาหาทางแก้ไขและมีความอดทนเพียรพยายาม เป็นกาลังใจซึ่งกันและกันก็จะสามารถผ่านพ้นเหตุการณ์ที่ร้ายไปด้วยกันได้

จาคะ คือ ความเสียสละ ความเผื่อแผ่แบ่งปัน ทำสิ่งใดหรือให้สิ่งใดกับผู้อื่นด้วยความเต็มใจเป็นการมอบความสุขที่ได้ทั้งสองฝ่ายคือ ผู้ให้และผู้รับ รวมทั้งการให้มีน้ำใจเอื้อเฟื้อต่อกัน ตลอดจนการเสียสละความพอใจและความสุขส่วนตน เมื่อบุคคลในองค์กรประสบความทุกข์ความเจ็บไข้ก็เสียสละความสุขความพอใจของตน ขวนขวายช่วยเหลือ เอาใจใส่ดูแล เป็นที่พึ่งพาอาศัย เป็นกำลังส่งเสริมหรือช่วยให้กำลังใจตามความเหมาะสม การทำงานที่ขาดจาคะเหมือนต้นไม้มิได้รับการบำรุงมีแต่อับเฉาร่วงโรย ไม่มีความสดชื่นงอกงาม รวมถึงการให้อภัยแก่ผู้ร่วมงานทำงานเป็นการแสดงไมตรีจิตยอมรับความแตกต่างเข้าใจและจริงใจ

2.1.4 องค์ประกอบของหลักฆราวาสธรรม

“ฆราวาสธรรม 4” เป็นหลักธรรมคำสอนของพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า คุณธรรมสี่ประการนี้ ถ้าแต่ละคนพยายามปลูกฝังและบำรุงให้เจริญงอกงาม จะช่วยให้ประเทศชาติบังเกิดความสุข ความร่มเย็น และมีโอกาสที่จะปรับปรุงพัฒนาให้มั่นคงก้าวหน้าต่อไปได้ คุณธรรมสี่ดังกล่าว คือ ข้อปฏิบัติธรรมโดยตรงของคฤหัสถ์ทั้งหลาย ของผู้ครองเรือนทั้งหลาย การนำหลักฆราวาสธรรม 4 ไปใช้ แม้อยู่ครองเรือนก็จะเป็นฆราวาส เป็นคฤหัสถ์ที่มีความสุข ความสำเร็จในชีวิต หากเป็นนักบวชก็จะได้รับผลแห่งการปฏิบัติบำเพ็ญสมณะธรรมด้วยสิ่งที่ตั้งใจ หลักฆราวาสธรรมนี้ เป็นธรรมสำหรับคฤหัสถ์ผู้ครองเรือนใช้ปฏิบัติมี 4 ประการ หรือบางทีอาจเรียกว่า คุณธรรม 4 ประการ มีองค์ประกอบดังนี้

1. สัจจะ คือ ความซื่อสัตย์ ความซื่อตรง ความแท้ และความจริง มี 5 ลักษณะ คือ

1) ความจริงต่อหน้าที่ คือ การปฏิบัติหน้าที่การงานที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ และหน้าที่ที่เกิดขึ้นโดยการมอบหมายด้วยความรับผิดชอบ ด้วยความซื่อสัตย์ ไม่แสวงผลประโยชน์ให้แก่ตนเองและพวกพ้องด้วยการใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบหรือผิดจากทำนองคลองธรรม ความจริงใจเหล่านี้แสดงออกด้วยการตั้งใจจริงที่จะปฏิบัติหน้าที่ของตนให้สำเร็จลุล่วงและเกิดผลดี

2) ความจริงต่อการงาน คือ การซื่อสัตย์ต่อการทำงานของตนเอง มีศีลธรรมประจำใจ มีความละอายใจเกรงกลัวต่อการทำความชั่ว แต่มีความมุ่งมั่นที่จะประพฤติตนเป็นคนดี บุคคลใดขาดสัจจะต่อตนเองหรือต่อการทำงานของตนเองแล้ว ย่อมจะโกหก คดโกง หรือ หลอกลวงผู้อื่นได้โดยง่าย

3) ความจริงต่อวาจา คือ การรักษาคำพูด คำมั่นสัญญา เมื่อรับปากว่าจะทำอะไรแล้ว ก็จะต้องพยายามกระทำตามที่รับปากไว้ให้ได้ ปากตรงกับใจ ไม่พูดปด หรือกล่าวให้ร้ายผู้อื่น

4) ความจริงต่อบุคคล คือ การมีความซื่อตรง จริงใจประพฤติปฏิบัติอย่างตรงไปตรงมาต่อบุคคลที่เราเกี่ยวข้องด้วย เช่น บิดามารดา ผู้มีพระคุณ ครูอาจารย์ มิตรสหาย ผู้ร่วมงานทั้งระดับสูงกว่าและต่ำกว่า ความจริงใจเหล่านี้แสดงออกด้วยการไม่ทรยศ ไม่คดโกง ไม่เบียดบังผลประโยชน์ให้แก่ตนเอง เป็นต้น

5) ความจริงต่อความดี คือ การตัดสินใจไปในทางที่ดีเสมอ ไม่หลบเลี่ยง ไม่เบี่ยงบ่าย บิดเบือนไปจากความดี มีความมั่นคงในความดี เช่น เคารพยึดมั่นในกฎระเบียบข้อบังคับของสังคมและประเทศชาติ มีความจงรักภักดีต่อสถาบันสำคัญ คอยป้องกันภัยที่จะมีต่อประเทศ และไม่กระทำการใด ๆ อันจะเป็นการบ่อนทำลายหรือทำให้ประเทศชาติต้องเสื่อมเสียชื่อเสียง เป็นต้น (พระครูพุทธศาสน์โศภน, 2530, หน้า 26 - 30)

สรุป สัจจะ คือ การรักษาความสัตย์ ความสุจริต ความซื่อตรง จริงใจต่อตนเองและผู้อื่น ทั้งด้านการคิด การพูด และการทำ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสสรุปสัจวาจาไว้ คือ “การไม่พูดคำที่ไม่จริงไม่มีประโยชน์ แม้คนอื่นจะชอบ ไม่พูดคำจริงมีประโยชน์ แต่คนอื่นฟังแล้วไม่ชอบ ไม่พูดคำจริงไม่มีประโยชน์ คนอื่นฟังแล้วชอบ และต้องรู้จักเวลาในการพูดคำจริงที่มีประโยชน์ คนฟังแล้วชอบ”

2. ทมะ คือ การบำเพ็ญสมาธิจิตอันเป็นหลักควบคุมใจนั่นเอง บุคคลใดฝึกฝนจิตใจให้หนักแน่น เยือกเย็น ระงับใจ ระงับอารมณ์ตามหลักทมะด้วยการฝึกสมาธิได้ จะเป็นผู้สามารถควบคุมอารมณ์ ควบคุมตัวเองได้ดี จะเป็นผู้ไม่วู่วาม ผลีผลาม ไม่เอาแต่ใจตนเอง เอาแต่อารมณ์ มีสติสัมปชัญญะอยู่เสมอ ทมะ คือ การฝึก การข่มใจตนเอง เพื่อปรับปรุง พัฒนาตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการฝึกตนเองด้านคุณธรรม เพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1) การฝึกฝนตนเอง คือ เป็นความมุ่งหมายเพื่อออดกลั้น ฝึกฝน อบรมจิตใจของตนให้มีสภาพจิตใจดีขึ้น ให้เข้มแข็งมากขึ้น ฝึกข่มความรู้สึกเพื่อให้พร้อมกับสถานการณ์ต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้น ต้องข่มใจไม่ให้แสดงอาการหวาดหวั่น เช่น ไม่พลั้งเผลอสติด่าว่าออกมาโดยไม่มีสติยับยั้งหรือข่มความประหม่าเมื่อต้องพูดหรือแสดงออก อีกนัยหนึ่ง ทมะ ในความหมายที่ลึกซึ้ง หมายถึง การรู้จักฝึกอินทรีย์ (กายและใจ) ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ด้วยอำนาจของคุณธรรม ไม่ให้เป็นไปตามกำลังของกิเลสหรือความชั่ว การฝึกใจให้มีทมะ คือ การรู้จักใช้สติให้มาก เพื่อข่มความรู้สึกที่ไม่ดีไว้ และหาทางพัฒนาใจตนเองให้มั่นคงขึ้นด้วยวิธีการฝึกจิตใจ เช่น ฝึกสมาธิ ฝึกนั่งกรรมฐาน เป็นต้น

2) การข่มใจตนเอง คือ การยับยั้งจิตใจของตนไม่ให้หลงมัวเมาอยู่กับอบายมุข ไม่ฟุ้งซ่านทะยานอยากกับสิ่งที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายและศีลธรรม รวมทั้งรู้จักควบคุมอารมณ์ไม่ให้โกรธง่าย เกลียดง่าย เช่น ถ้าเพื่อนมาชักชวนให้ไปร่วมลักขโมยทรัพย์สินของคนอื่น โดยสัญญาว่าจะแบ่งรายได้ให้ครึ่งหนึ่ง ถ้าแม้เรามีความจำเป็นจะต้องใช้เงิน แต่เมื่อเห็นว่าการกระทำเช่นนี้ไม่ถูกต้อง ผิดทั้งทางโลกและทางธรรมก็ต้องปฏิเสธ เป็นต้น (ไสว มาลาทอง, 2542, หน้า 12)

สรุป ทมะ คือ การฝึกฝนอบรมตนเอง และการข่มใจตนเองด้วยปัญญา ให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในความดีความถูกต้องหรืออยู่ในระเบียบที่ดีตามที่ตนต้องการ

3. ขันติ คือ ความอดทน อดกลั้น ทนได้เมื่อถูกกระทบด้วยสิ่งอันไม่พึงปรารถนา (ไม่ถูกใจ) เป็นลักษณะของกายและใจที่พร้อมจะเผชิญกับเหตุการณ์ที่พึงทำหรือที่จะเกิดขึ้นในทุกรูปแบบ ไม่มีความย่อท้อ เมื่อประสบสิ่งที่ลำบากหรือที่ไม่ต้องการ สามารถจำแนกขันติออกได้เป็น 3 ประเภท (สมเด็จพระมหาวีรวงศ์, 2539, หน้า 486 – 488) ได้แก่

1) ตีติกขาขันติ (ขันติอด) หมายถึงความอดทน หักห้ามจิตใจไม่ให้ไหลไปตามกระแสแห่งอำนาจฝ่ายต่ำ ซึ่งมีความทะยานอยากเพราะอำนาจของความโลภเป็นสิ่งยั่วยุล่อลวงจิตใจให้ตกลงไปสู่หลุมพรางแห่งความชั่ว อดทนต่อความโกรธในขณะที่เกิดอารมณ์ร้อนรุ่ม และอดทนต่อความหลง

2) ธิติขันติหรือตปขันติ (ขันติทนหรือมั่นคง) หมายถึงความอดทนต่อความตรากตรำ ในการทำงานทั่วไป เช่น ทนต่อความหิวกระหาย ความเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้า ความหนาว ความร้อน อดทนต่อความลำบากอันเกิดจากเวทนา คือ อาการเจ็บป่วย ความไม่สบายกาย เมื่อประสบกับสถานการณ์ที่ไม่เอื้อประโยชน์แก่ความสุขเหล่านี้สามารถดำรงมั่นอยู่ในภาวะปกติได้ เรียกว่าเป็นความอดทนมั่นคงดุจดั่งแผ่นดิน

3) อธิวาสนขันติ (ขันติยับยั้ง) หมายถึง รู้จักยับยั้งชั่งใจ ไม่ท้อถอย อดทนต่อ พฤติกรรมล่วงเกิน ถากถางหรือ คำกล่าวดูหมิ่นของบุคคลหลายระดับ เช่น ผู้ที่กล่าวลบหลู่ดูแคลนผู้ที่เสมอกัน โดยแสดงกิริยาวาจาสบประมาทซึ่งใช้คำพูดให้เกิดความเสียหาย และผู้น้อยซึ่งแสดงอาการเหยียดหยามก็สามารถอดทน โดยไม่มีการโต้ตอบบุคคลเหล่านั้นเพื่อรักษามิตรภาพอันดีเอาไว้

สรุป ขันติ คือ การอดทนต่อความทุกข์ยากทางกาย อดกลั้นต่ออารมณ์ความรู้สึก นึกคิด และอดออมประคับประคองตนเองให้ดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสม ไม่ลุแก่อำนาจความอยากความต้องการในทางที่ผิด

4. จาคะ คือ การสละนั้น กินความรวมทั้งการให้หรือสละวัตถุสิ่งของโดยไม่คิดหาสิ่งตอบแทน รวมทั้งการสละกิเลสคือความชั่วในจิตใจเราเอง จาคะ แม้มีลักษณะใกล้ทาน แต่ในส่วนที่จาคะมีลักษณะต่างจากการให้ทาน โดยการกำหนดว่า ทานคือการให้ ปรารภถึงผู้รับ ส่วนจาคะหรือการสละปรารภที่จะถ่ายเทหรือทำลายความเห็นแก่ตัว ตระหนี่ถี่เหนียวของเราเอง คือการให้ที่เป็นจาคะนั้น จิตใจของผู้ให้ต้องสูงมาก เพราะไม่มีความหวังว่าจะได้สิ่งนั้นสิ่งนี้มาเป็นการตอบแทน ไม่มีการอธิฐานขอให้ได้สิ่งนั้นสิ่งนี้ มุ่งแต่ว่าได้สละความเห็นแก่ตัว และการสละความเห็นแก่ตัวภายนอก ก็แสดงออกมาโดยการให้สิ่งของแก่ส่วนรวมหรือแก่เอกชน การสละคือถ่ายถอนออกซึ่งความชั่วชั้นใน มีความเหนียวแน่น เป็นต้น ให้แสดงออกมาเป็นความเสียสละ ความชั่วชั้นในคือความชั่วทุกชนิดที่มีอยู่ในตนควรถ่ายถอนออกเสียด้วย กล่าวคือ การสละโลภ ความโกรธเคือง พยาบาท อาฆาตมาดร้ายคนอื่น หรือความหลงในวัตถุ จาคะ มีประโยชน์ทั้งในทางทำให้โลกเป็นสุขและทั้งทำตัวผู้สละเองให้เป็นสุขจะ

สละภายนอกก็ตามและสละภายในคือสละกิเลสก็ตาม ย่อมให้สำเร็จประโยชน์ทั้งสิ้น และความหมายอันแท้จริงของจาคะ หมายถึงการสละกิเลส (สุชีพ ปุญญานุภาพ, 2543, หน้า 9, 75)

การเสียสละ ได้แก่ การตัดใจ ตัดกรรมสิทธิ์ของตน ตัดความยึดถือของตน มี 2 ลักษณะ คือ

1) สละวัตถุ คือ การแบ่งปัน เสียสละวัตถุสิ่งของที่ตนเองมีอยู่ให้แก่คนที่ไม่มี เพื่อสลัดความตระหนี่ออกจากตน

2) สละอารมณ์ คือ รู้จักระงับจิตใจ ไม่ผูกโกรธถือโทษ ไม่พยาบาทมาดร้ายคนอื่น

สรุป จาคะ คือ การรู้จักละวางความชั่ว ความทุจริต และรู้จักเสียสละทั้งด้านวัตถุสิ่งของและด้านจิตใจ

2.1.5 ประโยชน์ของหลักฆราวาสธรรม

หลักฆราวาสธรรม 4 นี้จะสอนให้คนเรารู้จักการดำเนินชีวิตทางโลกอย่างผู้ประสบความสำเร็จ และมีความสำคัญต่อการสร้างตัวของฆราวาสมาก (ธ.ธรรมรักษ์, 2012, ออนไลน์) ดังนี้

1. สัจจะ ทำให้เป็นคนมีความรับผิดชอบ เป็นคนหนักแน่นมั่นคง ชีวิตและหน้าที่การงานมีความเจริญก้าวหน้า มีคนเคารพยกย่อง มีคนเชื่อถือและเกรงใจ มีคนรักใคร่นิยม พบเจอกับรักแท้ มีเกียรติยศชื่อเสียง เป็นต้น

2. ทมะ ทำให้เป็นคนรักการฝึกฝนตนเอง มีความสามารถในการทำงาน ไม่มีศัตรูไม่มีความแค้นกับใคร สามารถยับยั้งตนเองไม่ให้หลงไปทำผิด หรือหลงไปในทางที่ผิดได้สามารถตั้งตัวได้ มีสมองดี มีปัญญาเป็นเลิศ มีใจที่สงบสุขเพราะควบคุมอารมณ์ได้เป็นต้น

3. ขันติทำให้อดทนต่ออุปสรรคและปัญหาต่าง ๆ ได้ทำงานได้ดีเป็นที่พึ่งและหลักในครอบครัวได้เป็นที่พึงให้คนอื่นที่เดือดร้อนได้ทำให้ไม่มีเรื่องทะเลาะวิวาทกับคนอื่น ไม่หลงผิดไปทำความชั่ว และทำให้ชีวิตประสบความสำเร็จตามที่มุ่งหวังได้เป็นต้น

4. จาคะ อานิสงส์ของการมีจาคะ ได้แก่ ทำให้มีอารมณ์ผ่องใสติดตัว มีนิสัยเสียสละแก่ผู้อื่น รักผู้อื่นเหมือนรักตนเอง ทำให้ตนเองปลอดภัย คนอื่นนับหน้าถือตา ครอบครัวและสังคมเป็นสุข มีเพื่อนดี ๆ รอบตัว จิตใจมีความสุข ช่วยชำระล้างจิตใจที่สกปรกเห็นแก่ตัว ทำให้คนรักรักเรามากขึ้น เป็นต้น

หลักการมีฆราวาสธรรม 4 จะทำให้ประสบความสำเร็จในชีวิตและ ครอบครัว หลักคุณธรรมนี้จะเหนี่ยวนำให้มีคนรัก มีเมตตา ทำให้สมหวังในความรักและคู่ครองได้ โดยรวมคือเมื่อมีสัจจะย่อมมีเกียรติยศชื่อเสียง มีผู้คนเชื่อมั่น เมื่อมีทมะย่อมได้รับปัญญา ควบคุม อารมณ์ได้เมื่อมีขันติย่อมเกิดทรัพย์และความสำเร็จที่ตั้งใจไว้และเมื่อมีจาคะย่อมเกิดมิตรที่ดีเกิดคน รักใคร่ ทำให้มีสมัครพรรคพวกที่ดีในสังคม เป็นต้น ฆราวาสธรรมถือว่าเป็นหลักธรรมที่มีความสำคัญ ต่อการดำเนินชีวิตในสังคม ต่อมนุษย์ทุกคน และหากบุคคลใดหรือสังคมใดนำหลักธรรมนี้ไป ประยุกต์ใช้จะทำให้บุคคล ครอบครัว สภาพแวดล้อม และสังคมประสบความสุข ความสงบ สันติ และไม่มีเบียดเบียนกันและกันและจักมีความเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นหลักฆราวาสธรรมนี้เมื่อปฏิบัติตามแล้ว ย่อมส่งผลหรือประโยชน์ต่อผู้ปฏิบัติดังนี้

1. เมื่อปฏิบัติตามหลักสัจจะ จะทำให้ผู้อื่นเคารพเชื่อถือ เพราะเป็นผู้ที่มีความจริงใจ รักษาคำพูด ยึดมั่นในสัจจะ ซื่อสัตย์ย่อมสามารถจะปฏิบัติหน้าที่อย่างได้ผลทันเวลา และประสบความสำเร็จทั้งชีวิตครอบครัว การดำรงชีวิต กระทั่งผลของการทำงานก็จะประสบความสำเร็จ

2. เมื่อปฏิบัติตามหลักทมะ จะทำให้คนเราอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข ไม่ทะเลาะกัน เพราะรู้จักใช้สติข่มใจไม่หลงไปในทางเสื่อมเสียและทางที่ทาลายความเป็นปกติของเรา

3. เมื่อปฏิบัติตามหลักขันติจะทำให้หลีกเลี่ยงความเสื่อมจากเหตุต่าง ๆ เพราะมีจิตใจเข้มแข็ง อดทน อดกลั้น ไม่มัวเมากับสิ่งเย้ายวน เป็นหลักประกันในการสร้างฐานะและชีวิต

4. เมื่อปฏิบัติตามหลักจาคะ จะทำให้ปราศจากการเอารัดเอาเปรียบ มีความสามัคคีกัน แบ่งปัน ไม่ชิงดีชิงเด่นกัน เพราะทุกคนที่ปฏิบัติมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ สมานฉันท์ทำให้สังคมมีความสุข

สรุป ได้ว่า การมีหลักฆราวาสธรรม 4 คือหลักธรรมในการครองเรือน สำหรับบุคคลทั่วไปที่จะทำให้ประสบความสำเร็จในชีวิตและครอบครัว หลักคุณธรรมนี้จะทำให้มีคนรัก มีเมตตา ทำให้สมหวังในความรักและคู่ครองได้ โดยรวม คือเมื่อมีสัจจะย่อมมีเกียรติยศชื่อเสียงและ มีทมะย่อมได้รับปัญญาที่ดี และมีขันติ ย่อมเกิดทรัพย์ และความสำเร็จดั่งที่ตั้งใจไว้ และเมื่อเกิด จาคะ ย่อมมีมิตรที่ดี มีคนรักใคร่ และทำให้สังคมมีคนดีมากขึ้น ฆราวาสธรรมถือว่าเป็นหลักธรรมที่มีความสำคัญ ต่อการดำเนินชีวิตในสังคม ต่อมนุษย์ทุกคน และหากบุคคลใดหรือสังคมใดนำหลักธรรมนี้ไป ประยุกต์ใช้จะทำให้บุคคล ครอบครัว สภาพแวดล้อม และสังคมประสบความสุข ความสงบ สันติ และไม่มีเบียดเบียนซึ่งและกัน และจักมีความเจริญยิ่ง เป็นต้น

2.1.6 การนำหลักฆราวาสธรรมมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต

ฆราวาสธรรม หมายถึง ธรรมสำหรับผู้อยู่ครองเรือน หรือหลักครองเรือนของคฤหัสถ์ มี 4 อย่าง คือ 1) สัจจะ ความซื่อสัตย์, 2) ทมะ การฝึกตน, 3) ขันติ ความอดทนอดกลั้น, 4) จาคะ การเสียสละ การนำหลักฆราวาสธรรมสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้ดังนี้

สัจจะ การแบ่งปันผู้ที่อยู่ครองเรือนต้องบริหารกิจการในครอบครัวให้เป็นไปอย่างราบรื่น เรียบร้อยต้องประกอบด้วยธรรม 4 ข้อนี้ คือผู้เป็นหัวหน้าครอบครัวต้องมีสัจจะความซื่อสัตย์ต่อคนในครอบครัว เช่น สามีมีความซื่อสัตย์ต่อภรรยา ต่อบุตรธิดา ภรรยามีความซื่อสัตย์ต่อสามี ต่อบุตรธิดา เมื่อผู้นำมีความซื่อสัตย์ต่อคนรอบข้าง จะทำให้คนรอบข้างไว้วางใจไม่เกิดความระแวงต่อกัน แต่ละคนก็จะตั้งใจทำงานตามหน้าที่ของตนได้เต็มความสามารถ การงานที่ทำก็จะออกมาดี ประสบความสำเร็จตามที่ตั้งเอาไว้ ไม่เฉพาะความซื่อสัตย์เท่านั้นที่นำความสำเร็จมาให้ แม้แต่วาจาสัจจะหรือการพูดความจริงก็นำประโยชน์อันยิ่งใหญ่มาให้ ดังพระพุทธพจน์ว่า สจฺจํ เว อมตา วาจา คำสัจ เป็นวาจาที่ไม่ตาย คนที่มีสัจจะนอกจากจะบริหารงานประสบความสำเร็จแล้ว ยังสามารถกลับใจโจรผู้ร้ายให้เป็นคนดีได้ ดังตัวอย่างเรื่องของสามเณรอธิมุตตกะ ผู้เดินทางผ่านป่าใหญ่เพื่อที่จะไปเยี่ยมมารดาบิดา ถูกพวกโจรจับตัวเพื่อจะฆ่าบวงสรวงเทวดาสามเณรขอชีวิตไว้และรับปากกับโจรว่า เมื่อไปจากที่นี่แล้ว ถ้าเห็นคนเดินผ่านมาจะไม่บอกว่ามีพวกโจรอยู่ในป่านี้ พวกโจรเชื่อถ้อยคำของสามเณรจึงปล่อยไป เมื่อสามเณรเดินไปพบบิดามารดาและพี่น้องชายที่เดินสวนทางมา ได้ทักทายถามข่าวคราวกันเรียบร้อยแล้วก็ลาจากกัน บิดามารดาของสามเณรเดินทางเข้าป่าใหญ่แห่งนั้นเพื่อจะไปเยี่ยมอุปัชฌาย์ของสามเณร ถูกพวกโจรจับไว้มารดาของสามเณรบ่นเพ้อว่าสามเณรทำไมไม่บอกแม่สักคำว่ามีพวกโจรอาศัยอยู่ในป่านี้ หัวหน้าพวกโจรจึงถามเอาความจริงกับนาง มารดาของสามเณรจึงเล่าให้ฟังว่าพวกเขาเป็นมารดาบิดาของสามเณร และลูก ๆ ที่มาด้วยนี้คือพี่น้องชายของสามเณร หัวหน้าโจรได้ฟัง ดังนั้น เกิดความเลื่อมใสในความมีสัจจะของสามเณรที่รับปากไว้ว่าจะไม่บอกใครว่ามีพวกโจรอาศัยอยู่

ในป่านี้ แม้แต่บิดามารดาของตนก็ไม่บอก จึงปล่อยคนเหล่านั้นแล้วพาลูกน้องทั้งหมดติดตามไปขอบวชกับสามเณร สามเณรให้พวกโจรเหล่านั้นรับไตรสรณคมน์และสิกขาบท 10 แล้ว นำไปขออุปสมบทกับพระอุปัชฌาย์ของตนคือพระสังกิจจเถระ (ขุ.ธ.อ.1-4/89/370-376)

การรักษาสัจจะนอกจากจะมีผลทำให้ผู้รักษาเป็นที่เคารพนับถือของคนอื่นแล้ว การทำสัจจะกิริยาหรือการตั้งสัจจะอธิษฐานยังทำให้ผู้ที่ตกอยู่ในอันตรายรอดพ้นจากอันตรายได้ด้วย ดังตัวอย่าง เรื่อง สามกุมารในสุวรรณสามชาดก ความย่อว่า สามกุมารเป็นคนมีเมตตาเป็นที่รักของมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายเขาอาศัยอยู่ในป่าเลี้ยงมารดาบิดาตาบอดทั้งสอง อยู่มาวันหนึ่ง ขณะที่เขาเดินไปตักน้ำที่ท่าน้ำ พร้อมกับพวกสัตว์ทั้งหลายที่เป็นบริวารของเขา ถูกพระเจ้าปิลยักษ์ ยิงด้วยธนู ได้รับความเจ็บปวดอย่างสาหัส จึงอ้อนวอนให้พระเจ้าปิลยักษ์ไปบอกให้มารดาบิดาของเขาทราบ พระเจ้าปิลยักษ์ก็ไปตามคำขอร้องของสามกุมาร บิดามารดาของสามกุมารมาแล้วรู้ว่าอาการของลูกชายหนักมากโอกาสรอดชีวิตมีน้อย ด้วยความรักลูกชายจึงตั้งสัจจะอธิษฐานขอให้ลูกชายฟื้นและหายจากบาดแผล และความเจ็บปวด เทวดาผู้เคยเป็นมารดาของสามกุมารก็มาร่วมตั้งสัจจะอธิษฐานด้วย พอจบคำอธิษฐานของมารดาบิดาและเทวดาเท่านั้น สามกุมารก็ฟื้นขึ้นมาและหายจากบาดแผลและอาการบาดเจ็บ (ขุ.ชา.28/296-420/229-245)

จากตัวอย่างที่กล่าวมานี้แสดงให้เห็นว่า “สัจจะ” เป็นคุณธรรมที่ทำให้มนุษย์ประสบความสำเร็จในสิ่งที่ปรารถนาได้ ผู้ที่เป็นนักบริหารจึงควรปลูกฝังสัจจะให้เกิดขึ้นในจิตใจของตนเพื่อจะได้นำไปใช้ในการบริหารตน และบริหารคนให้ประสบความสำเร็จต่อไป

ทมะ การฝึกตน ผู้อยู่ครองเรือนต้องมีการพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา เพื่อจะมีความรู้ใหม่ ๆ มาบริหารกิจการในครอบครัวให้เจริญก้าวหน้าต่อไปการฝึกตนมีทั้งทางด้านร่างกาย และจิตใจ และทักษะอย่างอื่นที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต เช่น เข้าฝึกอบรมหลักการวิชาการใหม่ ๆ ตามโอกาสที่เหมาะสม การฝึกตนในทางพระพุทธศาสนาพระพุทธองค์ทรงสรรเสริญไว้ว่า ผู้ที่ฝึกตนดีแล้วเป็นผู้ประเสริฐกว่าบุคคลอื่นที่ไม่ได้ฝึก ดังพระพุทธพจน์ว่า ทนฺโต เสฏฺโฐ มนุสฺเสสุ ในบรรดามนุษย์ทั้งหลายผู้ที่ฝึกตนดีแล้วเป็นผู้ประเสริฐ อตฺตานํ ทมยนฺติ ปณฺฑิตา บัณฑิตย่อมฝึกตน

จากพระพุทธพจน์เหล่านี้พระองค์จึงทรงสละเวลาและกำลังแห่งพระวรกายของพระองค์ให้กับการฝึกหัดบุคคลที่ควรฝึกได้ตลอดพระชนมายุ 45 พรรษาที่ทรงเผยแผ่พระสัทธรรมแก่ชาวโลกทั้งหลาย จะเห็นได้จากการที่พระองค์เสด็จไปสู่คามนิคมน้อยใหญ่เพื่อแสดงพระธรรมเทศนา โปรดเวไนยสัตว์ที่มีอุปนิสัยจะได้บรรลุมรรคผลโดยไม่คำนึงถึงความเหน็ดเหนื่อยของพระองค์ แม้ใกล้จะเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้วยังแสดงพระธรรมเทศนาโปรดสุภัททปริพาชก ดังเรื่องที่ปรากฏในมหาปรินิพพานสูตรนั้น บุคคลที่ฝึกตัวเองได้แล้วจึงจะสามารถแนะนำตักเตือนคนอื่นได้ถ้าตนเองยังไม่ได้ฝึกฝนอบรมตนให้ดีก่อนเมื่อไปแนะนาคนอื่นเขาก็จะไม่เชื่อฟังถ้อยคำของตนแถมยังจะถูกว่ากล่าวย้อนกลับมาหาตัวเองอีก ผู้บริหารที่ดีต้องฝึกตนเองให้ดีก่อนแล้วค่อยไปบริหารคนอื่นแนะนำคนอื่น การทำอย่างนี้จึงจะประสบความสำเร็จในการบริหาร

ขันติ ความอดทนผู้บริหารต้องมีความอดทนอดกลั้นเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นหรือมีอุปสรรคเกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นความอดทนต่อความลำบากทางด้านร่างกายที่จะต้องทำงานหนักหาเลี้ยงครอบครัว นอกจากนี้ยังต้องอดทนต่อความลำบากทางใจด้วย เช่น เมื่อมีเรื่องความขัดแย้งมากระทบจิตใจ ทำให้จิตใจเศร้าหมองขุ่นมัว หรืออดทนต่อคำด่าว่ากล่าวตักเตือนจากคนในครอบครัว ถ้าผู้บริหารมีขันติ

ความอดทนจะทำให้การบริหารงานมีประสิทธิภาพเพราะความอดทนเป็นบ่อเกิดแห่งคุณธรรมเหล่าอื่นอีกมากมาย ดังพระพุทธพจน์ที่ตรัสไว้ในโอวาทปาฏิโมกข์ว่า “ขนฺตี ปรมํ ตโป ตีติกฺขา ขันติ คือความอดทนอดกลั้น เป็นตบะอย่างยิ่งพระพุทธเจ้าทั้งหลายตรัสว่า นิพพานเป็นบรมธรรมผู้ทำร้ายผู้อื่นไม่ชื่อว่า เป็นบรรพชิต ผู้เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ชื่อว่าเป็นสมณะ” (ขุ.ธ.25/184/22, ขุ.ธ.25/184/90)

เรื่องของพระพุทธองค์ที่ถูกพวกรับจ้างจากพระนางคันทิยาพระมเหสีของพระเจ้าอุเทนให้มาด่าพระพุทธองค์ขณะที่เข้าไปบิณฑบาตในพระนครจนพระอานนทเถระทนไม่ไหวทูลเชิญพระองค์เสด็จไปเมืองอื่น พระพุทธองค์ตรัสว่าการทำอย่างนั้นไม่ใช่วิธีแก้ปัญหาที่ถูกต้อง ปัญหาเกิดที่ไหนต้องแก้ที่นั่น แล้วพระองค์ก็อยู่ที่เมืองนั้นจนพวกที่ด่าหยุดด่าไปเอง (ขุ.ธ.อ.1-4/15/117)

ครั้งหนึ่งพระสารีบุตรเถระถูกพระภิกษุใหม่รูปหนึ่งติเตียนว่าเดินไปเหยียบชายจีวรแล้วไม่ขอโทษ จึงนำเรื่องไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์ตรัสเรียกพระสารีบุตรมาสอบถาม พระเถระยอมรับว่าไม่ได้มีเจตนาแล้วลดตัวลงขอขมาโทษต่อพระภิกษุใหม่รูปนั้น ทำให้พระภิกษุรูปนั้นถึงกับอดกลั้นน้ำตาไม่ไหวที่เห็นความเป็นคนสุภาพอ่อนโยนของพระสารีบุตร (ขุ.ธ.อ.1-4/76/339)

ตัวอย่างการใช้ “ขันติ” ความอดทนต่อความลำบากทางใจเช่น เรื่องของทีฆาวุกุมารที่ปรากฏในพระวินัยปิฎกเล่มที่ 5 ความย่อว่า ทีฆาวุกุมารเป็นโอรสของพระเจ้าทีฆีติ พระราชาแห่งนครโกศลต่อมานครโกศลถูกพระเจ้าพรหมทัต พระราชาแห่งนครพาราณสี ยกทัพมายึดเอาพระราชบัลลังก์พระเจ้าทีฆีติจึงสั่งให้ทีฆาวุกุมารหลบหนีไปอยู่ที่อื่น ส่วนพระองค์และพระมเหสีปลอมตัวเป็นชาวบ้านอยู่ในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง ต่อมาถูกพระเจ้าพรหมทัตจับได้แล้วนำไปประหารชีวิต ขณะที่ถูกนำตัวเดินประจานไปตามถนนนั้น ทีฆาวุกุมาร ก็แฝงตัวอยู่ในหมู่มหาชนนั้น เมื่อเห็นพระบิดาถูกทำทารุณอย่างนั้นก็ทนไม่ไหว จึงวิ่งเข้าไปใกล้เพื่อจะช่วยพระบิดา พระเจ้าทีฆีติ เห็นดังนั้น จึงห้ามด้วยถ้อยคำว่า ทีฆาวุ เจ้าอย่าเห็นแก่ยาว อย่าเห็นแก่สั้น เวรย่อมไม่ระงับด้วยการจองเวร ทีฆาวุกุมารได้ฟังคำของพระบิดาอย่างนั้นก็ยับยั้งใจไว้ได้ เพราะเป็นคนเชื่อฟังพระบิดา เมื่อเห็นพระบิดาถูกเฆี่ยนตีอีกก็ทนไม่ไหววิ่งเข้าไปอีก พระเจ้าทีฆีติก็ตรัสห้ามอย่างนั้นอีก ทีฆาวุกุมารวิ่งเข้าไปถึง 3 ครั้ง พระเจ้าทีฆีติก็พูดเตือนสติทีฆาวุกุมารอย่างนี้ถึง 3 ครั้งเหมือนกัน จนทำให้พวกอามาตย์เข้าใจว่าพระเจ้าทีฆีติบ่นเพ้อเพราะความกลัวต่อมรณภัยที่จะมาถึง เมื่อพระบิดาถูกประหารชีวิตทิ้งศพไว้อย่างน่าสลดสังเวช ทีฆาวุกุมารก็แอบไปนำร่างของพระบิดาพระมารดามาทำฌาปนกิจเสร็จเรียบร้อยแล้วก็ไปขอสมัครเป็นคนรับใช้ คนเลี้ยงช้างของพระเจ้าพรหมทัต ต่อมาได้รับความไว้วางใจจากพระเจ้าพรหมทัตจึงได้เข้าไปรับใช้อย่างใกล้ชิดในพระราชวัง อยู่มาวันหนึ่ง พระเจ้าพรหมทัตเสด็จไปล่าเนื้อในป่ากับพวกอามาตย์โดยให้ทีฆาวุกุมาร เป็นนายสารถีรถคันที่พระองค์ประทับ ทีฆาวุแกล้งเร่งรถให้เร็วเพื่อไม่ให้พวกอามาตย์ติดตามทันแล้วพาพระเจ้าพรหมทัตเข้าป่าลึก ด้วยความเหน็ดเหนื่อยพระเจ้าพรหมทัตจึงบรรทมหลับไปบนตักของทีฆาวุกุมาร ทีฆาวุกุมารเมื่อเห็นว่าได้โอกาสแล้วจึงถอดพระขรรค์ออกมาหวังจะปลงพระชนม์ของพระเจ้าพรหมทัต เงื้อพระขรรค์ขึ้นถึง 3 ครั้งแต่ไม่กล้าทำเพราะระลึกถึงคำพูดของพระบิดาขณะนั้นพระเจ้าพรหมทัตทรงสุบินและตกใจตื่นขึ้นพร้อมกับแก้ความฝันให้ทีฆาวุกุมารฟังว่ากาลังจะถูกโอรสของพระเจ้าทีฆีติฆ่า พอพูดจบทีฆาวุกุมารก็เอามือข้างหนึ่งจับที่ มวยผมของพระเจ้าพรหมทัตไว้ เอามือข้างหนึ่งเงื้อพระขรรค์ขึ้นเพื่อจะปลงพระชนม์พระเจ้าพรหมทัต พระเจ้าพรหมทัตเห็นดังนั้นก็ตกพระทัยจึงร้องขอชีวิตไว้ ทีฆาวุกุมารจึงลดพระขรรค์ลงพร้อมกับหมอบลงแทบพระบาทของพระเจ้าพรหมทัตแล้วพูดว่า ข้าพระองค์ต่างหากที่ต้องขอชีวิตจากพระองค์ พระองค์เป็น

เจ้าชีวิตของข้าพระองค์ ขอพระองค์จงไว้ชีวิตให้แก่ข้าพระองค์ด้วย พระเจ้าพรหมทัตและทีฆาวุกุมาร ต่างคนต่างก็ขอชีวิตจากกันและกัน ถือว่าเป็นผู้มีบุญคุณต่อกัน แล้วทำปฏิญญาต่อกันว่าจะไม่เป็นศัตรูต่อกัน ด้วยความเป็นคนอ่อนน้อมถ่อมตนและซื่อสัตย์ของทีฆาวุกุมาร พระเจ้าพรหมทัตจึงยกพระธิดาให้เป็นพระชายาของทีฆาวุกุมาร แล้วคืนพระราชสมบัติทุกอย่างที่เป็นของพระบิดาของทีฆาวุกุมารให้แก่ทีฆาวุกุมาร ต่อมาเมื่อพระเจ้าพรหมทัตสวรรคต ทีฆาวุกุมารได้ครอบครองนครพาราณสี และนครโกศลพร้อมกัน (วิ.ม.5/458-463/343-353)

จากตัวอย่างที่กล่าวมานี้แสดงให้เห็นถึงอานิสงส์หรือคุณค่าของขันติความอดทนว่า สามารถทำศัตรูให้เป็นมิตร และยังเป็นเหตุนำมาซึ่งสมบัติอันยิ่งใหญ่สมกับพระพุทธพจน์ที่ได้ยกมาในเบื้องต้นนั้น

จาคะ ความเสียสละในที่นี้มีความหมาย 2 นัยคือ นัยแรก เสียสละแบ่งปันสิ่งของที่หามาได้ให้แก่คนในครอบครัวอย่างเป็นธรรมไม่ลำเอียง นัยที่สอง เสียสละหรือสละอารมณ์ที่เป็นข้าศึกต่อจิตใจที่ทำให้ใจเศร้าหมองขุ่นมัว อารมณ์โกรธ ความเคียดแค้นชิงชัง ความเกลียด ความอาฆาตจองเวร ความพยาบาทปองร้าย เป็นต้น เมื่ออารมณ์เหล่านี้เกิดขึ้นต้องเสียสละออกไปจากจิตใจไม่ปล่อย ให้อารมณ์เหล่านี้อยู่ในจิตใจนานเพราะจะทำให้เสียสุขภาพกายและใจเป็นอุปสรรคต่อการบริหารงาน การสละสิ่งของของตนให้คนอื่นที่ควรให้เป็นเรื่องที่พระพุทธองค์ทรงสรรเสริญและยกย่อง ดังที่พระองค์ได้วางหลักการปฏิบัติไว้สาหรับพวกภิกษุทั้งหลายว่าให้แบ่งปันลาภสักการะที่เกิดขึ้นภายในวัดแก่ภิกษุที่มาถึง เช่น ทรงอนุญาตให้ภิกษุสงฆ์ทำการอปโลกนกรรม แบ่งปันสิ่งของให้ถึงแก่สงฆ์ทุกรูปตามลาดำบพรรษามีข้อความปรากฏในปราภวสูตร (ขุ.สุ.25/102/525) ตอนหนึ่งว่า ผู้ที่มีของเหลือกินเหลือใช้ไม่แบ่งปันให้คนอื่นหรือคนรอบข้าง ใช้สอยสิ่งเหล่านั้นเพียงผู้เดียวพระพุทธองค์ตรัสว่าการทำอย่างนั้นเป็นทางแห่งความเสื่อมของคนนั้น

ในทางพระพุทธศาสนาการสละแบ่งปันสิ่งของของตนให้คนอื่นหรือการถวายสิ่งของของตนให้เป็นทานแก่สงฆ์หรือแก่บุคคล เป็นอุบายเครื่องละกิเลสอย่างหยาบ คือความตระหนี่ออกจากจิตใจของตน ทำให้จิตใจของตนเป็นอิสระจากความตระหนี่ซึ่งเป็นเครื่องผูกพันจิตใจอย่างหนึ่งใน โอวาทปาฏิโมกข์ ซึ่งเป็นคำสอนที่ถือว่าเป็นหัวใจหลักของพระพุทธศาสนาที่พระองค์ทรงแสดงแก่พระอรหันต์สาวกจำนวน 1,250 รูป ที่มาประชุมกัน ณ พระเวฬุวัน อุทยานป่าไผ่ที่พระเจ้าพิมพิสารถวายให้เป็นที่ประทับของพระพุทธเจ้าและพระสาวกนั้น พระองค์ได้แนะนำให้สละอารมณ์ที่เป็นข้าศึกแก่จิตใจด้วยการให้ชำระจิตใจของตนให้สะอาด ให้ผ่องใสจากเครื่องเศร้าหมองทั้งหลาย เครื่องเศร้าหมองในที่นี้คือกิเลสทั้งหลาย เช่น ความกำหนัดยินดีใน รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ที่มากระทบตา หู จมูก ลิ้น และร่างกาย ความโกรธ ความอาฆาต ความพยาบาทปองร้าย ที่ทาให้จิตใจเศร้าหมองไม่ปลอดโปร่ง บดบังปัญญา ปิดกั้นไม่ให้ คนบรรลุถึงความดีที่ควรจะได้เมื่อผู้บริหารเข้าใจหลักการเหล่านี้แล้วนำไปบริหารตนเอง บริหารงานในครอบครัว และบริหารงานในองค์การที่ตนรับผิดชอบอยู่จะทำให้การบริหารงานประสบความสำเร็จตามที่ตั้งใจไว้ มีหลักฐานตามที่ได้ศึกษามานี้และตามหลักฐานที่พระพุทธองค์ได้ตรัสแก่อาฬวกยักษ์ในอาฬวกสูตรสรุปใจความได้ว่า สัจจะ เป็นเหตุให้ได้เกียรติ ทมะ เป็นเหตุให้มีปัญญา จาคะ เป็นเหตุให้ผูกมิตรสหายไว้ได้ ขันติ เป็นเหตุให้หาทรัพย์ได้ ไม่มีอย่างอื่นยิ่งกว่า ดังพระพุทธพจน์ว่า

ในโลกนี้มีอะไรยิ่งไปกว่าสัจจะ ทมะ ขันติ จาคะ เล่า
ในโลกนี้ เหตุให้ได้เกียรติที่ยิ่งไปกว่า สัจจะ ก็ดี
เหตุให้มีปัญญาที่ยิ่งไปกว่า ทมะ ก็ดี
เหตุให้ผูกมิตรสหายไว้ได้ที่ยิ่งไปกว่า จาคะ ก็ดี
เหตุให้หาทรัพย์ได้ที่ยิ่งไปกว่า ขันติ ก็ดี มีอยู่หรือไม่ (ขุ.อิติ.25/191/545)

นอกจากนั้นหลักการมีฆราวาสธรรม 4 จะทำให้ประสบความสำเร็จในชีวิต ประสบผลสำเร็จในหน้าที่การงานต่าง ๆ โดยเฉพาะผู้บริหารจาเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องน้อมนาเอาหลักฆราวาสธรรม 4 ไปประพฤติปฏิบัติ และประยุคใช้ในการบริหารงาน เพื่อเป็นแบบอย่างให้แก่ครูและนักเรียน ตลอดถึงบุคคลอื่น ๆ ในสังคม สำหรับหลักฆราวาสธรรม 4 หากเรามีไว้ประพฤติปฏิบัติในชีวิต แม้เราเป็นคนโสดไม่ใช่ผู้ครองเรือน หลักคุณธรรมนี้ก็จะเหนี่ยวนำให้มีคนรัก มีเมตตา ทำให้สมหวังในความรักและคู่ครองได้ ซึ่งโดยรวมก็คือ เมื่อมีสัจจะย่อมมีเกียรติยศชื่อเสียง มีผู้คนเชื่อมั่น เมื่อมีทมะย่อมได้รับปัญญา ควบคุมอารมณ์ได้ เมื่อมีขันติย่อมเกิดทรัพย์และความสำเร็จที่ตั้งใจไว้ และเมื่อมีจาคะย่อมเกิดมิตรที่ดี เกิดคนรักใคร่ ทำให้มีสมัครพรรคพวกที่ดีในสังคมเป็นต้น ส่วนโทษของการขาดฆราวาสธรรมโดยรวมก็คือ เมื่อขาดสัจจะย่อมเกิดปัญหา ถูกหวาดระแวง ไม่มีใครเชื่อถือ เมื่อขาดทมะย่อมเป็นผู้มีภาวะทางอารมณ์ต่ำ มีแต่ความโง่เขลาเบาปัญญา เมื่อขาดขันติย่อมเกิดปัญหาความยากจน จะทำอะไรก็ล้มเหลวไม่เป็นท่า และเมื่อขาดจาคะย่อมเกิดปัญหาความเห็นแก่ตัวเกิดขึ้น ไม่มีใครรัก มีแต่คนอื่นชัง เป็นต้น

หลักฆราวาสธรรม ทั้ง 4 ข้อนี้ เป็นหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ที่มีมาสองพันกว่าปีแล้ว แต่ก็นับเป็นหลักธรรมที่ทันสมัย สามารถเกื้อหนุนชีวิตคู่และความรักในปัจจุบันให้สมหวังได้ หลักฆราวาสธรรมนี้ ไม่เพียงแต่ยังเป็นแนวทางในการปฏิบัติตนให้มีความรักที่ดีระหว่างคู่รักเพียง 2 คนเท่านั้น แต่สามารถที่จะนำไปปฏิบัติกับทุกคนในสังคมที่เราอาศัยอยู่ด้วย หรือนำไปพัฒนาตนเองเฉพาะบุคคลก็ย่อมดีมากเช่นกัน เพื่อที่จะทำให้สังคมมีแต่ความสงบสุขและเต็มเปี่ยมไปด้วยความรักที่มอบให้กันและกัน

ดังนั้นหน้าที่ของฆราวาสหรือชาวบ้านจะต้องมีหลักในการครองชีวิตเพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ซึ่งต้องยึดหลักฆราวาสธรรม 4 ประการ คือ

1. สัจจะ คือ ความจริง ความแท้ ความเที่ยงตรง ความมีสัจจะ หรือความสัตย์ ความแน่นอน ซึ่งไม่ใช่ความเทียม ความเท็จ ความจอมปลอม อันหมายถึง ความจริงในตัวบุคคลอันเป็นอาการแห่งศรัทธา และความประพฤติมี 5 อย่าง คือ จริงต่องาน จริงต่อหน้าที่ จริงต่อวาจา จริงต่อบุคคล จริงต่อความดี

2. ทมะ คือ ความรู้จักข่มใจ ยับยั้งชั่งใจ ฝึกฝนตนได้ ไม่ทำอะไรตามความต้องการ หรือตามอารมณ์ของตน ผู้ที่มีทมะจะทำอะไรต้องใคร่ครวญไตร่ตรองให้รอบคอบก่อน โดยคำนึงถึงเสมอว่ามีโทษหรือมีคุณ ให้สุขมากกว่า หรือให้ทุกข์มากกว่า จะทำอะไร พูดอะไร ต้องมีสติสัมปชัญญะ คอยกำกับอยู่เสมอ

3. ขันติ คือ ความอดทน เช่น อดทนต่ออารมณ์ที่ไม่พึงปรารถนาไม่พอใจที่จะมากระทบตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ หรือจะพูดอีกอย่างหนึ่งว่า “กำลังทนทานแห่งใจ” ขันตินั้นจาเป็นสำหรับคราวที่เราต้องเผชิญกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่จะทำให้เราหันเหไปจากทางที่ดี

4. จาคะ คือ การเสียสละวัตถุและอารมณ์ หมายถึง การเสียสละทรัพย์ สิ่งของของตนเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น และการสละอารมณ์ หมายถึง เป็นผู้รู้จักปล่อยวางอารมณ์ที่เป็นข้าศึกต่อความสงบใจ (บุญมี แท่นแก้ว, 2541, หน้า 119-124)

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต

มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่มีการแสวงหาความรู้และเรียนรู้มากที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับสิ่งมีชีวิตประเภทอื่น ๆ ก็เพื่อทำให้มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่มีประสิทธิภาพในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่า และอยู่ร่วมกับสังคมอย่างสันติสุข หลักธรรมทางพุทธศาสนาเป็นหลักที่สำคัญเพื่อให้มนุษย์มีชีวิตที่ดีงาม มีความสมบูรณ์ ความดี ความถูกต้องของความเป็นมนุษย์ ดังนั้นการดำเนินชีวิตจะต้องดำเนินให้มีคุณภาพ เพราะมนุษย์เป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งต่อการพัฒนาสิ่งต่าง ๆ จึงจำเป็นที่จะต้องสร้างคนให้มีความรู้มีความสามารถ มีทักษะพื้นฐานที่จำเป็น มีลักษณะนิสัยจิตใจที่ดีงาม มีความพร้อมที่จะต่อสู้เพื่อตนเองและสังคม มีความพร้อมที่จะประกอบการงานอาชีพได้

2.2.1 ความหมายของการดำเนินชีวิต

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2556, หน้า 406, 366) ได้ให้ความหมายของคำว่า “ดำเนิน” ไว้ว่า หมายถึง เดิน ให้เป็นไป และคำว่า “ชีวิต” หมายถึง ความเป็นอยู่ เมื่อรวมกันแล้วจึงหมายถึง ความเป็นไปของชีวิต การเดินของชีวิต ว่าเดินไปอย่างไร

ชีวิต คือ สถานะที่แยกสิ่งมีชีวิตหรืออินทรีย์ออกจากสิ่งไม่มีชีวิตหรืออนินทรีย์และสิ่งมีชีวิตที่ตายแล้ว สิ่งมีชีวิตเติบโตผ่านกระบวนการสันดาป การสืบพันธุ์และ การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงในสภาพแวดล้อม สิ่งมีชีวิตหลากหลายชนิดสามารถพบได้ในชีวมณฑลของโลก ส่วนประกอบทั่วไปของสิ่งมีชีวิตเหล่านี้ - พืช สัตว์ เห็ดรา โพรทิสต์ อาร์เคีย และ แบคทีเรีย - คือ เซลล์ที่มีส่วนของน้ำและคาร์บอนเป็นหลัก และ เซลล์แหล่านี้ถูกเรียบเรียงอย่างซับซ้อนตามข้อมูลจากหน่วยพันธุกรรม สิ่งมีชีวิตเหล่านี้เข้าสู่กระบวนการสันดาป เพิ่มความสามารถในการเจริญเติบโต ตอบสนองต่อสิ่งรอบตัวและ มีการปรับตัวและวิวัฒนาการโดยการผ่านการคัดเลือกโดยธรรมชาติ สิ่งที่มีคุณสมบัติเหล่านี้เท่านั้นที่ถือว่าเป็นสิ่งมีชีวิต (Kauffman, 2003)

ชีวิต คือ หน่วยที่ต้องใช้พลังงาน มีคุณสมบัติทั้งกายภาพและชีวภาพ ดังต่อไปนี้ 1) ลักษณะเฉพาะในการจัดการของระบบร่างกาย (specific organization), 2) มีกระบวนการสันดาป (metabolism), 3) กระบวนการสลาย หรือ แคแทบอริซึม (catabolism), 4) กระบวนการสร้าง หรือ แอแนบอริซึม (anabolism), 5) มีการสืบพันธุ์ (reproduction), 6) มีการเจริญเติบโต (growth), 7) มีการเคลื่อนไหว (movement), 8) มีความรู้สึกตอบสนอง (irritability), 9) มีการปรับตัวและวิวัฒนาการ (adaptation and evolution) และสุดท้าย 10) มีภาวะธำรงดุล (homeostasis) จะเห็นได้ว่า ชีวิตของสิ่งมีชีวิตมีกระบวนการที่ซับซ้อนในมุมมองทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งปฏิเสธไม่ได้ว่าเมื่อมีชีวิตก็ต้องมีการดำเนินชีวิตเพื่อการดำรงอยู่ของชีวิตจนถึงความแตกดับไปแห่งชีวิต (Walker, 2006)

การดำเนินชีวิตชีวิต หมายถึง คุณภาพในด้านสุขภาพ สังคม เศรษฐกิจ การศึกษา การเมืองและศาสนา ซึ่งเป็นค่าเทียบเคียงไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัวแน่นอน กล่าวคือ ทุกคนหรือชุมชน สังคมประเพณี วัฒนธรรมที่แตกต่างกันอาจจะกำหนดมาตรฐานที่แตกต่างกันไปตามความต้องการและ

ความต้องการของชีวิตนี้ย่อมจะเปลี่ยนแปลงไปได้ตามกาลเวลา และกาลเทศะ การดำเนินชีวิต จึงหมายถึงชีวิตของบุคคลที่สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างเหมาะสม ไม่เป็นภาระ และไม่ก่อให้เกิดปัญหาให้แก่สังคมเป็นชีวิตที่มีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ และสามารถดำเนินชีวิตที่ชอบธรรมสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมค่านิยมของสังคมสามารถแก้ไขปัญหาตลอดจนการแสวงหาสิ่งที่ตนปรารถนาให้ได้มาอย่างถูกต้องภายใต้เครื่องมือและทรัพยากรที่มีอยู่ ซึ่งจุดเน้นของคุณภาพชีวิตจากความหมายดังกล่าวอาจจำแนกได้ 3 ประการได้แก่

1) ทางด้านร่างกาย คือ บุคคลต้องมีสุขภาพร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรงปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ ซึ่งเป็นผลจากการได้รับการสนองตอบทางด้านปัจจัย คือ ความจำเป็นขั้นพื้นฐานที่พอเหมาะ

2) ทางจิตใจ คือ บุคคลจะต้องมีสภาพจิตที่สมบูรณ์ร่าเริงแจ่มใส ไม่วิตกกังวล มีความรู้สึกที่เป็นสุขและพึงพอใจในชีวิตของตนเอง ครอบครัว และสังคมในสภาพแวดล้อมที่ดีมีความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สิน เป็นต้น

3) ทางสังคม คือ บุคคลที่สามารถดำรงชีวิตภายใต้บรรทัดฐาน และค่านิยมทางสังคมในฐานะเป็นสมาชิกของสังคมได้อย่างปกติสุข เป็นต้น (ศิริ ฮามสุโพธิ์, 2543, หน้า 57)

การดำเนินชีวิตในนิโครธเถรคาถา ได้กล่าวถึง การดำเนินชีวิต ไว้ในความหมายของหนทางหรือทางชีวิตว่า “เราไม่กลัวภัย พระศาสดาของเราทั้งหลายเป็นผู้ฉลาดในธรรมอันไม่ตาย ภัยย่อมไม่ตั้งอยู่ในหนทางใด ภิกษุทั้งหลายย่อมไปโดยหนทางนั้น” (ขุ.เถร.26/158/210.)

ในทางพุทธศาสนาการดำเนินชีวิต จึงหมายถึง การใช้ชีวิตของมนุษย์ที่ได้เกิดมาแล้วนั้นอย่างมีจุดมุ่งหมายของชีวิตหรือการทาชีวิตให้มีประโยชน์ เป็นการทำชีวิตให้มีประโยชน์แก่ตนเองและการทำชีวิตให้มีประโยชน์ในทางสังคม พร้อมทั้งการทำชีวิตให้เกิดประโยชน์ร่วมกับผู้อื่นได้ เพราะการสร้างประโยชน์นั้นมีอยู่ 3 ระดับคือ ประโยชน์เบื้องต้น ประโยชน์ท่ามกลาง และประโยชน์สูงสุด นอกจากนี้ยังมีการสร้างประโยชน์เพื่อตนเอง การสร้างประโยชน์เพื่อคนอื่น และการสร้างประโยชน์ร่วมกันทั้งสองฝ่ายทั้งตนและคนอื่น การใช้ชีวิตโดยมีแนวทางเดินตามหลักแห่งพระพุทธศาสนา คือ เดินไปตามเส้นทางมรรค (มัชฌิมาปฏิปทา) หรือตามหลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิปัญญา) เพื่อให้เป็นชีวิตที่ดีงามมีความสมบูรณ์ถูกต้องของความเป็นมนุษย์และนำไปสู่จุดหมายขั้นต่าง ๆ ของชีวิตให้มีประโยชน์แก่ตนเอง แก่ผู้อื่น และทั้งแก่ตนและผู้อื่นร่วมกันได้ และที่สุดของจุดหมาย คือ ความดับทุกข์หรือความสิ้นสุดปัญหา อยู่อย่างเป็นอิสระไร้ทุกข์ (พระพรหมคุณาภรณ์, 2548, หน้า 16 – 18) การใช้ชีวิตตามแนวทางพุทธจริยศาสตร์เป็นหลักเกณฑ์ทางจริยธรรม ซึ่งท่านผู้รู้มี พระพุทธเจ้า เป็นต้น ได้ทรงวางไว้ เพื่อเป็นมาตรฐานความประพฤติของมนุษย์ตั้งแต่พื้นฐานเบื้องต้น ท่ามกลาง และระดับสูง เพื่อให้มนุษย์ได้ดำเนินชีวิตอันดีงามตามอุดมคติเท่าที่มนุษย์จะขึ้นให้ถึงได้ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์มีสติปัญญา มีความสุขอันสมบูรณ์ที่สุด (วศิน อินทสระ, 2549, หน้า 34)

2.2.2 ความสำคัญของการดำเนินชีวิต

ชีวิตของคนเราแต่ละคนนั้นมีความเป็นไปในชีวิตที่แตกต่างกัน บางคนก็มีความสุข บางคนก็มีแต่ความยากลำบากหาความสุข ความสำเร็จในชีวิตไม่ได้ ที่เป็นเช่นนี้เพราะผลจากการดำเนินชีวิตของแต่ละคนที่ไม่เหมือนกันถ้าดำเนินชีวิตด้วยการประพฤติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามีความสุจริตกาย วาจา กระทำแต่สิ่งที่ดีก็จะส่งผลให้ชีวิตมีแต่ความสุขแต่ในทางกลับกันหากดำเนินชีวิตด้วยการประพฤติทุจริตกาย วาจา กระทำแต่สิ่งที่ชั่วก็จะส่งผลให้ประสบแต่ปัญหามรสุมชีวิต การดำเนิน

ชีวิตจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมาก เพราะเป็นเหตุที่ควรสร้าง เพื่อให้ได้รับผลกรรมที่ดี มีความสุข และเพื่อให้ได้ผลของการมีชีวิตที่ดีดังกล่าวนั้น หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เกิดจากพระปัญญาการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าจึงเป็นคำตอบที่ดีที่ควรนำมาใช้ในการดำเนินชีวิต หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาจะเป็นมัคคุเทศก์ ที่คอยส่องทางดำเนินชีวิตให้สามารถแก้ปัญหาด้านต่าง ๆ ที่ชีวิตกำลังเผชิญอยู่ได้สามารถนำความสุข ความปลอดภัย ตลอดทั้งความสำเร็จในสิ่งที่พึงปรารถนามาให้แก่ชีวิตตนเอง และสังคมโดยส่วนรวมได้ เงื่อนไขจึงอยู่ที่ว่า ใครจะสามารถน้อมนำเอาหลักธรรมพระพุทธศาสนามาเป็นหลัก เป็นเครื่องนำทางในการดำเนินชีวิต ถ้าทำได้มากและปฏิบัติได้ถูกต้องมาก ปัญหาในชีวิตก็จะลดลง หรือหมดไปเลย ถ้าทำได้น้อย ถูกต้องน้อย ปัญหาชีวิตก็จะลดน้อยลงตามส่วนด้วยเหตุนี้จึงกล่าวได้ว่าหลักธรรมพระพุทธศาสนานั้นมีความสำคัญและมีส่วนสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตมาก (คูณ โทขันธ์, 2537, หน้า 8 - 10)

สังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปอยู่เสมอ ดังนั้นการดำเนินชีวิตของคนในสังคมจึงต้องเข้าใจถึงสิ่งที่เปลี่ยนแปลงเพื่อให้คนเราดำเนินชีวิตต่อไปได้ โดยต้องมีหลักและข้อปฏิบัติในการดำเนินชีวิตซึ่งจะนำพาให้คนเราเจริญก้าวหน้าขึ้นไปในทางที่เป็นกุศลอันดีงามทั้งในส่วนตัวและส่วนรวม (วศิน อินทสระ, 2549, หน้า 46) เมื่อบุคคลยังมีชีวิตอยู่ ก็กระโดดโลดเต้นอยู่ในโลกและใจยังพัวพันอยู่ด้วยกิเลสบ้างกุศลบ้างสุขและทุกข์ก็ย่อมจะผลัดเปลี่ยนกันเข้ามาในสนาม คือ ดวงใจของบุคคลนั้น ตามแรงรับส่งแห่งกรรมที่เขาได้กระทำไว้ ชีวิตมนุษย์จึงเป็นเสมือนสนามสำหรับทดลองแรงกรรมของแต่ละคน สุขทุกข์เป็นเครื่องประกอบอันสำคัญยิ่งในชีวิตมนุษย์ การดำเนินชีวิตนั้นเป็นศิลปะของแต่ละบุคคลแต่จุดประสงค์ก็เพื่อให้ถึงความสุขพ้นไปจากความทุกข์การจะบรรลุจุดประสงค์ได้เพียงใดนั้น ก็แล้วแต่ศิลปะการดำเนินชีวิตและการดำรงชีวิตของเขานั้น (วศิน อินทสระ, 2554, หน้า 71 - 73)

ชีวิตที่มีคุณภาพเป็นชีวิตที่สามารถสนองตอบความต้องการของตนได้อย่างเหมาะสมกับอัตภาพ อยู่ในกรอบและระเบียบแบบแผน วัฒนธรรมที่ดีงามตามมาตรฐานที่ยอมรับของสังคมพร้อมทั้งสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างเหมาะสมกับสังคมที่เปลี่ยนแปลงชีวิตจะมีคุณภาพได้ต้องอาศัยสถาบันต่าง ๆ ของสังคมร่วมกันทำหน้าที่ตามบทบาท (ผาสุก มุทธเมธา, 2535, หน้า 9)

มนุษย์ทุกคนในโลกต่างมีจุดกำเนิดมาจากครอบครัวทั้งสิ้น ครอบครัวจึงเป็นแหล่งการดำเนินชีวิตแห่งแรก และหล่อหลอมสมาชิกของครอบครัวให้มีความเป็นมนุษย์ในการดำรงชีวิตในสังคมร่วมกับผู้อื่นได้อย่างราบรื่น ผาสุก ครอบครัวที่มีความสุขได้ย่อมต้องเกิดจากความรัก ความอบอุ่นและความสัมพันธ์อันดีระหว่างสมาชิกในครอบครัว ในการปฏิบัติหน้าที่และแสดงบทบาทที่เหมาะสม ครอบครัวจึงเปรียบเสมือนรากแก้วของต้นไม้ที่จะต้องมีความสมบูรณ์ แข็งแรง มั่นคง เพื่อเอื้ออำนวยต่อการค้าจุน และการประคับประคองให้สมาชิกในครอบครัวสามารถดำเนินชีวิตไปอย่างราบรื่นและเกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน การทำความเข้าใจกับครอบครัวจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อการสร้างจิตสานึกในคุณค่าของสถาบันครอบครัวที่จะตกทอดมาจากบรรพบุรุษ ซึ่งมีความสำคัญดังต่อไปนี้

1. การดำเนินชีวิตที่มีความสำคัญต่อครอบครัว

ครอบครัวเป็นศูนย์กลางความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว หากครอบครัวสมาชิกในครอบครัวมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ผูกพันรักใคร่กลมเกลียวกันดี ไม่มีเรื่องทะเลาะเบาะแว้งที่รุนแรงหรือใช้กำลังในการตัดสินปัญหา ก็ย่อมนำมาซึ่งความสงบสุขในการดำเนินชีวิตครอบครัวดังนี้

1) การพัฒนาสัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว ครอบครัวที่สมาชิกในครอบครัวเห็นความสำคัญของการใช้ชีวิตครอบครัวร่วมกันอย่างสงบสุข ย่อมปฏิสัมพันธ์ต่อกันด้วยความเคารพตามบทบาทหน้าที่ และเป็นที่พึ่งซึ่งกันและกัน ในการช่วยเหลือเกื้อกูลให้ครอบครัวเป็นสุข หากทุกคนสามารถปรับตัวให้เข้ากับบทบาทของแต่ละคนคาดหวังและมีการสื่อสารทางบวกในการสร้างความเข้าใจระหว่างกันในการช่วยเหลือเกื้อกูลให้ครอบครัวเป็นสุข หากทุกคนสามารถปรับตัวให้เข้ากับบทบาทของแต่ละคนคาดหวังและมีการสื่อสารทางบวกในการสร้างความเข้าใจระหว่างกันในเรื่องต่าง ๆ ของการดำเนินชีวิตครอบครัว ก็ย่อมสามารถรักษาความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันในระยะยาว

2) การพัฒนาความเป็นปึกแผ่นมั่นคงของครอบครัว ครอบครัวที่สมาชิกในครอบครัวมีความรักใคร่เข้าใจกันและพร้อมที่จะเผชิญสถานการณ์เปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในทิศทางที่สร้างสรรค์ย่อมนำไปสู่ทางมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมของการดำเนินชีวิตในครอบครัว หากสมาชิกในครอบครัวต่างทำหน้าที่ตามบทบาทของตนเอง และให้ความร่วมมือช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกันด้วยสายใยรักความผูกพันที่อบอุ่นใกล้ชิดย่อมทำให้ครอบครัวมีความเข้มแข็งมั่นคง ยากที่จะก่อให้เกิดปัญหาครอบครัวแตกแยกหรือล่มสลาย

2. การดำเนินชีวิตที่มีความสำคัญต่อสังคม

ครอบครัวมีความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนและสังคม เนื่องจากเป็นส่วนประกอบย่อยของชุมชนและสังคม ในการผลิตประชากรสำหรับเป็นสมาชิกของสังคมอย่างต่อเนื่อง โดยการทำหน้าที่ถ่ายทอดค่านิยม ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมที่ดีงามสำหรับยึดถือเป็นแบบแผนการดำเนินชีวิตในสังคม ดังนี้

1) การพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน ชุมชนหรือสังคมที่มีครอบครัวที่สมาชิกในครอบครัวต่างปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่อย่างเหมาะสมทั้งภายในและภายนอกครอบครัว ย่อมก่อให้เกิดการรวมตัวเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง มีการพึ่งพาช่วยเหลือซึ่งกันและกันด้วยความเป็นกัลยาณมิตรที่พร้อมจะให้คุณประโยชน์แก่ส่วนรวม ครอบครัวที่มีความอบอุ่นมั่นคงย่อมสามารถมีส่วนร่วมกับกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนให้ดาเนินไปด้วยดี หากมีปัญหาครอบครัวในชุมชนย่อมเป็นสัญญาณบ่งบอกถึงความอ่อนแอเองของชุมชนนั้น

2) การพัฒนาความสุขของชุมชน ชุมชนหรือสังคมที่ประกอบขึ้นด้วยครอบครัวผาสุกเป็นรากฐานของสังคมจะนำมาซึ่งความสงบสุข ปราศจากปัญหาและความรุนแรงใด ๆ เมื่อชีวิตหลาย ๆ ครอบครัวสามารถดำเนินราบรื่นทั้งเศรษฐกิจและสังคม ไม่มีความเดือดร้อนที่บั่นทอนแรงกาย แรงใจ ในการใช้ชีวิตต่าง ๆ ชุมชนหรือสังคมก็จะมีความปลอดภัยน่าอยู่อาศัยและมีแต่ความสงบสุขร่วมกัน

3. การดำเนินชีวิตที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ

ครอบครัวมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศเนื่องจากเป็นสถาบันทางสังคมที่เป็นแหล่งพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศให้เป็นประชากรที่มีคุณภาพ อันนำไปสู่ความอยู่รอดของประเทศทั้งในส่วนความรับผิดชอบทางเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจน ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ครอบครัวจำเป็นต้องปรับตัวให้เท่ากันความเปลี่ยนแปลงของโลกดังนี้

1) การพัฒนาความมั่นคงของประเทศ ประเทศชาติที่มีครอบครัวที่มีชีวิตความเป็นอยู่ดี มีความสุข มีฐานะทางเศรษฐกิจที่พึ่งตนเองได้ รู้จักบริโภคอย่างฉลาด มีการเก็บออมและประกอบ

อาชีพอย่างสุจริต มีความสัมพันธ์อบอุ่นมั่นคงในภาพรวมของประเทศ หากมีครอบครัวที่มีสมาชิกของครอบครัวที่ติดยาเสพติดจานวนมากขึ้นเรื่อย ๆ กาลังคนที่จะพัฒนาประเทศย่อมด้อยคุณภาพลงด้วย และมีแต่ความอ่อนแอขาดกาลังความคิดและกาลังแรงงานที่จะพัฒนาประเทศ

2) การพัฒนาความเจริญก้าวหน้าของประเทศ ประเทศชาติที่มีครอบด้อยคุณภาพสามารถผลิตและพัฒนาสมาชิกในครอบครัวให้เติบโตเป็นประชากรที่มีคุณภาพ รู้เท่ากันการเปลี่ยนแปลงของโลกและมีความคิดกว้างไกล ย่อมนาพาประเทศชาติไปสู่ความเจริญก้าวหน้าทัดเทียมประเทศอื่นได้ เนื่องจากรากฐานของประชากรที่มีคุณภาพขึ้นอยู่กับการอบรมเลี้ยงดูตั้งแต่เด็กวัยเยาว์ของครอบครัว (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2544, หน้า 15)

2.2.3 การกำหนดเป้าหมายของการดำเนินชีวิต

การกำหนดเป้าหมายของการดำเนินชีวิต เป็นจุดเริ่มต้น และเป็นรากฐานของชีวิต เป้าหมายของการดำเนินชีวิตเปรียบได้กับเข็มทิศ สำหรับชี้ทางเดินชีวิตให้ถึงจุดหมาย บุคคลที่ต้องการความสำเร็จในชีวิต ต้องกำหนดเป้าหมายของการดำเนินชีวิตของตนเองให้เหมาะสม เป้าหมายของการดำเนินชีวิตแบ่งออกเป็น 3 ระดับดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้ (สมภพ ชีวรัฐพัฒน์, 2539, หน้า 110) คือ

1. เป้าหมายของการดาเนินชีวิตระดับพื้นฐาน ได้แก่ การศึกษาหาความรู้ มีความประพฤติดีพึ่งตนเองได้ และสามารถประกอบอาชีพที่สุจริตได้ แนวทางที่จะนำความรู้ความประพฤติมาพัฒนาชีวิตนั้น มีสาระสำคัญดังนี้ คือ

1) พัฒนาวินัย และคุณธรรมให้เกิดขึ้นกับตนเอง
2) รู้จักแสดงความเคารพต่อบิดามารดา ครูอาจารย์ด้วยความสุภาพ
3) ตั้งใจหาความรู้
4) ฝึกมารยาทพื้นฐานของสังคม
5) ในการแสวงหาทรัพย์ ต้องมีเป้าหมายในการแสวงหา คือต้องมีอาชีพที่สุจริต

2. เป้าหมายของการดาเนินชีวิตระดับกลาง ได้แก่ ความต้องการความสุขในการครองเรือน มีคู่ครองที่ดีมีบุตรที่เชื่อฟัง มีทรัพย์สมบัติ และมีเพื่อนที่ดี เป็นต้น แนวทางในการพัฒนาชีวิตในระดับกลาง มีสาระสำคัญดังนี้คือ

1) การปฏิบัติต่อมารดา บิดา ด้วยการทำให้ท่านสบายใจ
2) มีความเคารพ เกรงใจ ทุกคนที่มีคุณธรรม
3) มีความสามัคคีในครอบครัว มีความรักให้กัน และกัน
4) ให้กำลังใจและชื่นชมเมื่อทำดี และตำหนิเมื่อทำผิด
5) ฝึกลูกให้รู้จักช่วยเหลือตนเอง ปลูกฝังคุณธรรมให้กับลูก
6) ไม่ใช้อารมณ์ตัดสินปัญหา ควรใช้เหตุผล
7) สามีภรรยารู้จักครองใจกันด้วยหลักฆราวาสธรรม
8) มีความสันโดษ ไม่สร้างหนี้สิน
9) คบเพื่อนดีไม่คบคนพาล

3. เป้าหมายของการดาเนินชีวิตระดับสูง ได้แก่ ความต้องการการพ้นทุกข์ จึงต้องประพฤติธรรมมีจุดมุ่งหมาย และเพื่อนิพพาน เพื่อการครองชีวิตที่ประเสริฐ เป็นการพัฒนาจิตให้หมด

กิเลสเป็นเป้าหมายสูงสุดของชีวิตที่มนุษย์ต้องการ เป็นการดับทุกข์อย่างสิ้นเชิง การพัฒนาชีวิตในการกำหนดเป้าหมายในระดับสูง มีหลักปฏิบัติดังนี้

1) ทวนกระแสกิเลสเพื่อเอาชนะสิ่งทั้งปวงมีชีวิตอยู่ด้วยการทวนกระแส ไม่ปล่อยชีวิตไปตามกระแส คือ ความโลภ ความโกรธ ความหลง

2) ใช้ปัญญาเลิกความงมงาย เพราะความงมงายเป็นเครื่องบั่นทอนชีวิต

3) พิจารณาความทุกข์ด้วยปัญญา จิตที่มันเป็นทุกข์ก็จะหายไปแต่ถ้าพิจารณาความทุกข์ด้วยปัญญา ความทุกข์ก็จะหายไป

4) ใช้ปัญญาพิจารณาทุกสิ่งล้วนเป็นอนิจจัง ชีวิตเกิดมามีดับ เห็นปัจจัยที่ทำให้ดับจึงไม่ยึดมั่นถือมั่น ถือในสภาวธรรมทั้งหลาย

5) พัฒนาจิตที่ปลอดภัยพ้นจากกิเลส เป็นจิตที่มีสุขภาพจิตที่ดี มีความสะอาดสว่าง สงบ หลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด มีนิพพานเป็นที่สุดเป้าหมายของคุณภาพชีวิตทั้ง 3 ระดับนั้น ขั้นพื้นฐานเพื่อต้องการให้มีการครองตน ครองงานที่ดี ระดับกลางเพื่อมีความสุขในการครองเรือน และระดับสูงเพื่อการครองชีวิตที่ประเสริฐ เพื่อความพ้นทุกข์

2.2.4 ลักษณะของการดำเนินชีวิต

คนเราเกิดมาต้องมีจุดหมายของตัวเอง เช่น ต้องการจะทำอะไร ทำมาหากินอย่างไหน ทำอาชีพอะไร จะเรียนก็จะต้องขบคิดว่าจะต้องเรียนแบบไหน จะต้องศึกษาอย่างไรจึงจะประสบผลสำเร็จ มีความมุ่งหวัง มีจุดยืนเป็นของตนเอง ดังนั้น จึงต้องรู้ความมุ่งหมายของการดำเนินชีวิตซึ่งจำแนกได้ 3 ประการ ดังต่อไปนี้ คือ

1. เพิ่มพูนความรู้ และความคิด นับเป็นความจำเป็นอย่างยิ่ง ที่จะต้องเตรียมตัวพัฒนาตนเองในการเรียนรู้ เช่น ภาษาต่างประเทศตามที่ตนสนใจ เรียนรู้เทคโนโลยีสารสนเทศ เรียนรู้ สภาพร่างกายของตน ตลอดจนวิธีบำรุงรักษาสุขภาพพลานามัยให้แข็งแรงสมบูรณ์ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ และเรียนรู้ศาสตร์ต่าง ๆ ที่จำเป็นแก่การประกอบอาชีพทั้งภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติ เปรียบประดุจเพชรที่แวววาวซึ่งได้เจียระไนแล้ว นับว่ามีคุณค่าหรือคุณภาพอันควรแก่การดำรงตำแหน่งงานที่ดีทั้งหลาย อันเนื่องจากมนุษย์ได้ใฝ่รู้หรือพัฒนาตนเองด้านความคิด

2. เพื่อเพิ่มพูนทักษะ และความชำนาญ มนุษย์ที่ได้รับการศึกษามีความรู้แล้วจะเพิ่มพูนทักษะ และความชำนาญให้มีคุณค่า ที่สอดคล้องกับความคิดดังที่กล่าวมาแล้ว

3. เพื่อพัฒนา และเปลี่ยนแปลงเจตคติ และความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์ มนุษย์ที่ได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตแล้ว จะเปลี่ยนแปลงเจตคติ และพฤติกรรมด้านความรู้สึกจากเจตคติและอารมณ์ในเชิงลบ เป็นเจตคติและอารมณ์เชิงบวก และสามารถควบคุมอารมณ์ของตนได้ อันจะช่วยพัฒนามนุษย์ให้เป็นคนดีมีน้ำใจแห่งการเสียสละ ใจกว้าง รู้จักให้เกียรติผู้อื่น และช่วยลดความเห็นแก่ตัวของตน เพื่อเพิ่มความมีน้ำใจสูงในตัวมนุษย์ให้มากขึ้น ซึ่งจะเป็นผลดีแก่มนุษย์ (สงวน สุทธิเลิศอรุณ, 2543, หน้า 127 - 128)

ลักษณะการดำเนินชีวิตตามจุดมุ่งหมายในทางพุทธศาสนามี 3 ประการ (สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, 2537, หน้า 295 - 315) คือ

1. ลักษณะการดำเนินชีวิตเพื่อประโยชน์ปัจจุบัน (ทิฏฐิธัมมิกัตถะ) เป็นการดำเนินชีวิตอย่างสุจริต เพื่อให้ได้ทรัพย์ ศิลปวิทยา ยศ ไมตรี และความผาสุก มาเกื้อกูลให้เกิดประโยชน์สุขแก่ตนเอง

และผู้อื่นในปัจจุบัน โดยพระพุทธองค์ทรงสอนให้แสวงหาสิ่งเกื้อกูลเหล่านี้มาเป็นอันดับแรกโดยใช้หลักปฏิบัติ 4 ประการคือ

1) อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น

2) อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษา

3) กัลยาณมิตตา ความมีเพื่อนเป็นคนดี ไม่คบคนชั่ว

4) สมชีวิตา ความเลี้ยงชีพตามสมควรแก่กาลังทรัพย์ที่หามาได้

คนเรานั้นหากมีความบกพร่องในการดำเนินชีวิตเพื่อประโยชน์ปัจจุบันแล้ว การที่จะบำเพ็ญประโยชน์ให้ยิ่งขึ้นไป ก็จะยิ่งเป็นการยาก เพราะตนเองจะต้องอิ่มปากอิ่มท้องก่อน แล้วจึงจะสามารถไปเฉลี่ยแบ่งปันให้ผู้อื่นได้

2. ลักษณะการดาเนินชีวิตเพื่อประโยชน์ภายหน้า (สัมปรายิกัตถะ) เป็นการดำเนินชีวิตเพื่อให้ได้ประโยชน์ที่จะพึงได้ในอนาคต คือ ความดีที่ให้เกิดประโยชน์สุขทั้งแก่ตนเองและคนอื่นตั้งแต่บัดนี้สืบไปจนถึงภายหน้า พระพุทธเจ้าทรงสอนถึงทางที่จะทำให้ได้ประโยชน์ในภายหน้านี้ไว้ 4 ประการคือ

1) สัทธาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศรัทธา เชื่อสิ่งที่ควรเชื่อ

2) สีลสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศีล คือ รักษากาย วาจาเรียบร้อยดี ไม่มีโทษ

3) จาคสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการบริจาค คือ สละให้ปันเป็นการเฉลี่ยสุขให้แก่ผู้อื่น

4) ปัญญาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยปัญญา รู้จักบาปบุญคุณโทษ หรือความดีความชั่ว มีประโยชน์มิใช่ประโยชน์ เป็นต้น

ทางเกิดประโยชน์ภายหน้า 4 อย่างนี้เป็นบุญกุศล คือ ความดีโดยตรง เป็นเหตุสนับสนุนประโยชน์ปัจจุบันให้มั่นคงถาวร ประโยชน์ภายหน้านั้นเป็นเหตุทำให้ประชาชนที่อยู่ร่วมกันมีความสุข เพราะเมื่อต่างเว้นจากการทำร้ายเบียดเบียนกัน ต่างช่วยเหลือเกื้อกูลกัน จึงพากันประกอบอาชีพได้โดยสะดวก ทำให้เกิดความสมบูรณ์พูนสุขในบ้านเมือง

3. ลักษณะการดาเนินชีวิตเพื่อประโยชน์ที่ยิ่งใหญ่ (ปรมัตถะ) เป็นการดำเนินชีวิตเพื่อให้ได้ประโยชน์ที่เป็นยอดแห่งประโยชน์ทั้งปวง เป็นประโยชน์ที่เกื้อกูลให้เกิดความสุขอย่างยิ่งโดยไม่จำกัดกาลเวลา นั่นคือ ความสุขที่ได้หลุดพ้นจากกิเลสและทุกข์ทั้งสิ้นประโยชน์ที่ยิ่งใหญ่นี้สูงกว่าประโยชน์ปัจจุบัน และประโยชน์ภายหน้า เพราะประโยชน์ทั้งสองนี้ยังเจือด้วยความทุกข์ในโลก และยังไม่พ้นจากอานาจของความหมุนเวียนเปลี่ยนแปลง

จากที่กล่าวมาพระพุทธเจ้าทรงยอมรับความสำคัญของประโยชน์หรือจุดหมายนี้ทุกระดับโดยสัมพันธ์กับระดับความเป็นอยู่ การครองชีพ สภาพแวดล้อม และความพร้อมหรือความแก่กล้าสุกงอมแห่งอินทรีย์ของบุคลนั้น ๆ แต่ตามทัศนคติของพระพุทธศาสนา บุคคลทุกคนควรดำเนินชีวิตให้บรรลุจุดหมายอย่างน้อยถึงขั้นที่ 2 เพราะว่าผู้ได้ประสบจุดหมาย หรือประโยชน์ถึง 2 ขั้นนี้แล้ว ท่านยกย่องให้ว่าเป็นบัณฑิต แปลว่า ผู้ดำเนินชีวิตด้วยปัญญา เป็นผู้มีชีวิตไม่ว่างเปล่าไร้ค่าในโลกนี้

2.2.5 ประเภทของการดำเนินชีวิต

การดำเนินชีวิตของมนุษย์ในโลกนี้แม้ว่าจะมีหลากหลายซึ่งเป็นไปตามวัฒนธรรมในประเทศที่ตนได้อยู่อาศัย พื้นฐานทางความรู้ และความเชื่อทางศาสนาที่ตนเองนับถืออยู่ก็ตาม แต่เมื่อกล่าวถึง

ชีวิตในการดำเนินไปของทุก ๆ ชีวิต ย่อมมีพื้นฐานในความปรารถนาที่ไม่แตกต่างกันนั่นคือ ปรารถนาสุข และไม่ต้องการทุกข์ ดังนั้นวิถีการดำเนินชีวิตของมนุษย์เราในโลกนี้ จึงมีอยู่ 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1. การดำเนินชีวิตของผู้ครองเรือนของคฤหัสถ์ หรือของฆราวาสนั้น มีความหมาย อย่างเดียวกันคือ ผู้ที่ยังต้องการข้องเกี่ยวอยู่ในโลกยังต้องการแสวงหาความสุขที่เป็นของชาวโลก คือ ชื่อเสียงเงินทอง ลาภ ยศ และสรรเสริญอยู่ ในเมื่อความจริงของโลกก็ยังมีบุคคลเช่นนี้อยู่ เพราะเป็นธรรมดาของโลกมนุษย์ ซึ่งมนุษย์ส่วนใหญ่เมื่อเกิดมาแล้วสู่โลกนี้ต่างก็มีความต้องการที่จะมีสิ่งเหล่านี้ คือปรารถนาความสุข (เฉลี่ยว เอี่ยมตระกูล, 2541, หน้า 33) ความรื่นรมย์ยินดีใน รูป รส กลิ่น เสียง โผฏฐัพพะ และธรรมารมณ์ อันเป็นที่พึงปรารถนาเมื่อความจริงของโลก อีกด้านหนึ่งยังเป็นเช่นนี้ พุทธศาสนาก็มีหลักปฏิบัติที่ควร และเหมาะสมแก่ บุคคลประเภทนี้เพื่อดำเนินชีวิตได้อย่างปกติสุข เพราะว่าความจริงของโลกอีกมุมหนึ่งยังเป็น เช่นนั้นอยู่จริง การปรารถนาในสิ่งที่เรียกว่าความสุขชาวโลก หรือผู้ที่ครองเรือนนั้น ไม่ได้สมหวังแก่ทุกคนเพียงแค่นึกหรือปรารถนาเอา แต่ต้องดิ้นรนแสวงหา จึงจะสามารถมีตามที่ตนเองปรารถนาได้ แม้ดิ้นแล้วก็ยังไม่อาจที่จะสมหวังดังใจได้ในทุกรายไป ดังนั้นมุมกลับของความจริงที่กล่าวถึงนั้นก็คือ ความสมหวังกับความผิดหวัง หรือความสุขกับความทุกข์นั่นเอง หลักการดำเนินชีวิตของผู้ครองเรือนตามสภาพของสังคมที่สามารถเห็นได้ชัดเจนเช่นในปัจจุบัน ออกเป็น 2 ประเภท (วศิน อินทสระ, 2527, หน้า 1, 42) คือ

1) ในระดับครอบครัว ที่จะต้องดำเนินชีวิตโดยอาศัยหลักฆราวาสธรรมเป็นเครื่องมือดำเนินชีวิต เป็นพื้นฐานของผู้ครองเรือนที่ดี ที่จะเกื้อหนุนธรรมอื่น ๆ ให้เจริญงอกงามติดตามมาได้ เช่น การเป็นบิดา มารดา สามี ภรรยา หรือเป็นบุตร เป็นธิดาที่ดี ก็รู้จักบุญคุณบิดามารดาและตอบแทนท่าน รู้จักเป็นคนขยันหมั่นเพียรในการแสวงหาทรัพย์โดยซื่อสัตย์สุจริต และสร้างฐานะที่ดีเป็นปรึกแผ่นแก่วงศ์สกุล มีศรัทธา มีศีล มีจาคะ มีปัญญา ฯลฯ

2) ในระดับสังคม ที่เกี่ยวข้องกับบุคคลภายนอก ในฐานะต่าง ๆ เช่นเป็นนักปกครอง เป็นผู้บริหารงาน เป็นมิตรกันหรือเป็นเพื่อนร่วมงานกัน การดำเนินชีวิตของผู้ครองเรือนในส่วนนี้จึงต้องเป็นผู้รู้จักประมาณตนเองในการแสดงออกประมาณในการใช้วาจา เพื่อให้เหมาะสมแก่บุคคลในฐานะต่าง ๆ และรู้จักการเลือกคบมิตรที่ดี รู้จักหลีกเลี่ยงอบายมุข และหลีกเลี่ยงการคบคนพาลคนชั่วทั้งหลาย ซึ่งถือว่าเป็นอันตรายมากสำหรับการดำเนินชีวิตของผู้ครองเรือน หากเป็นผู้บริหารจะต้องทำตนให้เป็นคนเที่ยงตรง ไม่มีอคติลำเอียง ไม่มัวเมาหมกมุ่นบริโภคโภคะ ไม่ติดอบายมุข เป็นคนที่น่าเชื่อถือน่าไว้วางใจ เป็นต้น

การดำเนินชีวิตของผู้ครองเรือน นั้นจะต้องประกอบด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่นำมาเป็นแนวทาง เป็นคุณธรรมในการปฏิบัติตามหน้าที่ของตนในทางสังคม ซึ่งคนหนึ่งคนในสังคมนั้นมีหลายหน้าที่จะต้องปฏิบัติ แล้วแต่จะปฏิบัติต่อใครในสังคมนั้น ๆ

2. การดำเนินชีวิตของนักบวชในศาสนา เป็นการดำเนินชีวิตอีกประเภทหนึ่งตามหลักพุทธศาสนา คือ นักบวชในพุทธศาสนา ได้แก่ พระภิกษุสงฆ์และสามเณรผู้ที่มุ่งหวังความหลุดพ้นมีวิธีการดำเนินชีวิต และประพฤติปฏิบัติต่อตนเองและผู้อื่น ดังนี้

การดำเนินชีวิตของพระสงฆ์มีแบบและวิธีการปฏิบัติต่าง ๆ คือ การดำเนินชีวิตเพื่อความดีงามในฐานะที่เป็นภิกษุ ในฐานะสมาชิกแห่งสงฆ์ และในฐานะเป็นผู้สั่งสอน โดยต้องอาศัยหลักของปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ เป็นเครื่องดำเนินชีวิตตามธรรมนั้น ๆ จึงจะอำนวยผลให้ได้ จากคำที่กล่าว

ข้างต้นนี้เป็นการแสดงให้เห็นว่า การดำเนินชีวิตของพระภิกษุสงฆ์หรือชีวิตของนักบวชที่อยู่ในศาสนานั้น มีวิธีการที่เฉพาะที่ใช้ในการดำเนินชีวิต โดยจะต้องมีหลักการปฏิบัติเพื่อการเข้าถึงธรรมตามอุดมคติทั้ง 3 ข้อ คือ หลักการปฏิบัติที่เรียกว่า ปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ นั่นเอง ในการดำเนินชีวิตเพื่อความดีงามในฐานะเป็นภิกษุมีจุดหมายชีวิตที่สูงกว่าการดำเนินชีวิตของผู้ครองเรือนคือ การประพฤติซึ่งพรหมจรรย์หรือการประพฤติสิ่งที่ดีงามอันประเสริฐ โดยจุดมุ่งหมายอยู่นอกเหนือจากความสุขในโลกหรือความสุขในทางโลกียะ คือการหลุดพ้นจากทุกข์ การเวียนว่ายตายเกิด หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “พระนิพพาน” โดยมีวิธีการปฏิบัติเพื่อเข้าถึงกระแสที่เรียกว่า ทางสายกลางหรือมัชฌิมาปฏิปทา

สรุป ในทางพุทธศาสนาการดำเนินชีวิต จึงหมายถึง การใช้ชีวิตของมนุษย์ที่ได้เกิดมาแล้วนั้นอย่างมีจุดมุ่งหมายของชีวิตหรือการทำชีวิตให้มีประโยชน์ แก่ตนเองและการทำชีวิตให้มีประโยชน์ในทางสังคม และทำชีวิตให้เกิดประโยชน์ร่วมกับผู้อื่นได้ เพราะการสร้างประโยชน์นั้นมีอยู่ 3 ระดับ คือ ประโยชน์เบื้องต้น ประโยชน์ท่ามกลาง และประโยชน์สูงสุดนอกจากนี้ยังมีการสร้างประโยชน์เพื่อตนเอง คือ การใช้ชีวิตโดยมีแนวทางเดินตามหลักแห่งพระพุทธศาสนา คือ เดินไปตามเส้นทางมรรค (มัชฌิมาปฏิปทา) หรือตามหลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิปัญญา) เพื่อให้เป็นชีวิตที่ดีงามมีความสมบูรณ์ถูกต้องของความเป็นมนุษย์และนำไปสู่จุดหมายขั้นต่าง ๆ ของชีวิตให้มีประโยชน์แก่ตนเอง แก่ผู้อื่นและทั้งแก่ตนและผู้อื่นร่วมกันได้ และที่สุดของจุดหมาย คือ ความดับทุกข์หรือความสิ้นสุดของปัญหาให้อยู่อย่างเป็นอิสระไร้ทุกข์

2.3 บริบทพื้นที่ศึกษา

ประวัติความเป็นมาของอำเภอ

อำเภออัมพวาแต่เดิมรียกวา “ แขวงบางช้าง ” ไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดวาตั้งขึ้นในสมัยใด แต่ในชั้นเดิมนั้นรวมอยู่กับเมืองราชบุรีบริเวณแขวงบางช้างเรียกวา “สวนนอก” ลักษณะของแขวงบางช้างเป็นชุมชนเล็ก ๆ แต่มีความเจริญทั้งในด้านเกษตรกรรมและพาณิชยกรรม มีหลักฐานปรากฏว่า ในสมัยพระเจ้าปราสาททองแหงกรุงศรีอยุธยา แขวงบางช้างมีตลาดค้าขายแห่งหนึ่งเรียกวา “ตลาดบางช้าง” มีนายตลาดบางช้างเป็นผู้เก็บอากรของตลาด นายตลาดบางช้างผู้นี้เป็นหญิงมีนามว่า “น้อย” มีบรรดาศักดิ์เป็นท้าวแก้วผลึก เป็นตระกูลผู้มั่งคั่งอยู่ในแขวงบางช้าง (ซึ่งตอมาเป็นต้นวงศ์ราชนิกูลบางช้างในสมัยสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยแหงกรุงรัตนโกสินทร์)

ปลายสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นกรุงราชธานีในแผ่นดินพระเจ้าเอกทัตนั้น ดินแดนสวนนอกนี้ได้แยกออกจากเมืองราชบุรีเรียกว่า “เมืองแม่กลอง” ตามชื่อลำน้ำแม่กลองซึ่งไหลสู่อ่าวไทยในเขตนี้ แขวงบางช้างจึงเป็นส่วนหนึ่งของเมืองแม่กลองแต่นั้นมา

เมื่อ พ.ศ. 2303 สมเด็จพระเจ้าเอกทัศน์ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ให้นายทองด้วงเป็นหลวงยกกระบัตรเมืองราชบุรี และเมืองสมุทรสงคราม เป็นเมืองจัตวา อยู่ในพื้นที่ขึ้นตรงต่อกรุงศรีอยุธยา เมื่อมารับราชการอยู่เมืองราชบุรีไม่นาน หลวงยกกระบัตรก็ได้พบกับคุณนาค บุตรีเศรษฐีใหญ่เขตบางช้างเมืองสมุทรสงคราม พระราชวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ ทรงเล่าไว้ในสามกรุงว่า “ทรงได้ยินผู้ใหญ่เล่าว่า ครั้นนั้นมีข้าหลวงจากในกรุงออกมาสืบหาบุตรสาวของผู้ดีมีตระกูล และมีลักษณะสวยงาม เพื่อจะนำไปเป็นพระสนมของสมเด็จพระเจ้าเอกทัศน์ คุณนาคนี้ มีคุณสมบัติจึงถูกจดชื่อไว้ด้วยคนหนึ่ง ท่านทอง ท่านสั้น บิดามารดาของคุณนาควิตกมาก เพราะไม่ต้องการให้บุตรสาวไปเป็น

พระสนม จึงชวนพระสมุทรสงคราม เจ้าเมืองสมุทรสงครามลูกผู้พี่ของท่านสั้น เข้าไปปรึกษาหลวงพินิจอักษร ชื่อเดิมว่าทองดี รับราชการเป็นเสมียนตรากรมมหาดไทยสมัยนั้น หลวงพินิจอักษรเห็นว่ามีทางแก้ไขประการเดียว คือ รีบแต่งานกับหลวงยกกระบัตรเมืองราชบุรี บุตรชายของตน ท่านทองกับท่านสั้นก็เห็นด้วย จึงรีบจัดพิธีแต่งงานและปลูกบ้านใหม่บริเวณวัดอัมพวันเจติยารามปัจจุบัน”

ในปี พ.ศ. 2308 พม่าได้ยกทัพมารบกับกรุงศรีอยุธยาอีก คราวนี้เข้าตั้งทัพที่ราชบุรี ในกรุงส่งทหารมาขับไล่แต่ถูกพม่าตีกลับ หลวงยกกระบัตรต้องรีบเกณฑ์คนส่งไปเป็นทหารในกรุง แล้วส่งเสบียงแก่กองทัพบก ทัพเรือตลอดเวลา พม่าตั้งทัพออยู่นาน 6 เดือน สร้างความเดือดร้อนแก่ชาวเมืองสมุทรสงครามมาก พม่าล้อมกรุงไม่นานก็ยกทัพกลับไป ก่อนกลับได้ตั้งกองกำลังไว้ที่ค่ายโพธิ์สามต้นกรุงศรีออยุธยา และที่ธนบุรี ต่อมาอีก 7 เดือน กองทัพพม่าถูกสมเด็จพระเจ้าตากสินตีแตกในเวลาอันรวดเร็วและได้รวบรวมผู้คนไว้เป็นปึกแผ่น ประกาศให้ชาวเมืองทราบถึงสถานการณ์บ้านเมืองเข้าสู่ภาวะปกติ รีบกลับบ้านเรือนลงมือประกอบอาชีพโดยด่วน หลวงยกกระบัตรเมืองราชบุรี ได้ย้ายครอบครัวของตนและผู้มาพึ่งพาอาศัยทั้งหมด กลับมาอยู่ที่บ้านเดิมอัมพวา ขณะนั้นคุณนาคครรภ์แก่มากแล้ว วันพุธ ขึ้น 7 ค่ำ เดือน 4 ซึ่งตรงกับวันที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2310 คุณนาคคลอดบุตรเป็นชายได้รับการตั้งชื่อว่า “ฉิม” ซึ่งบุคคลผู้นี้ต่อมา คือ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย พระมหากษัตริย์ที่มีความเฉลียวฉลาดเก่งกาจหลายด้าน และในปีเดียวกันนี้เอง แรม 12 ค่ำ เดือน 10 ท่านแก้ว พี่สาวหลวงยกกระบัตรเมืองราชบุรี และเจ้าสัวผู้เป็นสามีได้อพยพเข้ามาอยู่ด้วยได้คลอดบุตรคนที่ 4 เป็นหญิง ตั้งชื่อว่า “บุญรอด” ต่อมามีบุญบารมีได้เป็นอัครมเหสีในรัชกาลที่ 2 และมีพระราชโอรสได้เสวยราชสมบัติเป็นพระเจ้าแผ่นดินถึง 2 พระองค์อีกด้วย

เมื่อสมเด็จพระเจ้าตากสิน ทรงสถาปนาเมืองธนบุรีขึ้นเป็นราชธานี และเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติในปี พ.ศ. 2311 แล้ว ได้โปรดเกล้า ฯ ปูนบำเหน็จแม่ทัพนายกอง ครั้งนั้นหลวงยกกระบัตร ได้เข้ามาถวายตัวรับราชการด้วย จึงอพยพครอบครัวพร้อมคุณนวล น้องสาวคุณนาคครอบครัวท่านแก้วเดินทางเข้ามาอยู่ในกรุงธนบุรี ได้รับพระราชทานที่ข้างวัดระฆัง (อู่ทหารเรือขณะนั้น) ให้ปลูกบ้านใกล้พระราชวังและได้รับพระราชทานโปรดเกล้า ฯ เลื่อนหลวงยกกระบัตรเป็นพระราชวรินทร์ เจ้ากรมตำรวจนอกขวา แล้วได้เลื่อนขึ้นไปสูงเรื่อย ๆ จนได้เป็นเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก และได้ปราบดาภิเษกเป็นพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 แห่งราชวงศ์จักรี และทรงสถาปนาสมเด็จพระบวรสิงหนาท เป็นพระมหาอุปราช กรมพระราชวังบวรสถานมงคล

เหล่านี้เป็นเกียรติประวัติที่ชาวสมุทรสงครามไม่เคยลืม และโดยเฉพาะชาวอัมพวารู้สึกภูมิใจมากเป็นพิเศษ เพราะตำบลอัมพวาเป็นถิ่นกำเนิดบุคคลที่เป็นยอดคนของเมืองไทยถึงสามท่านด้วยกัน ทำให้ญาติของท่านในภายหลังได้รับพระราชทานนามสกุล ที่ทำให้รำลึกถึงภูมิกำเนิดดังเดิมอยู่เสมอว่า “ณ บางช้าง” เพราะตำบลอัมพวาในปัจจุบันก็คือ แขวงบางช้างเดิมนั่นเอง

คำว่าสวนนอกนี้ นายเทพ สุนทรสารทูล ผู้เขียนเรื่องราวเกี่ยวกับสมุทรสงครามไว้หลายเรื่อง โดยเฉพาะเรื่อง การเสด็จประพาสเมืองสมุทรสงคราม ได้กล่าวถึงสวนนอกเอาไว้ว่า เพราะเหตุที่สมเด็จพระอมรินทรามาตย์ (นาค) มเหสีในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า ฯ ท่านเป็นชาวบางช้างมีพระประยูรญาติและเรือกสวนอยู่ในเขตบางช้างมาก จึงมีคำพูดหนึ่งว่า “บางช้างสวนนอก บางกอก

สวนใน” หมายความว่า เรือกสวนทางบางช้างนั้น เป็นสวนอยู่บ้านนอก และบางกอกนั้นเป็นสวนใน คือ ใกล้บ้านใกล้วังของนายวงศ์นี่นั่นเอง (สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดสมุทรสงคราม, ออนไลน์)

คำว่า “อัมพวา” นั้น ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2493 ได้อธิบายว่า “อัมพวา” แปลว่า ป่ามะม่วง ฉะนั้นคำว่า “ฉลองอัมพวา” จึงน่าจะหมายความว่าดินแดนที่อยู่ในป่ามะม่วง เพราะว่าแต่เดิมนั้นแขวงบางช้างเป็นแหล่งที่มีความเจริญทางด้านกสิกรรม อาจมีต้นมะม่วงอยู่มากจึงนำมาตั้งเป็นชื่อคลอง หรือชื่ออำเภอตามลำดับ

สำหรับที่ว่าการอำเภออัมพวาในชั้นเดิมมิได้จัดสร้างเป็นหลักฐานแน่นอน สุดแท้แต่ว่าผู้ใดเป็นนายอำเภอ มีบ้านพักอยู่ที่ใดก็ตั้งเป็นที่ว่าการอำเภอ ณ ที่นั้น ที่ว่าการอำเภออัมพวาแห่งแรกตั้งอยู่ที่ปากคลองบางจาก ริมแม่น้ำแม่กลองฝั่งตะวันออก อยู่ในตำพลอัมพวา คือบ้านของหลวงมหาดไทย (แส ณ ช้าง) ซึ่งเป็นนายอำเภอคนแรก และดำรงตำแหน่งนายอำเภอเรื่อย ๆ มา จนถึงสมัย ม.จ. โสตถิผล ชมพูนุช เป็นนายอำเภอ จึงได้ย้ายที่ว่าการอำเภอไปตั้งอยู่ที่บริเวณวัดอัมพวันเจติยาราม ต่อมาในปี พ.ศ. 2462 สมัยหลวงบุรินทรามาตย์ (วิง สิทธิเทศานนท์) เป็นนายอำเภอ ได้พิจารณาถึงความเหมาะสมแล้วจึงได้ย้ายที่ว่าการอำเภออัมพวามาตั้งอยู่ที่ธรณีสงฆ์วัดท้ายตลาด (วัดร้างบริเวณริมฝั่งแม่น้ำแม่กลองฝั่งตะวันออก ใต้คลองอัพวา เป็นเรือนไม้ชั้นเดียว หลังคามุงจาก และอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภออัมพวาเดิมประมาณ 400 เมตร)

ล่วงมาถึง พ.ศ. 2472 สมัยขุนนิกรนารักษ์ (นกแก้ว พัวไพโรจน์) เป็นนายอำเภออัมพวา ได้ดำเนินการของบประมาณต่อสมุหเทศภิบาลมณฑลราชบุรี (พระยาสัมพันธ์เสนี อิ้น บุญนาค) ทำการสร้างที่ว่าการอำเภออัมพวาเป็นการถาวร เพราะอำเภออัมพวาเป็นอำเภอที่มีความเก่าแก่ ตั้งมานานและเป็นสถานที่สำคัญในประวัติศาสตร์ ประชาชนพลเมืองก็มากขึ้นเป็นลำดับ ปริมาณงานต่าง ๆ ในหน้าที่ของอำเภอก็ได้เพิ่มมากขึ้นด้วย แต่ยังไม่มีที่ว่าการอำเภอเป็นการถาวร และเป็นหลักฐาน ซึ่งในการนี้ ขุนวงศ์อัศเวศน์ (ชัย อัศเวศน์) กำนันตำบลอัมพวา ได้ช่วยเรี่ยไรเงินมาสมทบกับเงินงบประมาณที่ได้มา และทำการก่อสร้างที่ว่าการอำเภออัมพวาเป็นอาคารไม้สักสองชั้น หลังคามุงกระเบื้อง พื้นชั้นล่างและเสาเป็นคอนกรีต โดยปลูกสร้างธรณีสงฆ์วัดท้ายตลอด (วัดร้าง) ที่เดิมนั้นเอง อาคารหลังนี้ใช้เป็นที่ว่าการอำเภอมาจนถึงปี พ.ศ. 2539

พ.ศ. 2539 ได้ทำการรื้อถอนที่ว่าการอำเภอแห่งเดิม และดำเนินการก่อสร้างอาคารหลังใหม่ตามโครงการก่อสร้างที่ว่าการอำเภอเพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช เนื่องในมหามงคลโรกาสฉลองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี ดำเนินการก่อสร้างแล้วเสร็จเมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2540

สภาพพื้นที่ทั่วไป

เป็นที่ราบลุ่ม แม่น้ำแม่กลองไหลผ่าน มีลำคลองผ่านหลายสาย เช่น คลองอัมพวา คลองวัดนางวัง คลองวัดบางกะพ้อม คลองบางจาก คลองดาวดึงส์ คลองลัดดาโชติ ได้รับอิทธิพลจากน้ำทะเลหนุน น้ำไหลขึ้นลงตลอดปี พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นสวนผลไม้ ได้แก่ สวนลิ้นจี่ สวนส้มโอ สวนมะพร้าว สวนมะม่วง ฯลฯ (สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม, ออนไลน์)

ลักษณะภูมิอากาศ

โดยทั่วไปจะมีฝนตกชุกประมาณเดือน พฤษภาคม–ตุลาคม เนื่องจากได้รับอิทธิพลของลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ และอยู่ไม่ไกลทะเลมากนัก จึงทำให้อากาศไม่หนาวจัดมากนัก

ที่ตั้งและอาณาเขต

อำเภออัมพวา มีเนื้อที่ 170.164 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 40.84 ของพื้นที่ทั้งจังหวัด มีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอข้างเคียง ดังนี้ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอบางคนที, ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอเมืองสมุทรสงคราม, ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอเขาย้อยและอำเภอบ้านแหลม (จังหวัดเพชรบุรี), ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอปากท่อและอำเภอวัดเพลง (จังหวัดราชบุรี) แบ่งการปกครองออกเป็น 12 ตำบล 106 หมู่บ้านคือ อัมพวา 10 หมู่บ้าน, สวนหลวง 15 หมู่บ้าน, ท่าคา 12 หมู่บ้าน, วัดประดู่ 10 หมู่บ้าน, เหมืองใหม่ 10 หมู่บ้าน, บางช้าง 9 หมู่บ้าน, แควอ้อม 8 หมู่บ้าน, ปลายโพงพาง 9 หมู่บ้าน, บางแค 7 หมู่บ้าน, แพรกหนามแดง 6 หมู่บ้าน, ยี่สาน 5 หมู่บ้าน และบางนางลี่ 5 หมู่บ้าน

การปกครองส่วนท้องถิ่น

ท้องที่อำเภออัมพวาประกอบด้วยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 13 แห่ง ได้แก่ เทศบาลตำบลอัมพวา ครอบคลุมพื้นที่ตำบลอัมพวาทั้งตำบล, เทศบาลตำบลเหมืองใหม่ ครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของตำบลเหมืองใหม่, องค์การบริหารส่วนตำบลเหมืองใหม่ ครอบคลุมพื้นที่ตำบลเหมืองใหม่ (นอกเขตเทศบาลตำบลเหมืองใหม่), เทศบาลตำบลสวนหลวง ครอบคลุมพื้นที่ตำบลสวนหลวงทั้งตำบล, องค์การบริหารส่วนตำบลท่าคา ครอบคลุมพื้นที่ตำบลท่าคาทั้งตำบล, องค์การบริหารส่วนตำบลวัดประดู่ ครอบคลุมพื้นที่ตำบลวัดประดู่ทั้งตำบล, องค์การบริหารส่วนตำบลบางช้าง ครอบคลุมพื้นที่ตำบลบางช้างทั้งตำบล, องค์การบริหารส่วนตำบลแควอ้อม ครอบคลุมพื้นที่ตำบลแควอ้อมทั้งตำบล, องค์การบริหารส่วนตำบลปลายโพงพาง ครอบคลุมพื้นที่ตำบลปลายโพงพางทั้งตำบล, องค์การบริหารส่วนตำบลบางแค ครอบคลุมพื้นที่ตำบลบางแคทั้งตำบล, องค์การบริหารส่วนตำบลแพรกหนามแดง ครอบคลุมพื้นที่ตำบลแพรกหนามแดงทั้งตำบล, องค์การบริหารส่วนตำบลยี่สาร ครอบคลุมพื้นที่ตำบลยี่สารทั้งตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบลบางนางลี่ ครอบคลุมพื้นที่ตำบลบางนางลี่ทั้งตำบล (วิกิพีเดียสารานุกรมเสรี, 2563, ออนไลน์)

สรุป อำเภออัมพวา เดิมนั้นมีชื่อว่า “แขวงบางช้าง” คำว่า อัมพวา นั้นตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2493 ได้อธิบายว่า “อัมพวา” แปลว่า ต้นมะม่วง นั้น คำว่า ฉลองอัมพวา จึงน่าจะมีความหมายว่าดินแดนที่อยู่ในป่ามะม่วง เพราะแต่เดิมนั้น แขวงบางช้างเป็นแหล่งที่เจริญทางด้านกสิกรรม อาจมีตันมะม่วงอยู่มากจึงนำมาตั้งเป็นชื่ออำเภอ และมีความเจริญ ด้านเกษตรกรรมและพาณิชยกรรม ในสมัยพระเจ้าประสาททองแห่งกรุงศรีอยุธยา แขวงบางช้างมีตลาดค้าขายแห่งหนึ่งว่าตลาดบางช้าง และมีนายตลาด เป็นแม่หญิง มีนามว่า “น้อย” มีบรรดาศักดิ์เป็นท้าวแก้วผลึกเป็นตระกูลที่มั่งคั่งในแขวงบางช้าง และต่อมาคือตันวงศ์ราชนิกูลบางช้างในสมัยสมเด็จพระพุทธเลิศนภาลัยแห่งกรุงรัตนโกสินนทร ซึ่งต่อมาสมัยนั้น ตำบลอัมพวาเป็นถิ่นกำเนิดบุคคลที่เป็นยอดคนของเมืองไทยถึง 3 ท่านคือ สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 และ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 และได้ทรงสถาปนา สมเด็จพระบวรสิงหนาทเป็นอุปราชาภิเษกเป็นกรมราชวังบวรมงคลพระองค์แรกแห่งกรุงรัตนโกสินทร์

ฉะนั้นรู้สึกเป็นเกียรติประวัติของชาวสมุทรสงคราที่ไม่เคยลืม โดยเฉพาะชาวอัมพวารู้สึกภูใจมากเป็นพิเศษ ที่ตำบลอัมพวา ซึ่งภายหลังมีญาติของท่านได้รับพระราชทานนามสกุล ณ บางช้าง ทำให้ระลึกถึงภูมิลำเนาเดิม เพราะ ตำบลอัมพวา ก็คือ แขวงบางช้างเดิมนั่นเอง

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

อุดม จันทิมา (2549, บทคัดย่อ) ทำการศึกษาเรื่องการใช้หลักพุทธธรรมเรื่องทมะในการพัฒนาเยาวชนไทยในปัจจุบัน พบว่า หลักทมะนั้นเป็นหลักปฏิบัติเพื่อการควบคุมตนขั้นพื้นฐานที่มนุษย์ทุกคนต้องอาศัยหลักการนี้ เพื่อมุ่งปฏิบัติพัฒนาตนในทุกกระบวนการพัฒนาตนตามหลักพุทธศาสนา หากไร้ซึ่งการควบคุมตนหรือไม่มีหลักทมะแล้ว การปฏิบัติเพื่อพัฒนาตน เช่น การปฏิบัติตนตามแนวไตรสิกขา ก็อาจไร้ประโยชน์ เมื่อศึกษาวิเคราะห์เชิงลึก พบว่า หลักทมะมีความเชื่อมโยงกับกระบวนการพัฒนามนุษย์ตามหลักแห่งไตรสิกขา รวมถึงภาวนาด้วย เพื่อให้ได้บรรลุเป้าหมายของชีวิตที่ดีงาม ด้วยการแก้ไขพฤติกรรมที่เป็นปัญหา (ทุกข์) และเสริมสร้างพฤติกรรมให้มีศักยภาพที่ดีที่สุด (พ้นทุกข์) หลัก “ทมะ” จึงมีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นหลักปฏิบัติเพื่อฝึกปรือจิตใจให้สามารถควบคุมและยับยั้งการแสดงพฤติกรรมไม่พึงประสงค์และเพื่อฝึกฝนพัฒนาตนในการสร้างเสริมพฤติกรรมที่พึงประสงค์ในอนาคต

สมหมาย รัตตัญญู (2552, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัย เรื่อง “ศึกษาความพึงพอใจการปฏิบัติงานของ ข้าราชการและลูกจ้างในกรมชลประทานตามหลักฆราวาสธรรม” ผลการวิจัยพบว่า

1) ปัจจัยที่มีผลต่อความพึงพอใจในการปฏิบัติงานตามหลักฆราวาสธรรม ด้านสัจจะ ได้แก่ ความซื่อสัตย์ต่อกัน ความจริงใจ พูดจริง ทำจริง ความเชื่อถือ และการปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมาย, ด้านทมะ ได้แก่ การรู้จักข่มใจตนเองการยอมรับความคิดเห็นและให้ความสำคัญผู้ต่ออื่น ความกระตือรือร้นในการหาความรู้เพิ่มเติม การรับฟังคำตำหนิและพร้อมที่จะแก้ไข และการหมั่นแสวงหาความรู้อยู่เป็นนิจ, ด้านขันติ ได้แก่ ความอดทนการตำหนิติเตียน ความขยันในการทำงาน ความตรงต่อเวลา การยอมรับการเปลี่ยนแปลง การปฏิบัติงานอย่างภาคภูมิใจและเหมาะสม และด้านจาคะ ได้แก่ การเสียสละมุ่งมั่นทำหน้าที่ด้วยความขยันหมั่นเพียร รักการทำงานเป็นทีม การเสียสละเวลาพักผ่อน ทำงานให้สำเร็จ การช่วยเหลือเพื่อนร่วมงานทางานให้ทันเวลา และความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม

2) ข้าราชการและลูกจ้างประจำกรมชลประทานมีความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน โดยรวมอยู่ในระดับมากและรายด้าน ได้แก่ ด้านสัจจะ ด้านทมะ ด้านขันติ และด้านจาคะ อยู่ในระดับมากทุกด้าน

3) ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานตามหลักฆราวาส 4 ระหว่างข้าราชการและลูกจ้างประจำ พบว่า ข้าราชการและลูกจ้างประจำที่มีสถานภาพ ตำแหน่ง เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ต่อเดือน รายจ่ายต่อเดือนสถานภาพสมรส จำนวนสมาชิกในครัวเรือนและรายได้รวมต่อครัวเรือนแตกต่างกัน มีความพึงพอในในการปฏิบัติงานตามหลักฆราวาสธรรม ไม่แตกต่างกัน

พระสมทบ ถิรปญฺโญ (รุ่งมิตรจรัสแสง) (2554, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง “ภาวะผู้นำของเยาวชนตามหลักฆราวาสธรรม 4 : กรณีศึกษาโรงเรียนหล่มสักวิทยาคม จังหวัดเพชรบูรณ์” สรุปได้ว่า การประยุกต์ใช้หลักฆราวาสธรรม 4 ของโรงเรียนหล่มสักวิทยาคม จังหวัดเพชรบูรณ์ทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านสัจจะ ด้านทมะ ด้านขันติ ด้านจาคะ มากำหนดเป็นรูปแบบของโรงเรียนหล่มสักวิทยาคม จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยเป็นการประยุกต์ใช้ร่วมกับโรงเรียนหล่มสักวิทยาคม จังหวัดเพชรบูรณ์ จะออกมาเป็นแนวทางการประยุกต์ใช้และวิธีการสำหรับนำไปใช้กับอาจารย์และเยาวชน โดยรวม คือ

ด้านสัจจะ 1) เยาวชนควรพูดความจริ งมีความซื่อสัตย์ซื่อตรงจริงใจ ต้องปฏิบัติตามที่พูด 2) เยาวชนต้องเป็นคนตรงเวลา ใช้เวลาอย่างมีประโยชน์ที่สุด 3) เยาวชนต้องไม่พูดโกหกพ่อแม่ คุณครูอาจารย์ เพื่อนและผู้อื่น

ด้านทมะ 1) เยาวชนควรบังคับควบคุมจิตใจตนเอง ลดกิเลสตัณหา ข่มใจให้มีสมาธิมั่นคงได้ 2) เยาวชนควรมีเหตุผลตั้งสติก่อนที่จะพูดและทำอะไร ไม่ใช้อารมณ์ตัดสินปัญหา 3) ครูอาจารย์ควรนำเสนอปัญหาและแก้ไขจริงในโรงเรียน บันทึกไว้ มีหนังสือเกี่ยวกับเรื่องนี้

ด้านขันติ 1) เยาวชนควรมีความอดทน มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่การงาน ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคต่าง ๆ ทำงานนั้นให้ได้ดีที่สุด 2) เยาวชนต้องขยันหมั่นเพียร ตั้งใจเล่าเรียน ประพฤติตนเป็นคนดี ควรรับฟังผู้อื่นบ้าง ช่วยเหลือบิดามารดาได้ในทุกโอกาส 3) ครูอาจารย์และเยาวชนควรมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมของโรงเรียนโดยส่วนรวมและสังคมด้วยกัน

ด้านจาคะ 1) เยาวชนต้องมีการเสียสละ ผู้อื่นมีความทุกข์มาเราก็ต้องให้ความช่วยเหลือเขา 2) เยาวชนต้องเป็นผู้มีจิตใจกว้างขวางเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่คับแคบเห็นแก่ตัว ให้เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม 3) ครูอาจารย์และเยาวชนควรจัดกิจกรรมเช่น การให้ทานบำเพ็ญประโยชน์ การเสียสละไม่เบียดเบียนคนอื่นทำให้เกิดความสงบสุข

จ่าสิบตำรวจณัฐศักดิ์ แสนสุข (2553, หน้า 65 - 67) ได้ศึกษาเรื่อง “การปฏิบัติงานของข้าราชการตำรวจตามหลักฆราวาสธรรม 4 : กรณีศึกษากองบัญชาการตำรวจสันติบาล สำนักงานตำรวจแห่งชาติ” สรุปได้ว่า ความสำคัญของฆราวาสธรรมมีความสำคัญมากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าเกี่ยวกับเรื่องการทำงานร่วมกันของบุคลากรในหน่วยงานต่าง ๆ

สัจจะ ความซื่อสัตย์ ความจริงใจ ต่อบุคคลอื่น การคบหาสมาคมระหว่างบุคคลในสังคมไม่ว่าจะอยู่ในฐานะใด ต้องมีข้อนี้อยู่ด้วยเสมอ เพราะการแสดงออกซึ่งความซื่อสัตย์และความจริงใจต่อบุคคลที่เรารู้จักถือเป็นรากฐานที่สำคัญ สัจจะเป็นหลักธรรมพื้นฐานสาหรับทุกคนที่หวังความเจริญในหน้าที่การงานและชีวิตพึงจะระลึกและปฏิบัติอยู่เสมอ

ทมะ การรู้จักบังคับควบคุมอารมณ์ การข่มใจ การปรับตัวการอยู่ร่วมกันในสังคมหรืออยู่กับคนที่เราทำงานด้วย เป็นเรื่องที่ต้องปรับตัวเข้าหากัน เนื่องจากแต่ละคนต่างมาจากพื้นฐานชีวิตและประสบการณ์ชีวิตที่แตกต่างกันออกไป ดังนั้น จึงไม่มีใครที่สามารถเป็นได้ ทุกอย่างตามที่ใจของเราคิดและเช่นเดียวกัน ตัวเราเองก็อาจไม่สามารถที่จะเป็นไปได้ทุกอย่างดังที่คนอื่นต้องการ ทมะ จึงเป็นการฝึกข่มใจระงับความรู้สึกต่อเหตุบกพร่องของกันและกัน รู้จักฝึกฝนปรับปรุงตน แก้ไขข้อบกพร่อง ปรับนิสัยและอัธยาศัยให้กลมกลืนทุกอย่างผู้ที่มีความหวังความเจริญในหน้าที่การงานทุกคน จึงปรารถนาที่จะได้รับความเข้าใจจากบุคคลอื่น

ขันติ ความอดทน อดกลั้น การทำงานอยู่ในองค์กรซึ่งมีคนจำนวนมาก นอกจากจะต้องมีความซื่อสัตย์ ความจริงใจ และความเข้าใจกันแล้ว จะต้องมีความอดทนอดกลั้น หลักขันติแตกต่างจากหลักทมะตรงที่มุ่งให้เกิดความอดทน โดยเน้นที่ร่างกายที่อดทนต่อความยากลำบากในการทำงาน เพราะในการทำงานร่วมกับคนอื่น อาจต้องพบเจอกับความลำบากตรากตราและเรื่องหนักใจต่าง ๆ ในการประกอบการงานอาชีพหากการทำงานขาดความอดทนย่อมไม่อาจประคับประคองรอดพ้นเหตุร้ายต่าง ๆ อันเป็นประดุจมรสุมแห่งชีวิตในการทำงานไปได้

จาคะ ความเสียสละ ความเผื่อแผ่ แบ่งปัน หากทุกคนลองสังเกตตัวเองเวลาที่เราทำอะไรหรือให้สิ่งใดกับผู้อื่นด้วยความเต็มใจ จะพบว่าความสุขของผู้ที่รับสิ่งนั้นจากเราจะถูกส่งผ่านมาถึงตัวเราเองด้วย นั้นแสดงให้เห็นว่าการให้นั่นมอบความสุขให้กับคนทั้งสองฝ่ายทั้งผู้ให้และผู้รับการให้ในที่นี้ยังหมายถึงการให้น้ำใจแก่กันการแสดงน้าใจเอื้อเฟื้อต่อกัน ตลอดจนการเสียสละความพอใจและความสุขส่วนตนได้ ก็เสียสละความสุขความพอใจของตน ขวนขวายช่วยเหลือ เอาใจใส่ดูแล เป็นที่พึ่งพาอาศัย เป็นกำลังส่งเสริม หรือช่วยให้กำลังใจได้โดยประการใดประการหนึ่ง ตามความเหมาะสม เป็นผู้จิตใจกว้างขวาง เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ ไม่คับแคบเห็นแก่ตัวการทำงานการให้ที่เรียกว่า การให้อภัยเนื่องจากบางทีการให้อภัยแก่คนที่ทำงานด้วยกันนี้อาจเป็นการบอกความหมายหลักฆราวาสธรรมอีกสามข้อข้างตนด้วย เพราะเมื่อคุณให้อภัยกับคนที่ทางานผิดพลาด นั่นเป็นการแสดงไมตรีจิตเรื่องความจริงใจของคุณเป็นการแสดงออกถึงการยอมรับความแตกต่างและการเข้าใจในอีกฝ่าย และคุณก็เป็นผู้ที่มีความอดทนอดกลั้นที่จะไม่ตอบโต และมุ่งร้ายกลับคืนพร้อมที่จะฝ่าฟันอุปสรรคด้วยกันอีกครั้ง

พระสมุห์สายัณ จนฺทวณฺโณ (2545, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์จาคะในพระพุทธศาสนาเถรวาท” พบว่า จาคะ หมายถึง การสละหรือการบริจาค แบ่งปันความสุขให้แก่กัน ลักษณะของจาคะนั้นมีอยู่ 2 ลักษณะ คือ สละวัตถุเป็นลักษณะรูปธรรม เป็นการสละทรัพย์ภายนอก เช่น เงิน ทอง สิ่งของ และสละอารมณ์เป็นลักษณะนามธรรม เป็นการสละทรัพย์ภายใน เช่น ความรักความปรารถนา ความหวังดี และกิเลส จาคะมี 5 ประเภท คือ การสละทรัพย์ บุตรธิดา ภรรยา อวัยวะ และชีวิตเป็นทานแก่ผู้อื่น จาคะอยู่ในระดับของบารมี มี 3 ระดับ คือ ระดับบารมี ระดับอุปบารมี และระดับปรมัตถบารมี

หลักธรรมที่ส่งเสริมจาคะ คือ อโลภะ ความไม่โลภ, อโทสะ ความไม่ประทุษร้าย, อโมหะ ความไม่หลง, ศีล การสำรวมกาย วาจา, สัทธา ความเชื่อ, อุปสมะ ความรู้จักสงบใจ, เมตตา ความรัก, กรุณา ความสงสาร, มุทิตา ความพลอยยินดี ส่วนหลักธรรมที่เป็นปฏิปักษ์กับจาคะ คือ มัจฉริยะ ความตระหนี่, โลภะ ความโลภ, โทสะ ความประทุษร้าย และโมหะ ความหลง

ประโยชน์และการประยุกต์ใช้จาคะ สามารถนำไปปฏิบัติต่อตนเอง และผู้อื่นที่อยู่รวมกันในสังคมอย่างถูกต้องเหมาะสม ทำให้เกิดประโยชน์อันสูงสุดในด้านของบุคคล ครอบครัว สังคม และสถาบันต่าง ๆ ให้มีอนุเคราะห์เกื้อกูลกันในสังคม จาคะเมื่อนำมาประยุกต์ใช้ย่อมเป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น ผู้ที่ปฏิบัติตามหลักธรรมข้อจาคะจะช่วยพัฒนาสังคม ประเทศชาติให้มีความเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไปได้

พระปลัดชัยมงคล กลฺยาโณ (ตาลอำไพ) (2550, บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์การกำหนดคุณค่าชีวิตของมนุษย์ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท” สรุปความได้ว่า การดำเนินชีวิตของมนุษย์เรานั้นต้องอยู่ภายใต้กรอบกฎเกณฑ์ของหลักธรรมในการประพฤติปฏิบัติตน ถ้ามนุษย์เราไม่มีกรอบหรือจุดมุ่งหมายก็เหมือนกับเรือที่ลอยคออยู่ในท่ามกลางแม่น้ำ ไม่สามารถที่จะเข้าหาฝั่งได้เจอ แต่ถ้าเรามีกรอบมีจุดมุ่งหมายและประพฤติตามหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัดเป็นผู้รู้จักหน้าที่ รู้จักตนไม่หลงมัวเมาในสิ่งที่เป็นวัตถุแล้วย่อมจะนาพาชีวิตมุ่งสู่จุดหมาย คือ ความสุขแห่งชีวิต

พระครูสิริวงศานุวัตร ฐานทตฺโต (บุตรแสน) (2553, หน้า 86 - 88) ได้ศึกษา “การนำหลักฆราวาสธรรมไปใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอวังหิน จังหวัดศรีษะเกษ” พบว่า การนำหลักฆราวาสธรรมไปใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอวังหิน จังหวัดศรีษะเกษ โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย คือ ด้านสัจจะ (ความจริงใจ), ด้านทมะ (การรู้จักข่มจิต ข่มใจตนเอง), ด้านขันติ (ความอดทน อดกลั้น) และด้านจาคะ (ความเสียสละ) ดังนี้

1) ด้านสัจจะ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การแสดงความยินดีและความเสียใจต่อประชาชนตามโอกาสและตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้น และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ หาความเจริญก้าวหน้า และรักษาคำมั่นสัญญาที่ให้ไว้กับประชาชน

2) ด้านทมะ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ มุ่งปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่องจนกว่าจะสำเร็จ ไม่ทอดทิ้งหรือวางธุระเสียกลางคัน และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ปฏิบัติงานด้วยความคิด ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่เลื่อนลอย

3) ด้านขันติ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ มีความตั้งใจในการปฏิบัติงานที่ตนได้รับมอบหมาย และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ มุ่งมั่นและทุ่มเทในการปฏิบัติงานอย่างเต็มความรู้ความสามารถ

4) ด้านจาคะ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ มุ่งมั่นในการทำงานจนเกิดผลสำเร็จ และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ มาปฏิบัติราชการก่อนและกลับหลังเวลาราชการกำหนด

พระแก้ว อินฺทโชโต (ชัยชนะ) (2553, หน้า 106 - 107) ได้ศึกษา “การบริหารงานบุคคลตามหลักฆราวาสธรรม 4 ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1” พบว่า ความคิดเห็นของครูผู้สอนเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลตามหลักฆราวาสธรรม 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนครเขต 1 โดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทั้ง 4 ด้าน โดยเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย คือ ด้านขันติ ด้านสัจจะ ด้านทมะ และด้านจาคะ ดังต่อไปนี้

1) ด้านขันติ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความทุ่มเทตามความสามารถแม้จะมีปัญหาและข้อจำกัดของสถานศึกษา, รองลงมาคือปฏิบัติตนโดยไม่ย่อท้อต่อความยากลำบากปฏิบัติตนในสิ่งที่ถูกต้องตามกฎระเบียบ และข้อที่ค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ มีความอดทนต่อความยากลำบากเมื่อมีปัญหาสามารถแก้ไขได้ถูกต้อง

2) ด้านสัจจะ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ผู้บริหารมีความจริงใจ ทำหน้าที่อย่างเต็มศักยภาพของตนจนเกิดประสิทธิภาพในการบริหารงานในสถานศึกษา และผู้บริหารมีความจริงใจที่จะช่วยเหลือให้คำแนะนำเพื่อนร่วมงาน เมื่อเกิดปัญหา, รองลงมาคือผู้บริหารพิจารณาความดีความชอบด้วยความเป็นธรรมซื่อตรง และยุติธรรม และข้อที่ค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ผู้บริหารตรงต่อเวลา ปฏิบัติงานด้วยความมานะมุ่งสู่ความสำเร็จ

3) ด้านจาคะ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีน้ำใจช่วยเหลือเกื้อกูลหมู่คณะด้วยความเมตตาอารีต่อบุคลากรในสถานศึกษาและ ปรับปรุงนิสัยตลอดความประพฤติที่ไม่ดีอัน

เสียหายแก่ส่วนรวม, รองลงมาคือ มีการสร้างความพร้อมเพรียงร่วมมือร่วมใจในการปฏิบัติหน้าที่ และข้อที่ค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ รับฟังความคิดเห็นของเพื่อนร่วมงาน ให้ความช่วยเหลือเท่าที่ทำได้

4) ด้านทมะ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ผู้บริหารมีการพัฒนาตนเองปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องของตนเองให้ดีขึ้น, รองลงมาคือ ผู้บริหารมีเทคนิคในการรับฟังคำวิพากษ์ วิจารณ์ ซักถามหรือให้คำปรึกษาหารือให้คำแนะนำต่าง ๆ และข้อที่ค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ผู้บริหารปฏิบัติตนและปฏิบัติงานด้วยความเสมอต้นเสมอปลายต่อเพื่อนร่วมงานมีความเป็นกลาง

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลตามหลักฆราวาสธรรม 4 ของผู้บริหาสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 พบว่า ผู้บริหารควรมีความประพฤติซื่อตรง ไม่เอนเอียง ไม่มีเล่ห์เหลี่ยม มีความจริงใจ ปลอดจากความรู้สึกลำเอียงหรืออคติไม่คดโกงควบคุมอารมณ์ ข่มใจระงับความรู้สึกต่อเหตุบกพร่องของกันและกัน ควรมีภาวะผู้นำในการอดทนอดกลั้นกับเพื่อนร่วมงานเมื่อประพฤติตัวอย่างไม่มีความจริงใจ และ ผู้บริหารควรมีการมอบหมายงานที่เป็นกลางสำหรับเพื่อนร่วมงาน

พระปัญญา ฐานิสฺสโร (บุญโสม) (2560, บทคัดย่อ) ได้ศึกษา “หลักฆราวาสธรรม เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตตามพุทธปรัชญาเถรวาท” พบว่า การดำเนินชีวิตนั้นมีความสำคัญมากสำหรับมนุษย์เรา โดยต้องมีหลักหรือข้อปฏิบัติในการดำเนินชีวิต และหลักนั้นก็ต้องเป็นหลักแห่งความดีงามที่จะนำพาชีวิตไปสู่จุดหมายในแต่ละขั้นได้ ซึ่งหลักนั้นก็คือ หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ต้องเริ่มด้วยการศึกษาถึงหลักการดำเนินชีวิตที่ดีให้รู้ให้เข้าใจ และน้อมนามาประพฤติปฏิบัติทางกาย วาจา ใจ ให้ถูกต้องเหมาะสมดีงาม และทำให้ได้รับความสุขความเจริญจากการปฏิบัตินั้นการน้อมนำหลักธรรมมาใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิต ต้องพิจารณาให้ดีว่าจะมุ่งไปทางใด คือ สุคติทุคติ

ฆราวาสธรรมเป็นหลักธรรมโดยตรงของฆราวาสผู้อยู่ครองเรือนโดยเป็นหลักธรรมที่จำเป็นในการครองชีวิตคู่อยู่ร่วมกัน และเป็นหลักธรรมช่วยควบคุมให้บุคคลมีความสมานสามัคคีกลมเกลียวกัน ทำให้ชีวิตคู่ของผู้ครองเรือนมีความสงบสุขร่มรื่นตามสมควรแก่ฆราวาสวิสัย ผู้ครองเรือนจะต้องปฏิบัติตามหลักธรรมเหล่านี้อย่างสม่ำเสมอ มี 4 อย่าง คือ 1) สัจจะ ความซื่อสัตย์ต่อกัน 2) ทมะ การฝึกตน 3) ขันติ ความอดทนอดกลั้น 4) จาคะ การเสียสละ การแบ่งปัน มีน้ำใจ

การนำหลักพุทธธรรมซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมากที่พุทธศาสนิกชนพึงประพฤติปฏิบัติมาประยุกต์ใช้เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการดำเนินชีวิต “หลักฆราวาสธรรม 4” ซึ่งสามารถนำมาบูรณาการเพื่อใช้ในการบริหารงานให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดได้เป็นหลักธรรมที่พระพุทธองค์ทรงมอบสำหรับผู้ครองเรือนได้ปฏิบัติ เพื่อเสริมให้มีความสุขในชีวิตยิ่งขึ้น

ดังนั้นหลักฆราวาสธรรม 4 ประการ คือ สัจจะ ทมะ ขันติ และจาคะดังกล่าวมานี้ มิใช่ประสงค์เป็นข้อปฏิบัติจำกัดเฉพาะในระหว่างคู่ครองเพียง 2 คนเท่านั้น แต่มุ่งหมายให้ใช้ทั่วไปในชีวิตการครองเรือนทั้งหมดโดยยึดถือเป็นคุณธรรมพื้นฐานของจิตใจในการที่จะสร้างความสัมพันธ์อันดีงามกับคนทั้งหลายที่จะอยู่ร่วมหรือติดต่อเกี่ยวข้องกันให้เหมาะสมตามฐานะนั้น ๆ เพื่อประโยชน์สุขทั้งแก่ชีวิตของตนเองและแก่ชีวิตของคนอื่น ๆ ในสังคม

พระทนงชัย อภิชโย (ศิริเคน) (2560, บทคัดย่อ) ได้ศึกษา “การพัฒนามนุษย์ตามหลักฆราวาสธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท” พบว่า พระพุทธศาสนามีคำสอนที่เป็นความจริงระดับสัจธรรม

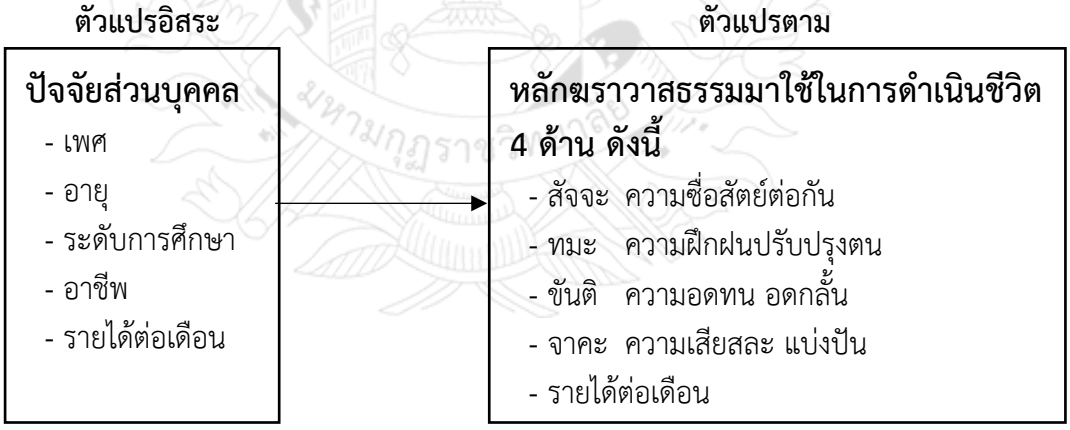
ซึ่งเกิดจากประสบการณ์ของพระพุทธเจ้าที่ทรงทดลองค้นคว้าหาความจริงด้วยพระองค์เอง และบรรลุผลในทางปฏิบัติ และอีกทั้งหลักคำสอนมีเป้าหมายที่ชัดเจนจึงสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนามนุษย์ให้สามารถบรรลุผลได้ แนวคิดการพัฒนามนุษย์ในทางพระพุทธศาสนามาจากความคิดที่ว่า มนุษย์เป็นสัตว์ที่รู้คิดด้วยเหตุผลและเป็นสัตว์ที่สามารถพัฒนาได้จนถึงจุดสูงสุดเป็นพุทธะ โดยมีพระพุทธเจ้าทรงเป็นต้นแบบของการพัฒนาที่สูงสุด

ฆราวาสธรรม หมายถึง ธรรมสำหรับฆราวาสธรรมสำหรับการครองเรือนหลักการครองชีวิตของคฤหัสถ์ 4 ประการ ได้แก่ สัจจะ คือ ความซื่อสัตย์จริงใจต่อกันเป็นหลักสำคัญที่จะให้เกิดความไว้วางใจและไมตรีจิตสนิทต่อกัน, ทมะ คือ การรู้จักบังคับควบคุมอารมณ์ข่มใจระงับความรู้สึกต่อเหตุบกพร่องของกันและกันรู้จักฝึกฝนปรับปรุงตนแก้ไขข้อบกพร่องปรับนิสัยและอัธยาศัยให้กลมกลืนประสานเข้าหากันได้, ขันติ คือ ความอดทนอดกลั้นต่อความหนักและความร้ายแรงทั้งหลาย จาคะ คือ ความเสียสละความเผื่อแผ่แบ่งปันตลอดถึงความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อต่อกัน

การพัฒนามนุษย์ตามหลักฆราวาสธรรม 4 ประการ ได้แก่ สัจจะ ทมะ ขันติ และจาคะ เพื่อมุ่งหมายให้ใช้ประชาชนทั่วไปในชีวิตการครองเรือนทั้งหมดยึดถือเป็นคุณธรรมพื้นฐานของจิตใจในการที่จะสร้างความสัมพันธ์อันดีงามกับคนทั้งหลายที่จะอยู่ร่วมหรือติดต่อเกี่ยวข้องกันให้เหมาะสมตามฐานะนั้น ๆ เพื่อประโยชน์สุขทั้งแก่ชีวิตของตนเองและแก่ชีวิตของคนอื่น ๆ ในสังคม

สรุป การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชน ในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ผู้วิจัยได้นำหลักฆราวาสธรรมจากพระไตรปิกฎภาษาไทยฉบับ มหามกุฎราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ พิมพ์เนื่องในโอกาสครบรอบ 200 ปี แห่งพระราชวงศ์จักรีกรุงรัตน์โกสินทร์ พ.ศ. 2525 เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยในครั้งนี้

2.5 สรุปกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

แผนภูมิที่ 2.1 แสดงรูปกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

บทที่ 3
วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม” ผู้วิจัยทำการศึกษาวิจัยในเชิงปริมาณ ได้ดำเนินการวิจัยตามหัวข้อดังต่อไปนี้

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
3.2 เทคนิควิธีการสุ่มตัวอย่าง
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3.4 การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ
3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล
3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล
3.7 สถิติที่ใช้ในการวิจัย

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่างดังนี้

3.1.1 ประชากร ได้แก่ ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จำนวน 15,000คน

3.1.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ตารางสำเร็จรูปของ Krejcie และ Morgan (ส่งศรี ชมภูวงศ์, 2554, หน้า 113) ที่ระดับความคลาดเคลื่อนไม่เกิน 0.05 ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 375 คน

3.1.3 การสัมภาษณ์ ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิในอำเภออัมพวา จำนวน 5 ท่าน ดังนี้

ลำดับ	ชื่อ – สกุล	อาชีพ
1	นางกชนัฑ พัฒนะวิชัย	นายอำเภออัมพวา
2	นายกฤษฎี กลิ่นจงกล	นายกเทศมนตรีตำบลอัมพวา
3	นางทัศนีย์ พยนต์ยิ้ม	นายกองค์การบริหารส่วนตำบลยี่สาร
4	นายปริญญา ดรุณศรี	กำนันตำบลยี่สาร
5	นายเกรียงศักดิ์ ลิ้มสมบัติอนันต์	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 ตำบลยี่สาร

3.2 เทคนิควิธีการสุ่มตัวอย่าง

3.2.1 ข้อมูลเชิงปริมาณ

วิธีการสุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เทคนิคการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่าง คือ ใช้วิธีการสุ่มอย่างมีระบบ (Systematic random sampling) คือ เป็นการสุ่มตัวอย่างเมื่อประชากรมีลักษณะใกล้เคียงกัน แต่ลักษณะของประชากรมีการเรียงลำดับหมายเลข ไว้แล้วการสุ่มจึงสามารถทำอย่างเป็นระบบ โดยการหารด้วยกลุ่มตัวอย่างจำนวน 375 คน เพื่อหาช่วงห่างของการสุ่ม

ได้เท่ากับ 3.75 จึงใช้ 4 เป็นช่วงของการเลือกไปทำจนครบ 375 คน โดยการแจกแบบสอบถามกับประชาชนที่อาศัยในเขตพื้นที่อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จนได้ตัวอย่างที่ต้องการ จำนวน 375 คน

3.2.2 ข้อมูลเชิงคุณภาพ

การวิจัยนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพิ่มเติม เพื่อศึกษาให้ทราบถึงแนวความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่อง เพื่อศึกษาหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม และผู้วิจัยได้ใช้เทคนิคการสัมภาษณ์โดยใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างหรือแบบเป็นทางการ (Structured Interview or Formal Interview) โดยเริ่มจากการสัมภาษณ์ประชาชนโดยใช้หลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนาโดยการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์ประชาชนเหล่านั้นด้วยตัวเอง

เกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้กำหนดคุณสมบัติไว้ ดังนี้

1) เป็นผู้ที่มีความรู้ด้านหลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี

2) เป็นประชาชนใน อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

3) เป็นผู้ไม่มีอคติในการที่จะให้ข้อมูลทางด้านพระพุทธศาสนา

จากเกณฑ์ในการคัดเลือกประชาชนนั้น ประชาชนจะต้องมีคุณสมบัติตามที่กำหนดตั้งแต่ 2 ข้อ เป็นต้นไป หรือมากกว่าก็ได้

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.3.1 แบบสอบถาม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่แบบสอบถาม ซึ่งผู้วิจัยได้สร้าง โดยทำการศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ มาเป็นแนวทางในการจัดทำแบบสอบถาม โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นคำถามแบบมีคำตอบให้เลือกตอบ (Check list) จำนวน 5 ข้อ ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือน

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถาม เพื่อศึกษาหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จำนวน 40 ข้อ ใน 4 ด้าน ดังนี้

ด้านสัจจะ	ความสัตย์ซื่อต่อกัน	จำนวน 10 ข้อ
ด้านทมะ	ความฝึกฝนปรับปรุงตน	จำนวน 10 ข้อ
ด้านขันติ	ความอดทน	จำนวน 10 ข้อ
ด้านจาคะ	ความเสียสละ	จำนวน 10 ข้อ

มีมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scald) โดยแบ่งระดับของการวัดออกเป็น 5 ระดับ คือ คำตอบของข้อคำถามได้ประยุกต์โดยใช้เกณฑ์การกำหนดมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scald) ผู้ศึกษาได้กำหนดคะแนนในการวัดระดับเพื่อศึกษาหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม แบ่งเป็น 5 ระดับดังนี้

ระดับ 5 หมายถึง การนำไปใช้อยู่ในระดับ มากที่สุด
ระดับ 4 หมายถึง การนำไปใช้อยู่ในระดับ มาก
ระดับ 3 หมายถึง การนำไปใช้อยู่ในระดับ ปานกลาง
ระดับ 2 หมายถึง การนำไปใช้อยู่ในระดับ น้อย
ระดับ 1 หมายถึง การนำไปใช้อยู่ในระดับ น้อยที่สุด

สำหรับการวัดค่าตัวแปรทั้งหมด โดยให้ผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อคำถามที่เป็นข้อคำถามเชิงบวก (positive) ที่สร้างขึ้นจำนวน 40 ข้อ โดยกำหนดการวัดค่าตัวแปรซึ่งเป็นการแปลความหมายเป็นค่าเฉลี่ยของแบบสอบถาม โดยใช้หลักทางคณิตศาสตร์ 0.80 ขึ้นไป ปัดเป็นเลขจำนวนเต็ม เกณฑ์ที่ใช้เป็นดังนี้

ค่าเฉลี่ยคะแนนระหว่าง 4.21 – 5.00 หมายถึง มีการนำไปใช้อยู่ในระดับ มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยคะแนนระหว่าง 3.41 – 4.20 หมายถึง มีการนำไปใช้อยู่ในระดับ มาก
ค่าเฉลี่ยคะแนนระหว่าง 2.61 – 3.40 หมายถึง มีการนำไปใช้อยู่ในระดับ ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยคะแนนระหว่าง 1.81 – 2.60 หมายถึง มีการนำไปใช้อยู่ในระดับ น้อย
ค่าเฉลี่ยคะแนนระหว่าง 1.00 – 1.80 หมายถึง มีการนำไปใช้อยู่ในระดับ น้อยที่สุด

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางส่งเสริมเพื่อศึกษาหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นลักษณะคำถามปลายเปิด (Opened form) เพื่อให้ผู้ตอบแบบสอบถามได้เขียนระบุข้อเสนอแนะเพิ่มเติมได้อย่างอิสระ

3.3.2 แบบสัมภาษณ์

รูปแบบการสัมภาษณ์ แบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 ข้อมูลการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

3.4 การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

3.4.1 แบบสอบถาม

การสร้างแบบสอบถามและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือเพื่อการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาจากตำรา เอกสาร และงานวิจัยต่าง ๆ เพื่อศึกษาหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

2. กำหนดกรอบแนวคิดและเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย นำมาใช้เป็นข้อมูลในการสร้างแบบสอบถาม ทั้งชนิดปลายปิดและปลายเปิด

3. ศึกษาหัวข้อปัญหา และวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยเฉพาะในส่วนของตัวแปรตาม จากวัตถุประสงค์ของการวิจัยแยกเป็นประเด็นหลัก หรือประเด็นใหญ่ ๆ จากประเด็นหลักแยกเป็นประเด็นย่อย จากประเด็นย่อยเขียนเป็นข้อคำถามให้ครอบคลุมเนื้อหาในแต่ละลักษณะที่ต้องการวัด และสร้างข้อคำถามตามที่ได้นิยามไว้

4. นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง ความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content validity)

โดยการเลือกข้อคำถามที่มีค่าตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป จากข้อคำถามทั้งหมดจำนวน 20 ข้อ ซึ่งข้อคำถามที่ใช้ได้มีค่า IOC อยู่ในระหว่างช่วง 1.00 ทุกข้อ

5. นำแบบสอบถามที่ได้จากข้อ 4 ไปทำการทดลองใช้กับประชาชน (Try Out) กับประชาชนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง แต่มีลักษณะคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยนี้คือประชาชนในอำเภออัมพวา จำนวน 30 คน แล้วนำผลการตอบแบบสอบถามไปหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือโดยวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา ครอนบาค (Cronbach) ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามเท่ากับ 0.963

6. นำแบบสอบถามที่ได้ทำการ Try Out แล้วเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม และนำไปใช้เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยต่อไป

3.4.2 แบบสัมภาษณ์

1. การเลือกเครื่องมือ ผู้วิจัยใช้เครื่องมือเป็นแบบสัมภาษณ์ โดยสัมภาษณ์จากประชาชนตามที่ได้ระบุไว้ข้างต้น

2. การสร้างเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1) ศึกษาเอกสารและรายงานวิจัยเพื่อศึกษาหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

2) กำหนดนิยามศัพท์ตามเอกสารและงานวิจัยที่ศึกษาค้นคว้า เพื่อเป็นกรอบกำหนดการสร้างแบบสัมภาษณ์

3) สร้างแบบสัมภาษณ์ตามกรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษา เพื่อครอบคลุมการเพื่อศึกษาหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชน โดยใช้ข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนนิยามศัพท์เป็นกรอบกำหนด

4) นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นให้อาจารย์ที่ปรึกาพิจารณา และปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ

5) นำแบบสัมภาษณ์ที่ผ่านความเห็นชอบจากอาจารย์ที่ปรึกษานำเสนอผู้เชี่ยวชาญทาน เพื่อพิจารณาตรวจสอบความเหมาะสมและความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) เพื่อที่จะได้นำข้อมูลที่ได้รับการพิจารณาและข้อเสนอแนะด้านต่าง ๆ จากผู้เชี่ยวชาญมาเป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์ให้มีความสมบูรณ์และเหมาะสมกับงานวิจัยที่ต้องการทราบข้อมูล

6) ปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ตามที่ผู้เชี่ยวชาญได้ให้ข้อเสนอแนะ

7) นำแบบสัมภาษณ์ที่ผู้เชี่ยวชาญได้เสนอแนะไว้มาปรับปรุงแก้ไข นำเสนออาจารย์ที่ปรึกษา

8) ส่งคำร้องขอหนังสือออกขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูลจากศูนย์บัณฑิต เพื่อเก็บข้อมูลจากประชาชาน

9) นำแบบสัมภาษณ์พร้อมหนังสือขอความอนุเคราะห์จากบัณฑิต เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.5.1 แบบสอบถาม

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. นำหนังสือแนะนำตัวและขออนุญาตเก็บข้อมูลจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (ส่วนกลาง) นำเรียนไปยังนายอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย

2. ผู้วิจัยได้ประสานไปยังผู้ใหญ่บ้าน นายอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล และผู้วิจัยได้แจกแบบสอบถามในวันหยุดราชการด้วยตัวเอง โดยให้อธิบายการตอบแบบสอบถามแก่กลุ่มตัวอย่างให้เข้าใจก่อนลงมือตอบแบบสอบถาม

3. หลังจากกลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามครบจำนวน 375 ฉบับตามที่ต้องการแล้ว ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมกลับคืนมา

4. ตรวจสอบแบบสอบถามที่เก็บคืนมาว่า แบบสอบถามมีความพร้อมสมบูรณ์หรือไม่ เพื่อนำไปวิเคราะห์ผลต่อไป

3.5.2 แบบสัมภาษณ์

การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. ส่งหนังสือพร้อมเอกสารขอความร่วมมือในการขอสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิในอำเภออัมพวา จำนวน 5 ท่านโดยสรุปกรอบแนวคิดการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชน และอธิบายสาระสำคัญเพื่อการวิจัยแก่ผู้ทรงคุณวุฒิ

2. นัดเวลาขอสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิในอำเภออัมพวา จำนวน 5 ท่าน เพื่อทราบการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชน

3. ดำเนินการสัมภาษณ์ตามวันและเวลาที่กำหนด แล้วนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์เพื่อให้ได้ข้อสรุป

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.6.1 แบบสอบถาม

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้คอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ ซึ่งแยกวิเคราะห์ตามลำดับ ดังนี้

1. วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยการแยกแจงค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage)

2. วิเคราะห์ข้อมูลการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จำแนกตามตัวแปรอิสระ โดยการหาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) แล้วแปรผลโดยเปรียบเทียบกับเกณฑ์แปรความหมายของเบสต์ (Best)

3. วิเคราะห์ข้อมูลการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม กับข้อมูลทั่วไปด้านเพศใช้การทดสอบค่า (t-test) ส่วนด้านอายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการทำงาน ใช้การทดสอบความแปรปรวนแบบทางเดียว

(One-Way ANOVA or F-test) ถ้าพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทำการทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีการของเชฟเฟ่ (Scheffc')

4. ผลการรวมรวมข้อเสนอแนะการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยแจกแจงความถี่ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และนำเสนอในรูปตารางประกอบคำบรรยาย

3.6.2 แบบสัมภาษณ์

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์โดยวิธีการดังนี้

1. นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาถอดเสียงและบันทึกเป็นข้อความ

2. นำข้อความจากการสัมภาษณ์และการจดบันทึกมาจำแนกเป็นประเด็นและเรียบเรียงเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย

3. วิเคราะห์คำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) ประกอบบริบท (Context)

4. สังเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัยและนำเสนอต่อไป

3.7 สถิติที่ใช้ในการวิจัย

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้ศึกษาวิจัยได้ใช้สถิติเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

3.7.1 การแจกแจงความถี่ (Frequency)

3.7.2 ค่าร้อยละ (Percentage) (ส่งศรี ชมภูวงศ์, 2554, หน้า 217)

$$\text{ร้อยละ} = \frac{\text{จำนวนที่ต้องการหา}}{\text{จำนวนทั้งหมด}} \times 100$$

3.7.3 ค่าเฉลี่ย (Mean) (ส่งศรี ชมภูวงศ์, 2554, หน้า 219)

$$\bar{X} = \frac{\sum X}{N}$$

เมื่อ $\bar{X}$ แทน ค่าเฉลี่ย

$\sum X$ แทน ผลรวมคะแนนทั้งหมด

N แทน จำนวนข้อมูล

3.7.4 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) (ส่งศรี ชมภูวงศ์, 2554, หน้า 203)

$$S.D. = \sqrt{\frac{\sum(X-\bar{X})^2}{N-1}}$$

เมื่อ $S.D.$ = ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของสมาชิกกลุ่มตัวอย่าง

$X - \bar{X}$ = ผลต่างระหว่างคะแนนกับค่าเฉลี่ยของคะแนน

N = จำนวนข้อมูลทั้งหมด

3.7.5 ค่า IOC ของแบบสอบถาม เพื่อหาความสอดคล้องของคำถามกับวัตถุประสงค์ ซึ่งมีสูตรดังนี้

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

เมื่อ IOC แทน ดัชนีความสอดคล้อง

$\sum R$ แทน ผลรวมของคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ

N แทน จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

3.7.6 ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม โดยหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach) ซึ่งใช้สูตรดังนี้ (ส่งศรี ชมภูวงศ์, 2554, หน้า 205)

$$\alpha = \frac{n}{n-1}-\left\{1-\frac{\sum S_i^2}{S_t^2}\right\}$$

เมื่อ α แทน ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น

n แทน จำนวนข้อคำถาม

S_i^2 แทน ความแปรปรวนของคะแนนแต่ละข้อ

S_t^2 แทน ความแปรปรวนของคะแนนทั้งฉบับ

3.7.7 เปรียบเทียบเพื่อศึกษาหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือน ด้วยการทดสอบค่า t-test โดยใช้สูตร (ส่งศรี ชมภูวงศ์, 2554, หน้า 242)

$$T = \frac{\overline{X}_1-\overline{X}_2}{\sqrt{\frac{S_1^2}{n_1}+\frac{S_2^2}{n_2}}}$$

เมื่อ $\overline{X}_1$ แทน คะแนนเฉลี่ยของกลุ่มที่ 1

$\overline{X}_2$ แทน คะแนนเฉลี่ยของกลุ่มที่ 2

n แทน จำนวนข้อคำถาม

S_1^2 แทน ความแปรปรวนของกลุ่มตัวอย่างที่ 1

S_2^2 แทน ความแปรปรวนของกลุ่มตัวอย่างที่ 2

n_1 แทน จำนวนกลุ่มตัวอย่างในกลุ่มที่ 1

n_2 แทน จำนวนกลุ่มตัวอย่างในกลุ่มที่ 2

3.7.8 เปรียบเทียบเพื่อศึกษาหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือน ด้วยการทดสอบค่า F-test โดยใช้สูตรดังนี้ (ส่งศรี ชมภูวงศ์, 2554, หน้า 274)

$$F = \frac{MS_b}{MS_w}$$

เมื่อ F แทน ค่าการแจกแจงของ F

MS_b แทน ความแปรปรวน (Mean square) ระหว่างกลุ่ม

MS_w แทน ความแปรปรวนภายในกลุ่ม

บทที่ 4
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง “การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม” นี้ ใช้กระบวนการศึกษาหรือระเบียบวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) โดยมีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม 2. เพื่อเปรียบเทียบการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ที่มีตัวแปรอิสระต่างกัน และ 3. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือ คือ แบบสอบถาม ในการเก็บรวบรวมข้อมูลประชาชนใน อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 375 คน แล้วนำแบบสอบถามมาดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล และประมวลผลด้วยคอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อคำนวณหาค่าสถิติสำหรับตอบรับวัตถุประสงค์และสมมติฐานการวิจัย พร้อมทั้งนำเสนอผลการวิเคราะห์เป็นรูปแบบตาราง ผู้วิจัยได้จำแนกผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับ ดังนี้

4.1 สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

4.2 ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล

4.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

4.4 ข้อเสนอแนะ และการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

4.5 บทสรุป

4.1 สัญลักษณ์ที่ใช้ในการการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้สัญลักษณ์ทางสถิติดังต่อไปนี้คือ

n	แทน	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง
$\bar{X}$	แทน	ค่าเฉลี่ย (Mean)
S.D.	แทน	ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)
t	แทน	ค่าสถิติซี (t-test) ทดสอบกลุ่มตัวอย่างสองกลุ่ม
F	แทน	ค่าสถิติเอฟ (F-test) ทดสอบกลุ่มตัวอย่างมากกว่าสองกลุ่ม
Sig	แทน	ค่าระดับความมีนัยสำคัญทางสถิติ
*	แทน	ค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

4.2 ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลและแปลผล โดยแบ่งเป็น 5 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือน

ตอนที่ 4 ผลการเปรียบเทียบการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือน แตกต่างกัน

ตอนที่ 5 ผลการรวบรวมข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

ตอนที่ 6 บทสัมภาษณ์

4.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

การวิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือนของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ใช้การวิเคราะห์หาค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) นำเสนอในรูปตารางประกอบการบรรยาย ปรากฏดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4.1 แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามเพศ

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
ชาย	167	44.50
หญิง	208	55.50
รวม	**375**	**100.00**

จากตารางที่ 4.1 พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นเพศชาย จำนวน 167 คน คิดเป็นร้อยละ 44.50 และเป็นเพศหญิง จำนวน 208 คน คิดเป็นร้อยละ 55.50

ตารางที่ 4.2 แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามอายุ

อายุ	จำนวน	ร้อยละ
18 – 25 ปี	42	11.20
26 – 33 ปี	51	13.30
34 – 41 ปี	73	19.50
42 – 49 ปี	77	20.50
50 ปีขึ้นไป	133	35.50
รวม	**375**	**100.00**

จากตารางที่ 4.2 พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม อายุ 50 ปีขึ้นไป จำนวน 133 คน คิดเป็นร้อยละ 35.50 อายุระหว่าง 42 – 49 ปี จำนวน 77 คน คิดเป็นร้อยละ 20.50 อายุระหว่าง 34 – 41 ปี จำนวน 73 คน คิดเป็นร้อยละ 19.50 อายุระหว่าง 26 – 33 ปี จำนวน 51 คน คิดเป็นร้อยละ 13.30 และอายุระหว่าง 18 – 25 ปี จำนวน 42 คน คิดเป็นร้อยละ 11.20

ตารางที่ 4.3 แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำกว่าประถมศึกษา	17	4.50
ประถมศึกษา	126	33.60
มัธยมศึกษา/ปวช.	139	37.10
อนุปริญญา/ปวส.	44	11.70
ปริญญาตรี/สูงกว่า	49	13.10
รวม	**375**	**100.00**

จากตารางที่ 4.3 พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่ระดับการศึกษามัธยมศึกษา/ปวช. จำนวน 139 คน คิดเป็นร้อยละ 37.10 ประถมศึกษา จำนวน 126 คน คิดเป็นร้อยละ 33.60 ปริญญาตรี/สูงกว่า จำนวน 49 คน คิดเป็นร้อยละ 13.10 อนุปริญญา/ปวส. จำนวน 44 คน คิดเป็นร้อยละ 11.70 และต่ำกว่าประถมศึกษา จำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 4.50

ตารางที่ 4.4 แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามอาชีพ

อาชีพ	จำนวน	ร้อยละ
รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	33	8.80
ทำสวน/เกษตรกร	67	17.90
เจ้าของธุรกิจ/ค้าขาย	62	16.50
อาชีพอื่น ๆ	213	56.80
รวม	**375**	**100.00**

จากตารางที่ 4.4 พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่อาชีพอื่น ๆ จำนวน 213 คน คิดเป็นร้อยละ 56.80 ทำสวน/เกษตรกร จำนวน 67 คน คิดเป็นร้อยละ 17.90 เจ้าของธุรกิจ/ค้าขาย จำนวน 62 คน คิดเป็นร้อยละ 16.50 และรับราชการ/รัฐวิสาหกิจ จำนวน 33 คน คิดเป็นร้อยละ 8.80

ตารางที่ 4.5 แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามรายได้ต่อเดือน

รายได้ต่อเดือน	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำกว่า 5,000 บาท	44	11.50
5,001 – 10,000 บาท	151	40.30
10,001 – 20,000 บาท	113	30.10
20,001 – 50,000 บาท	66	17.60
50,001 – 100,000 บาท	2	0.50
รวม	**375**	**100.00**

จากตารางที่ 4.5 พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่รายได้ต่อเดือน ระหว่าง 5,001 – 10,000 บาท จำนวน 151 คน คิดเป็นร้อยละ 40.30 ระหว่าง 10,001 – 20,000 บาท จำนวน 113 คน คิดเป็นร้อยละ 30.10 ระหว่าง 20,001 – 50,000 บาท จำนวน 66 คน คิดเป็นร้อยละ 17.60 ต่ำกว่า 5,000 บาท จำนวน 44 คน คิดเป็นร้อยละ 11.50 และระหว่าง 50,001 – 100,000 บาท จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 0.50

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

การวิเคราะห์ผลการวิเคราะห์การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ใช้การวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย ($\overline{x}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) แล้วนำเสนอในรูปตารางประกอบการบรรยายดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4.6 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{x}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และระดับความคิดเห็นที่มีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยรวม

การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้	ระดับการนำไปใช้		
	$\overline{x}$	S.D.	แปลผล
ด้านสัจจะ	3.93	0.75	มาก
ด้านทมะ	3.72	0.75	มาก
ด้านขันติ	3.68	0.73	มาก
ด้านจาคะ	3.65	0.76	มาก
รวม	**3.74**	**0.75**	**มาก**

จากตารางที่ 4.6 พบว่า กลุ่มตัวอย่าง จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยรวม ทั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับมาก

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ด้านสัจจะ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านทมะ และด้านจาคะ มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด ตามลำดับ

ตารางที่ 4.7 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และระดับความคิดเห็นที่มีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านสัจจะ

การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ ด้านสัจจะ	ระดับการนำไปใช้		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ท่านเป็นคนที่มีความประพฤติเป็นคนเที่ยงตรงมั่นคงต่อความดีไม่หันเหไปในทางคดโกง	3.92	0.82	มาก
2. เมื่อท่านตัดสินใจทำในสิ่งที่ถูกต้อง ท่านเป็นผู้ปฏิบัติตนอยู่บนความถูกต้องเสมอ	3.86	0.79	มาก
3. ท่านมีความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ที่ตนเองได้รับมอบหมายโดยปฏิบัติให้ดีที่สุด	4.03	0.85	มาก
4. ท่านมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนด้วยความตั้งใจมุ่งมั่นปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ	3.98	0.86	มาก
5. ท่านทำงานด้วยใจที่ซื่อสัตย์สุจริตโดยไม่มีความโลภและไม่แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตน	3.90	0.88	มาก
6. ท่านมีความจริงใจต่อการทำงานที่ได้รับมอบหมาย	3.97	0.86	มาก
7. ท่านเป็นคนที่พูดเรื่องจริงและให้ประโยชน์กับสังคมเสมอ	3.89	0.86	มาก
8. ท่านเป็นคนรักษาคำพูด จริงใจ ไว้วางใจได้ทั้งต่อหน้าและลับหลังกับคนทั่วไป	3.90	0.87	มาก
9. ท่านมีความจริงใจที่จะช่วยเหลือผู้อื่นเมื่อเกิดปัญหา	3.92	0.87	มาก
10. ท่านเป็นผู้ที่ปฏิบัติตนให้คุณประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพ	3.91	0.86	มาก
รวม	**3.93**	**0.75**	**มาก**

จากตารางที่ 4.7 พบว่า กลุ่มตัวอย่าง จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านสัจจะ อยู่ในระดับมาก

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ประเด็นท่านมีความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ที่ตนเองได้รับมอบหมาย โดยปฏิบัติให้ดีที่สุด มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาคือ ประเด็นท่านมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนด้วยความตั้งใจมุ่งมั่นปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ ส่วนประเด็นเมื่อท่านตัดสินใจทำในสิ่งที่ถูกต้อง ท่านเป็นผู้ปฏิบัติตนอยู่บนความถูกต้องเสมอ มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด ตามลำดับ

ตารางที่ 4.8 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และระดับความคิดเห็นที่มีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านทมะ

การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ ด้านทมะ	ระดับการนำไปใช้		
	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
1. ท่านฝึกฝนตนเองให้ตั้งมั่นในความดีมีความเจริญก้าวหน้าอยู่เสมอ	3.81	0.86	มาก
2. ท่านสามารถข่มใจต่อความยากลำบากที่เกิดขึ้นกับตนเองได้	3.71	0.82	มาก
3. ท่านฝึกนิสัยให้รู้จักข่มใจอดกลั้นเมื่อมีความฟุ้งซ่านต่อจิตใจโดยไม่แสดงออกมา	3.67	0.85	มาก
4. ท่านสามารถใช้สติยับยั้งความโกรธในการใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข	3.70	0.85	มาก
5. ท่านมีสติในการแก้ไขปัญหาจนสามารถละวางความชั่วได้และอยู่ในสังคมได้เสมอ	3.76	0.88	มาก
6. ท่านประพฤติตนให้มีความเสียสละต่อส่วนรวมอยู่เสมอ	3.71	0.88	มาก
7. ท่านให้ความช่วยเหลือผู้อื่นเมื่อเขาประสบความทุกข์ร้อน	3.74	0.88	มาก
8. ท่านใช้สติในการระงับความโกรธที่เกิดจากความคับแค้นใจ	3.66	0.86	มาก
9. ท่านใช้สติในการระงับอารมณ์ในความยากได้เพื่อตอบสนองความต้องการของตน	3.74	0.86	มาก
10. ท่านมีสติไม่หลงมัวเมาในความหลงทั้งหลายให้พ้นจากกิเลสอยู่เนื่อง ๆ	3.73	0.91	มาก
รวม	**3.72**	**0.75**	**มาก**

จากตารางที่ 4.8 พบว่า กลุ่มตัวอย่าง จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านทมะ อยู่ในระดับมาก

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ประเด็นท่านฝึกฝนตนเองให้ตั้งมั่นในความดีมีความเจริญก้าวหน้าอยู่เสมอ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาคือประเด็นท่านมีสติในการแก้ไขปัญหาจนสามารถละวางความชั่วได้และอยู่ในสังคมได้เสมอ ส่วนประเด็นท่านใช้สติในการระงับความโกรธที่เกิดจากความคับแค้นใจ มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด ตามลำดับ

ตารางที่ 4.9 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และระดับความคิดเห็นที่มีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านขันติ

การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ ด้านขันติ	ระดับการนำไปใช้		
	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
1. เมื่อท่านอดทน อดกลั้นต่อภัย ดินฟ้าอากาศ ความหนาว ความร้อนได้อย่างไม่ย่อท้อ	3.65	0.89	มาก
2. ท่านมีความต่อสิ่งกระทบจิตใจที่ก่อให้เกิดความสูญเสียในการดำเนินชีวิต	3.63	0.84	มาก
3. ท่านอดทนต่ออำนาจกิเลสที่ทำให้จิตใจตนเอง ฟุ้งเฟ้อและเจ็บปวดในการดำเนินชีวิต	3.61	0.84	มาก
4. ท่านมีความรับผิดชอบและอดทนต่อความยากลำบากในการประกอบอาชีพ	3.81	0.86	มาก
5. ท่านมีความอดทนต่อความเจ็บไข้ได้ป่วยและความไม่สบายกายสบายตน	3.60	0.90	มาก
6. ท่านอดทนต่อความโกรธ ความไม่พอใจ และความขัดใจอันเกิดจากคำพูดบุคคลอื่น	3.60	0.83	มาก
7. ท่านมีความอดทนต่อการไม่ได้ไปเที่ยวเตร่อย่างสนุกสนานได้	3.72	0.89	มาก
8. ท่านมีความอดทนต่อความเจ็บใจในการทำงานจากเพื่อนร่วมงาน	3.66	0.87	มาก
9. ท่านมุ่งมั่นขยันหมั่นเพียรเมื่อประสบปัญหาจะไม่แสดงอาการท้อแท้ในการดำรงชีพ	3.75	0.85	มาก
10. ท่านมีความอดทนต่อความยากลำบากเมื่อประสบกับปัญหาต่าง ๆ ในชีวิต	3.77	0.83	มาก
รวม	**3.68**	**0.73**	**มาก**

จากตารางที่ 4.9 พบว่า กลุ่มตัวอย่าง จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านขันติ อยู่ในระดับมาก

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ประเด็นท่านมีความรับผิดชอบและอดทนต่อความยากลำบากในการประกอบอาชีพ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาคือ ประเด็นท่านมีความอดทนต่อความยากลำบากเมื่อประสบกับปัญหาต่าง ๆ ในชีวิต ส่วนประเด็นท่านมีความอดทนต่อความเจ็บไข้ได้ป่วยและความไม่สบายกายสบายตน และท่านอดทนต่อความโกรธ ความไม่พอใจ และความขัดใจอันเกิดจากคำพูดบุคคลอื่น มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด ตามลำดับ

ตารางที่ 4.10 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และระดับความคิดเห็นที่มีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านจาคะ

การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ ด้านจาคะ	ระดับการนำไปใช้		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ท่านสามารถสละทรัพย์ส่วนตัวช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่นในชุมชนและสังคมได้	3.45	0.90	ปานกลาง
2. ท่านสามารถทำงานและบำเพ็ญประโยชน์ช่วยเหลือเมื่อผู้อื่นเมื่อประสบความทุกข์	3.52	0.85	มาก
3. ท่านเป็นผู้ให้และเป็นผู้ที่จะรับฟังความทุกข์ความคิดเห็นและความต้องการของคนอื่นได้	3.60	0.87	มาก
4. ท่านสละสิ่งของที่จำเป็นเพื่อแบ่งปันกันในการดำรงชีวิตรวมทั้งการทำบุญให้ทานได้	3.63	0.89	มาก
5. ท่านสามารถปรับปรุงตนและความประพฤติที่ไม่ดีและอันเสียหายแก่ส่วนรวมได้	3.68	0.88	มาก
6. ท่านพร้อมที่จะร่วมมือในการทำงานเพื่อประโยชน์ส่วนรวมเสมอ	3.65	0.89	มาก
7. ท่านทำงานด้วยความเสียสละและไม่นำของชุมชนมาเป็นของตน	3.76	0.92	มาก
8. ท่านมีความสามัคคีในการปฏิบัติงานด้วยความเท่าเทียมกันโดยไม่เอาเปรียบซึ่งกันและกัน	3.80	0.81	มาก
9. ท่านมีน้ำใจช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่นด้วยความเมตตาอารี	3.73	0.83	มาก
10. ท่านมีความพร้อมที่จะเสียสละความสุขความสบายและผลประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ในส่วนรวม	3.67	0.87	มาก
รวม	**3.65**	**0.76**	**มาก**

จากตารางที่ 4.10 พบว่า กลุ่มตัวอย่าง จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านจาคะ อยู่ในระดับมาก

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ประเด็นท่านมีความสามัคคีในการปฏิบัติงานด้วยความเท่าเทียมกันโดยไม่เอาเปรียบซึ่งกันและกัน มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาคือ ประเด็นท่านทำงานด้วยความเสียสละและไม่นำของชุมชนมาเป็นของตน ส่วนประเด็นท่านสามารถสละทรัพย์ส่วนตัวช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่นในชุมชนและสังคมได้ มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด ตามลำดับ

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือน

ในการศึกษาเพศมีความแตกต่างกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม รายละเอียดในตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4.11 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จำแนกตามเพศ

การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้	ระดับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้					
	ชาย			หญิง		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ด้านสัจจะ	3.88	0.79	มาก	3.97	0.72	มาก
ด้านทมะ	3.69	0.80	มาก	3.75	0.71	มาก
ด้านขันติ	3.63	0.80	มาก	3.72	0.67	มาก
ด้านจาคะ	3.59	0.81	มาก	3.69	0.71	มาก
รวม	**3.70**	**0.80**	**มาก**	**3.78**	**0.70**	**มาก**

จากตารางที่ 4.11 พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยรวม ทั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับมากเมื่อจำแนกตามเพศ เพศชายและเพศหญิง อยู่ในระดับมาก

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย

เพศชาย พบว่า ด้านสัจจะ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านทมะ ส่วน ด้านจาคะ มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด

เพศหญิง พบว่า ด้านสัจจะ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านทมะ ส่วน ด้านจาคะ มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด

ตารางที่ 4.12 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จำแนกตามอายุ

ระดับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้	อายุ	n	$\bar{x}$	S.D	แปลผล
ด้านสัจจะ	18 – 25 ปี	42	3.68	0.78	มาก
	26 – 33 ปี	51	3.78	0.71	มาก
	34 – 41 ปี	73	4.06	0.66	มาก
	42 – 49 ปี	77	4.03	0.80	มาก
	50 ปีขึ้นไป	133	3.93	0.75	มาก
รวม		**375**	**3.93**	**0.75**	**มาก**
ด้านทมะ	18 – 25 ปี	42	3.43	0.76	ปานกลาง
	26 – 33 ปี	51	3.62	0.68	มาก
	34 – 41 ปี	73	3.87	0.67	มาก
	42 – 49 ปี	77	3.79	0.84	มาก
	50 ปีขึ้นไป	133	3.73	0.75	มาก
รวม		**375**	**3.72**	**0.75**	**มาก**
ด้านขันติ	18 – 25 ปี	42	3.48	0.81	ปานกลาง
	26 – 33 ปี	51	3.53	0.65	มาก
	34 – 41 ปี	73	3.78	0.70	มาก
	42 – 49 ปี	77	3.71	0.76	มาก
	50 ปีขึ้นไป	133	3.73	0.72	มาก
รวม		**375**	**3.68**	**0.73**	**มาก**

ตารางที่ 4.12 (ต่อ)

ระดับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้	อายุ	n	$\bar{X}$	S.D	แปลผล
ด้านจาคะ	18 – 25 ปี	42	3.31	0.83	ปานกลาง
	26 – 33 ปี	51	3.55	0.74	มาก
	34 – 41 ปี	73	3.77	0.65	มาก
	42 – 49 ปี	77	3.66	0.80	มาก
	50 ปีขึ้นไป	133	3.73	0.74	มาก
รวม		**375**	**3.65**	**0.76**	**มาก**

จากตารางที่ 4.12 พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยรวมทั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกตามอายุ พบว่า อายุระหว่าง 34 – 41 ปี อยู่ในระดับมากที่สุด

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย

อายุ 50 ปีขึ้นไป พบว่า ด้านสัจจะ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านทมะ ด้านขันติ และด้านจาคะ

อายุระหว่าง 34-41 ปี พบว่า ด้านสัจจะ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านทมะ ส่วน ด้านจาคะ มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ตามลำดับ

อายุระหว่าง 42-49 ปี พบว่า ด้านสัจจะ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านทมะ ส่วน ด้านจาคะ มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ตามลำดับ

อายุระหว่าง 26 – 33 ปี พบว่า ด้านสัจจะ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านทมะ ส่วน ด้านขันติ มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ตามลำดับ

อายุระหว่าง 18 – 25 ปี พบว่า ด้านสัจจะ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านขันติ ส่วน ด้านจาคะ มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ตามลำดับ

ตารางที่ 4.13 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จำแนกตามระดับการศึกษา

ระดับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้	ระดับการศึกษา	n	$\bar{X}$	S.D	แปลผล
ด้านสัจจะ	ต่ำกว่าประถมศึกษา	17	3.66	0.87	มาก
	ประถมศึกษา	126	3.79	0.67	มาก
	มัธยมศึกษา/ปวช.	139	3.79	0.80	มาก
	อนุปริญญา/ปวส.	44	4.19	0.72	มาก
	ปริญญาตรี/สูงกว่า	49	4.51	0.37	มากที่สุด
รวม		**375**	**3.93**	**0.75**	**มาก**
ด้านทมะ	ต่ำกว่าประถมศึกษา	17	3.46	0.93	มาก
	ประถมศึกษา	126	3.60	0.70	มาก
	มัธยมศึกษา/ปวช.	139	3.58	0.77	มาก
	อนุปริญญา/ปวส.	44	3.94	0.66	มาก
	ปริญญาตรี/สูงกว่า	49	4.32	0.47	มาก
รวม		**375**	**3.72**	**0.75**	**มาก**
ด้านขันติ	ต่ำกว่าประถมศึกษา	17	3.29	0.66	มาก
	ประถมศึกษา	126	3.62	0.69	มาก
	มัธยมศึกษา/ปวช.	139	3.52	0.79	มาก
	อนุปริญญา/ปวส.	44	3.94	0.57	มาก
	ปริญญาตรี/สูงกว่า	49	4.18	0.48	มาก
รวม		**375**	**3.68**	**0.73**	**มาก**

ตารางที่ 4.13 (ต่อ)

ระดับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้	ระดับการศึกษา	n	$\bar{X}$	S.D	แปลผล
ด้านจาคะ	ต่ำกว่าประถมศึกษา	17	3.32	0.72	มาก
	ประถมศึกษา	126	3.49	0.73	มาก
	มัธยมศึกษา/ปวช.	139	3.51	0.76	มาก
	อนุปริญญา/ปวส.	44	3.98	0.61	มาก
	ปริญญาตรี/สูงกว่า	49	4.25	0.53	มาก
รวม		**375**	**3.65**	**0.76**	**มาก**

จากตารางที่ 4.13 พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยรวม ทั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกตามระดับการศึกษา พบว่า ระดับปริญญาตรี/สูงกว่า อยู่ในระดับมากที่สุด

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย

ระดับปริญญาตรี/สูงกว่า พบว่า ด้านสัจจะ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านทมะ ส่วน ด้านขันติ มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ตามลำดับ

ระดับอนุปริญญา/ปวส. พบว่า ด้านสัจจะ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านจาคะ ส่วน ด้านทมะ และด้านขันติ มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ตามลำดับ

ระดับมัธยมศึกษา/ปวช. พบว่า ด้านสัจจะ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านทมะ ส่วน ด้านจาคะ มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ตามลำดับ

ระดับประถมศึกษา พบว่า ด้านสัจจะ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านขันติ ส่วน ด้านจาคะ มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ตามลำดับ

ระดับต่ำกว่าประถมศึกษา พบว่า ด้านสัจจะ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านวิมังสา ส่วน ด้านขันติ มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ตามลำดับ

ตารางที่ 4.14 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จำแนกตามอาชีพ

ระดับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้	อาชีพ	n	$\bar{x}$	S.D	แปลผล
ด้านสัจจะ	รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	33	4.50	0.48	มากที่สุด
	ทำสวน/เกษตรกร	67	4.20	0.64	มาก
	เจ้าของธุรกิจ/ค้าขาย	62	3.97	0.67	มาก
	อาชีพอื่น ๆ	213	3.74	0.77	มาก
รวม		**375**	**3.93**	**0.75**	**มาก**
ด้านทมะ	รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	33	4.30	0.60	มากที่สุด
	ทำสวน/เกษตรกร	67	3.94	0.66	มาก
	เจ้าของธุรกิจ/ค้าขาย	62	3.78	0.70	มาก
	อาชีพอื่น ๆ	213	3.54	0.76	มาก
รวม		**375**	**3.72**	**0.75**	**มาก**
ด้านขันติ	รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	33	4.21	0.56	มากที่สุด
	ทำสวน/เกษตรกร	67	3.90	0.58	มาก
	เจ้าของธุรกิจ/ค้าขาย	62	3.75	0.63	มาก
	อาชีพอื่น ๆ	213	3.50	0.76	มาก
รวม		**375**	**3.68**	**0.73**	**มาก**
ด้านจาคะ	รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	33	4.24	0.55	มากที่สุด
	ทำสวน/เกษตรกร	67	3.86	0.71	มาก
	เจ้าของธุรกิจ/ค้าขาย	62	3.74	0.63	มาก
	อาชีพอื่น ๆ	213	3.46	0.77	มาก
รวม		**375**	**3.65**	**0.76**	**มาก**

จากตารางที่ 4.14 พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยรวม ทั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกตามอาชีพ พบว่า อาชีพรับราชการ/รัฐวิสาหกิจ อยู่ในระดับมากที่สุด

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย

อาชีพรับราชการ/รัฐวิสาหกิจ พบว่า ด้านสัจจะ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านทมะ ส่วน ด้านขันติ มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด

อาชีพทำสวน/เกษตรกร พบว่า ด้านสัจจะ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านทมะ ส่วน ด้านจาคะ มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ตามลำดับ

อาชีพเจ้าของธุรกิจ/ค้าขาย พบว่า ด้านสัจจะ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านทมะ ส่วน ด้านจาคะ มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ตามลำดับ

อาชีพอื่น ๆ พบว่า ด้านสัจจะ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านทมะ ส่วน ด้านจาคะ มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ตามลำดับ

ตารางที่ 4.15 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จำแนกตามรายได้ต่อเดือน

ระดับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้	รายได้ต่อเดือน	n	$\bar{X}$	S.D	แปลผล
ด้านสัจจะ	ต่ำกว่า 5,000 บาท	44	3.72	0.76	มาก
	5,001 - 10,000 บาท	151	3.62	0.80	มาก
	10,001 - 20,000 บาท	113	4.20	0.49	มาก
	20,001 – 50,000 บาท	66	4.24	0.68	
	50,001 - 100,000 บาท	2	5.00	0.00	มากที่สุด
รวม		**375**	**3.93**	**0.75**	**มาก**
ด้านทมะ	ต่ำกว่า 5,000 บาท	44	3.56	0.70	มาก
	5,001 - 10,000 บาท	151	3.33	0.73	มาก
	10,001 - 20,000 บาท	113	4.06	0.50	
	20,001 – 50,000 บาท	66	4.09	0.74	มาก
	50,001 - 100,000 บาท	2	5.00	0.00	มากที่สุด
รวม		**375**	**3.72**	**0.75**	**มาก**
ด้านขันติ	ต่ำกว่า 5,000 บาท	44	3.50	0.73	มาก
	5,001 - 10,000 บาท	151	3.35	0.72	มาก
	10,001 - 20,000 บาท	113	3.95	0.52	
	20,001 – 50,000 บาท	66	4.04	0.68	มาก
	50,001 - 100,000 บาท	2	5.00	0.00	มากที่สุด
รวม		**375**	**3.68**	**0.73**	**มาก**
ด้านจาคะ	ต่ำกว่า 5,000 บาท	44	3.53	0.77	มาก
	5,001 - 10,000 บาท	151	3.29	0.75	มาก
	10,001 - 20,000 บาท	113	3.96	0.53	
	20,001 – 50,000 บาท	66	3.96	0.70	มาก
	50,001 - 100,000 บาท	2	5.00	0.00	มากที่สุด
รวม		**375**	**3.65**	**0.76**	**มาก**

จากตารางที่ 4.15 พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยรวม ทั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกตามรายได้ต่อเดือน พบว่า รายได้ต่อเดือน 50,001 – 100,000 บาท อยู่ในระดับมากที่สุด

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย

รายได้ต่อเดือน 50,001 – 100,000 บาท พบว่า ด้านสัจจะ ด้านทมะ ด้านขันติ และด้านจาคะ อยู่ในระดับมากที่สุด

รายได้ต่อเดือน 20,001 – 50,000 บาท พบว่า ด้านสัจจะ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมา คือ ด้านทมะ ส่วน ด้านจาคะ มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ตามลำดับ

รายได้ต่อเดือน 10,001 - 20,000 บาท พบว่า ด้านสัจจะ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมา คือ ด้านทมะ ส่วน ด้านจาคะ มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ตามลำดับ

รายได้ต่อเดือน ต่ำกว่า 5,000 บาท พบว่า ด้านสัจจะ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านทมะ ส่วน ด้านขันติ มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ตามลำดับ

รายได้ต่อเดือน 5,001 - 10,000 บาท พบว่า ด้านสัจจะ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านขันติ ส่วน ด้านจาคะ มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ตามลำดับ

ตอนที่ 4 ผลการเปรียบเทียบการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนใน อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือน แตกต่างกัน

ตารางที่ 4.16 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยรวม จำแนกตามเพศ

เพศ	n	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
ชาย	167	3.70	0.77	มาก
หญิง	208	3.78	0.65	มาก
รวม	**375**	**3.74**	**0.71**	**มาก**

จากตาราง 4.16 พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยรวม ทั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกตามเพศ เพศชายและเพศหญิง อยู่ในระดับมาก

ตารางที่ 4.17 แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างเพศกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยรวม

การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้	เพศ	n	$\overline{x}$	S.D.	t	Sig
ด้านสัจจะ	ชาย	167	3.88	0.79	1.322	0.251
	หญิง	208	3.97	0.72		
ด้านทมะ	ชาย	167	3.69	0.80	0.431	0.512
	หญิง	208	3.75	0.71		
ด้านขันติ	ชาย	167	3.63	0.80	1.732	0.189
	หญิง	208	3.72	0.67		
ด้านจาคะ	ชาย	167	3.59	0.81	1.657	0.199
	หญิง	208	3.69	0.71		

*Sig.<.05

จากตาราง ที่ 4.17 พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยรวมทั้ง 4 ด้าน ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านสัจจะ ด้านทมะ ด้านขันติ และด้านจาคะ

ตารางที่ 4.18 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านสัจจะ จำแนกตามเพศ

การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้	เพศ	n	$\overline{x}$	S.D.	แปลผล
ด้านสัจจะ	ชาย	167	3.88	0.79	มาก
	หญิง	208	3.97	0.72	มาก
รวม		**375**	**3.93**	**0.75**	**มาก**

จากตารางที่ 4.18 พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านสัจจะ อยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกตามเพศ เพศชายและเพศหญิง อยู่ในระดับมาก

ตารางที่ 4.19 แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างเพศกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านสัจจะ

การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้	เพศ	n	$\overline{x}$	S.D.	t	Sig
ด้านสัจจะ	ชาย	167	3.88	0.79	1.322	0.251
	หญิง	208	3.97	0.72		

*Sig.<.05

จากตาราง 4.19 พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านสัจจะ ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

ตารางที่ 4.20 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านทมะ จำแนกตามเพศ

การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้	เพศ	n	$\overline{x}$	S.D.	แปลผล
ด้านทมะ	ชาย	167	3.69	0.80	มาก
	หญิง	208	3.75	0.71	มาก
รวม		**375**	**3.72**	**0.75**	**มาก**

จากตารางที่ 4.20 พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านทมะ อยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกตามเพศ เพศชายและเพศหญิง อยู่ในระดับมาก

ตารางที่ 4.21 แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างเพศกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านทมะ

การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้	เพศ	n	$\overline{x}$	S.D.	t	Sig
ด้านทมะ	ชาย	167	3.69	0.80	0.431	0.512
	หญิง	208	3.75	0.71		

*Sig.<.05

จากตารางที่ 4.21 พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านทมะ ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

ตารางที่ 4.22 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านขันติ จำแนกตามเพศ

การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้	เพศ	n	$\overline{x}$	S.D.	แปลผล
ด้านขันติ	ชาย	167	3.63	0.80	มาก
	หญิง	208	3.72	0.67	มาก
รวม		**375**	**3.68**	**0.73**	**มาก**

จากตารางที่ 4.22 พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านขันติ อยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกตามเพศ เพศชายและเพศหญิง อยู่ในระดับมาก

ตารางที่ 4.23 แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างเพศกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านขันติ

การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้	เพศ	n	$\overline{x}$	S.D.	t	Sig
ด้านขันติ	ชาย	167	3.63	0.80	1.732	0.189
	หญิง	208	3.72	0.67		

*Sig.<.05

จากตารางที่ 4.23 พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านขันติ ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

ตารางที่ 4.24 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านจาคะ จำแนกตามเพศ

การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้	เพศ	n	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
ด้านจาคะ	ชาย	167	3.59	0.81	มาก
	หญิง	208	3.69	0.71	มาก
รวม		**375**	**3.65**	**0.76**	**มาก**

จากตารางที่ 4.24 พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านจาคะ อยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกตามเพศ เพศชายและเพศหญิง อยู่ในระดับมาก

ตารางที่ 4.25 แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างเพศกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านจาคะ

การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้	เพศ	n	$\bar{x}$	S.D.	t	Sig
ด้านจาคะ	ชาย	167	3.59	0.81	1.657	0.199
	หญิง	208	3.69	0.71		

*Sig.<.05

จากตารางที่ 4.25 พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านจาคะ ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

ตารางที่ 4.26 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยรวม จำแนกตามอายุ

อายุ	n	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
18 – 25 ปี	42	3.47	0.77	ปานกลาง
26 – 33 ปี	51	3.62	0.64	มาก
34 – 41 ปี	73	3.87	0.62	มาก
42 – 49 ปี	77	3.80	0.76	มาก
50 ปีขึ้นไป	133	3.78	0.70	มาก
รวม	**375**	**3.74**	**0.71**	**มาก**

จากตาราง 4.26 พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยรวมทั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกตามอายุ 26 – 33 ปี, 34 – 41 ปี, 42 – 49 ปี, 50 ปีขึ้นไป อยู่ในระดับมาก และอายุ 18 – 25 ปี อยู่ในระดับปานกลาง

ตารางที่ 4.27 แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างอายุกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยรวม

การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้	ss	df	ms	S.D.	F	Sig
ด้านสัจจะ	18 – 25 ปี	42	3.68	0.78	2.609	0.035
	26 – 33 ปี	51	3.78	0.71		
	34 – 41 ปี	73	4.06	0.66		
	42 – 49 ปี	77	4.03	0.80		
	50 ปีขึ้นไป	133	3.93	0.75		
ด้านทมะ	18 – 25 ปี	42	3.43	0.76	2.722	0.029
	26 – 33 ปี	51	3.62	0.68		
	34 – 41 ปี	73	3.87	0.67		
	42 – 49 ปี	77	3.79	0.84		
	50 ปีขึ้นไป	133	3.73	0.75		

ตารางที่ 4.27 (ต่อ)

การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้	ss	df	ms	S.D.	F	Sig
ด้านขันติ	18 – 25 ปี	42	3.48	0.81	1.973	0.098
	26 – 33 ปี	51	3.53	0.65		
	34 – 41 ปี	73	3.78	0.70		
	42 – 49 ปี	77	3.71	0.76		
	50 ปีขึ้นไป	133	3.73	0.72		
ด้านจาคะ	18 – 25 ปี	42	3.31	0.83	3.314	0.011
	26 – 33 ปี	51	3.55	0.74		
	34 – 41 ปี	73	3.77	0.65		
	42 – 49 ปี	77	3.66	0.80		
	50 ปีขึ้นไป	133	3.73	0.74		

*Sig.<.05

จากตาราง ที่ 4.27 พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยรวมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 1 ด้าน ได้แก่ ด้านขันติ และแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 3 ด้าน ได้แก่ ด้านสัจจะ ด้านทมะ และด้านจาคะ

ตารางที่ 4.28 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านสัจจะ จำแนกตามอายุ

อายุ	n	$\overline{x}$	S.D.	แปลผล
18 – 25 ปี	42	3.68	0.78	มาก
26 – 33 ปี	51	3.78	0.71	มาก
34 – 41 ปี	73	4.06	0.66	มาก
42 – 49 ปี	77	4.03	0.80	มาก
50 ปีขึ้นไป	133	3.93	0.75	มาก
รวม	**375**	**3.93**	**0.75**	**มาก**

จากตาราง 4.28 พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยรวมทั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกตามอายุ 18 – 25 ปี , 26 – 33 ปี, 34 – 41 ปี, 42 – 49 ปี และ 50 ปีขึ้นไป อยู่ในระดับมาก

ตารางที่ 4.29 แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างอายุกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านสัจจะ

การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้	อายุ	n	$\overline{x}$	S.D.	F	Sig
ด้านสัจจะ	18 – 25 ปี	42	3.68	0.78	2.61	0.035
	26 – 33 ปี	51	3.78	0.71		
	34 – 41 ปี	73	4.06	0.66		
	42 – 49 ปี	77	4.03	0.80		
	50 ปีขึ้นไป	133	3.93	0.75		

*Sig.<.05

จากตาราง ที่ 4.29 พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านสัจจะ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

ตารางที่ 4.30 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบรายคู่ (Post Hoc) ของค่าเฉลี่ยการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านสัจจะ จำแนกตามอายุ

อายุ	$\bar{x}$	18 – 25 ปี	26 – 33 ปี	34 – 41 ปี	42 – 49 ปี	50 ปีขึ้นไป
		3.68	3.78	4.06	4.03	3.93
18 – 25 ปี	3.68	-	-0.10328	-0.37693	-0.34914	-0.25056
26 – 33 ปี	3.78		-	-0.27365	-0.24585	-0.14728
34 – 41 ปี	4.06			-	0.02779	0.12637
42 – 49 ปี	4.03				-	0.09858
50 ปีขึ้นไป	3.93					-

จากตารางที่ 4.30 เมื่อทำการทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ด้วยวิธีการทดสอบของ Scheffe พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม อายุต่าง ๆ จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านสัจจะ ไม่พบความแตกต่างรายคู่

ตารางที่ 4.31 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านทมะ จำแนกตามอายุ

อายุ	n	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
18 – 25 ปี	42	3.43	0.76	ปานกลาง
26 – 33 ปี	51	3.62	0.68	มาก
34 – 41 ปี	73	3.87	0.67	มาก
42 – 49 ปี	77	3.79	0.84	มาก
50 ปีขึ้นไป	133	3.73	0.75	มาก
รวม	**375**	**3.72**	**0.75**	**มาก**

จากตาราง 4.31 พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านทมะ อยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกตามอายุ 26 – 33 ปี, 34 – 41 ปี, 42 – 49 ปี, 50 ปีขึ้นไป อยู่ในระดับมาก และอายุ 18 – 25 ปี อยู่ในระดับปานกลาง

ตารางที่ 4.32 แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างอายุกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านทมะ

การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้	อายุ	n	$\overline{x}$	S.D.	F	Sig
ด้านทมะ	18 – 25 ปี	42	3.43	0.76	2.72	0.029
	26 – 33 ปี	51	3.62	0.68		
	34 – 41 ปี	73	3.87	0.67		
	42 – 49 ปี	77	3.79	0.84		
	50 ปีขึ้นไป	133	3.73	0.75		

*Sig.<.05

จากตาราง ที่ 4.32 พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านทมะ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

ตารางที่ 4.33 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบรายคู่ (Post Hoc) ของค่าเฉลี่ยการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านทมะ จำแนกตามอายุ

อายุ	$\overline{x}$	18 – 25 ปี	26 – 33 ปี	34 – 41 ปี	42 – 49 ปี	50 ปีขึ้นไป
		3.43	3.62	3.87	3.79	3.73
18 – 25 ปี	3.43	-	-0.18705	-0.43278	-0.35719	-0.30226
26 – 33 ปี	3.62		-	-0.24573	-0.17014	-0.11521
34 – 41 ปี	3.87			-	0.07559	0.13052
42 – 49 ปี	3.79				-	0.05493
50 ปีขึ้นไป	3.73					-

จากตารางที่ 4.33 เมื่อทำการทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ด้วยวิธีการทดสอบของ Scheffe พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม อายุต่าง ๆ จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านทมะ ไม่พบความแตกต่างรายคู่

ตารางที่ 4.34 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านขันติ จำแนกตามอายุ

อายุ	n	$\overline{x}$	S.D.	แปลผล
18 – 25 ปี	42	3.48	0.81	ปานกลาง
26 – 33 ปี	51	3.53	0.65	มาก
34 – 41 ปี	73	3.78	0.70	มาก
42 – 49 ปี	77	3.71	0.76	มาก
50 ปีขึ้นไป	133	3.73	0.72	มาก
รวม	**375**	**3.68**	**0.73**	**มาก**

จากตาราง 4.34 พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านขันติ อยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกตามอายุ 26 – 33 ปี, 34 – 41 ปี, 42 – 49 ปี, 50 ปีขึ้นไป อยู่ในระดับมาก และอายุ 18 – 25 ปี อยู่ในระดับปานกลาง

ตารางที่ 4.35 แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างอายุกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านขันติ

การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้	อายุ	n	$\overline{x}$	S.D.	F	Sig
ด้านขันติ	18 – 25 ปี	42	3.48	0.81	1.973	0.098
	26 – 33 ปี	51	3.53	0.65		
	34 – 41 ปี	73	3.78	0.70		
	42 – 49 ปี	77	3.71	0.76		
	50 ปีขึ้นไป	133	3.73	0.72		

*Sig.<.05

จากตารางที่ 4.35 พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านขันติ ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

ตารางที่ 4.36 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านจาคะ จำแนกตามอายุ

อายุ	n	$\overline{x}$	S.D.	แปลผล
18 – 25 ปี	42	3.31	0.83	ปานกลาง
26 – 33 ปี	51	3.55	0.74	มาก
34 – 41 ปี	73	3.77	0.65	มาก
42 – 49 ปี	77	3.66	0.80	มาก
50 ปีขึ้นไป	133	3.73	0.74	มาก
รวม	**375**	**3.65**	**0.76**	**มาก**

จากตาราง 4.36 พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านจาคะ อยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกตามอายุ 26 – 33 ปี, 34 – 41 ปี, 42 – 49 ปี, 50 ปีขึ้นไป อยู่ในระดับมาก และอายุ 18 – 25 ปี อยู่ในระดับปานกลาง

ตารางที่ 4.37 แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างอายุกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านจาคะ

การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้	อายุ	n	$\overline{x}$	S.D.	F	Sig
ด้านจาคะ	18 – 25 ปี	42	3.68	0.78	3.314	0.011
	26 – 33 ปี	51	3.78	0.71		
	34 – 41 ปี	73	4.06	0.66		
	42 – 49 ปี	77	4.03	0.80		
	50 ปีขึ้นไป	133	3.93	0.75		

*Sig.<.05

จากตารางที่ 4.37 พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านจาคะ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

ตารางที่ 4.38 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบรายคู่ (Post Hoc) ของค่าเฉลี่ยการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านจาคะ จำแนกตามอายุ

อายุ	$\bar{x}$	18 – 25 ปี	26 – 33 ปี	34 – 41 ปี	42 – 49 ปี	50 ปีขึ้นไป
		3.68	3.78	4.06	4.03	3.93
18 – 25 ปี	3.68	-	-0.23972	-0.46136*	-0.34583	-0.41736*
26 – 33 ปี	3.78		-	-0.22165	-0.10611	-0.17765
34 – 41 ปี	4.06			-	0.11554	0.044
42 – 49 ปี	4.03				-	-0.07154
50 ปีขึ้นไป	3.93					-

จากตารางที่ 4.38 เมื่อทำการทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ด้วยวิธีการทดสอบของ Scheffe พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม อายุระหว่าง 18 – 25ปี จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านจาคะ แตกต่างจากอายุระหว่าง 34 – 41 ปี และอายุ 50 ปีขึ้นไป

ส่วนคู่อื่น ๆ ไม่พบความแตกต่างรายคู่

ตารางที่ 4.39 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยรวม จำแนกตามระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	n	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
ต่ำกว่าประถมศึกษา	17	3.43	0.74	ปานกลาง
ประถมศึกษา	126	3.62	0.65	มาก
มัธยมศึกษา/ปวช	139	3.60	0.75	มาก
อนุปริญญา/ปวส	44	4.01	0.58	มาก
ปริญญาตรี/สูงกว่า	49	4.31	0.40	มากที่สุด
รวม	**375**	**3.74**	**0.71**	**มาก**

จากตาราง 4.39 พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยรวมทั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกตามระดับการศึกษา ปริญญาตรี/สูงกว่า อยู่ในระดับมากที่สุด ประถมศึกษา, มัธยมศึกษา/ปวช, อนุปริญญา/ปวส อยู่ในระดับมาก และต่ำกว่าประถมศึกษา อยู่ในระดับปานกลาง

ตารางที่ 4.40 แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างระดับการศึกษากับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยรวม

การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้	ss	df	ms	S.D.	F	Sig
ด้านสัจจะ	ต่ำกว่าประถมศึกษา	17	3.66	0.87	13.422	0.000
	ประถมศึกษา	126	3.79	0.67		
	มัธยมศึกษา/ปวช	139	3.79	0.80		
	อนุปริญญา/ปวส	44	4.19	0.72		
	ปริญญาตรี/สูงกว่า	49	4.51	0.37		
ด้านทมะ	ต่ำกว่าประถมศึกษา	17	3.46	0.93	12.866	0.000
	ประถมศึกษา	126	3.60	0.70		
	มัธยมศึกษา/ปวช	139	3.58	0.77		
	อนุปริญญา/ปวส	44	3.94	0.66		
	ปริญญาตรี/สูงกว่า	49	4.32	0.47		
ด้านขันติ	ต่ำกว่าประถมศึกษา	17	3.29	0.66	11.619	0.000
	ประถมศึกษา	126	3.62	0.69		
	มัธยมศึกษา/ปวช	139	3.52	0.79		
	อนุปริญญา/ปวส	44	3.94	0.57		
	ปริญญาตรี/สูงกว่า	49	4.18	0.48		
ด้านจาคะ	ต่ำกว่าประถมศึกษา	17	3.32	0.72	15.778	0.000
	ประถมศึกษา	126	3.49	0.73		
	มัธยมศึกษา/ปวช	139	3.51	0.76		
	อนุปริญญา/ปวส	44	3.98	0.61		
	ปริญญาตรี/สูงกว่า	49	4.25	0.53		

*Sig.<.05

จากตารางที่ 4.40 พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านสัจจะ ด้านทมะ ด้านขันติ และด้านจาคะ

ตารางที่ 4.41 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านสัจจะ จำแนกตามระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	n	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
ต่ำกว่าประถมศึกษา	17	3.66	0.87	มาก
ประถมศึกษา	126	3.79	0.67	มาก
มัธยมศึกษา/ปวช	139	3.79	0.80	มาก
อนุปริญญา/ปวส	44	4.19	0.72	มาก
ปริญญาตรี/สูงกว่า	49	4.51	0.37	มากที่สุด
รวม	**375**	**3.93**	**0.75**	**มาก**

จากตาราง 4.41 พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านสัจจะ อยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกตามระดับการศึกษา ปริญญาตรี/สูงกว่า อยู่ในระดับมากที่สุด ประถมศึกษา, มัธยมศึกษา/ปวช, อนุปริญญา/ปวส และต่ำกว่าประถมศึกษา อยู่ในระดับมาก

ตารางที่ 4.42 แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างจำแนกตามระดับการศึกษากับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านสัจจะ

การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้	ระดับการศึกษา	n	$\bar{x}$	S.D.	F	Sig
ด้านสัจจะ	ต่ำกว่าประถมศึกษา	17	3.66	0.87	13.422	0.000
	ประถมศึกษา	126	3.79	0.67		
	มัธยมศึกษา/ปวช	139	3.79	0.80		
	อนุปริญญา/ปวส	44	4.19	0.72		
	ปริญญาตรี/สูงกว่า	49	4.51	0.37		

*Sig.<.05

จากตาราง ที่ 4.42 พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านสัจจะ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

ตารางที่ 4.43 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบรายคู่ (Post Hoc) ของค่าเฉลี่ยการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านสัจจะ จำแนกตามระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	$\bar{x}$	ต่ำกว่าประถมศึกษา	ประถมศึกษา	มัธยมศึกษา/ปวช.	อนุปริญญา/ปวส.	ปริญญาตรี/สูงกว่า
		3.66	3.79	3.79	4.19	4.51
ต่ำกว่าประถมศึกษา	3.66	-	-0.128	-0.13479	-0.53209	-0.85098*
ประถมศึกษา	3.79		-	-0.0068	-0.40409*	-0.72298*
มัธยมศึกษา/ปวช.	3.79			-	-0.39729*	-0.71619*
อนุปริญญา/ปวส.	4.19				-	-0.31889
ปริญญาตรี/สูงกว่า	4.51					-

จากตารางที่ 4.43 เมื่อทำการทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ด้วยวิธีการทดสอบของ Scheffe พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ระดับการศึกษาต่ำกว่าประถมศึกษา จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านสัจจะ แตกต่างจากระดับการศึกษาปริญญาตรี/สูงกว่า

ระดับการศึกษาประถมศึกษา จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านจาคะ แตกต่างจากระดับการศึกษาอนุปริญญา/ปวส. และปริญญาตรี/สูงกว่า

ระดับการศึกษามัธยมศึกษา/ปวช. จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านจาคะ แตกต่างจากระดับการศึกษาอนุปริญญา/ปวส. และปริญญาตรี/สูงกว่า

ตารางที่ 4.44 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านทมะ จำแนกตามระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	n	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
ต่ำกว่าประถมศึกษา	17	3.46	0.93	มาก
ประถมศึกษา	126	3.60	0.70	มาก
มัธยมศึกษา/ปวช	139	3.58	0.77	มาก
อนุปริญญา/ปวส	44	3.94	0.66	มาก
ปริญญาตรี/สูงกว่า	49	4.32	0.47	มากที่สุด
รวม	**375**	**3.72**	**0.75**	**มาก**

จากตาราง 4.44 พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านทมะ อยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกตามระดับการศึกษา ปริญญาตรี/สูงกว่า อยู่ในระดับมากที่สุด ประถมศึกษา, มัธยมศึกษา/ปวช, อนุปริญญา/ปวส และต่ำกว่าประถมศึกษา อยู่ในระดับมาก

ตารางที่ 4.45 แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างจำแนกตามระดับการศึกษากับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านทมะ

การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้	ระดับการศึกษา	n	$\bar{x}$	S.D.	F	Sig
ด้านทมะ	ต่ำกว่าประถมศึกษา	17	3.46	0.93	12.866	0.000
	ประถมศึกษา	126	3.60	0.70		
	มัธยมศึกษา/ปวช	139	3.58	0.77		
	อนุปริญญา/ปวส	44	3.94	0.66		
	ปริญญาตรี/สูงกว่า	49	4.32	0.47		

*Sig.<.05

จากตาราง ที่ 4.45 พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านทมะ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

ตารางที่ 4.46 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบรายคู่ (Post Hoc) ของค่าเฉลี่ยการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านทมะ จำแนกตามระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	$\overline{x}$	ต่ำกว่าประถมศึกษา	ประถมศึกษา	มัธยมศึกษา/ปวช.	อนุปริญญา/ปวส.	ปริญญาตรี/สูงกว่า
		3.46	3.60	3.58	3.94	4.32
ต่ำกว่าประถมศึกษา	3.46	-	-0.14428	-0.12132	-0.48209	-0.85686*
ประถมศึกษา	3.60		-	0.02296	-0.33781	-0.71259*
มัธยมศึกษา/ปวช.	3.58			-	-0.36077	-0.73554*
อนุปริญญา/ปวส.	3.94				-	-0.37478
ปริญญาตรี/สูงกว่า	4.32					-

จากตารางที่ 4.46 เมื่อทำการทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ด้วยวิธีการทดสอบของ Scheffe พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ระดับการศึกษาต่ำกว่าประถมศึกษา จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านทมะ แตกต่างจากระดับการศึกษาปริญญาตรี/สูงกว่า

ระดับการศึกษาประถมศึกษา จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านทมะ แตกต่างจากระดับการศึกษาปริญญาตรี/สูงกว่า

ระดับการศึกษามัธยมศึกษา/ปวช. จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านทมะ แตกต่างจากระดับการศึกษาปริญญาตรี/สูงกว่า

ตารางที่ 4.47 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านขันติ จำแนกตามระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	n	$\overline{x}$	S.D.	แปลผล
ต่ำกว่าประถมศึกษา	17	3.29	0.66	ปานกลาง
ประถมศึกษา	126	3.62	0.69	มาก
มัธยมศึกษา/ปวช	139	3.52	0.79	มาก
อนุปริญญา/ปวส	44	3.94	0.57	มาก
ปริญญาตรี/สูงกว่า	49	4.18	0.48	มาก
รวม	**375**	**3.68**	**0.73**	**มาก**

จากตาราง 4.47 พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านขันติ อยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกตามระดับการศึกษา ประถมศึกษา, มัธยมศึกษา/ปวช., อนุปริญญา/ปวส. ปริญญาตรี/สูงกว่า อยู่ในระดับมาก และต่ำกว่าประถมศึกษา อยู่ในระดับปานกลาง

ตารางที่ 4.48 แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างจำแนกตามระดับการศึกษากับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านขันติ

การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้	ระดับการศึกษา	n	$\overline{x}$	S.D.	F	Sig
ด้านขันติ	ต่ำกว่าประถมศึกษา	17	3.29	0.66	11.619	0.000
	ประถมศึกษา	126	3.62	0.69		
	มัธยมศึกษา/ปวช	139	3.52	0.79		
	อนุปริญญา/ปวส	44	3.94	0.57		
	ปริญญาตรี/สูงกว่า	49	4.18	0.48		

*Sig.<.05

จากตาราง ที่ 4.48 พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านขันติ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

ตารางที่ 4.49 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบรายคู่ (Post Hoc) ของค่าเฉลี่ยการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านขันติ จำแนกตามระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	$\bar{x}$	ต่ำกว่าประถมศึกษา	ประถมศึกษา	มัธยมศึกษา/ปวช.	อนุปริญญา/ปวส.	ปริญญาตรี/สูงกว่า
		3.29	3.62	3.52	3.94	4.18
ต่ำกว่าประถมศึกษา	3.29	-	-0.32216	-0.22787	-0.64906*	-0.88235*
ประถมศึกษา	3.62		-	0.09429	-0.3269	-0.56019*
มัธยมศึกษา/ปวช.	3.52			-	-.42120*	-0.65448*
อนุปริญญา/ปวส.	3.94				-	-0.23329
ปริญญาตรี/สูงกว่า	4.18					-

จากตารางที่ 4.49 เมื่อทำการทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ด้วยวิธีการทดสอบของ Scheffe พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ระดับการศึกษาต่ำกว่าประถมศึกษา จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านขันติ แตกต่างจากระดับการศึกษาอนุปริญญา/ปวส. และปริญญาตรี/สูงกว่า

ระดับการศึกษาประถมศึกษา จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านขันติ แตกต่างจากระดับการศึกษาปริญญาตรี/สูงกว่า

ระดับการศึกษามัธยมศึกษา/ปวช. จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านทมะ แตกต่างจากระดับการศึกษาอนุปริญญา/ปวส. และปริญญาตรี/สูงกว่า

ตารางที่ 4.50 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านจาคะ จำแนกตามระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	n	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
ต่ำกว่าประถมศึกษา	17	3.32	0.72	ปานกลาง
ประถมศึกษา	126	3.49	0.73	มาก
มัธยมศึกษา/ปวช	139	3.51	0.76	มาก
อนุปริญญา/ปวส	44	3.98	0.61	มาก
ปริญญาตรี/สูงกว่า	49	4.25	0.53	มากที่สุด
รวม	**375**	**3.65**	**0.76**	**มาก**

จากตาราง 4.50 พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านจาคะ อยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกตามระดับการศึกษา ปริญญาตรี/สูงกว่า อยู่ในระดับมากที่สุด ประถมศึกษา, มัธยมศึกษา/ปวช, อนุปริญญา/ปวส อยู่ในระดับมาก และต่ำกว่าประถมศึกษา อยู่ในระดับปานกลาง

ตารางที่ 4.51 แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างจำแนกตามระดับการศึกษากับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านจาคะ

การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้	ระดับการศึกษา	n	$\bar{x}$	S.D.	F	Sig
ด้านจาคะ	ต่ำกว่าประถมศึกษา	17	3.32	0.72	15.778	0.000
	ประถมศึกษา	126	3.49	0.73		
	มัธยมศึกษา/ปวช	139	3.51	0.76		
	อนุปริญญา/ปวส	44	3.98	0.61		
	ปริญญาตรี/สูงกว่า	49	4.25	0.53		

*Sig.<.05

จากตาราง ที่ 4.51 พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านจาคะ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

ตารางที่ 4.52 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบรายคู่ (Post Hoc) ของค่าเฉลี่ยการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านจาคะ จำแนกตามระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	$\bar{x}$	ต่ำกว่าประถมศึกษา	ประถมศึกษา	มัธยมศึกษา/ปวช.	อนุปริญญา/ปวส.	ปริญญาตรี/สูงกว่า
		3.32	3.49	3.51	3.98	4.25
ต่ำกว่าประถมศึกษา	3.32	-	-0.17305	-0.19583	-0.66644*	-0.93529*
ประถมศึกษา	3.49		-	-0.02278	-0.49339*	-0.76224*
มัธยมศึกษา/ปวช.	3.51			-	-0.47062*	-0.73947*
อนุปริญญา/ปวส.	3.98				-	-0.26885
ปริญญาตรี/สูงกว่า	4.25					-

จากตารางที่ 4.52 เมื่อทำการทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ด้วยวิธีการทดสอบของ Scheffe พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ระดับการศึกษาต่ำกว่าประถมศึกษา จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านจาคะ แตกต่างจากระดับการศึกษาอนุปริญญา/ปวส. และปริญญาตรี/สูงกว่า

ระดับการศึกษาประถมศึกษา จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านขันติ แตกต่างจากระดับการศึกษาอนุปริญญา/ปวส. และปริญญาตรี/สูงกว่า

ตารางที่ 4.53 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยรวมจำแนกตามอาชีพ

อาชีพ	n	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	33	4.31	0.51	มากที่สุด
ทำสวน/เกษตรกร	67	3.98	0.57	มาก
เจ้าของธุรกิจ/ค้าขาย	62	3.81	0.61	มาก
อาชีพอื่น ๆ	213	3.56	0.73	มาก
รวม	**375**	**3.74**	**0.71**	**มาก**

จากตาราง 4.53 พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยรวมทั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกตามอาชีพ รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ อยู่ในระดับมากที่สุด ทำสวน/เกษตรกร, เจ้าของธุรกิจ/ค้าขาย และอาชีพอื่น ๆ อยู่ในระดับมาก

ตารางที่ 4.54 แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างระดับการศึกษากับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยรวม

การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้	ss	df	ms	S.D.	F	Sig
ด้านสัจจะ	รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	33	4.50	0.48	16.035	0.000
	ทำสวน/เกษตรกร	67	4.20	0.64		
	เจ้าของธุรกิจ/ค้าขาย	62	3.97	0.67		
	อาชีพอื่น ๆ	213	3.74	0.77		
ด้านทมะ	รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	33	4.30	0.60	13.78	0.000
	ทำสวน/เกษตรกร	67	3.94	0.66		
	เจ้าของธุรกิจ/ค้าขาย	62	3.78	0.70		
	อาชีพอื่น ๆ	213	3.54	0.76		
ด้านขันติ	รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	33	4.21	0.56	13.589	0.000
	ทำสวน/เกษตรกร	67	3.90	0.58		
	เจ้าของธุรกิจ/ค้าขาย	62	3.75	0.63		
	อาชีพอื่น ๆ	213	3.50	0.76		
ด้านจาคะ	รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	33	4.24	0.55	14.484	0.000
	ทำสวน/เกษตรกร	67	3.86	0.71		
	เจ้าของธุรกิจ/ค้าขาย	62	3.74	0.63		
	อาชีพอื่น ๆ	213	3.46	0.77		

*****Sig.<.05

จากตารางที่ 4.54 พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านสัจจะ ด้านทมะ ด้านขันติ และด้านจาคะ

ตารางที่ 4.55 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านสัจจะ จำแนกตามอาชีพ

อาชีพ	n	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล
รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	33	4.50	0.48	มากที่สุด
ทำสวน/เกษตรกร	67	4.20	0.64	มาก
เจ้าของธุรกิจ/ค้าขาย	62	3.97	0.67	มาก
อาชีพอื่น ๆ	213	3.74	0.77	มาก
รวม	**375**	**3.93**	**0.75**	**มาก**

จากตาราง 4.55 พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านสัจจะ อยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกตามอาชีพ รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ อยู่ในระดับมากที่สุด ทำสวน/เกษตรกร, เจ้าของธุรกิจ/ค้าขาย และอาชีพอื่น ๆ อยู่ในระดับมาก

ตารางที่ 4.56 แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างอาชีพกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านสัจจะ

การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้	อาชีพ	n	$\overline{X}$	S.D.	F	Sig
ด้านสัจจะ	รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	33	4.50	0.48	16.035	0.000
	ทำสวน/เกษตรกร	67	4.20	0.64		
	เจ้าของธุรกิจ/ค้าขาย	62	3.97	0.67		
	อาชีพอื่น ๆ	213	3.74	0.77		

*Sig.<.05

จากตารางที่ 4.56 พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านสัจจะ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

ตารางที่ 4.57 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบรายคู่ (Post Hoc) ของค่าเฉลี่ยการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านสัจจะ จำแนกตามอาชีพ

อาชีพ	$\bar{x}$	รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	ทำสวน/เกษตรกร	เจ้าของธุรกิจ/ค้าขาย	อาชีพอื่น ๆ
		4.50	4.20	3.97	3.74
รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	4.50	-	0.30585	0.53272*	0.76798*
ทำสวน/เกษตรกร	4.20		-	0.22687	0.46214*
เจ้าของธุรกิจ/ค้าขาย	3.97			-	0.23527
อาชีพอื่น ๆ	3.74				-

จากตารางที่ 4.57 เมื่อทำการทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ด้วยวิธีการทดสอบของ Scheffe พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม อาชีพรับราชการ/รัฐวิสาหกิจ จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านสัจจะ แตกต่างจากอาชีพเจ้าของธุรกิจ/ค้าขาย และอาชีพอื่น ๆ

อาชีพทำสวน/เกษตรกร จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านสัจจะ แตกต่างจากอาชีพอื่น ๆ

ตารางที่ 4.58 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านทมะ จำแนกตามอาชีพ

อาชีพ	n	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	33	4.30	0.60	มากที่สุด
ทำสวน/เกษตรกร	67	3.94	0.66	มาก
เจ้าของธุรกิจ/ค้าขาย	62	3.78	0.70	มาก
อาชีพอื่น ๆ	213	3.54	0.76	มาก
รวม	**375**	**3.72**	**0.75**	**มาก**

จากตาราง 4.58 พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านทมะ อยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกตามอาชีพ รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ อยู่ในระดับมากที่สุด ทำสวน/เกษตรกร, เจ้าของธุรกิจ/ค้าขาย และอาชีพอื่น ๆ อยู่ในระดับมาก

ตารางที่ 4.59 แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างอาชีพกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านทมะ

การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้	อาชีพ	n	$\bar{x}$	S.D.	F	Sig
ด้านทมะ	รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	33	4.30	0.60	13.78	0.000
	ทำสวน/เกษตรกร	67	3.94	0.66		
	เจ้าของธุรกิจ/ค้าขาย	62	3.78	0.70		
	อาชีพอื่น ๆ	213	3.54	0.76		

*****Sig.<.05

จากตารางที่ 4.59 พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านทมะ ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

ตารางที่ 4.60 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบรายคู่ (Post Hoc) ของค่าเฉลี่ยการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านทมะ จำแนกตามอาชีพ

อาชีพ	$\bar{x}$	รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	ทำสวน/เกษตรกร	เจ้าของธุรกิจ/ค้าขาย	อาชีพอื่น ๆ
		4.30	3.94	3.78	3.54
รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	4.30	-	0.35753	0.51572*	0.75304*
ทำสวน/เกษตรกร	3.94		-	0.15819	.39551*
เจ้าของธุรกิจ/ค้าขาย	3.78			-	0.23732
อาชีพอื่น ๆ	3.54				-

จากตารางที่ 4.60 เมื่อทำการทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ด้วยวิธีการทดสอบของ Scheffe พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม อาชีพรับราชการ/รัฐวิสาหกิจ จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านทมะ แตกต่างจากอาชีพเจ้าของธุรกิจ/ค้าขาย และอาชีพอื่น ๆ

อาชีพทำสวน/เกษตรกร จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านทมะ แตกต่างจากอาชีพอื่น ๆ

ตารางที่ 4.63 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านขันติ จำแนกตามอาชีพ

อาชีพ	n	$\overline{x}$	S.D.	แปลผล
รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	33	4.21	0.56	มากที่สุด
ทำสวน/เกษตรกร	67	3.90	0.58	มาก
เจ้าของธุรกิจ/ค้าขาย	62	3.75	0.63	มาก
อาชีพอื่น ๆ	213	3.50	0.76	มาก
รวม	**375**	**3.68**	**0.73**	**มาก**

จากตาราง 4.63 พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านขันติ อยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกตามอาชีพ รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ อยู่ในระดับมากที่สุด ทำสวน/เกษตรกร, เจ้าของธุรกิจ/ค้าขาย และอาชีพอื่น ๆ อยู่ในระดับมาก

ตารางที่ 4.62 แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างอาชีพกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านขันติ

การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้	อาชีพ	n	$\overline{x}$	S.D.	F	Sig
ด้านขันติ	รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	33	4.21	0.56	13.589	0.000
	ทำสวน/เกษตรกร	67	3.90	0.58		
	เจ้าของธุรกิจ/ค้าขาย	62	3.75	0.63		
	อาชีพอื่น ๆ	213	3.50	0.76		

*Sig.<.05

จากตารางที่ 4.62 พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านขันติ ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

ตารางที่ 4.63 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบรายคู่ (Post Hoc) ของค่าเฉลี่ยการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านขันติ จำแนกตามอาชีพ

อาชีพ	$\overline{x}$	รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	ทำสวน/เกษตรกร	เจ้าของธุรกิจ/ค้าขาย	อาชีพอื่น ๆ
		4.21	3.90	3.75	3.50
รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	4.21	-	0.30184	0.45762*	0.70279*
ทำสวน/เกษตรกร	3.90		-	0.15579	.40095*
เจ้าของธุรกิจ/ค้าขาย	3.75			-	0.24517
อาชีพอื่น ๆ	3.50				-

จากตารางที่ 4.63 เมื่อทำการทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ด้วยวิธีการทดสอบของ Scheffe พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม อาชีพรับราชการ/รัฐวิสาหกิจ จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านขันติ แตกต่างจากอาชีพเจ้าของธุรกิจ/ค้าขาย และอาชีพอื่น ๆ

อาชีพทำสวน/เกษตรกร จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านจาคะ แตกต่างจากอาชีพอื่น ๆ

ตารางที่ 4.64 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านจาคะ จำแนกตามอาชีพ

อาชีพ	n	$\overline{x}$	S.D.	แปลผล
รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	33	4.24	0.55	มากที่สุด
ทำสวน/เกษตรกร	67	3.86	0.71	มาก
เจ้าของธุรกิจ/ค้าขาย	62	3.74	0.63	มาก
อาชีพอื่น ๆ	213	3.46	0.77	มาก
รวม	**375**	**3.65**	**0.76**	**มาก**

จากตาราง 4.64 พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านจาคะ อยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกตามอาชีพ รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ อยู่ในระดับมากที่สุด ทำสวน/เกษตรกร, เจ้าของธุรกิจ/ค้าขาย และอาชีพอื่น ๆ อยู่ในระดับมาก

ตารางที่ 4.65 แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างอาชีพกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านจาคะ

การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้	อาชีพ	n	$\overline{x}$	S.D.	F	Sig
ด้านจาคะ	รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	33	4.24	0.55	14.484	0.000
	ทำสวน/เกษตรกร	67	3.86	0.71		
	เจ้าของธุรกิจ/ค้าขาย	62	3.74	0.63		
	อาชีพอื่น ๆ	213	3.46	0.77		

*Sig.<.05

จากตารางที่ 4.65 พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านจาคะ ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

ตารางที่ 4.66 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบรายคู่ (Post Hoc) ของค่าเฉลี่ยการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านจาคะ จำแนกตามอาชีพ

อาชีพ	$\overline{x}$	รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	ทำสวน/เกษตรกร	เจ้าของธุรกิจ/ค้าขาย	อาชีพอื่น ๆ
		4.24	3.86	3.74	3.46
รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	4.24	-	0.37721	0.49574*	0.77328*
ทำสวน/เกษตรกร	3.86		-	0.11853	.39607*
เจ้าของธุรกิจ/ค้าขาย	3.74			-	0.27754
อาชีพอื่น ๆ	3.46				-

จากตารางที่ 4.66 เมื่อทำการทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ด้วยวิธีการทดสอบของ Scheffe พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม อาชีพรับราชการ/รัฐวิสาหกิจ จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านจาคะ แตกต่างจากอาชีพเจ้าของธุรกิจ/ค้าขาย และอาชีพอื่น ๆ

อาชีพทำสวน/เกษตรกร จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านจาคะ แตกต่างจากอาชีพอื่น ๆ

ตารางที่ 4.67 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยรวม จำแนกตามรายได้ต่อเดือน

รายได้ต่อเดือน	n	$\overline{x}$	S.D.	แปลผล
ต่ำกว่า 5,000 บาท	44	3.58	0.70	มาก
5,001 - 10,000 บาท	151	3.40	0.71	มาก
10,001 - 20,000 บาท	113	4.04	0.44	มาก
20,001 – 50,000 บาท	66	4.08	0.67	มาก
50,001 - 100,000 บาท	2	5.00	0.00	มากที่สุด
รวม	**375**	**3.74**	**0.71**	**มาก**

จากตาราง 4.67 พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยรวมทั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกตามรายได้ต่อเดือน 50,001 - 100,000 บาท อยู่ในระดับมากที่สุด ต่ำกว่า 5,000 บาท, 5,001 - 10,000 บาท, 10,001 - 20,000 บาท และ 20,001 – 50,000 บาท อยู่ในระดับมาก

ตารางที่ 4.68 แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างรายได้ต่อเดือนกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยรวม

การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้	ss	df	ms	S.D.	F	Sig
ด้านสัจจะ	ต่ำกว่า 5,000 บาท	44	3.72	0.76	17.475	0.000
	5,001 - 10,000 บาท	151	3.62	0.80		
	10,001 - 20,000 บาท	113	4.20	0.49		
	20,001 – 50,000 บาท	66	4.24	0.68		
	50,001 - 100,000 บาท	2	5.00	0.00		
ด้านทมะ	ต่ำกว่า 5,000 บาท	44	3.56	0.70	27.948	0.000
	5,001 - 10,000 บาท	151	3.33	0.73		
	10,001 - 20,000 บาท	113	4.06	0.50		
	20,001 – 50,000 บาท	66	4.09	0.74		
	50,001 - 100,000 บาท	2	5.00	0.00		
ด้านขันติ	ต่ำกว่า 5,000 บาท	44	3.50	0.73	22.53	0.000
	5,001 - 10,000 บาท	151	3.35	0.72		
	10,001 - 20,000 บาท	113	3.95	0.52		
	20,001 – 50,000 บาท	66	4.04	0.68		
	50,001 - 100,000 บาท	2	5.00	0.00		
ด้านจาคะ	ต่ำกว่า 5,000 บาท	44	3.53	0.77	22.073	0.000
	5,001 - 10,000 บาท	151	3.29	0.75		
	10,001 - 20,000 บาท	113	3.96	0.53		
	20,001 – 50,000 บาท	66	3.96	0.70		
	50,001 - 100,000 บาท	2	5.00	0.00		

*****Sig.<.05

จากตารางที่ 4.68 พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านสัจจะ ด้านทมะ ด้านขันติ และด้านจาคะ

ตารางที่ 4.69 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านสัจจะ จำแนกตามรายได้ต่อเดือน

รายได้ต่อเดือน	n	$\overline{x}$	S.D.	แปลผล
ต่ำกว่า 5,000 บาท	44	3.72	0.76	มาก
5,001 - 10,000 บาท	151	3.62	0.80	มาก
10,001 - 20,000 บาท	113	4.20	0.49	มาก
20,001 – 50,000 บาท	66	4.24	0.68	มากที่สุด
50,001 - 100,000 บาท	2	5.00	0.00	มากที่สุด
รวม	**375**	**3.93**	**0.75**	**มาก**

จากตาราง 4.69 พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านสัจจะ อยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกตามรายได้ต่อเดือน 20,001 – 50,000 บาท และ 50,001 - 100,000 บาท อยู่ในระดับมากที่สุด ต่ำกว่า 5,000 บาท, 5,001 - 10,000 บาท และ 10,001 - 20,000 บาท อยู่ในระดับมาก

ตารางที่ 4.70 แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างรายได้ต่อเดือนกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านสัจจะ

การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้	รายได้ต่อเดือน	n	$\overline{x}$	S.D.	F	Sig
ด้านสัจจะ	ต่ำกว่า 5,000 บาท	44	3.72	0.76	17.475	0.000
	5,001 - 10,000 บาท	151	3.62	0.80		
	10,001 - 20,000 บาท	113	4.20	0.49		
	20,001 – 50,000 บาท	66	4.24	0.68		
	50,001 - 100,000 บาท	2	5.00	0.00		

*Sig.<.05

จากตารางที่ 4.70 พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านสัจจะ ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

ตารางที่ 4.71 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบรายคู่ (Post Hoc) ของค่าเฉลี่ยการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านสัจจะ จำแนกตามรายได้ต่อเดือน

รายได้ต่อเดือน	$\bar{x}$	ต่ำกว่า 5,000 บาท	5,001 - 10,000 บาท	10,001 - 20,000 บาท	20,001 – 50,000 บาท	50,001 - 100,000 บาท
		3.72	3.62	4.20	4.24	5.00
ต่ำกว่า 5,000 บาท	3.72	-	0.09384	-0.48182*	-0.52212*	-1.28182
5,001 - 10,000 บาท	3.62		-	-0.57566*	-0.61596*	-1.37566
10,001 - 20,000 บาท	4.20			-	-0.0403	-0.8
20,001 – 50,000 บาท	4.24				-	-0.7597
50,001 - 100,000 บาท	5.00					-

จากตารางที่ 4.71 เมื่อทำการทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ด้วยวิธีการทดสอบของ Scheffe พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม รายได้ต่อเดือน ต่ำกว่า 5,000 บาท จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านสัจจะ แตกต่างจากรายได้ต่อเดือน 10,001 - 20,000 บาท และ 20,001 – 50,000 บาท

รายได้ต่อเดือน5,001 - 10,000 บาท จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านสัจจะ แตกต่างจากรายได้ต่อเดือน 10,001 - 20,000 บาท และ 20,001 – 50,000 บาท

ตารางที่ 4.72 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านทมะ จำแนกตามรายได้ต่อเดือน

รายได้ต่อเดือน	n	$\overline{x}$	S.D.	แปลผล
ต่ำกว่า 5,000 บาท	44	3.56	0.70	มาก
5,001 - 10,000 บาท	151	3.33	0.73	มาก
10,001 - 20,000 บาท	113	4.06	0.50	มาก
20,001 – 50,000 บาท	66	4.09	0.74	มาก
50,001 - 100,000 บาท	2	5.00	0.00	มากที่สุด
รวม	**375**	**3.72**	**0.75**	**มาก**

จากตาราง 4.72 พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านทมะ อยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกตามรายได้ต่อเดือน 50,001 - 100,000 บาท อยู่ในระดับมากที่สุด ต่ำกว่า 5,000 บาท, 5,001 - 10,000 บาท, 10,001 - 20,000 บาท และ 20,001 – 50,000 บาท อยู่ในระดับมาก

ตารางที่ 4.73 แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างรายได้ต่อเดือนกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านทมะ

การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้	รายได้ต่อเดือน	n	$\overline{x}$	S.D.	F	Sig
ด้านทมะ	ต่ำกว่า 5,000 บาท	44	3.56	0.70	27.948	0.000
	5,001 - 10,000 บาท	151	3.33	0.73		
	10,001 - 20,000 บาท	113	4.06	0.50		
	20,001 – 50,000 บาท	66	4.09	0.74		
	50,001 - 100,000 บาท	2	5.00	0.00		

*****Sig.<.05

จากตารางที่ 4.73 พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านทมะ ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

ตารางที่ 4.74 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบรายคู่ (Post Hoc) ของค่าเฉลี่ยการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านทมะ จำแนกตามรายได้ต่อเดือน

รายได้ต่อเดือน	$\bar{x}$	ต่ำกว่า 5,000 บาท	5,001 - 10,000 บาท	10,001 - 20,000 บาท	20,001 – 50,000 บาท	50,001 - 100,000 บาท
		3.56	3.33	4.06	4.09	5.00
ต่ำกว่า 5,000 บาท	3.56	-	0.22488	-0.49646*	-0.53046*	-1.44091
5,001 - 10,000 บาท	3.33		-	-0.72135*	-0.75534*	-1.66579*
10,001 - 20,000 บาท	4.06			-	-0.034	-0.94444
20,001 – 50,000 บาท	4.09				-	-0.91045
50,001 - 100,000 บาท	5.00					-

จากตารางที่ 4.74 เมื่อทำการทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ด้วยวิธีการทดสอบของ Scheffe พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม รายได้ต่อเดือน ต่ำกว่า 5,000 บาท จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านทมะ แตกต่างจากรายได้ต่อเดือน 10,001 - 20,000 บาท และ 20,001 – 50,000 บาท

รายได้ต่อเดือน5,001 - 10,000 บาท จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านทมะ แตกต่างจากรายได้ต่อเดือน 10,001 - 20,000 บาท , 20,001 – 50,000 บาท และ 50,001 - 100,000 บาท

ตารางที่ 4.75 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านขันติ จำแนกตามรายได้ต่อเดือน

รายได้ต่อเดือน	n	$\overline{x}$	S.D.	แปลผล
ต่ำกว่า 5,000 บาท	44	3.50	0.73	มาก
5,001 - 10,000 บาท	151	3.35	0.72	มาก
10,001 - 20,000 บาท	113	3.95	0.52	มาก
20,001 – 50,000 บาท	66	4.04	0.68	มาก
50,001 - 100,000 บาท	2	5.00	0.00	มากที่สุด
รวม	**375**	**3.68**	**0.73**	**มาก**

จากตาราง 4.75 พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านขันติ อยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกตามรายได้ต่อเดือน 50,001 - 100,000 บาท อยู่ในระดับมากที่สุด ต่ำกว่า 5,000 บาท, 5,001 - 10,000 บาท, 10,001 - 20,000 บาท และ 20,001 – 50,000 บาท อยู่ในระดับมาก

ตารางที่ 4.76 แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างรายได้ต่อเดือนกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านขันติ

การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้	รายได้ต่อเดือน	n	$\overline{x}$	S.D.	F	Sig
ด้านขันติ	ต่ำกว่า 5,000 บาท	44	3.50	0.73	22.53	0.000
	5,001 - 10,000 บาท	151	3.35	0.72		
	10,001 - 20,000 บาท	113	3.95	0.52		
	20,001 – 50,000 บาท	66	4.04	0.68		
	50,001 - 100,000 บาท	2	5.00	0.00		

*****Sig.<.05

จากตารางที่ 4.76 พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านขันติ ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

ตารางที่ 4.77 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบรายคู่ (Post Hoc) ของค่าเฉลี่ยการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านขันติ จำแนกตามรายได้ต่อเดือน

รายได้ต่อเดือน	$\bar{x}$	ต่ำกว่า 5,000 บาท	5,001 - 10,000 บาท	10,001 - 20,000 บาท	20,001 – 50,000 บาท	50,001 - 100,000 บาท
		3.50	3.35	3.95	4.04	5.00
ต่ำกว่า 5,000 บาท	3.50	-	0.15329	-0.45214*	-0.53731*	-1.50000*
5,001 - 10,000 บาท	3.35		-	-0.60543*	-0.69060*	-1.65329*
10,001 - 20,000 บาท	3.95			-	-0.08518	-1.04786
20,001 – 50,000 บาท	4.04				-	-0.96269
50,001 - 100,000 บาท	5.00					-

จากตารางที่ 4.77 เมื่อทำการทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ด้วยวิธีการทดสอบของ Scheffe พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม รายได้ต่อเดือนต่ำกว่า 5,000 บาท จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านขันติ แตกต่างจากรายได้ต่อเดือน 10,001 - 20,000 บาท, 20,001 – 50,000 บาท และ 50,001 - 100,000 บาท

รายได้ต่อเดือน5,001 - 10,000 บาท จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านขันติ แตกต่างจากรายได้ต่อเดือน 10,001 - 20,000 บาท , 20,001 – 50,000 บาท และ 50,001 - 100,000 บาท

ตารางที่ 4.78 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านจาคะ จำแนกตามรายได้ต่อเดือน

รายได้ต่อเดือน	n	$\overline{x}$	S.D.	แปลผล
ต่ำกว่า 5,000 บาท	44	3.53	0.77	มาก
5,001 - 10,000 บาท	151	3.29	0.75	มาก
10,001 - 20,000 บาท	113	3.96	0.53	มาก
20,001 – 50,000 บาท	66	3.96	0.70	มาก
50,001 - 100,000 บาท	2	5.00	0.00	มากที่สุด
รวม	**375**	**3.65**	**0.76**	**มาก**

จากตาราง 4.78 พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านจาคะ อยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกตามรายได้ต่อเดือน 50,001 - 100,000 บาท อยู่ในระดับมากที่สุด ต่ำกว่า 5,000 บาท, 5,001 - 10,000 บาท, 10,001 - 20,000 บาท และ 20,001 – 50,000 บาท อยู่ในระดับมาก

ตารางที่ 4.79 แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างรายได้ต่อเดือนกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านจาคะ

การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้	รายได้ต่อเดือน	n	$\overline{x}$	S.D.	F	Sig
ด้านจาคะ	ต่ำกว่า 5,000 บาท	44	3.53	0.77	22.073	0.000
	5,001 - 10,000 บาท	151	3.29	0.75		
	10,001 - 20,000 บาท	113	3.96	0.53		
	20,001 – 50,000 บาท	66	3.96	0.70		
	50,001 - 100,000 บาท	2	5.00	0.00		

*****Sig.<.05

จากตารางที่ 4.79 พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านจาคะ ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

ตารางที่ 4.80 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบรายคู่ (Post Hoc) ของค่าเฉลี่ยการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านจาคะ จำแนกตามรายได้ต่อเดือน

รายได้ต่อเดือน	$\bar{x}$	ต่ำกว่า 5,000 บาท	5,001 - 10,000 บาท	10,001 - 20,000 บาท	20,001 – 50,000 บาท	50,001 - 100,000 บาท
		3.53	3.29	3.96	3.96	5.00
ต่ำกว่า 5,000 บาท	3.53	-	0.23971	-0.42459*	-0.43236*	-1.46818
5,001 - 10,000 บาท	3.29		-	-0.66430*	-0.67207*	-1.70789*
10,001 - 20,000 บาท	3.96			-	-0.00777	-1.04359
20,001 – 50,000 บาท	3.96				-	-1.03582
50,001 - 100,000 บาท	5.00					-

จากตารางที่ 4.80 เมื่อทำการทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ด้วยวิธีการทดสอบของ Scheffe พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม รายได้ต่อเดือน ต่ำกว่า 5,000 บาท จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านจาคะ แตกต่างจากรายได้ต่อเดือน 10,001 - 20,000 บาท และ 20,001 – 50,000 บาท

รายได้ต่อเดือน 5,001 - 10,000 บาท จะมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านจาคะ แตกต่างจากรายได้ต่อเดือน 10,001 - 20,000 บาท , 20,001 – 50,000 บาท และ 50,001 - 100,000 บาท

4.4 ข้อเสนอแนะ และการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

ตอนที่ 5 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

ผู้วิจัยได้ตั้งคำถามปลายเปิดสำหรับผู้ตอบแบบสอบถามข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ทั้ง 4 ด้าน ประกอบด้วย ด้านสัจจะ ด้านทมะ ด้านขันติ และด้านจาตะ ใช้การวิเคราะห์หาค่าความถี่ และนำใบเสนอในรูปของตารางประกอบการบรรยาย ดังในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4.81 แสดงข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านสัจจะ

ข้อเสนอแนะ	ความถี่
1) ตั้งใจทำจริงในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย	121
2) พูดตามข้อเท็จจริง	73
3) พูดด้วยความจริงใจเสมอ	64
รวม	**258**

จากตาราง 4.81 พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม มีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านสัจจะ พบลักษณะคล้ายกันโดยเรียงลำดับความถี่จากมากไปหาน้อย ดังนี้ ความถี่มากที่สุด คือ ตั้งใจทำจริงในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย รองลงมา คือ พูดตามข้อเท็จจริง และน้อยที่สุด คือ พูดด้วยความจริงใจเสมอ ตามลำดับ

ตารางที่ 4.82 แสดงข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านทมะ

ข้อเสนอแนะ	ความถี่
1) ตระหนักในการใช้ของที่จำเป็น	81
2) คิดถึงความจำเป็นในการประกอบอาชีพ	94
3) คิดก่อนพูด เพื่อให้คนอื่นสบายใจ	83
รวม	**258**

จากตาราง 4.82 พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม มีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านทมะ พบลักษณะคล้ายกันโดยเรียงลำดับความถี่จากมากไปหาน้อย ดังนี้ ความถี่มากที่สุด คือ คิดถึงความจำเป็นในการประกอบอาชีพ รองลงมา คือ คิดก่อนพูด เพื่อให้คนอื่นสบายใจ และน้อยที่สุด คือ ตระหนักในการใช้ของที่จำเป็น ตามลำดับ

ตารางที่ 4.83 แสดงข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านขันติ

ข้อเสนอแนะ	ความถี่
1) ฝึกความอดทนในการทำงาน	68
2) ยับยั้งอารมณ์ของตนเอง	94
3) มีความอดทนต่ออุปสรรคต่าง ๆ	96
รวม	**258**

จากตาราง 4.83 พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม มีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านขันติ พบลักษณะคล้ายกันโดยเรียงลำดับความถี่จากมากไปหาน้อย ดังนี้ ความถี่มากที่สุด คือ มีความอดทนต่ออุปสรรคต่าง ๆ รองลงมา คือ ยับยั้งอารมณ์ของตนเอง และน้อยที่สุด คือ ฝึกความอดทนในการทำงาน ตามลำดับ

ตารางที่ 4.84 แสดงข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านจาคะ

ข้อเสนอแนะ	ความถี่
1) มีน้ำใจช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความเมตตา	107
2) เสียสละเวลาในการช่วยเหลือผู้อื่น	83
3) มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อคนรอบข้าง	68
รวม	**258**

จากตาราง 4.84 พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม มีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านจาคะ พบลักษณะคล้ายกันโดยเรียงลำดับความถี่จากมากไปหาน้อย ดังนี้ ความถี่มากที่สุด คือ มีน้ำใจช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความเมตตา รองลงมา คือ เสียสละเวลาในการช่วยเหลือผู้อื่น และน้อยที่สุด คือ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อคนรอบข้าง ตามลำดับ

ตอนที่ 6 บทสัมภาษณ์ของผู้ทรงคุณวุฒิในอำเภออัมพวา

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิในอำเภออัมพวา จำนวน 5 ท่าน เกี่ยวกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ซึ่งสามารถสรุปเป็นประเด็นได้ดังต่อไปนี้

ท่านที่ 1 นางกชนัฑ พัฒนะวิชัย นายอำเภออัมพวา ได้ให้สัมภาษณ์ความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ไว้ว่า

1) ด้านสัจจะ ในบางตำบลมีการตั้งกลุ่ม สจจ.ออมทรัพย์ เพื่อประโยชน์ในการเก็บออม ลดหนี้ภาคครัวเรือน ทำให้ทราบรายรับ รายจ่าย ไม่ฟุ่งเฟ้อ อยู่ได้ไม่ลำบาก

2) ด้านทมะ ประชาชนในพื้นที่มีการนำหลักธรรม/ ปฏิบัติธรรมในวันธรรมสวนะ หรือวันสำคัญในพื้นที่อยู่เสมอ

3) ด้านขันติ ประชาชนส่วนใหญ่มีการประกอบอาชีพด้วยความอดทน ขยันหมั่นเพียร บำรุงรักษาพืชผลทางการเกษตรด้วยความตั้งใจ ประพฤติอยู่ในศีลธรรม

4) **ด้านจาคะ** ทุกตำบลมีการจัดกิจกรรม “ลงแขก ลงคลอง” เพื่อร่วมกำจัดสิ่งกีดขวางทางน้ำ/ ผักตบชวา ในการช่วยสัญจรทางน้ำสะดวกขึ้น

ท่านที่ 2 นายกฤษฎี กลิ่นจงกล นายกเทศมนตรีตำบลอัมพวา ได้ให้สัมภาษณ์ความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ไว้ว่า

1) ด้านสัจจะ ประชาชนมีการดำรงในสัจจะ มีความซื่อสัตย์ ซื่อตรงต่อกัน และช่วยเหลือญาติ มิตรสหาย และครอบครัว

2) ด้านทมะ ประชาชนรู้จักข่มจิตใจตนเอง รู้จักปรับตัว ไม่ทะเลาะกัน อภัยให้กันทั้งกับเพื่อนบ้าน มิตร ครอบครัว

3) ด้านขันติ ประชาชนมีความอดทนอดกลั้น ฝ่าฟันปัญหา อุปสรรคในการดำเนินชีวิต

4) **ด้านจาคะ** ประชาชนมีความเสียสละ นึกถึงประโยชน์ส่วนรวม มีน้ำใจช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่น และครอบครัว

ท่านที่ 3 นางทัศนีย์ พยนต์ยิ้ม นายกองค์การบริหารส่วนตำบลยี่สาร ได้ให้สัมภาษณ์ความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ไว้ว่า

1) ด้านสัจจะ ประชาชนมีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์ ต่อคำพูดและการกระทำซึ่งกันและกัน

2) ด้านทมะ ประชาชนรู้จักข่มจิตใจตนเอง ระงับอารมณ์ในการทำงานกับบุคคลหมู่มาก

3) ด้านขันติ ประชาชนมีความอดทนอดกลั้นในการประกอบอาชีพ

4) **ด้านจาคะ** ประชาชนมีมีจิตใจเสียสละ ให้ความร่วมมือในการทำงานร่วมกับชุมชน

ท่านที่ 4 นายปริญญา ดรุณศรี กำนันตำบลยี่สาร ได้ให้สัมภาษณ์ความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ไว้ว่า

1) ด้านสัจจะ ประชาชนมีความซื่อสัตย์ ไม่คดโกง มีความสุจริตในการดำเนินชีวิต

2) ด้านทมะ ประชาชนมีการปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ ให้มีความก้าวหน้าในชีวิต และพยายามแก้ไขข้อบกพร่องของตนเอง

3) ด้านขันติ ประชาชนมีความตั้งใจในการทำงาน ด้วยความขยันหมั่นเพียร และอดทน เพื่อความก้าวหน้าในชีวิต

4) **ด้านจาคะ** คนในชุมชนจะมีความเสียสละในเรื่องต่าง ๆ มีความเอื้อเฟื้อ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ท่านที่ 5 นายเกรียงศักดิ์ ลิ้มสมบัติอนันต์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 ตำบลยี่สาร ได้ให้สัมภาษณ์ความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ไว้ว่า

1) ด้านสัจจะ ประชาชนมีความจริงใจซึ่งกันและกัน รักษาคำพูดของตนเอง

2) ด้านทมะ ประชาชนมีการปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ และพยายามแก้ไขข้อบกพร่องของตนเอง

3) ด้านขันติ ประชาชนมีความอดทนอดกลั้นต่อสิ่งเร้า ตั้งใจทำงานด้วยความขยันหมั่นเพียร

4) **ด้านจาคะ** ประชาชนในชุมชนจะให้ความร่วมมือ เสียสละเวลามาช่วยงาน สละเวลาส่วนตนเพื่อส่วนรวมเสมอ

สรุปประเด็นการสัมภาษณ์

พบว่า ผู้ให้สัมภาษณ์ทุกท่านได้ให้ความสำคัญและตระหนักถึงการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ดังนี้ **ด้านสัจจะ** ในบางตำบลมีการตั้งกลุ่ม สจจ.ออมทรัพย์ เพื่อประโยชน์ในการเก็บออม ลดหนี้ภาคครัวเรือน ทำให้ทราบรายรับ รายจ่าย ไม่ฟุ่งเฟ้อ อยู่ได้ไม่ลำบาก ดำรงในสัจจะ มีความซื่อสัตย์ ซื่อตรงต่อกัน และช่วยเหลือญาติ มิตรสหาย และครอบครัว มีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์ ต่อคำพูดและการกระทำซึ่งกันและกัน **ด้านทมะ** ประชาชนในพื้นที่มีการนำหลักธรรม/ ปฏิบัติธรรมในวันธรรมสวนะ หรือวันสำคัญในพื้นที่อยู่เสมอ รู้จักข่มจิตใจตนเอง รู้จักปรับตัว ไม่ทะเลาะกัน อภัยให้กันทั้งกับเพื่อนบ้าน มิตร ครอบครัว ปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ ให้มีความก้าวหน้าในชีวิต และพยายามแก้ไขข้อบกพร่องของตนเอง **ด้านขันติ** ประชาชนส่วนใหญ่มีการประกอบอาชีพด้วยความอดทน ขยันหมั่นเพียร บำรุงรักษาพืชผลทางการเกษตรด้วยความตั้งใจ ประพฤติอยู่ในศีลธรรม มีความอดทนอดกลั้น ฝ่าฟันปัญหา อุปสรรคในการดำเนินชีวิต มีความอดทนอดกลั้นต่อสิ่งเร้า ตั้งใจทำงานด้วยความขยันหมั่นเพียร **ด้านจาคะ** ทุกตำบลมีการจัดกิจกรรม “ลงแขก ลงคลอง” เพื่อร่วมกำจัดสิ่งกีดขวางทางน้ำ/ ผักตบชวา ในการช่วยสัญจรทางน้ำสะดวกขึ้น ความเสียสละ นึกถึงประโยชน์ส่วนรวม มีน้ำใจช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่นและครอบครัว มีความเสียสละในเรื่องต่าง ๆ มีความเอื้อเฟื้อ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

4.5 บทสรุป

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยกลุ่มตัวอย่างจำนวนทั้งสิ้น 375 คน ซึ่งเป็นประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า มีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยรวม ทั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับมาก เมื่อการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือนแตกต่างกัน พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือนแตกต่างกัน มีการนำหลัก

ฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 มีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ดังนี้ ด้านสัจจะ ตั้งใจทำจริงในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย พูดตามข้อเท็จจริง และพูดด้วยความจริงใจเสมอ ด้านทมะ คิดถึงความจำเป็นในการประกอบอาชีพ คิดก่อนพูด เพื่อให้คนอื่นสบายใจ และ ตระหนักในการใช้ของที่จำเป็น ด้านขันติ มีความอดทนต่ออุปสรรคต่าง ๆ ยับยั้งอารมณ์ของตนเอง และฝึกความอดทนในการทำงาน และด้านจาคะ มีน้ำใจช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความเมตตา เสียสละเวลาในการช่วยเหลือผู้อื่น และมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อคนรอบข้าง และสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่ได้แสดงความคิดเห็นว่า ด้านสัจจะ ในบางตำบลมีการตั้งกลุ่ม สจจ.ออมทรัพย์ เพื่อประโยชน์ในการเก็บออม ลดหนี้ภาคครัวเรือน ทำให้ทราบรายรับ รายจ่าย ไม่ฟุ่งเฟ้อ อยู่ได้ไม่ลำบาก ดำรงในสัจจะ มีความซื่อสัตย์ซื่อตรงต่อกัน และช่วยเหลือญาติ มิตรสหาย และครอบครัว มีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์ ต่อคำพูดและการกระทำซึ่งกันและกัน ด้านทมะ ประชาชนในพื้นที่มีการนำหลักธรรม/ ปฏิบัติธรรมในวันธรรมสวนะ หรือวันสำคัญในพื้นที่อยู่เสมอ รู้จักข่มจิตใจตนเอง รู้จักปรับตัว ไม่ทะเลาะกัน อภัยให้กันทั้งกับเพื่อนบ้าน มิตร ครอบครัว ปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ ให้มีความก้าวหน้าในชีวิต และพยายามแก้ไขข้อบกพร่องของตนเอง ด้านขันติ ประชาชนส่วนใหญ่มีการประกอบอาชีพด้วยความอดทน ขยันหมั่นเพียร บำรุงรักษาพืชผลทางการเกษตรด้วยความตั้งใจ ประพฤติอยู่ในศีลธรรม มีความอดทนอดกลั้น ฝ่าฟันปัญหา อุปสรรคในการดำเนินชีวิต มีความอดทนอดกลั้นต่อสิ่งเร้า ตั้งใจทำงานด้วยความขยันหมั่นเพียร ด้านจาคะ ทุกตำบลมีการจัดกิจกรรม “ลงแขก ลงคลอง” เพื่อร่วมกำจัดสิ่งกีดขวางทางน้ำ/ ผักตบชวา ในการช่วยสัญจรทางน้ำสะดวกขึ้น ความเสียสละ นึกถึงประโยชน์ส่วนรวม มีน้ำใจช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่น และครอบครัว มีความเสียสละในเรื่องต่าง ๆ มีความเอื้อเฟื้อ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

บทที่ 5
สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม” นี้ ใช้กระบวนการศึกษาหรือระเบียบวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) โดยมีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม 2. เพื่อเปรียบเทียบการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ที่มีตัวแปรอิสระต่างกัน และ 3. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ตารางสำเร็จรูปของ Krejcie และ Morgan ที่ระดับความคลาดเคลื่อนไม่เกิน 0.05 ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 375 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามเกี่ยวกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างโดยทำการศึกษาจากข้อมูลปฐมภูมิ คือ พระไตรปิฎก และข้อมูลทุติยภูมิ คือ หนังสือ ตำรา เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ มากำหนดเป็นข้อคำถามในแบบสอบถาม แบ่งโครงสร้างของแบบสอบถามออกเป็น 3 ตอน ประกอบด้วย

ตอนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 5 ข้อ คือ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือน ลักษณะของคำถามเป็นแบบสำรวจรายการ (Check List)

ตอนที่ 2 การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ผู้วิจัยใช้ลักษณะคำถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ โดยให้ผู้ตอบเลือกตามระดับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของตน โดยใช้หลักของ Rating Scale คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบปลายเปิด และใช้แบบสอบถามฉบับนี้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล จากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 375 คน

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การวิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคล โดยหาค่าสถิติพื้นฐาน คือ ค่าความถี่ **(Frequency)** และ ค่าร้อยละ **(Percentage)** ใช้สำหรับอธิบายลักษณะสถานภาพของการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม วิเคราะห์การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยใช้วิธีการหาค่าเฉลี่ย **($\bar{X}$)** และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน **(S.D)** ทดสอบสมมุติฐานของการวิจัย โดยการวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยระดับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ในด้านต่าง ๆ กับปัจจัยส่วนบุคคล

ของกลุ่มตัวอย่าง ด้านเพศ โดยใช้การทดสอบค่าที (t-test) ส่วนด้านอายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือน ใช้การทดสอบความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-Way ANOVA) ถ้าพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ วิเคราะห์ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยการแจกแจงความถี่ (Frequency) และนำเสนอในรูปตารางประกอบคำบรรยาย ซึ่งสามารถสรุปผลการวิจัยตามหัวข้อค้นพบได้ดังต่อไปนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.2 อภิปรายผล

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาวิจัยเรื่อง “การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม” สามารถสรุปผลได้ดังนี้

5.1.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นเพศชาย จำนวน 167 คน คิดเป็นร้อยละ 44.50 และเป็นเพศหญิง จำนวน 208 คน คิดเป็นร้อยละ 55.50 ส่วนใหญ่อายุ 50 ปีขึ้นไป จำนวน 133 คน คิดเป็นร้อยละ 35.50 อายุระหว่าง 42 – 49 ปี จำนวน 77 คน คิดเป็นร้อยละ 20.50 อายุระหว่าง 34 – 41 ปี จำนวน 73 คน คิดเป็นร้อยละ 19.50 อายุระหว่าง 26 – 33 ปี จำนวน 51 คน คิดเป็นร้อยละ 13.30 และอายุระหว่าง 18 – 25 ปี จำนวน 42 คน คิดเป็นร้อยละ 11.20 ส่วนใหญ่ระดับการศึกษามัธยมศึกษา/ปวช. จำนวน 139 คน คิดเป็นร้อยละ 37.10 ประถมศึกษา จำนวน 126 คน คิดเป็นร้อยละ 33.60 ปริญญาตรี/สูงกว่า จำนวน 49 คน คิดเป็นร้อยละ 13.10 อนุปริญญา/ปวส. จำนวน 44 คน คิดเป็นร้อยละ 11.70 และต่ำกว่าประถมศึกษา จำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 4.50 ส่วนใหญ่อาชีพอื่น ๆ จำนวน 213 คน คิดเป็นร้อยละ 56.80 ทำสวน/เกษตรกร จำนวน 67 คน คิดเป็นร้อยละ 17.90 เจ้าของธุรกิจ/ค้าขาย จำนวน 62 คน คิดเป็นร้อยละ 16.50 และรับราชการ/รัฐวิสาหกิจ จำนวน 33 คน คิดเป็นร้อยละ 8.80 ส่วนใหญ่รายได้ต่อเดือน ระหว่าง 5,001 – 10,000 บาท จำนวน 151 คน คิดเป็นร้อยละ 40.30 ระหว่าง 10,001 – 20,000 บาท จำนวน 113 คน คิดเป็นร้อยละ 30.10 ระหว่าง 20,001 – 50,000 บาท จำนวน 66 คน คิดเป็นร้อยละ 17.60 ต่ำกว่า 5,000 บาท จำนวน 44 คน คิดเป็นร้อยละ 11.50 และระหว่าง 50,001 – 100,000 บาท จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 0.50

5.1.2 ผลการศึกษาวิเคราะห์การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

ผลการวิเคราะห์การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ที่ตอบแบบสอบถามมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม รวมทั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.74 และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน

พบว่า ด้านสัจจะ มีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ อยู่ในระดับมาก จำแนกในแต่ละด้านได้ดังต่อไปนี้

1) ด้านสัจจะ มีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.93 และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ท่านมีความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ที่ตนเองได้รับมอบหมาย โดยปฏิบัติให้ดีที่สุด และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ เมื่อท่านตัดสินใจทำในสิ่งที่ถูกต้อง ท่านเป็นผู้ปฏิบัติตนอยู่บนความถูกต้องเสมอ

2) ด้านด้านทมะ มีการนำหลักฆราวาสธรรมมา อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.72 และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ท่านฝึกฝนตนเองให้ตั้งมั่นในความดี มีความเจริญก้าวหน้าอยู่เสมอ และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ท่านใช้สติในการระงับความโกรธที่เกิดจากความคับแค้นใจ

3) ด้านขันติ มีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.68 และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ท่านมีความรับผิดชอบและอดทนต่อความยากลำบากในการประกอบอาชีพ และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ท่านอดทนต่อความโกรธ ความไม่พอใจ และความขัดใจอันเกิดจากคำพูดบุคคลอื่น

4) ด้านจาคะ มีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.65 และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ท่านมีความสามัคคีในการปฏิบัติงานด้วยความเท่าเทียมกันโดยไม่เอาเปรียบซึ่งกันและกัน และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ท่านสามารถสละทรัพย์ส่วนตัวช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่นในชุมชนและสังคมได้

5.1.3 ผลการวิเคราะห์การทดสอบสมมติฐานการวิจัย

ผลการวิเคราะห์การทดสอบสมมติฐานการวิจัย เปรียบเทียบการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือนต่างกัน พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ที่มีเพศต่างกัน มีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนอายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือนต่างกัน มีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เมื่อแยกทดสอบในแต่ละด้าน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) ด้านสัจจะ พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ที่มีเพศต่างกัน มีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ไม่แตกต่างกัน ส่วนอายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือนต่างกัน มีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม แตกต่างกัน

2) ด้านทมะ พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ที่มีเพศต่างกัน มีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ไม่แตกต่างกัน ส่วนอายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือนต่างกัน มีการนำ

หลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม แตกต่างกัน

3) ด้านขันติ พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ที่มีเพศ และอายุต่างกัน มีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ไม่แตกต่างกัน ส่วนระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือนต่างกัน มีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม แตกต่างกัน

4) ด้านจาคะ พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ที่มีเพศต่างกัน มีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ไม่แตกต่างกัน ส่วนอายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือนต่างกัน มีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม แตกต่างกัน

5.1.4 ผลการวิเคราะห์ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยรวมจำแนกในแต่ละด้าน

ผลการวิเคราะห์ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ที่ตอบแบบสอบถาม คำถามปลายเปิด มีจำนวน 258 จาก 375 คน ได้เสนอแนะเกี่ยวกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม แยกเป็นรายด้าน มีรายละเอียดดังนี้

1) ด้านสัจจะ เรียงลำดับ ดังนี้

1.1 ตั้งใจทำจริงในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย

1.2 พูดตามข้อเท็จจริง

1.3 พูดด้วยความจริงใจเสมอ

2) ด้านทมะ เรียงลำดับ ดังนี้

2.1 คิดถึงความจำเป็นในการประกอบอาชีพ

2.2 คิดก่อนพูด เพื่อให้คนอื่นสบายใจ

2.3 ตระหนักในการใช้ของที่จำเป็น

3) ด้านขันติ เรียงลำดับ ดังนี้

3.1 มีความอดทนต่ออุปสรรคต่าง ๆ

3.2 ยับยั้งอารมณ์ของตนเอง

3.3 ฝึกความอดทนในการทำงาน

4) ด้านจาคะ เรียงลำดับ ดังนี้

4.1 มีน้ำใจช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความเมตตา

4.2 เสียสละเวลาในการช่วยเหลือผู้อื่น

4.3 มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อคนรอบข้าง

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

จากการสรุปผลการวิจัยสามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

5.2.1 ผลการศึกษาวิเคราะห์การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

ผลการวิเคราะห์การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ที่ตอบแบบสอบถามมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม รวมทั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อภิปรายได้ว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม มีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านสัจจะ คือความซื่อสัตย์ ด้านทมะคือการปรับตัวเข้าหากัน ด้านขันติ คือ ความอดทนอดกลั้น และด้านจาคะ คือ ความเสียสละ ซึ่งถือว่าประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ปฏิบัติตนอยู่ในหลักฆราวาสธรรม ชุมชนมีความเป็นอยู่ที่สงบสุขและช่วยลดปัญหาของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับ **พระแก้ว อินฺทโชโต (ชัยชนะ)** ได้ศึกษา “การบริหารงานบุคคลตามหลักฆราวาสธรรม 4 ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1” พบว่า ความคิดเห็นของครูผู้สอนเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลตามหลักฆราวาสธรรม 4 ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนครเขต 1 โดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับ **พระครูสิริวงศานุวัตร ฐานทตฺโต (บุตรแสน)** ได้ศึกษา “การนำหลักฆราวาสธรรมไปใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอวังหิน จังหวัดศรีษะเกษ” พบว่า การนำหลักฆราวาสธรรมไปใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอวังหิน จังหวัดศรีษะเกษ โดยรวมอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับ **พระปลัดชัยมงคล กลฺยาโณ (ตาลอำไพ)** ได้ทำวิจัยเรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์การกำหนดคุณค่าชีวิตของมนุษย์ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท” สรุปความได้ว่า การดำเนินชีวิตของมนุษย์เรานั้นต้องอยู่ภายใต้กรอบกฎเกณฑ์ของหลักธรรมในการประพฤติปฏิบัติตน ถ้ามนุษย์เราไม่มีกรอบหรือจุดมุ่งหมายก็เหมือนกับเรือที่ลอยคออยู่ในท่ามกลางแม่น้ำ ไม่สามารถที่จะเข้าหาฝั่งได้เจอ แต่ถ้าเรามีกรอบมีจุดมุ่งหมายและประพฤติตามหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัดเป็นผู้รู้จักหน้าที่ รู้จักตนไม่หลงมัวเมาในสิ่งที่เป็นวัตถุแล้วย่อมจะนาพาชีวิตมุ่งสู่จุดหมาย คือ ความสุขแห่งชีวิต

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า

1) ด้านสัจจะ พบว่า มีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อภิปรายได้ว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม มีความจริงใจ มีความพอใจ มีความรับผิดชอบในหน้าที่ของตน ซึ่งสอดคล้องกับ **พระครูสิริวงศานุวัตร ฐานทตฺโต (บุตรแสน)** ได้ศึกษา “การนำหลักฆราวาสธรรมไปใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอวังหิน จังหวัดศรีษะเกษ” พบว่า การนำหลักฆราวาสธรรมไปใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอวังหิน จังหวัดศรีษะเกษ โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมาก ด้านสัจจะ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การแสดงความยินดีและความเสียใจต่อประชาชนตามโอกาสและตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้น และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ หาความเจริญก้าวหน้า และรักษาคำมั่นสัญญาที่ให้ไว้กับประชาชน และสอดคล้องกับ **พระสมทบ ถิรปญฺโญ**

(รุ่งมิตรจรัสแสง) ได้ศึกษาเรื่อง “ภาวะผู้นำของเยาวชนตามหลักฆราวาสธรรม 4 : กรณีศึกษาโรงเรียนหล่มสักวิทยาคม จังหวัดเพชรบูรณ์” สรุปได้ว่า การประยุกต์ใช้หลักฆราวาสธรรม 4 ของโรงเรียนหล่มสักวิทยาคม จังหวัดเพชรบูรณ์ทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านสัจจะ ด้านทมะ ด้านขันติ ด้านจาคะ มากำหนดเป็นรูปแบบของโรงเรียนหล่มสักวิทยาคม จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยเป็นการประยุกต์ใช้ร่วมกับโรงเรียนหล่มสักวิทยาคม จังหวัดเพชรบูรณ์ จะออกมาเป็นแนวทางการประยุกต์ใช้และวิธีการสำหรับนำไปใช้กับอาจารย์และเยาวชน โดยรวม คือ ด้านสัจจะ 1) เยาวชนควรพูดความจริง มีความซื่อสัตย์ซื่อตรงจริงใจ ต้องปฏิบัติตามที่พูด 2) เยาวชนต้องเป็นคนตรงเวลา ใช้เวลาอย่างมีประโยชน์ที่สุด 3) เยาวชนต้องไม่พูดโกหกพ่อแม่ คุณครูอาจารย์ เพื่อนและผู้อื่น

2) ด้านทมะ พบว่า มีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อภิปรายได้ว่าประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ต้องเป็นผู้รู้จักข่มจิตข่มใจตนเอง เพราะจะต้องได้รับการกระทำจากผู้ที่ไม่ชอบตน และรู้จักฝึกฝนตนเอง มีความกระตือตือร้นในการฝึกฝนตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับ **จ่าสิบตำรวจณัฐศักดิ์ แสนสุข** ได้ศึกษาเรื่อง “การปฏิบัติงานของข้าราชการตำรวจตามหลักฆราวาสธรรม 4 : กรณีศึกษากองบัญชาการตำรวจสันติบาล สำนักงานตำรวจแห่งชาติ” สรุปได้ว่า ความสำคัญของฆราวาสธรรมมีความสำคัญมากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าเกี่ยวกับเรื่องการทำงานร่วมกันของบุคลากรในหน่วยงานต่าง ๆ ทมะ การรู้จักบังคับควบคุมอารมณ์ การข่มใจ การปรับตัวการอยู่ร่วมกันในสังคมหรืออยู่กับคนที่เราทำงานด้วย เป็นเรื่องที่ต้องปรับตัวเข้าหากัน เนื่องจากแต่ละคนต่างมาจากพื้นฐานชีวิตและประสบการณ์ชีวิตที่แตกต่างกันออกไป ดังนั้น จึงไม่มีใครที่สามารถเป็นได้ ทุกอย่างตามที่ใจของเราคิด และเช่นเดียวกัน ตัวเราเองก็อาจไม่สามารถที่จะเป็นไปได้ทุกอย่างดังที่คนอื่นต้องการ ทมะ จึงเป็นการฝึกข่มใจระงับความรู้สึกต่อเหตุบกพร่องของกันและกัน รู้จักฝึกฝนปรับปรุงตน แก้ไขข้อบกพร่อง ปรับนิสัยและอัธยาศัยให้กลมกลืนทุกอย่างผู้ที่มีความหวังความเจริญในหน้าที่การงานทุกคน จึงปรารถนาที่จะได้รับความเข้าใจจากบุคคลอื่น สอดคล้องกับ **อุดม จันทิมา** ทำการศึกษาเรื่องการใช้หลักพุทธธรรมเรื่องทมะในการพัฒนาเยาวชนไทยในปัจจุบัน พบว่า หลักทมะนั้นเป็นหลักปฏิบัติเพื่อการควบคุมตนขั้นพื้นฐานที่มนุษย์ทุกคนต้องอาศัยหลักการนี้ เพื่อมุ่งปฏิบัติพัฒนาตนในทุกกระบวนการพัฒนาตนตามหลักพุทธศาสนา หากไร้ซึ่งการควบคุมตนหรือไม่มีหลักทมะแล้ว การปฏิบัติเพื่อพัฒนาตน เช่น การปฏิบัติตนตามแนวไตรสิกขาก็อาจไร้ประโยชน์ เมื่อศึกษาวิเคราะห์เชิงลึก พบว่า หลักทมะมีความเชื่อมโยงกับกระบวนการพัฒนามนุษย์ตามหลักแห่งไตรสิกขา รวมถึงภาวนาด้วย เพื่อให้ได้บรรลุเป้าหมายของชีวิตที่ดีงาม ด้วยการแก้ไขพฤติกรรมที่เป็นปัญหา (ทุกข์) และเสริมสร้างพฤติกรรมให้มีศักยภาพที่ดีที่สุด (พ้นทุกข์) หลัก “ทมะ” จึงมีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นหลักปฏิบัติเพื่อฝึกปรือจิตใจให้สามารถควบคุมและยับยั้งการแสดงพฤติกรรมไม่พึงประสงค์และเพื่อฝึกฝนพัฒนาตนในการสร้างเสริมพฤติกรรมที่พึงประสงค์ในอนาคต และสอดคล้องกับ **พระแก้ว อินฺทโชโต (ชัยชนะ)** ได้ศึกษา “การบริหารงานบุคคลตามหลักฆราวาสธรรม 4 ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1” พบว่า ความคิดเห็นของครูผู้สอนเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลตามหลักฆราวาสธรรม 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนครเขต 1 โดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก ด้านทมะ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ผู้บริหารมีการพัฒนาตนเองปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องของตนเองให้ดีขึ้น, รองลงมาคือ ผู้บริหารมีเทคนิคในการรับฟังคำวิพากษ์ วิจารณ์ ซักถาม

หรือให้คำปรึกษาหารือให้คำแนะนำต่าง ๆ และข้อที่ค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ผู้บริหารปฏิบัติตนและปฏิบัติงานด้วยความเสมอต้นเสมอปลายต่อเพื่อนร่วมงานมีความเป็นกลาง

3) ด้านขันติ พบว่า มีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อภิปรายได้ว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จะต้องเป็นผู้มีความอดทนอดกลั้นในปัญหาที่เกิดขึ้น และจะต้องแก้ปัญหานั้นด้วยความรอบคอบ ซึ่งสอดคล้องกับ **พระปัญญา ฐานิสฺสโร (บุญโสม)** ได้ศึกษา “หลักฆราวาสธรรม เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตตามพุทธปรัชญาเถรวาท” พบว่า การดำเนินชีวิตนั้นมีความสำคัญมากสำหรับมนุษย์เรา โดยต้องมีหลักหรือข้อปฏิบัติในการดำเนินชีวิต และหลักนั้นก็ต้องเป็นหลักแห่งความดีงามที่จะนำพาชีวิตไปสู่จุดหมายในแต่ละขั้นได้ ซึ่งหลักนั้นก็คือ หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ต้องเริ่มด้วยการศึกษาถึงหลักการดำเนินชีวิตที่ดีให้รู้ให้เข้าใจ และน้อมนามาประพฤติปฏิบัติทางกาย วาจา ใจ ให้ถูกต้องเหมาะสมดีงาม และทำให้ได้รับความสุขความเจริญจากการปฏิบัตินั้นการน้อมนำหลักธรรมมาใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิต ต้องพิจารณาให้ดีว่าจะมุ่งไปทางใด คือ สุคติ ทุคติ ฆราวาสธรรมเป็นหลักธรรมโดยตรงของฆราวาสผู้อยู่ครองเรือนโดยเป็นหลักธรรมที่จำเป็นในการครองชีวิตคู่อยู่ร่วมกัน และเป็นหลักธรรมช่วยควบคุมให้บุคคลมีความสมานสามัคคีกลมเกลียวกัน ทำให้ชีวิตคู่ของผู้ครองเรือนมีความสงบสุขร่มรื่นตามสมควรแก่ฆราวาสวิสัย ผู้ครองเรือนจะต้องปฏิบัติตามหลักธรรมเหล่านี้อย่างสม่ำเสมอ มี 4 อย่าง คือ 1) สัจจะ ความซื่อสัตย์ต่อกัน 2) ทมะ การฝึกตน 3) ขันติ ความอดทนอดกลั้น 4) จาคะ การเสียสละการแบ่งปัน มีน้ำใจ สองคล้องกับ และสอดคล้องกับ **สมหมาย รัตตัญญู** ได้ทาการวิจัย เรื่อง “ศึกษาความพึงพอใจการปฏิบัติงานของ ข้าราชการและลูกจ้างในกรมชลประทานตามหลักฆราวาสธรรม” ผลการวิจัยพบว่า 1) ปัจจัยที่มีผลต่อความพึงพอใจในการปฏิบัติงานตามหลักฆราวาสธรรม ด้านขันติ ได้แก่ ความอดทนการตำหนิติเตียน ความขยันในการทำงาน ความตรงต่อเวลา การยอมรับการเปลี่ยนแปลง การปฏิบัติงานอย่างภาคภูมิใจและเหมาะสม 2) ข้าราชการและลูกจ้างประจำกรมชลประทานมีความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน โดยรวมอยู่ในระดับมากและรายด้าน ได้แก่ ด้านสัจจะ ด้านทมะ ด้านขันติ และด้านจาคะ อยู่ในระดับมากทุกด้าน

4) ด้านจาคะ พบว่า มีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อภิปรายได้ว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ต้องเป็นผู้ที่มีความเสียสละ แบ่งปัน มีน้ำใจ เสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวม ซึ่งสอดคล้องกับ **พระสมุห์สายัณ จนฺทวณฺโณ** ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์จาคะในพระพุทธศาสนาเถรวาท” พบว่า จาคะ หมายถึง การสละหรือการบริจาค แบ่งปันความสุขให้แก่กัน ลักษณะของจาคะนั้นมีอยู่ 2 ลักษณะ คือ สละวัตถุเป็นลักษณะรูปธรรม เป็นการสละทรัพย์ภายนอก เช่น เงิน ทอง สิ่งของ และสละอารมณ์เป็นลักษณะนามธรรมเป็นการสละทรัพย์ภายใน เช่น ความรักความปรารถนา ความหวังดี และกิเลส จาคะมี 5 ประเภท คือ การสละทรัพย์ บุตรธิดา ภรรยา อวัยวะ และชีวิตเป็นทานแก่ผู้อื่น จาคะอยู่ในระดับของบารมี มี 3ระดับ คือ ระดับบารมี ระดับอุปบารมี และระดับปรมัตถบารมี หลักธรรมที่ส่งเสริมจาคะ คือ อโลภะ ความไม่โลภ, อโทสะ ความไม่ประทุษร้าย, อโมหะ ความไม่หลง, ศีล การสำรวมกาย วาจา , สัทธา ความเชื่อ, อุปสมะ ความรู้จักสงบใจ, เมตตา ความรัก, กรุณา ความสงสาร, มุทิตา ความพลอยยินดี ส่วนหลักธรรมที่เป็นปฏิปักษ์กับจาคะ คือ มัจฉริยะ ความตระหนี่, โลภะ ความโลภ, โทสะ ความประทุษร้าย และโมหะ ความหลง ประโยชน์และการประยุกต์ใช้จาคะ สามารถนำไปปฏิบัติต่อ

ตนเอง และผู้อื่นที่อยู่รวมกันในสังคมอย่างถูกต้องเหมาะสม ทำให้เกิดประโยชน์อันสูงสุดในด้านของบุคคล ครอบครัว สังคม และสถาบันต่าง ๆ ให้มีอนุเคราะห์เกื้อกูลกันในสังคม จาคะเมื่อนำมาประยุกต์ใช้ย่อมเป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น ผู้ที่ปฏิบัติตามหลักธรรมข้อจาคะจะช่วยพัฒนาสังคมประเทศชาติให้มีความเจริญ ยิ่ง ๆ ขึ้นไปได้ และสอดคล้องกับ **พระทนงชัย อภิชโย (ศิริเคน)** ได้ศึกษา “การพัฒนามนุษย์ตามหลักฆราวาสธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท” พบว่า พระพุทธศาสนามีคำสอนที่เป็นความจริงระดับสัจธรรม ซึ่งเกิดจากประสบการณ์ของพระพุทธเจ้าที่ทรงทดลองค้นคว้าหาความจริงด้วยพระองค์เอง และบรรลุผลในทางปฏิบัติ และอีกทั้งหลักคำสอนมีเป้าหมายที่ชัดเจนจึงสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนามนุษย์ให้สามารถบรรลุผลได้ แนวคิดการพัฒนามนุษย์ในทางพระพุทธศาสนามาจากความคิดที่ว่า มนุษย์เป็นสัตว์ที่รู้คิดด้วยเหตุผลและเป็นสัตว์ที่สามารถพัฒนาได้จนถึงจุดสูงสุดเป็นพุทธะ โดยมีพระพุทธเจ้าทรงเป็นต้นแบบของการพัฒนาที่สูงสุด ฆราวาสธรรม หมายถึง ธรรมสำหรับฆราวาสธรรมสำหรับการครองเรือนหลักการครองชีวิตของคฤหัสถ์ 4 ประการ ได้แก่ สัจจะ คือ ความซื่อสัตย์จริงใจต่อกันเป็นหลักสำคัญที่จะให้เกิดความไว้วางใจและไมตรีจิตสนิทต่อกัน, ทมะ คือ การรู้จักบังคับควบคุมอารมณ์ข่มใจระงับความรู้สึกต่อเหตุบกพร่องของกันและกันรู้จักฝึกฝนปรับปรุงตนแก้ไขข้อบกพร่องปรับนิสัยและอัธยาศัยให้กลมกลืนประสานเข้าหากันได้, ขันติ คือ ความอดทนอดกลั้นต่อความหนักและความร้ายแรงทั้งหลาย จาคะ คือ ความเสียสละความเผื่อแผ่แบ่งปันตลอดถึงความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อต่อ

5.2.2 ผลการวิเคราะห์การทดสอบสมมติฐานการวิจัย

1) จากสมมติฐานของการวิจัยที่ว่า ประชาชน ที่มีเพศต่างกัน มีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม แตกต่างกัน ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงครามที่มีเพศต่างกัน มีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ ไม่แตกต่างกัน ผลการวิจัยจึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **สมหมาย รัตตัญญู** ได้ทำการวิจัย เรื่อง “ศึกษาความพึงพอใจการปฏิบัติงานของ ข้าราชการและลูกจ้างในกรมชลประทานตามหลักฆราวาสธรรม” ผลการวิจัยพบว่า ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานตามหลักฆราวาส 4 ระหว่างข้าราชการและลูกจ้างประจำ พบว่า ข้าราชการและลูกจ้างประจำที่มีสถานภาพ ตำแหน่ง เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ต่อเดือน รายจ่ายต่อเดือนสถานภาพสมรส จำนวนสมาชิกในครัวเรือนและรายได้รวมต่อครัวเรือนแตกต่างกัน มีความพึงพอในในการปฏิบัติงานตามหลักฆราวาสธรรม ไม่แตกต่างกัน

2) จากสมมติฐานของการวิจัยที่ว่า ประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม แตกต่างกัน ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ที่มีอายุต่างกัน มีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้แตกต่างกัน ผลการวิจัยจึงเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งไม่สอดคล้องกับ **สมหมาย รัตตัญญู** ได้ทำการวิจัย เรื่อง “ศึกษาความพึงพอใจการปฏิบัติงานของ ข้าราชการและลูกจ้างในกรมชลประทานตามหลักฆราวาสธรรม” ผลการวิจัยพบว่า ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานตามหลักฆราวาส 4 ระหว่างข้าราชการและลูกจ้างประจำ พบว่า ข้าราชการและลูกจ้างประจำที่มีสถานภาพ ตำแหน่ง เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ต่อเดือน รายจ่ายต่อเดือนสถานภาพสมรส จำนวนสมาชิกในครัวเรือนและ

รายได้รวมต่อครัวเรือนแตกต่างกัน มีความพึงพอในในการปฏิบัติงานตามหลักฆราวาสธรรม ไม่แตกต่างกัน

3) จากสมมติฐานของการวิจัยที่ว่า ประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม แตกต่างกัน ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงครามที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม แตกต่างกัน ผลการวิจัยเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งไม่สอดคล้องกับ **สมหมาย รัตตัญญู** ได้ทำการวิจัย เรื่อง “ศึกษาความพึงพอใจการปฏิบัติงานของ ข้าราชการและลูกจ้างในกรมชลประทานตามหลักฆราวาสธรรม” ผลการวิจัยพบว่า ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานตามหลักฆราวาส 4 ระหว่างข้าราชการและลูกจ้างประจำ พบว่า ข้าราชการและลูกจ้างประจำที่มีสถานภาพ ตำแหน่ง เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ต่อเดือน รายจ่ายต่อเดือนสถานภาพสมรส จำนวนสมาชิกในครัวเรือนและรายได้รวมต่อครัวเรือนแตกต่างกัน มีความพึงพอในในการปฏิบัติงานตามหลักฆราวาสธรรม ไม่แตกต่างกัน

4) จากสมมติฐานของการวิจัยที่ว่า ประชาชนที่มีอาชีพต่างกัน มีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม แตกต่างกัน ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงครามที่มีอาชีพต่างกัน มีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม แตกต่างกัน ผลการวิจัยเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งไม่สอดคล้องกับ **สมหมาย รัตตัญญู** ได้ทาการวิจัย เรื่อง “ศึกษาความพึงพอใจการปฏิบัติงานของ ข้าราชการและลูกจ้างในกรมชลประทานตามหลักฆราวาสธรรม” ผลการวิจัยพบว่า ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานตามหลักฆราวาส 4 ระหว่างข้าราชการและลูกจ้างประจำ พบว่า ข้าราชการและลูกจ้างประจำที่มีสถานภาพ ตำแหน่ง เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ต่อเดือน รายจ่ายต่อเดือนสถานภาพสมรส จำนวนสมาชิกในครัวเรือนและรายได้รวมต่อครัวเรือนแตกต่างกัน มีความพึงพอในในการปฏิบัติงานตามหลักฆราวาสธรรม ไม่แตกต่างกัน

5) จากสมมติฐานของการวิจัยที่ว่า ประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือนต่างกัน มีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม แตกต่างกัน ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงครามที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม แตกต่างกัน ผลการวิจัยเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งไม่สอดคล้องกับ **สมหมาย รัตตัญญู** ได้ทำการวิจัย เรื่อง “ศึกษาความพึงพอใจการปฏิบัติงานของ ข้าราชการและลูกจ้างในกรมชลประทานตามหลักฆราวาสธรรม” ผลการวิจัยพบว่า ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานตามหลักฆราวาส 4 ระหว่างข้าราชการและลูกจ้างประจำ พบว่า ข้าราชการและลูกจ้างประจำที่มีสถานภาพ ตำแหน่ง เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ต่อเดือน รายจ่ายต่อเดือนสถานภาพสมรส จำนวนสมาชิกในครัวเรือนและรายได้รวมต่อครัวเรือนแตกต่างกัน มีความพึงพอในในการปฏิบัติงานตามหลักฆราวาสธรรม ไม่แตกต่างกัน

5.3 ข้อเสนอแนะ

ข้อค้นพบ (Fact Findings) จากการวิจัยและการอภิปรายผลดังกล่าวมาแล้ว สามารถสรุปผลเป็นข้อเสนอแนะ โดยแบ่งเป็น 2 ระดับ ดังนี้

5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) หน่วยงานท้องถิ่นควรส่งเสริมให้ประชาชนมีการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างรอบด้าน และตระหนักรู้ถึงการใช้ความคิดมากกว่าความรู้สึก การใช้ปัญญามากกว่าอารมณ์ให้มากยิ่งขึ้น

2) ผู้นำชุมชนควรมีบทบาทต่อการส่งเสริมการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

5.3.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

1) ควรศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

2) ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักสังควัตถุ 4 ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

บรรณานุกรม

ข้อมูลปฐมภูมิ

มหามกุฏราชวิทยาลัยมูลนิธิ. (2552). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ พิมพ์เนื่องในโอกาสครบรอบ 200 ปี แห่งพระราชวงศ์จักรี กรุงรัตน์โกสินทร์ พ.ศ. 2525*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

ข้อมูลทุติยภูมิ

1. ภาษาไทย

1) หนังสือทั่วไป

คูณ โทขันธ์. (2537). *พุทธศาสนากับชีวิตประจำวัน*. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์.

เฉลี่ยว เอี่ยมตระกูล. (2541). *ปรัชญาชีวิต*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร :โอ.เอส.พริ้นติ้งเฮาส์.

ชีพ ปุญญานุภาพ. (2543). *แนวนึกทางศาสนา*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

บุญมี แท่นแก้ว. (2541). *จริยธรรมกับชีวิต*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์.

ผาสุก มุทธเมธา. (2535). *คติชาวบ้านกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต*. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์.

พระครูพุทธศาสน์โศภน (แคล้ว สุสวุโต). (2530). *คุณธรรม 4 ประการ*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*. กรุงเทพมหานคร : เอส. อาร์. พริ้นติ้ง แมสโปรดักส์.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2548). *ธรรมนูญชีวิต (ฉบับชาวบ้าน)*. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา.

พระราชวรมุนี (ป.อ. ปยุตฺโต). (2528). *คุณธรรมและจริยธรรมสาหรับเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่*,. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พุทธทาสภิกขุ (เงื่อม อินฺทปญฺโญ). (2530). *หลักธรรมของผู้ครองเรือน*. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (2544). *ธรรมานามัย*. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน).

พระเมธีวราภรณ์ (สุทัศน์ ป.ธ.9). (2555). *เบญจศีลเบญจธรรม: อุดมชีวิตของมนุษย์*. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ต้นบุญ.

วศิน อินทสระ. (2554). *ทางชีวิตเพื่อชีวิตที่สงบสุขและร่มเย็น*. กรุงเทพมหานคร: ธรรมดา.

_____ . (2527). *ธรรมและชีวิต*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: กมลการพิมพ์.

_____ . (2549). *พุทธจริยศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ทองกวาว.

ศิริ ฮามสุโพธิ์. (2543). *ประชากรกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต*. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส. พริ้นติ้ง. เฮ้าส์.

สงวน สุทธิเลิศอรุณ. (2543). *พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน*. กรุงเทพมหานคร: อักษราพิพัฒน์.

ส่งศรี ชมภูวงศ์. (2554). *การวิจัย*. นครศรีธรรมราช: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. (2537). *ธรรมดุษฎี*. กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์.

สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร). (2546). *แปลและเรียบเรียง คัมภีร์วิสุทธิมรรค*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประยูรวงศ์พริ้นติ้ง จำกัด.

สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (พิมพ์ ธมฺมธโร). (2539). *มงคลยอดชีวิตฉบับสมบูรณ์*. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.

สมภพ ชีวรัฐพัฒน์. (2539). *จริยธรรมกับชีวิต*. กรุงเทพมหานคร: นานาสิ่งพิมพ์.

ไสว มาลาทอง. (2542). *คู่มือการศึกษาจริยธรรม สำหรับนักเรียน นิสิต นักศึกษา นักบริหาร นักการปกครองและประชาชนผู้สนใจทั่วไป*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.

หนังสือพิมพ์มติชน. (2545). *คอลัมน์ประชาชื่น*.

2) งานวิจัย, วิทยานิพนธ์

จ่าสิบตำรวจณัฐศักดิ์ แสนสุข. (2553). *การปฏิบัติงานของข้าราชการตำรวจตามหลักฆราวาสธรรม 4 : กรณีศึกษากองบัญชาการตำรวจสันติบาล สำนักงานตำรวจแห่งชาติ*, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระแก้ว อินฺทโชโต (ชัยชนะ). (2553). *การบริหารงานบุคคลตามหลักฆราวาสธรรม 4 ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1*, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาบริหารการศึกษา, คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระครูสิริวงศานุวัตร ฐานทตฺโต (บุตรแสน). (2553). *การนำหลักฆราวาสธรรมไปใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอวังหิน จังหวัดศรีษะเกษ*, วิทยานิพนธ์ ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชารัฐศาสตร์การปกครอง, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระทนงชัย อภิชโย (ศิริเคน). (2560). *ศึกษาการพัฒนามนุษย์ตามหลักฆราวาสธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท*, วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระปลัดชัยมงคล กลฺยาโณ (ตาลอำไพ). (2550). *การศึกษาเชิงวิเคราะห์การกำหนดคุณค่าชีวิตของมนุษย์ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท*, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระปัญญา ฐานิสฺสโร (บุญโสม). (2560). *ศึกษาหลักฆราวาสธรรม เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตตามพุทธปรัชญาเถรวาท*, วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระสมทบ ถิรปญฺโญ (รุ่งมิตรจรัสแสง). (2554). *ภาวะผู้นำของเยาวชนตามหลักฆราวาสธรรม 4 : กรณีศึกษาโรงเรียนหล่มสักวิทยาคม จังหวัดเพชรบูรณ์*, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระสมุห์สายัณ จนฺทวณฺโณ (หม้อกรอง). (2545). *การศึกษาวิเคราะห์จาคะในพระพุทธศาสนาเถรวาท*, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

อุดม จันทิมา. (2549). *การใช้หลักพุทธธรรมเรื่องทมะในการพัฒนาเยาวชนไทยในปัจจุบัน*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

3) แหล่งข้อมูลออนไลน์

ธ.ธรรมรักษ์, *หลักฆราวาสธรรม 4 ปฏิบัติตนได้ดีสมหวังในรักดังตั้งใจ*. สืบค้นเมื่อ 15 กุมภาพันธ์ 2564. แหล่งที่มา : https://torthammarak.wordpress.com/2012/05/08/หลักฆราวาสธรรม-4-ปฏิบัติ/. (8 พฤษภาคม 2012).

วิกิพีเดียสารานุกรมเสรี, *อำเภออัมพวา*. สืบค้นเมื่อ 15 กุมภาพันธ์ 2564. แหล่งที่มา : https://th.wikipedia.org/wiki/อำเภออัมพวา (แก้ไขเมื่อ 23 ธันวาคม 2563).

วิกิพีเดียสารานุกรมเสรี, *อำเภออัมพวา*. สืบค้นเมื่อ 15 กุมภาพันธ์ 2564. แหล่งที่มา : https://th.wikipedia.org/wiki/อำเภออัมพวา (แก้ไขเมื่อ 23 ธันวาคม 2563).

สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดสมุทรสงคราม. *ข้อมูลจังหวัด ประวัติ/ข้อมูลทั่วไป*. สืบค้นเมื่อ 15 กุมภาพันธ์ 2564. แหล่งที่มา : https://pr.prd.go.th/samutsongkhram/ewt_news.php?nid=40&filename=ic.

สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม. *ประวัติความเป็นมา*. สืบค้นเมื่อ 15 กุมภาพันธ์ 2564 แหล่งที่มา : https://district.cd d.go.th/amphawa/about-us/ประวัติความเป็นมา/.

2. ภาษาอังกฤษ

Kauffman, Stuart. *The Adjacent Possible : A Talk with Stuart Kauffman*. Retrieved Nov. 30, 2003 from**.**

Walker, Martin G. *LIFE! Why We Exist...And What We Must Do to Survive (Book Page) (Web Site), Dog Ear Publishing*, 2006.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือ

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือ

1. พระเมธาวินัย, รศ.ดร.

คุณวุฒิทางการศึกษา - Ph.D. (Doctor of Philosophy)
- M.A. (Master of Arts)
- ศน.บ. ศาสนศาสตรบัณฑิต

ตำแหน่งปัจจุบัน - อาจารย์ประจำหลักสูตร

2. พระมหาบุญศรี ญาณวุฑฺโฒ, ผศ.ดร.

คุณวุฒิทางการศึกษา - ศน.ด. (พุทธศาสน์ศึกษา) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
- M.A. (Linguistics) Banaras Hindu University, India
- ศน.บ. (ภาษาอังกฤษ) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ตำแหน่งปัจจุบัน - ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตร
- อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตร

3. รศ.ดร.สุวิญ รักสัตย์

คุณวุฒิทางการศึกษา - Ph.D. (Buddhist Studies) University of Delhi
- M.A. (Buddhist Studies) University of Delhi
- พธ.บ. (การสอนสังคม) มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตำแหน่งปัจจุบัน - อาจารย์ประจำหลักสูตร

4. ดร.กฤตสุชิน พลเสน

คุณวุฒิทางการศึกษา - Ph.D. (Philosophy) University of Pune, India.
- M.A. (Philosophy) Kurakshetra University, India.
- ศน.บ. (ปรัชญา) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ตำแหน่งปัจจุบัน - อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตร

5. ดร.ศรัณย์ มะกรูดอินทร์

คุณวุฒิทางการศึกษา - ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ประวัติศาสตร์ศิลปะ) มหาวิทยาลัยศิลปากร
- ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (โบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์) มหาวิทยาลัยศิลปากร
- วารสารศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการ การสื่อสารภาครัฐและเอกชน) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ศิลปศาสตรบัณฑิต (รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- ศิลปศาสตรบัณฑิต (ประวัติศาสตร์) เกียรตินิยมอันดับ 1 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตำแหน่งปัจจุบัน - อาจารย์ประจำ สาขาวิชาพุทธศาสน์ศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย

ภาคผนวก ข
หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือ (IOC)

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตวิทยาลัย โทร. ๑๐๕๙-๑๐๖๓

ที่ อว ๗๙๐๕/ว ๐๑๖๑ **วันที่** ๖ กันยายน ๒๕๖๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ (IOC)

กราบเรียน พระเมธาวินัยรส, รศ.ดร.

ด้วย นางสาวณัฐษวรรณ แก้วพานิช เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๑๒๐๑๕๐๑๓๒๐๐๗ นักศึกษาหลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสน์ศึกษา (BUDDHIST STUDIES) ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์เรื่อง “การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จ.สมุทรสงคราม (AN APPLICATION OF GHARAVASA DHAMMA IN LIVING OF PEOPIE IN AMPHAWA DISTRCT, SAMUT SONGKHRAM PROVINCE)” มีความประสงค์จะขอให้ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัยในฐานะที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา เพื่อเก็บข้อมูลเขียนวิทยานิพนธ์

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย จึงกราบเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ให้ท่านตรวจเครื่องมือวิจัยให้นักศึกษาเพื่อเก็บข้อมูลเขียนงานวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับวันและเวลานักศึกษาจะเป็นผู้ไปติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงกราบเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์

(พระศรีวินยาภรณ์, ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตวิทยาลัย โทร. ๑๐๕๙-๑๐๖๓

ที่ อว ๗๙๐๕/ว ๐๑๖๑ **วันที่** ๖ กันยายน ๒๕๖๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ (IOC)

กราบเรียน พระมหาบุญศรี ญาณวุฑฺโฒ, ผศ.ดร.

ด้วย นางสาวณัฐชวรรณ แก้วพานิช เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๑๒๐๑๕๐๑๓๒๐๐๗ นักศึกษาหลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสน์ศึกษา (BUDDHIST STUDIES) ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์เรื่อง “การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จ.สมุทรสงคราม (AN APPLICATION OF GHARAVASA DHAMMA IN LIVING OF PEOPIE IN AMPHAWA DISTRCT, SAMUT SONGKHRAM PROVINCE)” มีความประสงค์จะขอให้ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัยในฐานะที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา เพื่อเก็บข้อมูลเขียนวิทยานิพนธ์

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย จึงกราบเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ให้ท่านตรวจเครื่องมือวิจัยให้นักศึกษาเพื่อเก็บข้อมูลเขียนงานวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับวันและเวลานักศึกษาจะเป็นผู้ไปติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงกราบเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์

(พระศรีวินยาภรณ์, ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตวิทยาลัย โทร. ๑๐๕๙-๑๐๖๓

ที่ อว ๗๙๐๕/ว ๐๑๖๑ **วันที่** ๖ กันยายน ๒๕๖๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ (IOC)

เจริญพร รศ.ดร.สุวิญ รักสัตย์

ด้วย นางสาวณัฐษวรรณ แก้วพานิช เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๑๒๐๑๕๐๑๓๒๐๐๗ นักศึกษาหลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสน์ศึกษา (BUDDHIST STUDIES) ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์เรื่อง “การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จ.สมุทรสงคราม (AN APPLICATION OF GHARAVASA DHAMMA IN LIVING OF PEOPIE IN AMPHAWA DISTRCT, SAMUT SONGKHRAM PROVINCE)” มีความประสงค์จะขอให้ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัยในฐานะที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา เพื่อเก็บข้อมูลเขียนวิทยานิพนธ์

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ให้ท่านตรวจเครื่องมือวิจัย ให้นักศึกษาเพื่อเก็บข้อมูลเขียนงานวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับวันและเวลานักศึกษาจะเป็นผู้ไปติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อขอความอนุเคราะห์

(พระศรีวินยาภรณ์, ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

๑๕ กันยายน ๒๕๖๔

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตวิทยาลัย โทร. ๑๐๕๙-๑๐๖๓

ที่ อว ๗๙๐๕/ว ๐๑๖๑ **วันที่** ๖ กันยายน ๒๕๖๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ (IOC)

เจริญพร ดร.กฤตสุชิน พลเสน

ด้วย นางสาวณัฐษวรรณ แก้วพานิช เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๑๒๐๑๕๐๑๓๒๐๐๗ นักศึกษาหลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสน์ศึกษา (BUDDHIST STUDIES) ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์เรื่อง “การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จ.สมุทรสงคราม (AN APPLICATION OF GHARAVASA DHAMMA IN LIVING OF PEOPIE IN AMPHAWA DISTRCT, SAMUT SONGKHRAM PROVINCE)” มีความประสงค์จะขอให้ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัยในฐานะที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา เพื่อเก็บข้อมูลเขียนวิทยานิพนธ์

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ให้ท่านตรวจเครื่องมือวิจัย ให้นักศึกษาเพื่อเก็บข้อมูลเขียนงานวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับวันและเวลานักศึกษาจะเป็นผู้ไปติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อขอความอนุเคราะห์

ตรวจสอบเครื่องมือเรียบร้อยแล้ว

๗ ก.ย. 2565

(พระศรีวินยาภรณ์, ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตวิทยาลัย โทร. ๑๐๕๙-๑๐๖๓

ที่ อว ๗๙๐๕/ว ๐๑๖๑ **วันที่** ๖ กันยายน ๒๕๖๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ (IOC)

เจริญพร ดร.ศรัณย์ มะกรูดอินทร์

ด้วย นางสาวณัฐชวรรณ แก้วพานิช เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๑๒๐๑๕๐๑๓๒๐๐๗ นักศึกษาหลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสน์ศึกษา (BUDDHIST STUDIES) ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์เรื่อง “การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จ.สมุทรสงคราม (AN APPLICATION OF GHARAVASA DHAMMA IN LIVING OF PEOPIE IN AMPHAWA DISTRCT, SAMUT SONGKHRAM PROVINCE)” มีความประสงค์จะขอให้ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัยในฐานะที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา เพื่อเก็บข้อมูลเขียนวิทยานิพนธ์

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ให้ท่านตรวจเครื่องมือวิจัย ให้นักศึกษาเพื่อเก็บข้อมูลเขียนงานวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับวันและเวลานักศึกษาจะเป็นผู้ไปติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อขอความอนุเคราะห์

(พระศรีวินยาภรณ์, ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ภาคผนวก ค
หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
๒๔๘ หมู่ที่ ๑ บ้านวัดสุวรรณ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี
ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๖๐

ที่ อว ๗๙๐๕/ว ๐๑๔๘

๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์

เจริญพร นางกชนัฑ พัฒนะวิชัย นายอำเภออัมพวา

ด้วย นางสาวณัฐษวรรณ แก้วพานิช เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๑๒๐๑๕๐๑๓๒๐๐๗ นักศึกษาหลักสูตร ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสน์ศึกษา (BUDDHIST STUDIES) ของ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติหัวข้อสารนิพนธ์เรื่อง “การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม (AN APPLICATION OF GHARAVASA DHAMMA IN LIVING OF PEOPIE IN AMPHAWA DISTRCT, SAMUT SONGKHRAM PROVINCE)” มีความประสงค์จะขอให้ท่านอนุเคราะห์ในการเป็นผู้ทรงคุณวุฒิให้สัมภาษณ์ฯ เพื่อเป็นข้อมูลเขียนงานวิทยานิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ในการขอสัมภาษณ์ดังกล่าว สำหรับวันและเวลานักศึกษาจะเป็นผู้ไปติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อขอความอนุเคราะห์

ขอเจริญพร

(พระศรีวินยาภรณ์, ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
อาคารสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (B 7.1)
๒๔๘ หมู่ที่ ๑ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐
โทร. ๐-๒๔๔๔-๖๐๐๐ ต่อ ๑๐๕๘-๑๐๖๒ โทรสาร : ๐-๒๔๔๔-๖๐๔๑

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
๒๔๘ หมู่ที่ ๑ บ้านวัดสุวรรณ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี
ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๖๐

ที่ อว ๗๙๐๕/ว ๐๑๓๘

๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์

เจริญพร นายกฤษฎี กลิ่นจงกล นายกเทศบาลตำบลอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์

ด้วย นางสาวณัฐษวรรณ แก้วพานิช เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๑๒๐๑๕๐๑๓๒๐๐๗ นักศึกษาหลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสน์ศึกษา (BUDDHIST STUDIES) ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์เรื่อง "การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จ.สมุทรสงคราม (AN APPLICATION OF GHARAVASA DHAMMA IN LIVING OF PEOPIE IN AMPHAWA DISTRCT, SAMUT SONGKHRAM PROVINCE)" มีความประสงค์จะขอให้ท่านอนุเคราะห์ในการเป็นผู้ทรงคุณวุฒิให้สัมภาษณ์ฯ เพื่อเป็นข้อมูลเขียนงานวิทยานิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ในการขอสัมภาษณ์ดังกล่าว สำหรับวันและเวลานักศึกษาจะเป็นผู้ไปติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อขอความอนุเคราะห์

ขอเจริญพร

(พระศรีวินยาภรณ์, ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
อาคารสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (B 7.1)
๒๔๘ หมู่ที่ ๑ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐
โทร. ๐-๒๔๔๔-๖๐๐๐ ต่อ ๑๐๕๙ โทรสาร : ๐-๒๔๔๔-๖๐๔๑

ภาคผนวก ง
แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย
เรื่อง
การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชน
ในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

.....

เนื่องด้วยผู้วิจัยเป็นนักศึกษาปริญญาโทสาขาวิชาพุทธศาสน์ศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้จัดทำแบบสอบถามฉบับนี้ขึ้น เพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม” โดยมี 3 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 แบบสอบถาม การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ใน 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านสัจจะ 2) ด้านขันติ 3) ด้านทมะ และ 4) ด้านจาคะ

ตอนที่ 3 แบบสอบถามความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

ข้อมูลทั้งหมดนี้จะใช้ในการวิจัยครั้งนี้เท่านั้น และคำตอบของทุกท่านจะถูกเก็บไว้เป็นความลับ โดยไม่มีผลกระทบต่อท่านใด จึงขอความอนุเคราะห์ท่านช่วยตอบแบบสอบถามทุกข้อ ตามความรู้ ความเข้าใจของท่านมากที่สุด เพราะข้อมูลที่ถูกต้องสมบูรณ์ จะทำให้งานวิจัยมีผลสรุปน่าเชื่อถือ เพื่อจะนำผลการวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด การวิจัยครั้งนี้สำเร็จได้เพราะได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน และขอขอบคุณในความร่วมมือของท่านมา ณ โอกาสนี้

ณัฐษวรรณ แก้วพานิช
นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาพุทธศาสน์ศึกษา
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม
คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ในตัวเลขที่เป็นจริงเกี่ยวกับตัวท่านหน้าข้อความต่อไปนี้

1. เพศ

1	ชาย	2	หญิง

๒. อายุ

1	18 – 25 ปี	2	26 – 33 ปี
3	34 – 41 ปี	4	42 – 49 ปี
5	50 ขึ้นไป		

3. ระดับการศึกษา

1	ต่ำกว่าประถมศึกษา	2	ประถมศึกษา
3	มัธยมศึกษา/ปวช.	4	อนุปริญญา/ปวส.
5	ปริญญาตรี/สูงกว่า		

4. อาชีพ

1	รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	2	ทำสวน/เกษตรกร
3	เจ้าของธุรกิจ/ค้าขาย	4	อาชีพอื่น ๆ

5. รายได้ต่อเดือน

1	ต่ำกว่า 5,000 บาท	2	5,001 - 10,000 บาท
3	10,001 - 20,000 บาท	4	20,001- 50,000 บาท
5	50,001 - 100,000 บาท	๖	100,001 บาทขึ้นไป

ตอนที่ 2 แบบสอบถามการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

คำชี้แจง โปรดอ่านข้อความทุกข้อโดยละเอียดแล้วกรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ท่านเลือกตอบ ตามหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของท่าน ที่เกิดขึ้นจริงโดยแต่ละข้อมีความพอใจใน 5 ระดับ ซึ่งมีความหมาย ดังนี้

5 หมายถึง มีระดับการนำไปใช้มากที่สุด
4 หมายถึง มีระดับการนำไปใช้มาก
3 หมายถึง มีระดับการนำไปใช้ปานกลาง
2 หมายถึง มีระดับการนำไปใช้น้อย
1 หมายถึง มีระดับการนำไปใช้น้อยที่สุด

ข้อที่	หลักฆราวาสธรรม	ระดับการนำใช้ในการดำเนินชีวิต				
		5	4	3	2	1
1. ด้านสัจจะ						
1	**ท่านเป็นคนที่มีความประพฤติเป็นคนเที่ยงตรงมั่นคงต่อความดีไม่หันเหไปในทางคดโกง**					
2	**เมื่อท่านตัดสินใจทำในสิ่งที่ถูกต้อง ท่านเป็นผู้ปฏิบัติตนอยู่บนความถูกต้องเสมอ**					
3	**ท่านมีความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ที่ตนเองได้รับมอบหมาย โดยปฏิบัติให้ดีที่สุด**					
4	**ท่านมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนด้วยความตั้งใจมุ่งมั่นปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ**					
5	**ท่านทำงานด้วยใจที่ซื่อสัตย์สุจริตโดยไม่มีความโลภและไม่แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตน**					
6	**ท่านมีความจริงใจต่อการทำงานที่ได้รับมอบหมาย**					
7	**ท่านเป็นคนที่พูดเรื่องจริงและให้ประโยชน์กับสังคมเสมอ**					
8	**ท่านเป็นคนรักษาคำพูด จริงใจ ไว้วางใจได้ทั้งต่อหน้าและลับหลังกับคนทั่วไป**					
9	**ท่านมีความจริงใจที่จะช่วยเหลือผู้อื่นเมื่อเกิดปัญหา**					
10	**ท่านเป็นผู้ที่ปฏิบัติตนให้คุณประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพ**					
2. ด้านทมะ						
1	**ท่านฝึกฝนตนเองให้ตั้งมั่นในความดีมีความเจริญก้าวหน้าอยู่เสมอ**					
2	**ท่านสามารถข่มใจต่อความยากลำบากที่เกิดขึ้นกับตนเองได้**					

3	ท่านฝึกนิสัยให้รู้จักข่มใจอดกลั้นเมื่อมีความฟุ้งซ่านต่อจิตใจโดยไม่แสดงออกมา					
4	ท่านสามารถใช้สติยับยั้งความโกรธในการใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข					
5	ท่านมีสติในการแก้ไขปัญหาจนสามารถละวางความชั่วได้และอยู่ในสังคมได้เสมอ					
6	ท่านประพฤติตนให้มีความเสียสละต่อส่วนรวมอยู่เสมอ					
7	ท่านให้ความช่วยเหลือผู้อื่นเมื่อเขาประสบความทุกข์ร้อน					
8	ท่านใช้สติในการระงับความโกรธที่เกิดจากความคับแค้นใจ					
9	ท่านใช้สติในการระงับอารมณ์ในความยากได้เพื่อตอบสนองความต้องการของตน					
10	ท่านมีสติไม่หลงมัวเมาในความหลงทั้งหลายให้พ้นจากกิเลสอยู่เนื่อง ๆ					
3. ด้านขันติ						
1	เมื่อท่านอดทน อดกลั่นต่อภัย ดินฟ้าอากาศความหนาว ความร้อนได้อย่างไม่ย่อท้อ					
2	ท่านมีความอดทนต่อสิ่งกระทบจิตใจที่ก่อให้เกิดความสูญเสียในการดำเนินชีวิต					
3	ท่านอดทนต่ออำนาจกิเลสที่ทำให้จิตใจตนเองฟ้งเฟ้อและเจ็บปวดในการดำเนินชีวิต					
4	ท่านมีความรับผิดชอบและอดทนต่อความยากลำบากในการประกอบอาชีพ					
5	ท่านมีความอดทนต่อความเจ็บไข้ได้ป่วยและความไม่สบายกายสบายตน					
6	ท่านอดทนต่อความโกรธ ความไม่พอใจ และความขัดใจอันเกิดจากคำพูดบุคคลอื่น					
7	ท่านมีความอดทนต่อการไม่ได้ไปเที่ยวเตร่อย่างสนุกสนานได้					
8	ท่านมีความอดทนต่อความเจ็บใจในการทำงานจากเพื่อนร่วมงาน					
9	ท่านมุ่งมั่นขยันหมั่นเพียรเมื่อประสบปัญหาจะไม่แสดงอาการท้อแท้ในการดำรงชีพ					
10	ท่านมีความอดทนต่อความยากลำบากเมื่อประสบกับปัญหาต่าง ๆ ในชีวิต					

ข้อที่	หลักฆราวาสธรรม	ระดับการนำใช้ในการดำเนินชีวิต				
		5	4	3	2	1
4. ด้านจาคะ						
1	**ท่านสามารถสละทรัพย์ส่วนตัวช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่นในชุมชนและสังคมได้**					
2	**ท่านสามารถทำงานและบำเพ็ญประโยชน์ช่วยเหลือเมื่อผู้อื่นเมื่อประสบความทุกข์**					
3	**ท่านเป็นผู้ให้และเป็นผู้ที่จะรับฟังความทุกข์ ความคิดเห็นและความต้องการของคนอื่นได้**					
4	**ท่านสละสิ่งของที่จำเป็นเพื่อแบ่งปันกันในการดำรงชีวิตรวมทั้งการทำบุญให้ทานได้**					
5	**ท่านสามารถปรับปรุงตนและความประพฤติที่ไม่ดีและอันเสียหายแก่ส่วนรวมได้**					
6	**ท่านพร้อมที่จะร่วมมือในการทำงานเพื่อประโยชน์ส่วนรวมเสมอ**					
7	**ท่านทำงานด้วยความเสียสละและไม่นำของชุมชนมาเป็นของตน**					
8	**ท่านมีความสามัคคีในการปฏิบัติงานด้วยความเท่าเทียมกันโดยไม่เอาเปรียบซึ่งกันและกัน**					
9	**ท่านมีน้ำใจช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่นด้วยความเมตตาอารี**					
10	**ท่านมีความพร้อมที่จะเสียสละความสุขความสบายและผลประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ในส่วนรวม**					

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำหลักการฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

๑. ด้านสัจจะ ท่านมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตอย่าบ้าง?

.....

.....

.....

๒. ด้านทมะ ท่านมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างบ้าง?

.....

.....

.....

๓. ด้านขันติ ท่านมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างบ้าง?

.....

.....

.....

๔. ด้านจาคะ ท่านมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างบ้าง?

.....

.....

.....

ขอกราบขอบพระคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม

ภาคผนวก จ
ผลการหาค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบสอบถาม (IOC)

ผลการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบสอบถาม
เรื่อง การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชน
ในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

.....

ตอนที่ 1 คำถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อ	ผู้เชี่ยวชาญ					ผลรวมของคะแนน $\left(\sum R\right)$	$IOC = \frac{\sum R}{N}$	หมายเหตุ
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5			
1	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	นำไปใช้ได้
2	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	นำไปใช้ได้
3	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	นำไปใช้ได้
4	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	นำไปใช้ได้
5	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	นำไปใช้ได้

ผลการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบสอบถาม
เรื่อง การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชน
ในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

.....

ตอนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

ข้อ	ผู้เชี่ยวชาญ					ผลรวมของคะแนน $\left(\sum R\right)$	$IOC = \frac{\sum R}{N}$	หมายเหตุ
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5			
ด้านสัจจะ								
1	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	นำไปใช้ได้
2	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	นำไปใช้ได้
3	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	นำไปใช้ได้
4	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	นำไปใช้ได้
5	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	นำไปใช้ได้
6	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	นำไปใช้ได้
7	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	นำไปใช้ได้
8	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	นำไปใช้ได้
9	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	นำไปใช้ได้
10	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	นำไปใช้ได้
ด้านทมะ								
1	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	นำไปใช้ได้
2	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	นำไปใช้ได้
3	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	นำไปใช้ได้
4	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	นำไปใช้ได้
5	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	นำไปใช้ได้
6	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	นำไปใช้ได้
7	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	นำไปใช้ได้

ข้อ	ผู้เชี่ยวชาญ					ผลรวมของคะแนน $\left(\sum R\right)$	$IOC = \frac{\sum R}{N}$	หมายเหตุ
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5			
ด้านทมะ								
8	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	นำไปใช้ได้
9	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	นำไปใช้ได้
10	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	นำไปใช้ได้
ด้านขันติ								
1	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	นำไปใช้ได้
2	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	นำไปใช้ได้
3	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	นำไปใช้ได้
4	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	นำไปใช้ได้
5	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	นำไปใช้ได้
6	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	นำไปใช้ได้
7	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	นำไปใช้ได้
8	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	นำไปใช้ได้
9	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	นำไปใช้ได้
10	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	นำไปใช้ได้
1	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	นำไปใช้ได้
2	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	นำไปใช้ได้
3	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	นำไปใช้ได้
4	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	นำไปใช้ได้
5	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	นำไปใช้ได้
6	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	นำไปใช้ได้
7	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	นำไปใช้ได้
8	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	นำไปใช้ได้
9	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	นำไปใช้ได้
10	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	นำไปใช้ได้

ภาคผนวก ฉ
ค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์อัลฟ่า ของครอนบาค (Cronbach)

No	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
สัจจะ 1	155.13	207.223	0.728	0.961
สัจจะ 2	155.13	207.223	0.728	0.961
สัจจะ 3	154.97	210.447	0.497	0.962
สัจจะ 4	154.93	209.926	0.467	0.962
สัจจะ 5	155.17	206.695	0.638	0.961
สัจจะ 6	155.3	203.941	0.777	0.961
สัจจะ 7	155.27	204.271	0.795	0.961
สัจจะ 8	155.1	206.438	0.674	0.961
สัจจะ 9	154.93	212.547	0.409	0.963
สัจจะ 10	155.1	210.783	0.541	0.962
ทมะ 1	155.3	207.872	0.558	0.962
ทมะ 2	155.4	207.352	0.569	0.962
ทมะ 3	155.43	204.392	0.707	0.961
ทมะ 4	155.37	208.447	0.529	0.962
ทมะ 5	155.27	205.099	0.747	0.961
ทมะ 6	155.23	206.185	0.723	0.961
ทมะ 7	155.2	207.752	0.67	0.961
ทมะ 8	155.43	208.323	0.546	0.962
ทมะ 9	155.13	208.12	0.774	0.961
ทมะ 10	155.17	206.833	0.698	0.961

No	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
ขันติ 1	155.7	208.562	0.599	0.962
ขันติ 2	155.53	205.43	0.714	0.961
ขันติ 3	155.63	207.275	0.629	0.962
ขันติ 4	155.43	210.737	0.611	0.962
ขันติ 5	155.57	211.771	0.435	0.962
ขันติ 6	155.6	209.49	0.572	0.962
ขันติ 7	155.33	209.264	0.563	0.962
ขันติ 8	155.33	209.678	0.537	0.962
ขันติ 9	155.43	207.978	0.627	0.962
ขันติ 10	155.33	210.299	0.569	0.962
จาคะ 1	155.6	205.697	0.575	0.962
จาคะ 2	155.57	204.668	0.741	0.961
จาคะ 3	155.43	207.702	0.581	0.962
จาคะ 4	155.53	205.499	0.604	0.962
จาคะ 5	155.33	209.609	0.739	0.961
จาคะ 6	155.33	208.92	0.585	0.962
จาคะ 7	155.2	210.786	0.424	0.963
จาคะ 8	155.2	210.097	0.519	0.962
จาคะ 9	155.27	210.271	0.682	0.962
จาคะ 10	155.37	207.826	0.701	0.961

N of Case = 30 N of Itemp = 40 Alpha = .963

ภาคผนวก ช
แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เรื่อง
การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชน ในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

คำชี้แจง

ขอความกรุณาให้สัมภาษณ์ตามความเป็นจริง หรือตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด ข้อมูลที่ได้ทั้งหมดจะปกปิดเป็นความลับ แต่จะนำไปวิเคราะห์ เพื่อนำผลการวิจัยไปแก้ไขปรับปรุงในส่วนที่เกี่ยวกับการนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

แบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ให้แบบสัมภาษณ์ ด้วยการกรอกข้อความลงในช่องว่างตามความเป็นจริงเท่าที่สามารถเปิดเผยได้

ตอนที่ 2 การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

ตอนที่ 1 ข้อมูลบุคคลของผู้ให้สัมภาษณ์

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....
เวลาเริ่ม.....สำเร็จเวลา..... รวม..... .....
ผู้ให้สัมภาษณ์ ชื่อ.....นามสกุล.....
ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....ถนน.....
ตำบล.....เขต.....จังหวัด.....
ที่ทำงาน..... ตำแหน่งผู้ให้สัมภาษณ์ .....
โทร.....

ตอนที่ 2 การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

1. ในอำเภอของท่านประชาชนมีการนำ สัจจะ ในฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตหรือไม่อย่างไร

.....
.....
.....

2. ในอำเภอของท่านประชาชนมีการนำ ทมะ ในฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตหรือไม่อย่างไร

.....
.....
.....

3. ในอำเภอของท่านประชาชนมีการนำ ขันติ ในฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตหรือไม่อย่างไร

.....
.....
.....

4. ในอำเภอของท่านประชาชนมีการนำ จาคะ ในฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตหรือไม่อย่างไร

.....
.....
.....

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

.....
.....
.....

ขอขอบคุณ

ณัฐษวรรณ แก้วพานิช
นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาพุทธศาสน์ศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ภาคผนวก ช
ผลการประเมิน (ค่า CVI) แบบสัมภาษณ์

ผลการแปลผลค่า (CVI) จากแบบสัมภาษณ์

ตอนที่ 3 การนำหลักฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

ข้อที่	คำสัมภาษณ์ สำหรับการวิจัย	ผู้เชี่ยวชาญ					รวม	CVI	แปลผล
		1	2	3	4	5			
1.	ในอำเภอของท่านประชาชนมีการนำ สัจจะ ในฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิต หรือไม่อย่างไร	4	4	4	4	4	20	4.00	ใช้ได้
2.	ในอำเภอของท่านประชาชนมีการนำ ทมะ ในฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิต หรือไม่อย่างไร	4	4	4	4	4	20	4.00	ใช้ได้
3.	ในอำเภอของท่านประชาชนมีการนำ ขันติ ในฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิต หรือไม่อย่างไร	4	4	4	4	4	20	4.00	ใช้ได้
4	ในอำเภอของท่านประชาชนมีการนำ จาคะ ในฆราวาสธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิต หรือไม่อย่างไร	4	4	4	4	4	20	4.00	ใช้ได้

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-นามสกุล : ณัฐษวรรณ แก้วพานิช

วัน เดือน ปีเกิด : วันที่ 30 พฤษภาคม 2504

อีเมล : Ndolkaew@gmail.com

ภูมิลำเนา : 63 หมู่ 1 ตำบล ปลายโพงพาง อำเภอ อัมพวา จ. สมุทรสงคราม

สถานที่อยู่ปัจจุบัน : 151 ม.สวนมหาวงษ์ ซอยสิริวานิช ถ.สุขุมวิท 64 แขวงพระโขนงใต้ เขตพระโขนง กรุงเทพมหานคร 10260

การศึกษา

พ.ศ. 2552 : ศาสนศาสตรบัณฑิต. (ศน.บ.) คณะ สังคมศาสตร์ (ศน.บ.) มหาวิทยาลัยมกุฏราชวิทยาลัย

พ.ศ. 2562 : นักธรรมตรี วัดกระโจมทอง จ.นนทบุรี

ประสบการณ์การทำงาน

พ.ศ. 2525-2526 : บริษัท ลีเวอร์บราเธอร์ (ประเทศไทย) จำกัด

พ.ศ. 2537-2535 : บริษัท SIM Research Company Limited

พ.ศ. 2536-2540 : บริษัท ฟอร์ไซท์ รีเสิร์ช จำกัด

พ.ศ. 2541-2544 : Freelance/Outsource

พ.ศ. 2545-2549 : RI Research Marketing Company Limited

พ.ศ.2549-2552 : บริษัท วัชรพล จำกัด (หนังสือพิมพ์ ไทยรัฐ)

พ.ศ. 2553-ปัจจุบัน : บริษัทโปรเกรสซีฟฟิวเจอร์ จำกัด